

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ Μ. ΚΑΤΣΟΥΓΙΑΝΝΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Β'

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1966

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ Μ. ΚΑΤΣΟΥΓΙΑΝΝΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Β'

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1966

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με τὴν ἔκδοση τοῦ Β' τόμου τῆς ἐργασίας τοῦ ἀειμνήστου πατέρα μας ἐκπληρώνομε ἐπιθυμία του νὰ δῆ τὸ φῶς ἓνα ἀκόμη μέρος ἀπὸ τὸ ὑλικὸ ποὺ εἶχε συγκεντρώσει καὶ μελετήσῃ σχετικά μὲ τὴν καταγωγή, τὸ βίον καὶ τὴν ἱστορία τῶν Κουτσοβλάχων.

Μετὰ τὴν ἐρευνα γιὰ τὴν καταγωγή τῶν Κουτσοβλάχων, θέλησε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ κουτσοβλαχικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ καὶ κύρια ἀσχολία του μὲ τὴν κτηνοτροφία (ἀνάπτυξη τοῦ τσελιγκάτου) ὡς τὴ δημιουργία τῆς ἀστικῆς τάξεως, στὴν ὁποία διέπρεψε, μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, εἰδικώτερα στὸ ἐμπόριο, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε τομέα κοινωνικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς δραστηριότητος.

Ἡ ἐπιθυμία του νὰ προβληθῇ ἡ ἐνεργὸς συμβολὴ τῶν Κουτσοβλάχων στὴ διαμόρφωση καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ πόνος του γιὰ τὴ χαμένη Πατρίδα, ποὺ ἦταν πάντα μεγάλος, ἀποτέλεσαν τὸ ξεκίνημα γιὰ τὴν ἐργασία του αὐτῆ. Ἦθελε, μὲ ὅση δύναμη εἶχε, νὰ μιλήσῃ γιὰ ὅσα ἤξερε, γιὰ ὅσα ἔζησε, γιὰ ὅσα κατὰ τὴ γνώμη του δὲν ἔγιναν νὰ μιλήσῃ γιὰ τὶς χαρὲς καὶ τὶς πίκρες τῶν συμπατριωτῶν του, γιὰ τὴν ἄτυχη λύση ποὺ δόθηκε στὸ ζήτημα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, ποὺ ἄδικα ἔμεινε χωρισμένη γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ μητέρα Ἑλλάδα.

Ὁ ἀδόκητος θάνατός του δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ πρῶτο θέμα τῆς παρουσίας ἐργασίας του, ποὺ εἰδικὰ τὸν ἐνδιέφερε καὶ πολὺ τὸ μελέτησε, οὔτε καὶ νὰ συνδέσῃ τὰ δύο μέρη της.

Μετὰ τὴν εὐμενῆ ὑποδοχὴ ποὺ εἶχε ὁ Α' τόμος, κρίναμε πὼς θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ δημοσιεύσωμε σὲ Β' τόμο τὸ ὑλικὸ αὐτὸ ἀπὸ τὰ κατάλοιπά του, χωρὶς νὰ ἀλλάξωμε τίποτε.

Θεωρήσαμε ἐπίσης σκόπιμο νὰ παραθέσωμε σὲ χωριστὸ Παράρτημα, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, δύο «Κανονισμοὺς» τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Κρουσόβου (τῶν ἐτῶν 1907 καὶ 1912). Τοὺς «Κανονισμοὺς» αὐτοὺς τοὺς ἀντιγράψαμε ἀπὸ ἓνα ἀνέκδοτο κώδικα τῆς Κοινότητος Κρουσόβου, ὁ ὁποῖος βρέθηκε στὸ ἀρχεῖο τοῦ πατέρα μας.

Γιὰ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν τελικὴ μορφή τῆς ἐργασίας βοήθησαν οὐσιαστικά, μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπη, ὁ βοηθὸς τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης διδάκτωρ κ. Στέφανος Παπαδόπουλος καὶ ὁ φίλος φιλόλογος κ. Ἀγαθοκλῆς Δημητράκος, στοὺς ὁποίους ἐκφράζομε τὶς πιὸ θερμὲς μας εὐχαριστίες καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μας. Θερμότατες εὐχα-

ριστίες ἐκφράζομε στὸν Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀπόστολο Βακαλόπουλο ποὺ μᾶς ἐνεθάρρυνε στὴν ἔκδοση καὶ τοῦ Β' τόμου. Τοῦ εἶμαστε πραγματικὰ εὐγνώμονες.

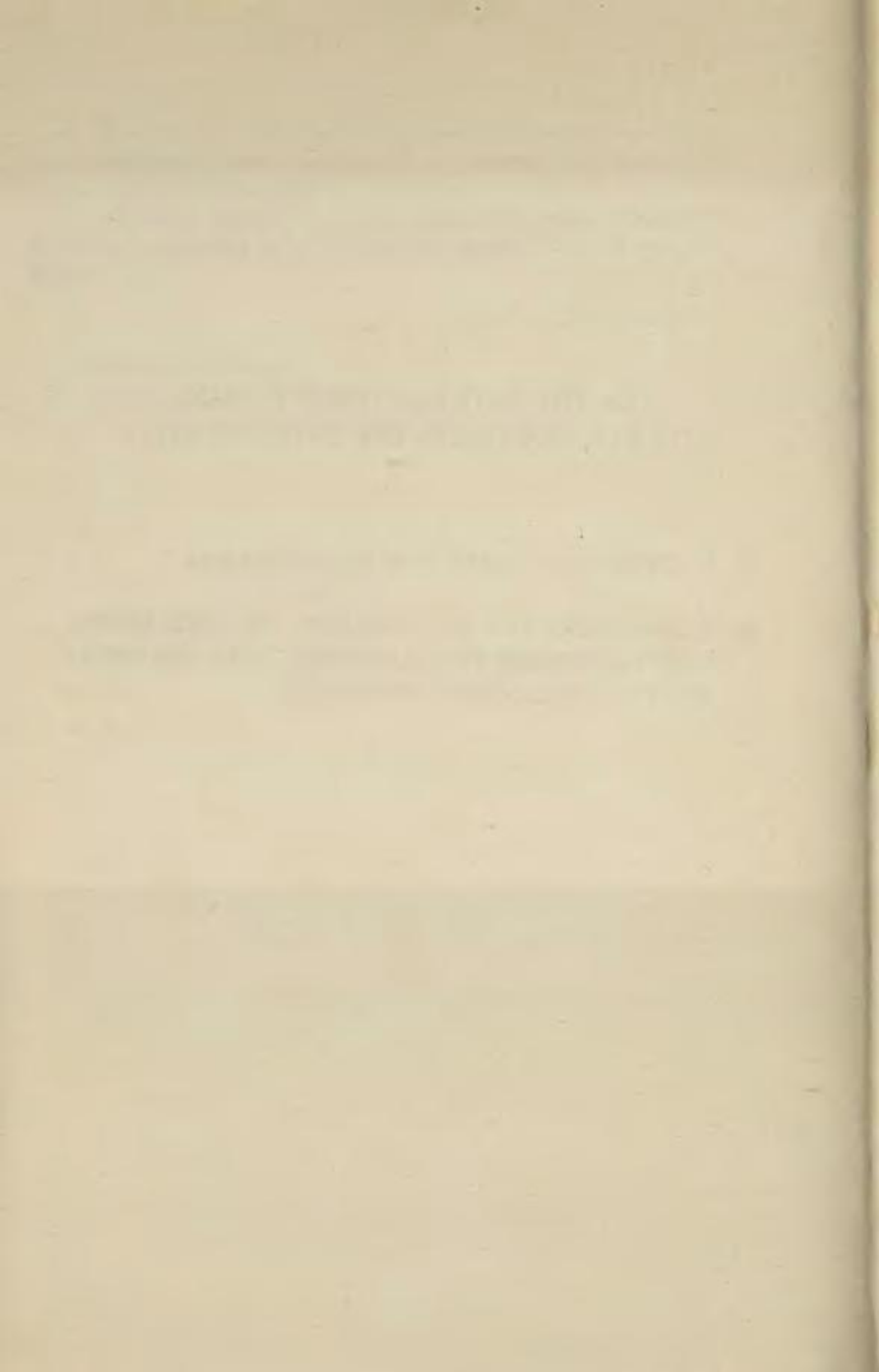
Τὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν εὐχαριστοῦμε θερμὰ, ποὺ ὁμόφωνα δέχθηκε νὰ συμπεριλάβη καὶ τὸν Β' τόμο τῆς ἐργασίας αὐτῆς στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεών της.

ΦΑΝΗ Γ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

Θεσσαλονίκη, Ἰανουάριος 1966

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

- I. Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙΣ
- II. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ
ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟ-
ΔΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὡς ἀπεδείξαμεν εἰς προηγουμένην μας μελέτην¹, οἱ Κουτσόβλαχοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἀνήκουν ἐκ καταβολῆς των εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ μόνον διακριτικὸν γνώρισμα αὐτῶν ὑπῆρξεν, καὶ μέχρι σήμερον, ἡ λατινογενὴς γλῶσσα των. Περιεσώθησαν δι' ἱστορικοὺς λόγους ἐν πρώτοις εἰς τὰς παλαιὰς κοιτίδας των, δηλαδὴ εἰς τὴν Πίνδον μὲ τὰς διακλαδώσεις της, εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου, βορείους καὶ νοτίους, τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου, εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Κεντροικὴν, Βόρειον καὶ Νότιον Μακεδονίαν. Ἐπίσης εὐρίσκονται ἐν διασπορᾷ, μεταναστεύσαντες κατὰ διαφόρους ἐποχάς, εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς παλαιᾶς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Ἐκτὸς τῆς γλώσσης αὐτῶν, ἄλλα κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν Κουτσοβλάχων ὑπῆρξαν καὶ τὰ ἑξῆς: ὅτι πάντοτε ἐνδιαιτῶντο εἰς ὄρεινὰς περιοχὰς, οὐδέποτε εἶχον περιορισμένον γεωγραφικὸν χῶρον μονίμου διαβιώσεως, διότι οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ἐνιαίαν καὶ αὐτοτελῆ πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν μονάδα, περιλαμβάνοντο δὲ ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἤδη ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας αὐτοῦ. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὑπέστησαν τὰς τύχας τοῦ βυζαντινοῦ καὶ μεταβυζαντινοῦ κόσμου καὶ οὐδέποτε ἐχωρίσθησαν οὔτοι ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ κουτσοβλαχικὸν στοιχεῖον διεμορφώθη, εἰς ἣν κατάστασιν γνωρίζομεν αὐτό, πολὺ πρὸ τῆς τουρκοκρατίας. Δὲν παρουσιάζει ὁμως ἐν προκειμένῳ ἐνδιαφέρον τὸ νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς παλαιότερους χρόνους. Ἀντιθέτως θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ σκιαγραφήσωμεν μίαν σύντομον εἰκόνα τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη τοῦτο κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ὡς καὶ τῶν ἐπιδράσεων τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ τὴν ροὴν τῶν αἰῶνων ἐντὸς τοῦ δημιουργηθέντος ἀπερᾶντου ἐνιαίου ὀθωμανικοῦ κράτους.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ θέματος αὐτοῦ νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ διακρίνωμεν τὸ μακρὸν αὐτὸ χρονικὸν διάστημα τῶν πέντε αἰῶνων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ τέλους αὐτῆς, συμβατικῶς εἰς δύο χαρακτηριστικὰς περιόδους, ἤτοι τὴν πρώτην, ἀρχομένην ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος, ὅποτε εἶχε συντελεσθῆ ἡ τουρκικὴ κατάκτησις τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς

1. Βλ. Τηλεμάχου Μ. Κατσουγιάννη, Περὶ τῶν Βλάχων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Α'. Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων, Θεσσαλονίκη 1964.

χερσονήσου τοῦ Αἴμου, μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ 18ου αἰῶνος, δηλαδή τῶν χρόνων περίπου τῆς καταστροφῆς τῆς Μοσχοπόλεως (1769) καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἐκρίζώσεως καὶ διασπορᾶς τοῦ πληθυσμοῦ ἐκείνης τῆς περιοχῆς, καὶ τὴν δευτέραν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (1913), διὰ τῆς ὁποίας ἐπεσφραγίσθη ἡ κατάλυσις τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐτῆς ἐπαρχίας.

Ι. Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙΣ

1. ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙΣ

Ἐν ἀδραῖς γραμμαῖς δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὰ μέρη, ὅπου εὐρίσκοντο ἐγκατεστημένοι οἱ Κουτσόβλαχοι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ὡς ἀκολούθως: συμπαγέστεροι εὐρίσκοντο εἰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Θεσσαλίας, νοτιώτερον ἐπίσης εἰς τὸν Ἄσπροπόταμον, εἰς ὄλην τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ὄροσειρὰν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελώου. Πολυπληθέστεροι εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ν. Ἡπειρον, ἐν τῇ εὐρείᾳ περιοχῇ τῆς περιφερείας τῶν Ἰωαννίνων (εἰς τὰ Ζαγοροχώρια, τοὺς Καλαρρύτες, τὸ Συρράκον, τὸ Μέτσοβον, τὸ Μαλακάσι, τὴν Φούρκαν κ.ἄ.), ἐπίσης εἰς τὴν Β. Ἡπειρον, εἰς τὰς δυτικὰς κλιτεῖς τῆς Πίνδου (τὴν Αὐλῶνα, τὸ Βεράτι, τὴν Καβαίαν, τὴν Φιέρην καὶ βορειότερον), ἀνατολικώτερον δὲ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μοσχοπόλεως (τὴν Σίπισκαν, τὴν Λάγκαν, τὴν Νίτσαν, τὸ Γκάμπροβον, τὴν Νικολίτσαν, τὸ Λινοτόπι), τὴν Φράσερην, τὴν Ντάρνταν, τὴν Γράμμοσταν κ.ἄ. Εἰς τὴν βορειοδυτικὴν δὲ Μακεδονίαν ὑπῆρχον Κουτσόβλαχοι εἰς τὴν Ἀχρίδα καὶ τὰ περίχωρα, τὴν Ἄνω καὶ Κάτω Μπέλισταν, τὴν Στρούγκαν κ.ἄ. Εἰς τὴν Ν. Μακεδονίαν, εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς κλιτεῖς τοῦ Ὀλύμπου εἰς εὐρείαν περιφέρειαν, δυτικώτερον εἰς τὰ Γρεβενά, τὴν Ἀβδέλλαν, τὴν Σαμαρίναν, τὸ Περιβόλι καὶ τὰ περίχωρα, εἰς τὰ Καμβούνια, τὴν Ἐλασσόνα, τὸν Τύρναβον, τὴν Τσαρίτσανην κ.ἄ. Γενικῶς εὐρίσκοντο ἀπὸ ἀκαθορίστων καὶ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς ὅλας τὰς ὄρεινὰς διαβάσεις, ὅπου ὑπῆρχον ὄροφυλακαὶ (Κατάρα, Πισοδέρι, Διαβατό, Γκόπεσι, Μηλόβιστα, Κλεισούρα, Νέβεσκα κ.ἄ.). Ἄλλὰ εὐρίσκοντο καὶ εἰς τὰ χειμαδιά, εἰς τὰς θερμότερας πεδιάδας τῶν ἰδίων περιοχῶν, καθὼς καὶ εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ βοσκοτόπια κατὰ τὸ θέρος.

Τὴν ὡς ἄνω περιγραφομένην κατάστασιν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς τὴν πιθανωτέραν διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τουρκοκρατίας, ἢ ὁποία ὅπωςδήποτε διητηρήθη καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

Ἀναμφισβητήτως ἐπῆλθον μετατοπίσεις πληθυσμῶν εἰς βαθμὸν βεβαίως ἀκαθόριστον, ὀφειλόμεναι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐκ τῶν γεννήσεων αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν συμπαρομαρτοῦσαν ὑποαπασχόλησιν καὶ τὴν πενίαν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα, ἀσφαλῶς, αἷτια σχετιζόμενα μὲ τὰς πιέσεις τοῦ

κατακτητοῦ¹. Ἐκ τούτων τῶν αἰτίων μετετοπίζοντο οἱ κάτοικοι ἐγκαταλείποντες τὰ χωρία των καὶ προσέφευγον εἰς ἀναζήτησιν ἀσφαλεστέρων καταφυγίων, ἐνθα καὶ συνεπήγνυον νέα χωρία. Ἡ τοιαύτη κίνησις πιθανώτατα ἐνετάθη κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον καὶ δέκατον ἕκτον αἰῶνα², ὁπότε μεμονωμένα ἢ ὁμαδικαὶ μεταναστεύσεις καὶ ἐγκαταστάσεις ἔγιναν εἰς πολλὰ χωρία ἢ κωμοπόλεις τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ὅπως εἰς τὴν Σιάτισταν, τὴν Σέλιτσαν, τὴν Χρούπισταν, τὸ Μαύροβον, τὸ Λέχοβον, τὴν Νέβεσκαν, τὴν Κλεισούραν, τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην κ.ἄ., ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Μοσχόπολιν, ἣ ὁποία μέχρι τοῦ 1600 ἦτο μία μικρὰ κωμόπολις³. Ὅσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς κωμοπόλεις ἢ χωρία, ὅπου ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀφωμοιώθησαν γλωσσικῶς. Διτηρήθη ἡ κουτσοβλαχικὴ ἐκεῖ ὅπου συνεπήχθησαν ὁμογενῆ χωρία ἢ κωμοπόλεις, κυρίως μεταξὺ ἀλλογλώσσων, ἀλβανοφώνων ἢ σλαβοφώνων πληθυσμῶν.

Μετὰ τὸ ἀνωτέρω οὐσιῶδες, νομίζομεν σκόπιμον τὸ νὰ ἀναφερθῶμεν δι' ὀλίγων εἰς τὴν δημογραφικὴν καὶ κοινωνικὴν σύστασιν τοῦ κουτσοβλαχικοῦ στοιχείου.

Οἱ Κουτσόβλαχοι ἤδη πρὸ τῆς τουρκοκρατίας, λόγῳ τῆς διαμονῆς των εἰς ὄρεινὰς περιοχὰς καὶ λόγῳ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ἐξελίξεων τῆς ζωῆς αὐτῶν, διεκρίθησαν πολὺ ἔνωρις εἰς δύο ἀλληλοσυμπληρουμένας οἰκονομικῶς τάξεις, δηλαδὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν κτηνοτρόφων καὶ τὴν τάξιν τῶν μικροαστῶν. Ἡ κτηνοτροφία εἰς προηγμένην μορφήν καὶ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα προϋπήρχε τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ τσελιγκάτου ἐπίσης προϋπήρχε καὶ ἀνάγεται τουλάχιστον εἰς τοὺς χρόνους τῶν μεσαιωνικῶν σλαβικῶν κρατῶν, τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ τοῦ σερβικοῦ, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἔτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος «τσελιγκας», ἣ ὁποία εἶναι σλαβικὴ⁴. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Κουτσόβλαχοι δὲν ἐμφανίζονται ὡς νομάδες. Νομάδες ἦσαν μόνον οἱ Φρασαρεῶται (Ἀρβανιτόβλαχοι).

Ἐντὸς τῆς εὐρείας κρατικῆς ἐνότητος, ἣ ὁποία ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ ἀπεράντου ὀθωμανικοῦ κράτους, ἡ κτηνοτροφία ἀνεπτύχθη

1. Ἰωακείμ Μαρτινιανοῦ, μητροπολίτου Ξάνθης, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, Ἀθῆναι 1939, σ. 2 κ.έ.

2. Βλ. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοι ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 13.

3. Μ. Καλινδέρη, Σημειώματα ἱστορικὰ ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, Πτολεμαῖς 1939, σ. 5. Τοῦ αὐτοῦ, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας χρόνων τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940, σ. 56 (κώδιξ μονῆς Ζάμπορδας). Μαρτινιανοῦ, ἐνθ. ἀν. σ. 35.

4. Εἰς τὴν σλαβικὴν «τσελνικ» σημαίνει ἀρχηγός, καπετάνιος. Ὁ Κ.Δ. Καραβίδας, Ἀγροτικά, Ἀθῆναι 1931, σ. 43, κεφ. «Τσελιγκάτα», ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Σλάβοι εὗρηκαν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου τὸν θεσμὸν τοῦ τσελιγκάτου, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ἀρχαιότερον τῆς εἰσόδου τῶν Σλάβων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι μόνον τὸ ὄνομα ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῶν Σλάβων.

ἔτι περισσότερο. Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας ἐδόθη εὐρεῖα ἀπασχόλησις εἰς τὸν πληθυσμὸν καὶ λόγῳ τῆς δημιουργίας τῶν συναφῶν ἐπαγγελμάτων, δηλαδὴ τῆς γαλακτοκομίας, τῆς κατεργασίας τῶν ἐρίων καὶ τῆς ὑφαντικῆς τῶν χονδρῶν ἐριούχων καὶ μαλλίνων κλινοσκεπασμάτων. Ἐκ τῆς τάξεως τῶν κτηνοτρόφων προῆλθεν τὸ «καραβαναριὸ» (= ὁ ἀγωγιατισμός), θεσμὸς ὁ ὁποῖος ἐξελίχθη εἰς σπουδαιότατον οἰκονομικὸν παράγοντα, ἐξασφαλίζοντα τὴν διὰ ξηρᾶς ἐπικοινωνίαν καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀγαθῶν εἰς τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμέναις ἀγορᾶς τῆς Τουρκίας καὶ ἔτι μακρύτερον εἰς τὰς πέραν τῶν συνόρων τοιαύτας. Δυνάμεθα εὐλόγως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τόσον ἐκ τῆς μετακινήσεως τῶν κτηνοτρόφων διὰ τὰς ἀνάγκαις τῶν ποιμνίων των, εἴτε εἰς τὰ βοσκοτόπια τῶν βουνῶν, εἴτε εἰς τὰ χειμαδιὰ τῶν κάμπων, ὅσον καὶ ἐκ τῆς διακινήσεως τῶν ἀγωγιατῶν, ἐδημιουργοῦντο ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὄρους, ὡς προγεφυρώματα, νέαι ἐγκαταστάσεις καὶ ἐμπορεῖα.

Ἐτερον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἤδη κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας οὐσιωδῶς ἐπέδρασεν εἰς τὴν εὐνοϊκωτέραν ἐξέλιξιν τοῦ βίου τοῦ κουτσοβλαχικοῦ στοιχείου, ἐν τῷ συνόλῳ, ὑπῆρξεν τὸ ὅτι κατώρθωσαν οἱ Κουτσόβλαχοι νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐξισλαμισμόν, καὶ πιθανώτατα, καὶ τὸ παιδομάζωμα. Οἱ Κουτσόβλαχοι οὐδέποτε ἐξισλαμίσθησαν. Ἐξαιρέσεις παρατηροῦνται εἰς τοὺς Φρασαρεώτας (Ἀρβανιτοβλάχους)¹ καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας μπέηδες μὲ τὸ ἐπώνυμον «Φράσαρη».

Ἀπὸ τὰ συνεργὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα ἐβοήθησαν τοὺς Κουτσόβλαχους νὰ ἀποφύγουν τὰς πιέσεις πρὸς ἀλλαξοπιστίαν, τὸ πρώτιστον βεβαίως ὑπῆρξεν ὅτι κατώκουν ἀνέκαθεν εἰς τὰς ὄρεινὰς διαμονὰς των, ὅπου διῆγον βίον συνεχοῦς ἀγῶνος πρὸς τὰς σκληρὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος. Οὕτω δὲν εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ ἀμέσου ἐνδιαφέροντος τοῦ κατακτητοῦ². Ἐξ ἄλλου οἱ Κουτσόβλαχοι ἦσαν πτωχοί, δὲν κατεῖχον γαίας, ἢ ἄλλα ἀκίνητα περιουσιακὰ στοιχαῖα, ὥστε νὰ ἐποφθαλμιῶνται ταῦτα ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, τὰ δὲ ποιμνιά των δὲν προσεφέροντο εἰς τὴν ἀρπαγὴν, διότι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐξοικονόμησις καὶ διατήρησις τῆς ζωντανῆς λείας. Ὅσοι ἐκ τῶν ἄλλων ὑποδοῦλων ἦσαν γεωκτῆμονες, εἴτε κατεῖχον πλούτη ἢ ἀξιώματα, διὰ νὰ περισώσουν αὐτά, προσήρχοντο πρῶτοι εἰς τὸν μουσουλμανισμόν, καὶ τούτους ἐν συνεχείᾳ ἠκολούθουν καὶ αἱ ἄλλαι τάξεις, αἱ ὁποῖαι, πρὸ τῆς ἀσφαλοῦς καταστροφῆς τὴν ὁποίαν θὰ εὕρισκον ἐμμένοντες εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των, προετίμων τὸν ἐξισλα-

1. Βλ. *Μαρτινιανού*, Συμβολαί, σ. 17. *Κ. Παπαρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, Ἀθῆναι 1932, τ. Ε' μέρος β', σ. 17. *Π. Ἀραβαντινοῦ*, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων, Ἀθῆναι 1905, σ. 42 κ.έ.

2. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν καὶ διὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι ἔμειναν ἀλώβητοι ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασιν τῶν παντοίων φυλῶν, αἱ ὁποῖαι κατέκλυσαν ὡς ἐπιδρομεῖς ἐπὶ αἰῶνας τὰς βυζαντινὰς χώρας, καὶ δὴ τῶν Σλάβων.

μισμόν¹. "Οπου δὲ ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν χριστιανῶν ἐνετείνετο, ἐπηκολούθει καὶ ἡ ἐρήμωσις τῆς χώρας². Παραλλήλως πρὸς τὰ ἀνωτέρω θὰ ἀναφέρωμεν τὸ ὑψίστης σημασίας ἐπίτευγμα τῶν Κουτσοβλάχων κτηνοτρόφων, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπὸ τοὺς πρώτους ἤδη χρόνους τῆς τουρκοκρατίας (1481-1512) κατάρθωσαν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλομήτορος (βαλιντὲ σουλτάνας), ἐπιτυχόντες αὐτὴν «χάριν τῶν ποιμνίων των»³, γεγονός τὸ ὁποῖον ἐξησφάλισεν εἰς αὐτοὺς σχετικὴν ἀνεξαρτησίαν τῇ καταβολῇ, λόγῳ ὑποτελείας, μόνον ἀσημάντου σχετικῶς φόρου.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ προστασία αὕτη ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἀστικάς κοινότητας τῶν Κουτσοβλάχων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ διαλάβωμεν κατωτέρω.

Ἐχει ἐπικρατήσῃ παρὰ πολλοῖς ἡ γνώμη ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι ὑπῆρξαν μόνον κτηνοτρόφοι. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι παντελῶς ἐσφαλμένη, διότι ἠγνοήθη ἡ ὑπαρξίς τῆς πολυπληθοῦς ἀστικῆς τάξεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβασίσθη ὁ θεσμὸς τῶν ἐλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων αὐτῆς μέχρι καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ἐὰν ἡ μικροαστικὴ τάξις ἀλλαχοῦ προῆλθεν ἐκ τοῦ, δι' οἰκονομικοὺς λόγους, διαχωρισμοῦ μονάδων ἐκ τῶν γεωργικῶν ἀπασχολήσεων, εἰς τοὺς Κουτσοβλάχους, διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, ἡ τάξις αὕτη ἐπήγασεν ἀπὸ τὸν κτηνοτροφικὸν κόσμον. Καὶ τοῦτο ἦτο φυσικόν, ἐφ' ὅσον ἡ γεωργία ἦτο ἀνύπαρκτος εἰς τοὺς ὄρεσιβίους.

Μικροαστικαὶ κοινότητες ἢ κωμοπόλεις Κουτσοβλάχων ὑπῆρχον καὶ πρὸ τῆς τουρκοκρατίας, τουλάχιστον εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν. Τὸ Συρράκον π.χ., οἱ Καλαρρύτες, τὸ Μέτσοβον, τὸ Λινοτόπι, ἡ Νικολίτσα, ἡ Σίπισκα, ἡ Νίτσα, ἡ Λάγκα, τὸ Γκάμπροβο, ἡ Γράμμοστα, προσέτι ἡ Ἀχρίδα, ἡ Μπέλιστα (ἡ Ἄνω καὶ ἡ Κάτω) κ.ἄ., ὑφίσταντο καὶ πρὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ συνοίκισις χρονολογεῖται μεταξὺ τοῦ 1330-1380, ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς ἀναπτύξεώς της, κατὰ τὸν Ξάνθης Ἰωακείμ Μαρτινιανόν⁴, μεταξὺ τοῦ 1500-1600. Τὸ Λινοτόπι ἀναφέρεται ὡς ὑφιστάμενον καὶ εὐήμεροῦν ἤδη τὸ 1164⁵, ἡ δὲ Νικολίτσα ἀναφέρεται ἐπίσης ὡς

1. Μαρτινιανού, Συμβολαί, σ. 24.

2. Βακαλοπούλου, Δυτικομακεδόνες, σ. 12.

3. Μαρτινιανού, ἐνθ' ἀν. σ. 81.

4. Μαρτινιανού, ἐνθ' ἀν. σ. 87.

5. Βλ. τὴν μελέτην τοῦ ἐκ Βούρμπιανης τῆς Ἡπέρου δημοδιδασκάλου Χαράλ. Ν. Ρεμπέλη, Ἡ ἱερὰ μονὴ Ζέρμας, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», 5 (1930) σ. 26, ὁ ὁποῖος γράφει σχετικῶς: «...Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ κυρίως ναοῦ ἀνωθεν τῆς πρὸς τὸν νάρθηκα μεσαίας εἰσόδου εὐρηται ἡ κάτωθι ἐπιγραφή γεγραμμένη διὰ χρωστῆρος καὶ λευκῶν στοιχείων μεγαλογραμμάτου λεγομένης βυζαντινῆς γραφῆς: «Ἀνηγέρθη καὶ ἐθεμελιώθη ἐκ βάθρων καὶ ἰστορήθη οὗτος ὁ Θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας καὶ ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεο-

παλαιά ἔδρα ἐπισκοπῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν μητρόπολιν Καστοριᾶς¹. Τὰ Ζαγοροχώρια, ὅπως ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης², ἤδη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ἤκμαζον πρωταγωνιστοῦντα ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἐκάστοτε δεσπότη τῆς Ἡπείρου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἤδη πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ὑφίσταντο πυρῆνες ἀστικῆς τάξεως. Μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων, ὅταν ἐπετεύχθη ἡ ἐπέκτασις τῆς προστασίας τῆς βαλιντέ σουλτάνας καὶ ἐπὶ τῶν κοινοτήτων αὐτῶν, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ὅπωςδήποτε εὐχερεστέρα ἐξέλιξις των πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀνοδον.

«Αἱ κοινότητες αὗται, ἀναφέρει ὁ Μαρτινιανός, ἀπελάμβανον μερικώτερον τῶν ἐξῆς οὐσιωδῶν προνομίων: α) Εἰς οὐδεμίαν ἐπαρχιακὴν ἀρχὴν ὑπήγοντο· β) ἠὺτονομοῦντο καὶ ἠὺτοδιοικοῦντο ὑπὸ ἀρχόντων δημοτικῶν ἐλευθέρως ἐκλεγομένων καὶ ἐπιτροπευομένων τὰ τῆς δημοτικῆς ἀστυνομίας, τὰ τῶν κοινῶν ὑποθέσεων καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων...»³.

Ἰπὸ τοιαύτας λοιπὸν συνθήκας αἱ Κοινότητες αὗται διωργανώθησαν κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον καὶ δέκατον ἑβδομον αἰῶνα καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πλήρη ἀκμὴν των κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα. Βασικὸς παράγων τῆς προόδου αὐ-

τόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδων, διὰ δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου ἀρχόντου Κυρ. Ἰωάννου Νικολάου ἐκ κώμης Λινοτόπης, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου Κυρ. Μανασῆ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Θεοφιλεστάτου Κυρίου Παχωμίου ἐν ἔτει ,αρχδ' Ἰνδικτιῶνος θ'. Ἰστορήθη διὰ χειρὸς ταπεινοῦ ἱστοριογράφου Νικολάου καὶ Γεωργίου ἀδελφῶν τοῦ κτίτορος καὶ ἐτελειώθη ἐν μηνί Σεπτεμβρίῳ ε'».

Ὁ πρῶτος λοιπὸν κτήτωρ τῆς Μονῆς ἐν τῇ σημερινῇ ταύτῃ θέσει κατὰ τὸ 1164 μ.Χ. κατήγετο ἐκ Λινοτοπίου, πολίχνης εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας Καστοριᾶς πρὸς τὴν Ἡπειρον, καταστραφείσης δὲ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Τὸ Λινοτόπι, ὡς μαρτυροῦν τὰ σωζόμενα ερείπια καὶ τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸν τραγοῦδι, ἤκμαζε ἄλλοτε, ὑπῆρχε δὲ παράδοσις ἀνεξ-ακρίβωτος εἰσέτι, ὅτι ἦτο πάλαι ποτὲ ἔδρα ἐπισκοπῆς.

Μωρὴ Γραμμασχιανίτισσα κι' ἀπὸ τὸ Λινοτόπι
 Τ' εἰν τὰ ντουφέκια πώπεφταν πολὺ βαθειὰ βροντοῦσαν
 Μῆνα σὲ γάμο τᾶρριχναν, μῆνα σὲ πανηγῦρι
 Μάϊδε σὲ γάμο τᾶρριχναν, μάϊδε σὲ πανηγῦρι
 Μᾶς πάτησαν τὴ Γράμμοστα κι' αὐτὸ τὸ Λινοτόπι.
 Πῆραν παιδί' ἀπ' τὸ δάσκαλο, κορίτσι ἀπ' τὸ γκεργκέφι
 Πῆραν καὶ τ' ἀρχοντόϊπουλο τὸ γυῖδ τοῦ Πατσιαούρα

(Σημ. Πατσιαούρας = Μέγας κτηνοτρόφος τῆς Γράμμοστας, ἔχων πολλὰς χιλιάδες πρόβατα, γνωστοτάτη εἶναι ἡ φράσις: «χίλιασε καὶ μίλιασε καὶ μετρημὸ δὲν ἔχει τὸ βγίδ τοῦ Πατσιαούρα»).

Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ βουνοῦ τῆς Γράμμοστας καὶ ἀνωθεν τοῦ χωρίου σώζονται ὑπογείως χωματοσωλῆνες δι' ὧν ὁ κτηνοτρόφος Πατσιαούρας διωχέτευε τὸ γάλα ἀπὸ τῆς στάνης εἰς τὰ τυροκομεῖα του εἰς ἀπόστασιν 3)4 τῆς ὥρας».

1. Μαρτινιανοῦ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, σ. 83.

2. Ι. Λαμπρίδου, Ἡπειρωτικὰ μελετήματα, Ἀθῆναι 1889, τευχ. 8ον, Ζαγοριακά, σ. 25.

3. Μαρτινιανοῦ, ἔνθ' ἀν. σ. 81.

τῶν ὑπῆρξε ἡ ἐπίδοσις τῶν Κουτσοβλάχων ἀστῶν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἀποδημία, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως. Διατηροῦντες τὴν ἔδραν των καὶ τὴν οἰκογένειάν των εἰς τὴν γενέτειραν, ἐξενητεύοντο εἰς τὰς πλησιεστέρας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένας ἀγοράς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐπωφελοῦμενοι καὶ ἐκμεταλλεῦόμενοι ἄριστα τὴν δημιουργηθεῖσαν πρωτοφανῆ εὐρυτάτην κρατικὴν ἐνότητα. Βαθμηδὸν ἐπεκτείνοντες τὰς ἐνεργείας των καὶ πέραν τῶν συνόρων, ἐγκαθίσταντο εἰς τὴν ἔδραν τῶν ἐργασιῶν των, ὅποτε παρελάμβανον καὶ τὰς οἰκογενείας των. Ἐβοηθοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν διοργανουμένων μεταφορικῶν διὰ ξηρᾶς μέσων, τῶν καραβανίων τῶν ὁμοεθνῶν των. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίζοντο τὰ πρῶτα κεφάλαια μὲ ἀυστηρὸν ἀποταμιευτικὸν πνεῦμα καὶ οὕτω ἐξελίσσετο ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτῶν ἐμπορικὴ ἐμπειρία καὶ ἐπιχειρηματικότης.

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα εὐρίσκονται ἐγκατεστημένοι πολλοὶ Ζαγορίται εἰς ξένας χώρας, τὴν Ρωσίαν, τὴν Βλαχίαν, τὴν Μολδαβίαν, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ὀλλανδίαν¹. Ἀσφαλῶς τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ μὲ τὰ τέκνα τῶν ἄλλων ὁμογενῶν κοινοτήτων, π.χ. τῆς Σιατίστης, τοῦ Συρράκου, τῶν Καλαρρύτων, τοῦ Μετσόβου καὶ ἄλλων πολλῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῶν βλαχοφώνων περιοχῶν².

2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐπὶ δύο αἰῶνας διήρκεσεν ἡ συνεχὴς πρὸς τὴν πρόοδον ἀνιούσα τῶν κουτσοβλαχικῶν κοινοτήτων, εἴτε αὐταὶ προὑπῆρχον τῆς τουρκοκρατίας καὶ παρέμειναν εἰς τὰς ἀρχαίας κοιτίδας των, εἴτε προῆλθον ἀπὸ ἐσωτερικᾶς μεταναστεύσεως πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἀργότερον. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν διετήρησαν τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν, ὅπως συνέβη κυρίως μὲ τὰς εὐρεθείσας ἐν τὸς ἀλλογλώσσου περιβάλλοντος μὴ ἐλληνικοῦ (Β. Ἡπείρου π.χ.), ἄλλαι δὲ ἐγκατεστημέναι ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης (Δυτικῆς Μακεδονίας π.χ. καὶ ἀλλαχοῦ), ἐν ὧν ἢ ἐν μέρει ἀφωμοιώθησαν γλωσσικῶς. Ὅλοι οἱ ἀστικοὶ οὗτοι πληθυσμοί, εἴτε ὡς μονάδες εἴτε ὡς ἄτομα, ἀνῆλθον εἰς ἐπίζηλον βαθμὸν οἰκονομικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἀναπτύξεως, ἡ δὲ συμβολὴ των κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξεν ἀξιόλογος. Οἰαδήποτε ὁμῶς καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν καθέκαστα κοινοτήτων εἰς τὸν τομέα τοῦτον, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης αὐτῆς ἀνήκει ὁμολογουμένως εἰς τὴν Μοσχόπολιν, ἡ ὁποία μὲ τὸ προβάδισμά της ἀπέβη ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος καὶ ἡ πραγματικὴ μητρόπολις τῶν ἐλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων.

1. Λαμπρίδου, Ζαγοριακά, σ. 7.

2. Βλ. Βακαλοπούλου, Δυτικομακεδόνες, σ. 14.

Ἡ Μοσχόπολις, συγκεντρώσασα εἰς τοὺς κόλπους τῆς τὰ ζωτικώτερα στοιχεῖα τῶν ἄλλων κοινοτήτων, διὰ τῶν ὁποίων ἠϋξήσε τὸν πληθυσμὸν τῆς ἀνελθόντα εἰς πρωτοφανές διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὕψος (εἶχεν 12.000 σπίτια, κατ' ἄλλους 18.000)¹, ἐπωφελήθη ἀσφαλῶς καὶ ἀπὸ τὴν προηγηθεῖσαν ἐμπορικὴν ἐμπειρίαν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τῆς προνομιακῆς ἐκ μέρους τοῦ κατακτητοῦ μεταχειρίσεως, ἔτυχε πεφωτισμένης ἰθινοῦσης τάξεως καὶ χρηστῆς αὐτονόμου διοικήσεως. Διὰ τῆς θαυμαστῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεώς τῆς εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν, τὴν ὀργάνωσιν τῶν συντεχνιῶν, τὴν βιομηχανίαν καὶ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς κοινότητος, ἀπέβη τὸ μεγαλύτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον, ἰδρύσασα ἐμπορικοὺς οἴκους καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας. Θαυμαστὴ ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τῆς Μοσχοπόλεως εἰς τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν μεγαλεμπόριον.

Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι ὅτι εἰς τὸν τομέα τοῦτον, τῶν ἐμπορικῶν δηλαδὴ σχέσεων μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, προηγήθη ἡ Μοσχόπολις κατὰ ἥμισυ τουλάχιστον αἰῶνα τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐγκατασταθέντων ξένων ἐμπορικῶν πρακτορείων, ἤτοι τοῦ τῆς Γαλλίας, χρονολογουμένου ἀπὸ τὸ 1694², καὶ τοῦ τῆς Ἀγγλίας τὸ 1718. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐμπορικῆς δράσεως τῶν ὡς ἄνω πρακτορείων ἐδημιουργήθη ὁ πρωτότυπος θεσμὸς τῶν «προστατευομένων» ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι ὑπαχθέντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν οἰκείων ἑκαστος προξενείων, ἔπαιξαν σὺν τῷ χρόνῳ σπουδαιότατον ρόλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου³.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς δραστηριότητος τῶν Μοσχοπολιτῶν πρὸς τὴν Βενετίαν καὶ τὰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις⁴ καί, ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, κυρίως πρὸς τὰς αὐστρουγγαρικὰς χώρας ὑπῆρξαν τὰ οὐσιωδέστερα

1. *Μαρτινιανού*, Συμβολαί, σ. 24.

2. Βλ. *N. Svoronos*, *Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*, Paris 1956, σ. 141-166.

3. Ὁ θεσμὸς τῶν «προστατευομένων» ἢ «πατενταλήδων» κ.λ. ἐδημιουργήθη ἀρχικῶς εἰς τὰς πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰ προξενεῖα-πρακτορεῖα. Οἱ πρόξενοι, ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ ἔχουν διερμηνεῖς καὶ βοθητικὸν προσωπικόν, προσελάμβανον διερμηνεῖς ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς, κυρίως τοὺς Ἑλληνας ἢ Ἑβραίους κ.ἄ. Οἱ διερμηνεῖς οὗτοι, πέραν τῶν ἐπισήμων καθηκόντων, διενήργουν καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἐμπόριον. Τὸ δέλεαρ τῆς προστασίας ἐδημιούργησε μίαν τάξιν ἐμπορευομένων προνομιακῆν, ὁσημέραι πληθυνομένην, τὴν τάξιν τῶν «προστατευομένων» (βλ. *Π. Μ. Κοιτογιάννη*, *Οἱ προστατευόμενοι (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνᾶ»*, τ. ΚΘ' - Λ', Ἀθῆναι 1917. βλ. ἐπίσης *Π. Ζέπου*, Ἀνέκδοτα τουρκικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων Βεροίας καὶ Θεσσαλονίκης (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου», τ. ΙΑ'), Ἀθῆναι 1944, σ. 67).

4. *Κ. Μέρτζιου*, *Μνημεῖα μακεδονικῆς ἱστορίας*, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 209 κ.ἑ. Ἰδίως βλ. *Val. Parahagi*, *Aromânii Moscopoleni și comerțul venețian în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București 1935, σ. 47 κ.ἑ.

αίτια, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέρρευσε ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἀρτίας ἐμπορικῆς ἐμπειρίας καὶ δράσεως αὐτῶν εἰς εὐρωπαϊκὴν κλίμακα.

Ἄλλὰ καὶ ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ αὐτῶν μὲ κόσμον ἀνωτέρας κοινωνικῆς στάθμης πολλαχῶς ἐπωφελήθησαν οἱ Μοσχοπολίται ἀπὸ μορφωτικῆς πλευρᾶς. Ἐμονοπώλησαν ἐν ταύτῳ ἅπαν τὸ ἐμπόριον τῶν χωρῶν τοῦ αὐστριακοῦ στέμματος μὲ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀνόδου κατώρθωσαν νὰ ἐπισωρεύσουν ἀμύθητα πλοῦτη, τὰ ὁποῖα μετέφεραν εἰς τὴν γενέτειραν μαζί μὲ τὴν ἀποκτηθεῖσαν ἐκπολιτιστικὴν ἀγωγὴν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν θαυμασίαν ἡμέρωσιν τῶν ἠθῶν, διὰ τὴν ὁποίαν πάντοτε διεκρίνοντο. Μὲ τοιαύτην οἰκονομικὴν δύναμιν ἀνύψωσαν τὸ ἐπίπεδον τῆς εὐζωίας τῶν κατοίκων, ἐθεράπευσαν τὴν παιδείαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἴδρυσαν σχολεῖα καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίας, ἀγαθοεργὰ καθιδρύματα καὶ ἀπέβησαν ἐστὶς τοῦ ἀγνοτάτου πατριωτισμοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τοῦ ὀνείρου δηλαδὴ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ γένους. Δικαίως δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ διακοσιετὴς ἀκμὴ τῶν κοινοτήτων τῆς Μοσχοπολιτικῆς περιοχῆς ὡς «Μοσχοπολιτικὴ περίοδος».

3. ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΟΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἱερὰ ἐκείνη πόλις, ἡ ὁποία ἐπὶ δύο αἰῶνας συνεχῶς ἀνερχομένη εἰς πολιτισμόν, εἰς παιδείαν, εἰς πλοῦτον, ἔφθασεν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς της, ἡ δὲ ἀκτινοβολία της ἐπεξετείνετο ἐπὶ ὅλων τῶν μικροτέρων ἑλληνοβλαχικῶν κέντρων, οὕτως ὥστε τὸ σύνολον ἀπετέλει μίαν εὐημεροῦσαν κοινότητα ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ, μοναδικὸν φαινόμενον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐν μέσῳ βαρβάρου περιβάλλοντος.

Ἡ εὐημερία αὕτη τῆς Μοσχοπόλεως ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ἡ βαθυτέρα αἰτία τῆς καταστροφῆς της. Ὁ φθόνος διήγειρε τὰ ληστρικὰ ἐνστικτα τῶν περιοίκων τουρκοαλβανικῶν στιφῶν. Λήσταρχοι καὶ φυγόδικοι μὲ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς ληστείας, τοὺς παντοίους ἐκβιασμοὺς καὶ τὴν ἐπιβολὴν ἀβαστάκτων φορολογιῶν εἶχον καταντήσει ἡ μάστιξ τῆς ἀτυχοῦς πόλεως. «Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1760, λέγει ὁ Μαρτινιανός, ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο εἰλωσ καὶ αἰχμάλωτος τῶν κακούργων αὐτῶν στοιχείων ἡ δὲ ἔλλειψις πάσης ἀσφαλείας προανήγγελλεν τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον».

Περίτρομοι οἱ κάτοικοι ἤρχισαν νὰ ἀποδημοῦν σποραδικῶς, ὅπου ἕκαστος εἶχε δυνατότητα, μετεκάλουν ἔπειτα καὶ τὰς οἰκογενείας των καὶ σιγὰ σιγὰ ἀθορύβως τὸ παράδειγμα τῶν ὀλίγων ἠκολούθουν καὶ ἄλλοι ὀλοὲν περισσότεροι καὶ οὕτω τὸ αἶσθημα τῆς φυγῆς ἐγενικεύετο. Ὅσοι προηγῆθησαν εἰς τὴν ἐξοδὸν αὐτὴν, κατώρθωσαν βεβαίως νὰ μεταφέρουν ὅ,τι ἠδύναντο ἐκ τῆς κινήτης περιουσίας των. Ὅσοι εἶχον δεσμοὺς μὲ τὰς ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Αὐ-

στρίας καὶ ἀλλαχοῦ, ἐγκαθίσταντο εὐκολώτερον καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι. «Κατὰ τὴν τριετίαν 1766-1769, λέγει ὁ Μαρτινιανός, οὐδεὶς ἐκ τῶν ὀποσοῦν προυχόντων ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως καὶ μεταβῆ ὡς συνήθως εἰς Κορυτσάν ἢ τὸ Βεράτιον διὰ τὰς ὑποθέσεις του»¹.

Τὴν 2αν Σεπτεμβρίου 1769, ἐξ αἰτίας ἀγνώστου ἐπιπροσθέτου συμβεβηκότος, οἱ κάτοικοι τῆς Μοσχοπόλεως ἀπεφάσισαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν πόλιν.

Ἴδου πῶς εἰς ὀλίγας γραμμὰς ὁ χρονογράφος τοῦ Κώδικος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προδρόμου ἀναγράφει τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς Μοσχοπόλεως: «εἰς δὲ τὸ 1769 Σεπτεμβρίου 2 ἀπὸ τὸν φόβον τῶν μπορτζιλῆδων καὶ ἀπὸ τὰ βαρεῖα δοσῆματα εἰς διάστημα τριῶν ἡμερῶν ἐχάλασεν ἡ Μοσχόπολις καὶ σκορπιζόμενοι οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ τῆς γῆς, δὲν ἀπέμειναν εἰς τὴν χώραν οὔτε σκυλί, μετὰ δὲ τέσσερες καὶ πέντε μῆνας, ἀπὸ ὀλίγον ἄρχισαν καὶ ἐμαζεύθησαν ὡς διακόσια σπίτια καὶ οὕτω τοῦ χρόνου προβαίνοντος ἔγιναν ὡς πεντακόσια σπίτια». Ἡ Μοσχόπολις διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς συμπαρέσυρεν εἰς τὰς τύχας τῆς καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνοβλαχικὰς κοινότητας τῆς περιοχῆς τῆς. Οὕτω ἐπεσφραγίσθη τραγικὰ τὸ τέρμα τῆς Μοσχοπολιτικῆς περιόδου².

1. Βλ. Μαρτινιανοῦ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως, σ. 73-79. Τοῦ ἰδίου, Ἡ Μοσχόπολις, 1330-1930, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 163-183.

2. Ἡ Μοσχόπολις διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς, τὴν δρᾶσιν τῆς, τοὺς θεσμοὺς τῆς αὐτοδιοικήσεως, τὴν καταστροφὴν τῆς καὶ γενικῶς τὴν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἐλαχίστης ἔτυχε προσοχῆς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἐρευνητῶν καὶ ἱστορικῶν. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Παπαρρηγοπούλου π.χ. (ἔκδ. Καρολίδου 1932) διαπιστώνομεν παντελῆ ἀγνοίαν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς τύχης τῆς Μοσχοπόλεως. Ἐν τῷ εὐρετηρίῳ μόνον ἀναγράφεται: «Μοσχόπολις, πολίχνη τῆς Βορείου Ἡπείρου, καταστροφή αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1771, Εβ 196», εἰς τὴν ἐν λόγῳ δὲ σελίδα (κεφάλαιον περὶ κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας), ἐνῶ διεξοδικῶς ἐξιστοροῦνται τὰ περὶ κοινοτήτων τῶν νήσων καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, περὶ Μοσχοπόλεως οὐδὲν ἄλλο ἀναφέρεται, παρὰ ἀπλῶς τρεῖς λέξεις: «Ἡ Μοσχόπολις κατεστράφη». Ἐπίσης ὁ καθηγητὴς Δ. Ζακυθηνός, Ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθῆναι 1957, εἰς τὸ κεφ. Δ'. «Θεσμοὶ-αὐτοδιοικήσεις», πραγματεύεται μὲν περὶ τῶν κοινοτήτων τῶν νήσων καὶ τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ τῆς Μοσχοπόλεως δὲν γίνεται οὔτε μνεῖα. Ὡσαύτως ὁ Ι. Τ. Βισβίτζης, Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, «L'Hellenisme Contemporain», ἀναμνηστικὸς τόμος 1953, σ. 183-204, δὲν ἀναφέρει τίποτε περὶ Μοσχοπόλεως. Πάντως εἰς τὴν πραγματείαν αὐτὴν εὐρίσκομεν μίαν παρατήρησιν δικαιολογοῦσαν τὴν παράλειψιν. Ἐν σελ. 183 λέγει: «ἀτυχῶς αἱ εἰς τὴν διάθεσίν μας πηγαί, εἰδικώτερον αἱ δημοσιευμένα, εἶναι ὀλίγαι. Αἱ πλεῖσται ἀπωλέσθησαν πλὴν τῶν Κυκλάδων καὶ τινῶν νήσων, ἀπὸ τὰς λοιπὰς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν περιεσώθη ἔγγραφον».

Περὶ Μοσχοπόλεως ἔγραψαν οἱ κάτωθι: Θ. Βελλιανίτης, Μία ἐξαφανισθεῖσα πόλις, ἡ Μοσχόπολις τῆς Β. Ἡπείρου, «Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος» 1922, σ. 226-239, ὁ ὁποῖος ἐξυμνεῖ τὸν πολιτισμὸν τῆς, τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ καταλήγει: «Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου Μοσχοπόλεως ἡ ὁποία ἐπὶ δύο αἰῶνας διὰ τῶν γραμμάτων καὶ διὰ τοῦ πλούτου τῆς ἐθέρμανε τὰς Ἑλληνικὰς ἰδέας καὶ ὑπῆρξε τὸ σέ- μνωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Φάνης Μιχαλόπουλος, Μοσχόπολις. Αἱ Ἀθῆναι τῆς Τουρκοκρατίας (1500-1769), Ἀθῆναι 1941. Τὸ ἔργον του εἶναι ἕνας ὕμνος διὰ τὴν πανένδοξον πόλιν τῆς

Κοινότητες ἐκ τῶν σπουδαιότερων, αἱ ὁποῖαι συγχρόνως μὲ τὴν Μοσχόπολιν ἔσχον τὴν ἰδίαν τύχην τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀποσυνθέσεως, ὑπῆρξαν ἡ Νικολίτσα, τὸ Λινοτόπι, ἡ Σίπισκα, ἡ Νίτσα, τὸ Μπιθικούκι, ἡ Μπόρια, τὸ Γκάμπροβον, ἡ Πολένα, ἡ Γράμμοστα κ.ἄ. Ἐπίσης πολλῶν ἡσσοнос σπουδαιότητος κωμῶν καὶ χωρίων, ἀπάντων κυρίως ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Β. Ἡπείρου, οἱ πληθυσμοὶ μετηνάστευσαν.

Ἡ ἐρήμωσις τῶν συνοικισμῶν αὐτῶν ἐνέτεινε τὸ ἤδη καὶ πέραν τῆς περιοχῆς τῆς Μοσχοπόλεως ὑπάρχον εἰς τὰ στρώματα τοῦ λαοῦ γενικώτερον αἶσθημα φυγῆς καὶ συμπαρέσυρε, ὡς εἴπομεν, πολλὰς ἐκ διαφόρων κωμῶν καὶ χωρίων οἰκογενείας εἰς μεταναστεύσεις, εἴτε μεμονωμένας εἴτε καθ' ὀμάδας, καὶ δὴ ἀπὸ τὴν Σαμαρίναν, τὸ Περιβόλι, τὴν Δένεσκον κ.ἄ. Ὅλοι οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ ἐγκαταλείποντες τὰς ἐστίας, ἐτρέποντο εἰς ἀναζήτησιν ἀσφαλεστέρων περιοχῶν, ἐφ' ὅσον δὲ τοῦτο ἦτο δυνατόν, κατέφευγον κατὰ προτίμησιν παρ' ὀμογλώσσοις, ὅποτε ὕψωσδῆποτε διευκολύνετο ἡ θέσις των καὶ ἐξοικονομοῦντο κατὰ τὸ δυνατόν.

Πόσοι ἦσαν οἱ ἐκτοπισθέντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκ τῶν ἐστιῶν των πρόσφυγες, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ βεβαίως. Κατὰ τὰς παραδόσεις ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 150.000 καὶ ἄνω¹. Ἴσως δὲν εἶναι ὑπερβολὴ τοῦτο, ἐὰν κρίνη τις ἐκ τῶν ὑστέρων εἰς πόσας πόλεις ἐγκατεστάθησαν, δημιουργήσαντες κοινότητας ἢ καὶ πυκνώσαντες ὑφισταμένας τοιαύτας, πόσας αὐτοτελεῖς κοινότητας συνώκησαν καὶ εἰς πόσα μικρὰ ἢ μεγαλύτερα μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ πέραν τῶν συνόρων αὐτῆς καὶ ἐν γένει τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἐγκατεστάθησαν καὶ εὐδοκίμως ἔδρασαν.

Ὅτι ἡ μετακίνησις αὐτῆ ὀμάδων πληθυσμοῦ ἦτο σοβαρὰ καὶ δὴ προγενεστέρα τῆς καταστροφῆς τῆς Μοσχοπόλεως, τοῦτο βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ ἐν σουλτανικὸν φερμάνιον τῆς 1ης Δεκεμβρίου τοῦ 1767, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος διὰ τοιοῦτου εἴδους μεταναστεύσεις².

Β. Ἡπείρου. Κ. Σκενδέρης, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ συγχρόνου Μοσχοπόλεως, ἐκδ. 2α, Ἀθῆναι 1928. Εὐλογ. Κουρίλας, μητροπολίτης Κορυτσᾶς, Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ Νέα Ἀκαδημία αὐτῆς, Ἀθῆναι 1934. Πολλὰ ἀπὸ τὰ γραφόμενά του εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὰ ἀνθελληνικὰ αἰσθήματά του. Ἰωακ. Μαρτινιανός, μητροπολίτης Ξάνθης, Μοσχοπολίτης, ἔγραψεν μνημειῶδες ἔργον εἰς δύο τόμους. 1) «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μοσχοπόλεως», Α'. τόμ., Ἀθῆναι 1939. 2) «Μοσχόπολις 1330-1930», Θεσσαλονίκη 1957, ἐκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἐπιμελεῖα τοῦ Καθηγητοῦ Στ. Κυριακίδη, σελ. 366, «ἔργον μοναδικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐνδόξου Μακεδονικῆς πόλεως, πολλαχῶς δὲ χρήσιμον διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς Τουρκοκρατίας» ὅπως τὸ χαρακτηρίζει ὁ Κυριακίδης.

1. Βλ. Anastase N. Háciu, Aromânii, Focșani 1936, σ. 161.

2. Βλ. Ἰ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α'. Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης 1695-1912, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 265, ἀριθ. ἐγγράφου 196.

Τὰ κυριώτερα πορίσματα ἐπὶ τῆς περιόδου αὐτῆς τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων τῆς τουρκοκρατίας δύναται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς σημεία:

Πρῶτον αἱ μικροαστικάι κοινότητες, ἀπὸ τὸ ἀρχαῖκόν καὶ πρωτόγονον στάδιον μιᾶς σκληρᾶς ζωῆς, τὴν ὁποίαν διῆγον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τουρκοκρατίας, διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ἐργατικότητος καὶ δραστηριότητος τῶν κατοίκων των καὶ τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος ἐδημιούργησαν σὺν τῷ χρόνῳ μίαν οἰκονομικὴν σταθερότητα, ἣ ὁποία ὀλοὲν ἀνερχομένη ἔφθασεν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα εἰς μίαν ἀξιοθαύμαστον ἀκμὴν δι' ἓνα λαὸν τόσο ὀλιγάριθμον, κινούμενον ἐντὸς τόσο εὐρέος γεωγραφικοῦ χώρου, ἣ δὲ ἐπακολουθήσασα στάθμη εὐημερίας καὶ μορφωτικῆς ἀναπτύξεως ἐδραίωσε μίαν σαφῆ ἀστικὴν τάξιν, συγκεκριτημένην μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀπητοῦντο διὰ τὴν συνέχισιν τῆς συμβολῆς των εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.

Δεύτερον ἡ Μοσχόπολις ὑπῆρξεν ἡ ἀντιπροσωπευτικωτέρα μορφή τῆς ἀστικῆς ὀργανώσεως καὶ εἶχεν ἀναδειχθῆ ὡς τὸ σπουδαιότερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Παρὰ τὴν ἀποσύνθεσίν της ὁμοῦ καὶ τὰς συμπαρομαρτούσας ὑλικὰς καταστροφὰς περιεσώθη τὸ ἀνθρώπινον ὑλικόν, «ὁ Μοσχοπολίτης ἔμπορος», ὁ ἀδάμαστος ἀγωνιστὴς εἰς τὸν στῖβον τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως, ὁ ὁποῖος διέπρεψεν παντοῦ ὅπου ἐγκατεστάθη. Ἐκληροδότησε δὲ τὰς ἀρετάς του εἰς τοὺς ἀπογόνους, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ διασπορᾷ των, τόσο εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγορὰς ὅσον καὶ εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐσυνέχισαν τὰς παραδόσεις ὡς θεράποντες τοῦ Κερδώου Ἑρμοῦ.

4. ΑΠΟΔΗΜΙΑΙ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

Ὁ ἐκπατρισμὸς τῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν τῶν Κουτσοβλάχων, ὡς πρὸς τοὺς τόπους ὅπου προσέφυγον καὶ ἐγκατεστάθησαν, δύναται νὰ διαχωρισθῆ εἰς δύο διακεκριμένας κατηγορίας: Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τοὺς πέραν τῶν βορείων συνόρων τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας μεταναστεύσαντας (τὴν Αὐστρίαν, τὴν Οὐγγαρίαν κ.ἄ.), καθὼς καὶ τοὺς ἐγκατασταθέντας ἐντὸς τῶν βορειοτέρων ἐπαρχιῶν τῆς χερσονήσου, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνῆκον εἰς τὴν Τουρκίαν, δηλαδὴ εἰς τὰς σερβικὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Ἡ δευτέρα κατηγορία περιλαμβάνει τὰς ὁμαδικὰς μετοικεσίας ἐντὸς τοῦ εὐρυτέρου ἑλληνικοῦ χώρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Ἀλβανίαν καὶ δὴ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην. Ἐκ τῆς κατηγορίας αὐτῆς ἐγεννήθησαν αἱ πολυπληθεῖς ἑλληνοβλαχικάι ἀστικάι κοινότητες, αἱ ἀκμάσασαι κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα.

Ἐπῆρξε μεγάλη συμφορὰ δι' ὅλους τοὺς ἐκπατριζομένους, εἰς οἵανδήποτε κατηγορίαν καὶ ἂν ἀνῆκον, ἢ μετανάστευσις πρὸς τὸ ἄγνωστον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Εἶναι δὲ θαῦμα πῶς ἀντέσχον εἰς τὰ κτυπήματα τῆς μοίρας των καί, ἐγ-

καθιστάμενοι ὅπου ἕκαστος ἠδυνήθη, κατώρθωσαν διὰ τῆς φιλοπονίας των τελικῶς νὰ δημιουργήσουν νέαν ζωὴν.

α) Ἀποδημῖαι τῶν Κουτσοβλάχων ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Οἱ Κουτσόβλαχοι ἀπεδήμουν ἤδη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὰς ἰταλικὰς πόλεις καὶ δὴ εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου δὲν ἀναφέρονται μόνιμοι ἐγκαταστάσεις, διότι, καὶ ἂν ὑπῆρξαν τοιαῦται, οἱ ἀπόδημοι αὐτοὶ ἀνεμειγνύοντο ἐντὸς τῆς πολυμελοῦς ἑλληνικῆς κοινότητος, ἢ ὁποῖα ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἰδία τάξις τῶν ἐμπόρων ἀπὸ τοῦ 1725 ἐστράφη πρὸς τὰς αὐστρουγγρικὰς χώρας. Ἐκεῖ ἐδημιούργησεν σταθεροὺς δεσμοὺς μεγάλου ἐμπορίου καὶ ἵδρυσαν οἱ Μοσχοπολίται πρακτορεῖα ἀνταποκρίσεων μὲ τὴν ἔδρα των. Σὺν τῷ χρόνῳ δέ, ἤδη ἀρκετὰ ἔτη πρὸ τοῦ 1769, τὰ πρακτορεῖα αὐτὰ ἀπέβησαν οἱ πυρῆνες τῶν περιφήμων παροικιῶν τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Βιέννης¹. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἐπαγγελματιῶν ἀπεδήμουν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα πολλοὶ ἐκτὸς τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν. Πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ κατατρυχόμενοι ἀπὸ τὴν μόνιμον κατάστασιν ἀνασφαλείας ἐν τῇ πατρίδι των, ἐρριψοκινδύνευον ἵνα δοκιμάσουν τὴν τύχην των μακρὰν τῶν ἐστιῶν των. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1607², προσέφευγον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ὅπου ἐγένοντο εὐμενῶς δεκτοὶ καὶ ἱκανοποιοῦντο ὡς γυρολόγοι ἢ ἐπαγγελματίαι εἰς οἵανδήποτε ἀπασχόλησιν.

Αἱ τοιαῦται ἀποδημῖαι σταθερῶς ἐπληθύνοντο μὲ προορισμὸν τὰς οὐγγρικὰς χώρας, ὅπου οἱ ἀπόδημοι ἀπὸ ἀπλοὶ ἀρχικῶς βιοτέχναι προήγοντο εἰς μικροεμπόρους. Μόνιμοι ἐγκαταστάσεις ἐδημιουργοῦντο σταθερῶς πληθυνόμεναι. Οἱ μικρέμποροι ἐξελίχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς μεγαλεμπόρους. Κατὰ δὲ τὸν 18ον αἰῶνα ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Τρανσυλβανίᾳ εἶχον δημιουργηθῆ πάμπολλαι παροικίαι καὶ τριάκοντα κοινότητες, αἱ ὁποῖαι ὑπερευδοκίμησαν, ἀναπτυχθεῖσαι ὄχι μόνον οἰκονομικῶς, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς, ἔκτισαν δὲ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα ἑλληνικά, ἢ δὲ μορφωτικὴ στάθμη, συμπαρομαρτοῦσα μετὰ τῆς ὑλικῆς προόδου, ἔφθασεν εἰς σημεῖον, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐξ ἀποδήμων γόνοι ἀπέκτησαν τίτλους εὐγενείας καὶ ἀνῆλθον εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς χώρας (οἶκος Ἀνδράσι, οἶκος Νάκου, Κ. Τερζῆ, Ι. Ζήση κ.λ.π.)³.

Τοιαύτη παρουσιάζετο ἡ κατάστασις τῶν πρώτων ἀποδήμων Κουτσοβλάχων εἰς τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸ τοῦ 1769. Μετὰ δὲ τὴν ἐπελθοῦ-

1. Βλ. Μέρτζιου, Μνημεῖα, σ. 209 κ.έ.

2. Σπ. Λάμπρου, Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, Ἀθῆναι 1912, σ. 8 κ.έ., 29.

3. Ἐνθ' ἄν.

σαν ἀθρόαν μετανάστευσιν φυσικὰ ὄλαι αὐταὶ αἱ κοινότητες ἐνισχύθησαν, δεχθεῖσαι εἰς τοὺς κόλπους των τοὺς νέους πρόσφυγας.

Περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ὡς ἄνω κοινοτήτων ὁ Σπ. Λάμπρος, πραγματευόμενος ἐν ἐκτάσει τὰ περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῶν, εἰς τὴν περισπούδαστον αὐτοῦ μελέτην «Σελίδες ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρία καὶ Αὐστρία Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ» (Πρυτανικὸς λόγος του τῆς 26-2-1912), ἰδιαιτέρως ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῶν δύο κοινοτήτων τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Βιέννης. Ἀμφότεραι, ἀποτελούμεναι κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἀπὸ γόνους Μοσχοπολιτῶν καὶ λοιπῶν ὁμογενῶν αὐτοῖς Μακεδόνων¹, ἀπέβησαν ἑλληνικὰ κέντρα παντοειδοῦς δράσεως, τὰ ὁποῖα προσέφεραν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν.

Ὅπως ἰδιαιτέρως ἐξαίρεται ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου ἡ συμβολὴ τῆς κοινότητος Βιέννης. «Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Βιέννης, λέγει, ἦτο συνάμα Κέντρον πλουτισμοῦ τῶν Τουρκοκρατουμένων Ἑλλήνων καὶ φυτώριον παιδείας τοῦ δουλεύοντος Ἔθνους ἐν ᾧ ὑψοῦτο ὁ πυρσὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς αὔριον. Εἰς τὸν κύκλον ἐκείνων τῶν φιλοπατρίδων ἐμπόρων, εὐπαιδευτῶν ἐπιστημόνων, ρηξικελεύθων προδρόμων τοῦ Ἐθνικοῦ μέλλοντος, πατριωτῶν, εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἐκείνην τὴν ἐγκυμονοῦσαν κεραυνούς, ἐπεφάνη αἴφνης μίαν ἡμέραν τοῦ 1797 ὁ πρῶην διδάσκαλος τοῦ Θεσσαλικοῦ Κισσοῦ, ὅστις εἶχε παιδείαν δυναμένην νὰ διαφωτίσῃ, λύραν δυναμένην νὰ ἐξάρῃ καρδίας καὶ νὰ πυρακτώσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας... οἱ διάθερμοι ὑπὲρ τῆς πατριωτικῆς ιδέας ἔμποροι τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος, ἡ ἐνθουσιώδης ἐκ Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου νεότης, ἡ σπουδάζουσα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, περιστοιχίζει τὸν Ψάλτην τοῦ Βελεστίνου καὶ ὁμνύει μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ὅπως στραγγαλισθῆ μετ' αὐτοῦ μετ' ὀλίγον παρὰ τὰ γλαυκὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβεως, τὰ περιβρέχοντα τὸ Βελιγράδιον, ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας. Ἡ θυσία τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συμπατριωτῶν του, προάγγελος

1. Ἀναφέρωμεν κατωτέρω μίαν σειρὰν ὀνοματεπωνύμων ἀποδήμων προερχομένων ἀπὸ τὴν Μοσχόπολιν καὶ ἄλλα κουτσοβλαχικὰ κέντρα, ἐγκατεστημένων εἰς τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην. Τὰ ὀνοματεπώνυμα ταῦτα σώζονται μέχρι σήμερον αὐτούσια εἰς τοὺς ἐπιγόνους. Ἠρύσθημεν ταῦτα πρῶτον ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Π. Ἐνεπεκίδου, Griechische Handelsgesellschaften und Kaufleute in Wien aus dem Jahre 1766, ἐκδοσις I.M.X.A., Θεσσαλονίκη 1959, καὶ δεύτερον ἀπὸ τὸ Μητρῶον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος Βιέννης (ἀπὸ τοῦ 1790 καὶ ἐφεξῆς). Τὰ ἐν λόγῳ ὀνόματα εἶναι τὰ κάτωθι: «X. Σπίθα, Τύρκα, Χ'' Αδάμη, Χ. Οἰκονόμου, Τσιατσιαπαῖ, Πεσχάρη, Ν. Δήμου, Μ. Τσοῦφα, Γ. Γκιάγγα, Δαρβάρης, Κούρτις, Τζιόγα, Πούφκας, Δ. Τοῦνζ, Γκόγκου, Χ'' Στεργίου, Ν. Τζιόλη, Ποῦσκα, Τζομπάνου Λέπουρε, Σιμολέντς, Ζ. Λιεπουρίτσιου, Τζιετάνου, Νίτσα, Γήρα, Λαπτάρη, Σίνας, Νικολίτσας, Τζιάππα, Ἰ. Νάκου (ἄρχοντας), Γκίλιας (ἄρχοντας), Π. Λέκα, Ἄν. Νικαρούσης, Ματζαρλῆ, Ντούμπας, Ἀδὰμ Τζιατήρη (εὐγενής, 66 ἐτῶν θανὼν 1805) κτήτορες Ἐκκλησίας 1785. κ.ἄ. Πανταζῆς, Δάμτσου, Κ. Νάκου, Χ'' Αδάμ, Μιχ. Βρέττα (Ζιουπάν) Τζίνιρε, Τζιάγκου, Ζιολῆς, Τζιάππου κ.ἄ.»

τῆς μελλούσης ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους, εἶναι τὸ κορύφωμα τῆς Ἐθνικῆς δράσεως, τὸ ἐπιστέγασμα τῶν πατριωτικῶν ὀνείρων, τὸ στεφάνωμα τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν, ἃς παρέσχον εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν αἱ ἄξιοι λαμπρᾶς θέσεως ἐν τῇ πατρίῳ ἱστορίᾳ παροικίαι τῶν Μακεδόνων Ἑλλήνων ἀνά τὰ πεδία καὶ τὰς κοιλάδας τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας»¹.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐκπατρισμὸν τῶν Κουτσοβλάχων πρὸς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας καὶ δὴ τὰς σερβικὰς χώρας, αἱ μετοικεσίαι αὗται ἀσφαλῶς ἐπραγματοποιουῦντο συγχρόνως μὲ τὰς ἀποδημίας πρὸς τὰς οὐγγρικὰς χώρας, διότι οἱ δρόμοι διήρχοντο διὰ τῶν σερβικῶν ἐδαφῶν, τὰ ὅποια προσεφέροντο ὡς ἐνδιάμεσοι σταθμοὶ καὶ πολλάκις ὡς πρῶται ἐγκαταστάσεις.

Περὶ τοῦ ρόλου τῶν Κουτσοβλάχων εἰς τὰς σερβικὰς χώρας ἔχομεν μίαν θαυμασίαν μονογραφίαν τοῦ Σέρβου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Doušan Ρορονιί μὲ τὸν τίτλον «Ο Cincarima» (=περὶ Κουτσοβλάχων), ἐκ τῆς ὁποίας πληροφορούμεθα ὅτι: «ἤδη διαρκούντος τοῦ 17ου αἰῶνος (1644-45) ἐμφανίζονται ἔμποροι Κουτσόβλαχοι εἰς τὰς σερβικὰς ἀγοράς». Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ὁμοῦ τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅλαι αἱ ἀγοραὶ τῆς Σερβίας κατεκλύζοντο ἀπὸ ἐμπόρους Κουτσοβλάχους, οἱ ὅποιοι, εὐάριθμοι ὡς πρὸς τὸν ἐγγώριον πληθυσμὸν, ἐξήσκουν οὐσιωδестаτήν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Γνωστὸν εἶναι, λέγει, τὸ γεγονός ὅτι τὴν ἀστικὴν τάξιν ἐν τῇ ἀγορᾷ μας (τοῦ Βελιγραδίου) ἐδημιούργησαν οἱ Κουτσόβλαχοι καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ ἴδιοι συνέτειναν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου κουλτούρας μας»².

«Κατὰ τὸ 1770, συνεχίζει ὁ Ρορονιί, καθ' ὅλον τὸν ἐθνικὸν μας χῶρον, ὑπῆρχον 1200-1500 οἰκογένειαι κουτσοβλαχικαὶ καὶ μολονότι ὁ ἀριθμὸς τούτων δὲν ἦτο μέγας, μεγάλη ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότης αὐτῶν παρὰ τῷ λαῷ. Τὰ ἀνώτατα στρώματα ἀπὸ ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς ἀπόψεως, ὡς μία κοινωνικὴ ἀριστοκρατία, ἀπετελοῦντο ἀπὸ Ἑλλήνας καὶ ἐξελληνισμένους Κουτσοβλάχους. Εἰς τὴν ἐμπορικὴν μας τάξιν αὐτοὶ ἦσαν ὅ,τι τὸ ἄλλας εἰς τὸ ψωμί»³.

«Πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος αὐτοὶ (οἱ Κουτσόβλαχοι) ἐν Βελιγραδίῳ ἐκυριάρχουν, ὡς ἔμποροι εἶχον ὀλόκληρον τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ Βελιγραδινῇ κοινωνίᾳ ἀπετέλουν τὸν σπουδαιότερον παράγοντα»⁴.

Πάντως καὶ μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ σερβικοῦ ἐλευθέρου κράτους, οἱ Κουτσόβλαχοι ὑπῆρξαν σπουδαιότατος καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ παράγων εἰς τὸ νέον

1. Λάμπρου, Σελίδες, σ. 46.

2. D. Ρορονιί, Ο Cincarima, Beograd 1937, εἰσαγωγή, σ. 1.

3. Ἐνθ' ἀν. σ. 16.

4. Ἐνθ' ἀν. σ. 120.

κράτος, γόννοι δὲ ἐκείνων τῶν ἐμπόρων μέχρις ἐσχάτων, καὶ σήμερον ἀκόμη, ἔπαιζαν σημαίνοντα ρόλον ἐν τῇ Γιουγκοσλαβίᾳ.

Αἱ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἀποδημῖαι καὶ ἐγκαταστάσεις ὑπῆρξαν ἐλάχιστα σημαντικά, πάντως πολὺ ὀλιγώτεροι ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων γειτονικῶν χωρῶν καὶ τοῦτο διότι ἡ Βουλγαρία δὲν εἴλκυσε τὸ ἐνδιερέρον τῶν Κουτσοβλάχων ἐμπόρων, διότι τότε ἦτο ἀπόκεντρος καὶ χώρα πτωχὴ ὑπὸ τὸ πέλημα τοῦ δυνατοῦ Ὀθωμανοῦ.

Ὡς πρὸς τὰς ἐγκαταστάσεις Κουτσοβλάχων ἀποδήμων εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, τὸ θέμα παρουσιάζεται διαφορετικόν. Χῶραι πλούσιαι, χαίρουσαι προνομιακῆς διακυβερνήσεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ προσελκύσουν τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα τῶν Κουτσοβλάχων, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ ἡγεμονίαι διωκοῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἡ δὲ γλῶσσα τῆς διοικήσεως, τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τοῦ ἐμπορίου ἦτο ἡ ἑλληνική. Καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ὡς λατινογενὴς ἦτο πολὺ συγγενεύουσα μὲ τὴν κουτσοβλαχικήν. Οὕτω αἱ χῶραι αὗται προσεφέροντο ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πρὸς εὐκόλον σταδιοδρομίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις. Μολαταῦτα κουτσοβλαχικαὶ ἐγκαταστάσεις εἰς τὰς ἡγεμονίας δὲν ἀναφέρονται οὔτε ὁμῶς καὶ ὀνοματεπώνυμα καὶ ἐμπορικαὶ ἐπωνυμίαι.

Τὴν ἀπορίαν αὐτὴν ἐζήτησα νὰ διαλευκάνω εἰς ἓν ἀξιόλογον, κατὰ τὰ ἄλλα, ἔργον τοῦ ρουμανίζοντος Κρουσοβίτου καθηγητοῦ Anastase Hâciu ὑπὸ τὸν τίτλον «Aromâniî». Εἰς τὸ κεφάλαιον «Ἑλληνας καὶ Κουτσόβλαχοι» ὁ συγγραφεὺς λέγει: ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι ἔμποροι παρέβλεψαν τὰς ἀγορὰς τῶν ἡγεμονιῶν, καθ' ὃν χρόνον ἐδημιούργουν σπουδαίας κοινότητας εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας, οἱ δὲ συγγραφεῖς M. Iorgulescu καὶ Dr. A. Gluglea, εἰς τὰ πλουσίως ντοκουμενταρισμένα ἔργα των οὐδὲν ἀναφέρουν περὶ τῶν Κουτσοβλάχων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους παντελῶς ἠγνόησαν. Ἐν τούτοις ἀπὸ τοὺς παλαιότερους χρόνους, πολὺ πρὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, οἱ Κουτσόβλαχοι ὑπῆρχον καὶ εἰργάζοντο εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῶν ἡγεμονιῶν, ὡς καὶ ὁ Take Ionescu, ὁ μέγας πολιτικός, λέγει: «ἡ σημερινὴ ἀστικὴ τάξις τῆς χώρας μας (τῆς Ρουμανίας) διεμορφώθη περισσότερο ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους Μακεδόνας παρὰ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας...». Οἱ Κουτσόβλαχοι ὑπῆρχον παντοῦ, ἀλλὰ παρουσιάζεται μία δυσκολία ὡς ἐκ τῆς συγχύσεως αὐτῶν μὲ τοὺς Ἑλληνας, διότι δὲν διεχωρίζοντο ἀπὸ αὐτούς. Καὶ τοῦτο ἦτο φυσικόν διότι εἰς τὰς ἡγεμονίας, ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, (ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου) γλῶσσα ἐμπορικὴ ἦτο ἡ ἑλληνική. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς εἰς τὰς ἡγεμονίας ἦτο ὁ ἑλληνικός, ὡς καὶ συνάμα τὸ διακριτικόν στοιχεῖον τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀριστοκρατίας. Ἀρχοντες καὶ βογιάροι ἠρέσκοντο νὰ ἑλληνίζουν, διὰ νὰ ἐξυψώσουν τὴν στάθμην των ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Οἱ Κουτσόβλαχοι λοιπὸν διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν

καὶ σταδιοδρομήσουν εὐκολώτερον ἐξελλήνιζον τὰ ὀνόματά των διὰ νὰ ἐκληφθοῦν ὡς Ἕλληνας. Εὐρίσκομεν σημαίνοντας Κουτσοβλάχους μὲ τὰ ὀνόματα Θεοδωρόπουλος, Ἀναγνωστοπόλ, Κοεμτζοπόλ, Φερεκίδη, Κυροπόλ, Πολυμερίδη, Καβαλιώτη, Χρηστίδη, Φιλιππονίδη κ.λ.π.¹

Ἡ ἐξήγησις τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Hâciü ἐν μέρει μόνον εἶναι πραγματική. Οἱ Κουτσόβλαχοι βεβαίως δὲν διεχωρίζοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὔτε συνέπηξαν ἰδίας κοινότητας, οὔτε συνεχρωτίζοντο μὲ τὸ ρουμανικὸν στοιχεῖον. Τοῦτο ἦτο ἀπολύτως φυσικόν, διότι πρὸς μὲν τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον ἦσαν παντελῶς ζένοι, εὐρέθησαν δὲ ἐντὸς τῶν κόλπων ἐνὸς κόσμου ἑλληνικοῦ, τοῦ ἰδικοῦ των κόσμου, συγκεκριτημένου μὲ ὅλας τὰς βάσεις τῆς ἰδικῆς των ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἐντὸς κοινοτήτων ἑλληνικῶν μὲ ἐκκλησίας, σχολεῖα, ἰδρύματα ἑλληνικά καὶ τὸ οὐσιωδέστερον μὲ τὰ αὐτὰ ἰδανικά καὶ τὰς αὐτὰς παραδόσεις. Τὸ ἀξιοσημεῖωτον ἀντιθέτως εἶναι ὅτι, ἐντὸς ἐνὸς πληθυσμοῦ πολλῶν ἑκατομμυρίων ὁμιλούντων γλῶσσαν συγγενεύουσαν μὲ τὴν ἰδικὴν των, οὐδὲν ἄφρωμοιώθησαν μὲ τοὺς Ρουμάνους, οὔτε πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ρουμανικοῦ κράτους οὔτε καὶ μετὰ ταῦτα, παραμείναντες Ἕλληνας.

β) Μετοικήσεις ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου.

Αἱ τῆς δευτέρας κατηγορίας μετοικεσίαι συγκρινόμεναι πρὸς τὰς τῆς πρώτης ὑπῆρξαν ἀναμφισβητήτως σπουδαιότεραι, τόσον ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μεταναστῶν καὶ τὴν εὐρύτητα τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξηπλώθησαν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὴν ἐπίδρασιν των ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα μέχρι καὶ τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας.

Οἱ ἐκπατριζόμενοι κατηυθύνθησαν ὅπου ἕκαστος ἠδύνατο, εἴτε μεμονωμένοι, εἴτε εἰς μικρὰς ομάδας. Εἰδικευμένοι τεχνῖται ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας καὶ συνέβαλον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς κωμοπόλεως, ὀνομαστῆς διὰ τὴν κατεργασίαν τῶν βαμβακερῶν, εἰς τὸν Τύρναβον, τὴν Καρδίτσαν, τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα. Ἄλλαι ἐγκαταστάσεις Κουτσοβλάχων ἐγένοντο ἐπίσης εἰς τὴν Ἀλβανίαν (εἰς τὸ Δυρράχιον τὴν Καβαίαν, τὴν Φιέρην, τὴν Αὐλῶνα, τὰ Τίρανα, τὸ Βεράτι, τὸ Ἐλμπασάν, τὴν Σκόδραν κ.ἄ.), εἰς τὸ Κοσυροπέδιον καὶ τὸ Νόβι Παζάρ (παλαιὰν Σερβίαν) τὸ Φερίζοβικ, τὴν Πριστίνα κ.ἄ. Ἐγκατάστασις Μοσχοπολιτῶν ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας².

Ἐφ' ὅσον οἱ Κουτσόβλαχοι διεκινουῦντο εἰς ομάδας πολυπληθέστερας καὶ κάπως συγκεκριτημένας, μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς ἱερεῖς των καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων των, συνεπήγνουσαν κοινότητας αὐτοτελεῖς, πάντοτε εἰς ὄρεινὰς περιοχάς,

1. Hâciü, Arromâniî, σ. 456.

2. Βελλιανίτου, Μοσχόπολις, σ. 227 κ.ἑ.

ὅπου κατεστάλαζον πρὸς ἀσφάλειάν των ἀπὸ ἐπιδρομᾶς καὶ ἐν συνεχείᾳ πάλιν ἐγκαταλείποντες τὰς οἰκογενείας των ἐξενητεύοντο πρὸς βιοπορισμόν. Ἰδιαιτέρως πυκνότεραι ἐγκαταστάσεις ἐδημιουργήθησαν εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Δυτικῆς, τῆς Κεντρικῆς, τῆς Ἀνατολικῆς, ὡς καὶ τῆς βορειότερας Μακεδονίας.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων ὑπὸ τῶν Κουτσοβλάχων ἰδρυθεισῶν κοινοτήτων εἰς τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ 18ου αἰῶνος, εἶναι τὸ Κρούσοβον, τοῦ ὁποίου ἡ συνοίκησις ἐγένετο κατὰ τὸ 1770 περίπου ἀπὸ πρόσφυγας προερχομένους ἐκ Νικολίτσης, Λινοτοπίου, Γράμμοστας, Μπιθικουκίου, Μοσχοπόλεως κ.ἄ. Ἐν τῇ ἀκμῇ του τὸ Κρούσοβον ἠρίθμει 3.500 οἰκίας, ἦτο ἡ βορειότερα ἑλληνοβλαχικὴ κοινότης, ἡσσοнос δὲ σημασίας ἦσαν τὸ Τρεστενίκι, τὸ Τσαρνούσι, ἡ Μπιρίνα. Σύγχρονοι κοινότητες ἐπίσης ὑπῆρξαν τὸ Μεγάροβον, τοῦ ὁποίου οἱ ἔποικοι κατήγοντο κυρίως ἐκ Λινοτοπίου, τὸ Τύρνοβον, ἡ Νιζόπολις, ἡ Ρουκουτίνα. Κοινότητες, πιθανώτατα συνωκισμέναι εἰς παλαιότερους χρόνους, ἔχουσαι μικρὸν πληθυσμόν, ἐνισχύθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν διὰ τῆς προσελεύσεως συμπαγῶν ομάδων προσφύγων, ὅπως π.χ. τὸ Πισοδέρι, ἡ Νέβεσκα, ἡ Κλεισούρα, τὸ Βλάτσι, ἡ Μηλόβιστα, τὸ Γκόπεσι, ἡ Χρούπιστα, ἡ Κατερίνη, τὸ Βλαχολείβαδον, τὸ Κοκκινοπλὸ κ.ἄ., ἐπίσης τὸ Σέλι, ἡ Μπελκαμένη, ἡ Νεγκοβάνη καὶ πολλαὶ ἄλλαι βορειότερον ὡς ἡ Ρέσνα, τὸ Γιαγκοβέτσι κ.ἄ.

Σπουδαιότεραι βεβαίως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὑπῆρξαν αἱ κοινότητες αἱ ὁποῖαι συνεπήχθησαν εἰς τὰ διοικητικὰ καὶ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς χώρας, ὅπου ἀσφαλῶς ὑπῆρχον πυρῆνες ἀρχαιότεροι. Οὗτοι ἐνισχύθησαν διὰ τῆς προσελεύσεως μεταναστῶν ἐκ τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν Μοσχοπολιτῶν, τῶν «εὐπατριδῶν», ὅπως ἐκαλοῦντο ἐν τῇ γενετείρᾳ των. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὁμολογουμένως ἐστάθη ἡ κοινότης Μοναστηρίου (Βιτωλίων) τῆς ἐπαρχίας Πελαγονίας, ἡ ὁποία ἐσυνέχισε ζωντανὴν τὴν παράδοσιν τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως, ἐκ τῆς ὁποίας μετέφερε, μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμόν, καὶ τὴν πλήρη ὀργάνωσιν τῶν «ἐσναφίων» καὶ τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα αὐτῆς, παρέμεινε δὲ ἐν ἀκμῇ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας.

Σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξε ἐπίσης καὶ ὁ Περλεπὲς λόγῳ τῆς ἐνιαυσίας ἐμποροπανηγύρεώς του (καταργηθείσης τὸ 1878), ὅπου συνεπήχθη κοινότης ἐκ τῆς τάξεως τῶν καλυτέρων ἐμπορευομένων Μοσχοπολιτῶν, ἐπίσης τὰ Βελεσσά, κέντρον συγκοινωνιῶν, καὶ τὰ Σκόπια, ἐμπορικὸν κέντρον. Μικροτέρας σημασίας, τὸ Κουμάνοβον, τὰ Κότσανα κ.λ.π. Αἱ ἀνωτέρω κοινότητες εὕρισκοντο ὅλοι ἐν μέσῳ ἄλλογλώσσων, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ Κουτσόβλαχοι ἐπεβλήθησαν διὰ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ των δαιμονίου.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐδημιουργήθησαν σημαντικαὶ παροικίαι Κουτσοβλάχων εἰς τὰς Σέρρας, τὴν Δράμαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Καβάλαν, τὸ Νευροκόπι, κοινότητες δὲ εἰς τὴν Ἄνω Τζουμαγιάν, τὴν Κάτω Τζουμα-

γιάν, τὴν Περιστέραν, παροικία δὲ καὶ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν¹. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπίσης μετόκησαν πολλοί, οἱ ὅποιοι διαβιοῦντες ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀφωμοιώθησαν πλήρως μὲ τοὺς ὁμογενεῖς. Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας παροικιῶν, εὐρίσκοντο πρόσφυγες Κουτσόβλαχοι, εἰς τὰς πλέον ἀπιθάνους διαβάσεις καὶ τοὺς σταθμοὺς συγκοινωνιῶν, ὅπου εἰργάζοντο διὰ τὸν βιοπορισμὸν των ὡς χαντζῆδες ἢ μικρέμποροι παντοπῶλαι.

Οὕτως ἐτερματίσθη ἡ πρώτη τῶν ἀστικῶν κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας περίοδος, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Κατὰ τοὺς τέσσαρας αὐτοὺς αἰῶνας, ὅπως εἶδομεν, οἱ Κουτσόβλαχοι ἀπὸ τὴν στοιχειώδη μικροαστικὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο, κατῴρθωσαν νὰ διοργανωθοῦν κατὰ τοὺς δύο αἰῶνας, τὸν 15ον καὶ 16ον, καὶ νὰ διαπλάσουν τὴν ἀστικὴν αὐτῶν τάξιν ἐν πληρότητι. Ἐν συνεχείᾳ οὕτω διοργανωμένοι αἱ ἑλληνοβλαχικαὶ κοινότητες ἐξελίχθησαν εἰς ἐπίζηλον βαθμὸν οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀνῆλθον εἰς μοναδικὴν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀκμήν. Ἡ ὠραία δμως αὐτὴ ἀνθησις ἀνεκόπη ἀποτόμως διὰ τῆς βαρβάρου ἐκριζώσεως ὄλων τῶν εὐημερούντων ἐκείνων πληθυσμῶν τῆς Βορείου Ἡπείρου, τῆς Μοσχοπόλεως δηλαδὴ καὶ τῆς περιοχῆς της, καὶ ἐπηκολούθησαν ἀθρόαι μεταναστεύσεις καὶ ἡ διασπορὰ αὐτῶν πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη.

1. Ὁ Κ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης, Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, «Θρακικά» 2 (1929), σ. 346, ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐξ Ἡπείρου, ἐκ Μοσχοπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων, προσῆλθον εἰς Φιλιππούπολιν κάτοικοι καὶ ἐσχημάτισαν ἐκεῖ ἰσχυρὰν κοινότητα.

Η. ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

"Οπως ανέφεραμεν ἤδη, αἱ ἐκ τῆς διασπορᾶς τῶν πληθυσμῶν προελθοῦσαι ἐγκαταστάσεις ἀπετέλεσαν τὰς νέας ἀστικάς κοινότητας, τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται συνωκίσθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

"Ολοι αὐτοὶ οἱ πρόσφυγες εἴτε προερχόμενοι ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἀστικάς κοινότητας, εἴτε καταγόμενοι ἀπὸ περιοχάς, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ὑποστῆ καθολικὴν ἀποσύνθεσιν, μετὰ μίαν γενεάν, διὰ σκληρῶν ἀγῶνων καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς κρατικῆς ἀρωγῆς ἢ οἰασδῆποτε προνοίας, διὰ τοῦ μόχθου καὶ τῆς φιλεργίας των ἐδραιώθησαν εἰς τὰς νέας ἐστίας των, ἐπανακτήσαντες αὐτοπεποίθησιν, σταθερῶς ὀδεύοντες πρὸς τὴν ἀνασυγκρότησίν των.

Αἱ κοινότητες αὗται, αἱ ἐγκατεσπαρμέναι εἰς ὅλα τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς τότε Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἀνήγειρον δι' ἰδίων οἰκονομικῶν δυνάμεων ἐπιβλητικὰς ἐκκλησίας (περὶ τὸ 1830-1833), ἵδρυσαν σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα καὶ μετὰ ἐνθέου ζήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν.

"Ἦδη κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς πλείστας ἀγοράς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, οἱ Κουτσοβλαχοὶ ἐκράτουν εἰς χεῖρας των τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, διαθέτοντες δὲ οἰκονομικὴν δύναμιν δὲν ὑστέρουν εἰς τὴν διανόησιν καὶ τὰς ἐπιστήμας, μέχρι δὲ τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας ἀπετέλουν τὴν ἰθύνουσαν τάξιν τῆς περιοχῆς των. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ ὅτι αἱ κουτσοβλαχικαὶ κοινότητες, αἱ βορείως τῆς ζώνης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀπετέλεσαν τὴν σπονδυλικὴν στήλην τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγκρατήσασαι διὰ τοῦ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ των εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ὀλόκληρον τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα, τὸ ὑπαγόμενον εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ πολιτικὸς ὀρίζων ἐν Μακεδονίᾳ εἶχεν ἀρχίσει θολούμενος. Ἡ κίνησις τῶν σλαβοφώνων ὀρθοδόξων πληθυσμῶν ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως αὐτῶν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὑποκινουμένη ὑπὸ τοῦ Πανσλαβισμοῦ ὀλονέν ὠγκοῦτο. Οἱ σκοποὶ δὲ αὐτῆς τῆς κινήσεως ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀναγνώρισιν χωριστῶν ἐθνοτήτων καὶ τὴν δημιουργίαν πολιτικῶν ἀξιώσεων εἰς βάρος τῆς Τουρκίας, προσέτι δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος. Ἐπηκολούθησε

τὸ 1870 τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα, τὸ δὲ 1878 διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἢ ἱδρυσις τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας. Ἀπόρροια τῶν δύο τούτων πολιτικῶν γεγονότων ὑπῆρξε τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ ὁποίου διωργανώθη ἡ βουλγαρικὴ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωσις. Βαίνουσα ἐπὶ τὰ ἔχνη τῆς σλαβικῆς κινήσεως ἡ Ρουμανία προέββαλεν ἐπίσης ἀξιώσεις περὶ χειραφετήσεως τῶν Κουτσοβλάχων καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη τὸ Κουτσοβλαχικὸν πολιτικὸν Ζήτημα, πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τοῦ ὁποίου διωργανώθη ἡ Ρουμανικὴ λεγομένη Προπαγάνδα, πολιτικὴ ὀργάνωσις πρὸς δημιουργίαν ζητήματος ἀλυτρώτων ἀδελφῶν ἐν Τουρκίᾳ.

Αἱ δύο ὡς ἄνω ὀργανώσεις ἐν πλήρει συνεργασίᾳ ἐξαπέλυσαν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας ἀδυσωπήτους ἀγῶνας προπαγάνδας καὶ ἐκβιασμούς, ἡ ὀξύτης τῶν ὁποίων ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον κατὰ τὸ 1900, ὅποτε ἄρχεται ὁ ἔνοπλος Μακεδονικὸς Ἀγών, μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Βουλγαρορουμάνων ἀφ' ἑτέρου, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ πραγματευθῶμεν εἰς τὰ ἐπόμενα.

1. Η ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Διὰ τῆς εἰς τὰ προηγούμενα ἐν ἀδραῖς γραμμαῖς ἐξιστορήσεως τοῦ βίου καὶ τῆς σταδιοδρομίας τῶν Κουτσοβλάχων ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς τουρκοκρατίας μέχρι καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος, προσεπαθήσαμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν θέσιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος ἐδημιουργήθη, εἰς βάρος τοῦ στοιχείου τούτου, ζήτημα πολιτικόν, στηριζόμενον κατ' ἐπίφασιν μὲν εἰς τὴν λατινογενῆ γλῶσσαν καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου «αὐταπόδεικτον» θεωρηθεῖσαν ἐθνικὴν συγγένειαν τῶν Κουτσοβλάχων πρὸς τοὺς Δακορουμάνους, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπεκινήθη ὑπὸ τῶν μεγαλοϊδεατῶν ἐθνικιστῶν τοῦ νεοπαγοῦς τότε ρουμανικοῦ κράτους, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἡπείρου καὶ δὴ τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν ἐθνικὴν ρουμανικὴν ἰδέαν, διὰ τῆς δημιουργίας δὲ ἀλυτρωτισμοῦ τῶν Κουτσοβλάχων, ἀπέβλεπον εἰς τὸν προσπορισμὸν πολιτικῶν ὀφελῶν.

Ἐξ ἄλλου οἱ ὡς ἄνω σκοποὶ τῶν Ρουμάνων ἐθνικιστῶν εὔρισκον συμπαράστασιν καὶ εἰς τὰς βλέψεις καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πανσλαβισμοῦ δημιουργηθέντος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους βουλγαρικοῦ Μακεδονικοῦ Ζητήματος. Ὡς γνωστὸν ὁ Πανσλαβισμὸς ἀπὸ πολλοῦ ἐπεδίωκε τὴν ἱδρυσιν μεγάλου βουλγαρικοῦ κράτους, διαδόχου τῆς ὑπὸ διαμελισμὸν θεωρουμένης τότε τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ὃ δὲ συντονισμὸς τῆς δράσεως ἀμφο-

τέρων τῶν ὡς ἄνω ἐθνικιστικῶν κινήσεων ἐξυπηρετεῖ τὰς προθέσεις τοῦ Πανσλαβισμού.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ Ζητήματος δύναται νὰ τοποθετηθῆ κατὰ τὸ 1860 περίπου, τὸ δὲ τέρμα αὐτοῦ εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, τὸ 1913, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεσφραγίσθη τὸ τέλος τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐτῆς ἐπαρχίας.

Ἡ σύλληψις τῆς ιδέας τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν ἐθνικιστικὴν ρουμανικὴν ιδέαν, ὑπῆρξε μόνον ἓν μέρος τῆς γενικωτέρας μεγαλοϊδεατικῆς κινήσεως τῶν Ρουμάνων, ἡ ὁποία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν ἄλυτρώτων ὁμογενῶν τῆς Βεσσαραβίας, τῆς Τρανσυλβανίας καί, ὡς ἰσχυρίζοντο, καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐκαλλιεργήθη δὲ ἡ ιδέα αὐτὴ κυρίως ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Κούζα, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ ὁποίου συνετελέσθη ἡ ἔνωσις τῶν παριστρίων Ἡγεμονιῶν (1859-1866)¹.

Ἡ κίνησις αὕτη τῶν Ρουμάνων ἐνετάθη μετὰ τὸ Βερολίνοιον Συνέδριον (1878), ὑπῆρξεν δὲ ἓνας παροξυσμὸς τῆς ἐθνικῆς τῶν φιλοτιμίας², πληγείσης ἔνεκα τῆς προσαρτήσεως τῆς Βεσσαραβίας εἰς τὸ ρωσικὸν κράτος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἔνεκα τῆς ἀπωλείας πάσης ἐλπίδος προσεχοῦς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐν τῇ αὐστροουγγρικῇ μοναρχίᾳ ἄλυτρώτων. Ἐδόθη λοιπὸν ἡ διέξοδος εἰς τὴν στροφὴν τῆς προσοχῆς τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Οὕτως ἐξαπελύθησαν οἱ ἀπόστολοι τῆς ρουμανικῆς ιδέας, ἵνα ἐμποτίσουν εἰς τὸν λαὸν τὰ μεγαλεπήβολα ταῦτα σχέδια καὶ ἐξάρουν τὰ ἐπὶ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας ἱστορικὰ δικαιώματα τῆς Ρουμανίας. Ἐπικούρους ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ἐκτὸς τοῦ ἐξημμένου τύπου καὶ τινῶν ἀσυνειδήτων ἱστορικῶν, εὔρον ἐπίσης τὰς κυβερνήσεις Ρωσίας καὶ Αὐστρίας, τῶν ὁποίων ἐξυπηρετοῦντο τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα.

Ὁ Ν. Βλάχος, εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος», ἀναφέρει: «Εἶναι ὅμως ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ρουμανικαὶ κυβερνήσεις, υἱοθετήσασαι τὴν πολιτικὴν τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐθνικὴν ιδέαν, δὲν ἐπίστευον σοβαρῶς ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ σύμπηξις αὐτοτελοῦς παροικίας Κουτσοβλάχων ἐν Μακεδονίᾳ, οὔτε ἠλπίζον ὅτι ἡ παρουσία αὐτῶν θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸ δικαίωμα πρὸς ἐπέκτασιν ἐδαφικὴν. Ἐπεδίωκον μᾶλλον νὰ δημιουργήσουν ἐνέχυρον, τὸ ὁποῖον παραχωρούμενον εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ, θὰ ἐξησφάλιζεν εὐνοϊκωτέραν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῶν δύο κρατῶν ἐν Δοβρουτσᾶ»³.

1. Μ. Θ. Λάσκαρι, Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα, 1800-1923, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 152 κ.έ.

2. Βλ. Ν. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, 1878-1908, Ἀθῆναι 1935, σ. 34 κ.έ.

3. Βλάχου, ἐνθ' ἄν. σ. 35.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ἡ ὁποία διοργανωθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπέδραμεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν Κουτσοβλάχων. Ἡ κυριωτέρα ἐπιτυχία αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ διὰ τῆς ἐξαγορᾶς συνειδήσεων ἐκ τῶν πενεστέρων τάξεων δημιουργία στρατιᾶς ἀργομίσθων, συντηρουμένων, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ὑπὸ τοῦ κρατικοῦ ρουμανικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Αἱ ἐπιτεύξεις τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς κινήσεως τῶν Ρουμάνων ὑπῆρξαν δυσανάλογοι πρὸς τὰς καταβληθείσας προσπάθειάς καὶ κατέληξαν εἰς παταγώδη ἀποτυχίαν, ἡ ὁποία ὠφείλετο εἰς τὰ ἐξῆς ἀναμφισβήτητα αἷτια:

Πρῶτον ὅτι ὑπῆρξεν οὐτοπία ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας μιᾶς συμπαγοῦς καὶ ὑπολογισίμου παροικίας Κουτσοβλάχων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἐθνικιστικὴν κίνησιν τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς. Τοιαύτη παροικία καὶ ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας περιπτώσεις ἐπιτυχίας τοῦ προσηλυτισμοῦ ἦτο πρακτικῶς ἀνέφικτος, διότι οἱ Κουτσοβλάχοι, ὅπως καὶ ἄλλοῦ ἀνεφέραμεν, οὐδέποτε κατώκησαν ἐντὸς συνεχοῦς γεωγραφικοῦ χώρου συμπαγεῖς, καθ' οὓς χρόνους δὲ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἤρχισεν τὴν δρᾶσιν τῆς, ἦσαν ἐπὶ τὸ μᾶλλον διεσκορπισμένοι. Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος δηλ. οἱ Κουτσόβλαχοι εὐρίσκοντο διεσπαρμένοι, εἴτε ὡς ἄστοι εἴτε ὡς κτηνοτρόφοι, εἰς ὄλα τὰ ἐπίκαιρα σημεία τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἦσαν πανταχοῦ παρόντες, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀνευρίσκοντο πολυάριθμοι, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν πολιτικὸν παράγοντα ὑπολογίσιμον διὰ πολιτικὴν συναλλαγὴν.

Ἄλλος ἐπίσης λόγος τῆς ἀποτυχίας ὑπῆρξεν τὸ ὅτι οἱ ὀργανωταὶ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπίστευον εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν τῆς, θὰ ἔπρεπε μ' ὄλα ταῦτα νὰ ἦσαν πολὺ ἀφελεῖς ὑπολογίζοντες ὅτι θὰ εὕρισκον εὐάλωτον λείαν τοὺς Κουτσοβλάχους, διότι, ὅπως ἤδη ἀνεφέραμεν, οἱ Κουτσόβλαχοι μετὰ τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν δυνάμεων τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἀπετέλουν τὸν σκλητὸν τῶν δυναμικωτέρων στοιχείων αὐτοῦ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας καὶ κυρίως εἰς τὰς βορείως τῶν ἑλληνοφώνων περιοχῶν ἐπαρχίας, ὅπου κυρίως ἔδρα ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα. Εἰς αὐτοὺς τοὺς σκληροὺς πυρῆνας προσέκρουσεν αὕτη καί, ἀντὶ τῶν ὡς ὑπελόγιζον εὐκόλων προσηλύτων, ἀντιμετώπισε ἀδυσωπήτους ἐχθροὺς, ἀποφασισμένους νὰ ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῆς μὲ ὄλας τὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς δυνάμεις, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἠγωνίσθησαν, πρὸς ματαίωσιν τῶν σκοπῶν τῆς. Οἱ Κουτσόβλαχοι, συγκεκροτημένοι εἰς ἰσχυρὰς καὶ εὐημερούσας κοινότητας, ἐκέρδισαν τὸν ἀγῶνα ἀγωνισθέντες δι' ἰδίων δυνάμεων. Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῆς παραλόγου αὐτῆς προσπάθειας τῶν Ρουμάνων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον.

Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἔσχε βεβαίως καὶ σχετικὰς ἐπιτυχίας, ὥστε νὰ τροφοδοτήσῃ ἐπὶ δεκαετηρίδας τὴν παράτασιν τῶν ἀγώνων τῆς. Τοῦτο δὲν

ἀγνοοῦμεν, θὰ ἀναφέρωμεν δὲ πρῶτον τὰς γενικωτέρας εὐνοϊκὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας εὔρεν, ἐξεμεταλλεύθη δὲ αὐτὰς ἐπιτυχῶς καὶ ἐπωφελήθη ἐξ αὐτῶν.

Ὡς εἶναι γνωστὸν μέχρι τοῦ 1860 ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ τοῦ κλίματος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐθεωροῦντο Ἕλληνες, ἢ δὲ ἐπ' αὐτῶν εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ Φαναρίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξεν ἀναμφισβήτητος. Οἱ Τοῦρκοι ἐκάλουν ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους συλλήβδην «Ρούμ», τὸ δὲ Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον «Ρωμαϊκόν».

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνεφέραμεν, ὅτι ὁ Πανσλαβισμὸς ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀποσχίσεως τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς δημιουργίας χωριστῆς ἐθνότητος, κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως διασείσῃ τὴν συνοχὴν αὐτὴν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Συνέπειαι τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν τοῦ Πανσλαβισμοῦ ὑπῆρξαν πρῶτον τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα καὶ ἡ ἰδρυσις τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ δεύτερον, ἐν συνεχείᾳ, ἡ γένεσις τοῦ περιφήμου Μακεδονικοῦ Ζητήματος, τὸ ὁποῖον, μὲ τὰς διαστάσεις τὰς ὁποίας προσέλαβε, συνεκλόνησε τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἐπὶ τόσας δεκαετηρίδας.

Κατὰ τοὺς ἰδίους λοιπὸν χρόνους, ὡς εἶπομεν, ἐξεδηλώθη καὶ ἡ ρουμανικὴ ἐθνικιστικὴ κίνησις. Φυσικώτατα ἠκολούθησεν αὕτη τὸ παράδειγμα τοῦ ἀριστα διωργανωμένου Πανσλαβισμοῦ, κρίνασα εὐλόγως κατὰ τὰς ἀπόψεις της, ὅτι θὰ εὔρισκεν τὴν συνεργασίαν τῶν Σλάβων εἰς τὰς προσπάθειάς της πρὸς ἐξασθένησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου προσεκολλήθη εἰς αὐτούς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι εὐμενῶς ἔβλεπον τὰς ἀνθελληνικὰς ἐνεργείας τῶν ὑπηκόων των, τόσον διότι εἶχον σχετικῶς πρόσφατα τὰ γεγονότα τοῦ 1821 καὶ 1854, ὅσον καὶ διότι οὐδέποτε ἀπέλιπεν εἰς αὐτούς ἡ πολιτικὴ τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε».

Τρίτος βοηθητικὸς παράγων, προστιθέμενος εἰς τοὺς ἀνωτέρω, ὑπῆρξεν ἡ ἀρωγὴ τῶν καθολικῶν ἱεραποστόλων, τῶν Λαζαριστῶν, κυρίως τοῦ Μοναστηρίου, τῶν ὁποίων ὁ προϊστάμενος Φαβεριάλ, σκανδαλωδῶς ἐβοήθει τοὺς ρουμανίζοντας, ἀγόμενος ἀπὸ τὸ αἰώνιον μῖσος τῶν Δυτικῶν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας.

ὑπὸ τοιοῦτους λοιπὸν οἰωνοὺς συνεπήχθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ ρουμανικὴ αὐτὴ ὀργάνωσις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ περιφήμου Ἀποστόλου Μαργαρίτη. Οὗτος, καταγόμενος ἐξ Ἀβδέλλας, ὑπῆρξεν ἑλληνοδιδάσκαλος, πεπροικισμένος μὲ διαβολικὴν εὐφυΐαν. Ἀποσκιρτήσας ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς, ἤδη ἀπὸ τὸ ἔτος 1864 ἢ 1867. Ἡ ὀργάνωσις διεθετεν ἄφθονα χρηματικὰ μέσα, προερχόμενα ἐκ τοῦ κρατικοῦ ρουμανικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἴσως ἐχορηγοῦντο ταῦτα ἀντλούμενα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἀπεράντων μοναστηριακῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνήκοντα εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὀρους ἐδημεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κούζα τὸ 1867.

Μὲ τοιαῦτα ἐφόδια, στρατολογήσας συνεργάτας του πειναλέους τυχοδιω-

κτικους τύπους, φερομένους ως διδασκάλους πλασματικῶν σχολείων, ἐπέδρα-
 μεν ὁ Μαργαρίτης εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Διακηρύττων τὴν
 ἴδρυσιν σχολῶν καὶ ἐκκλησιῶν διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους, μετῆλθε πᾶν μέσον,
 θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον, προσελκύσεως ὁπαδῶν, μετεχειρίσθη δὲ εἰς ἀφαντά-
 στως ἐκτεταμένην κλίμακα τὴν ἐξαγορὰν τῶν συνειδήσεων. Προσεταιρίζετο
 ἄτομα τῶν πενεστέρων τάξεων, λαμβάνων ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὰ τέκνα
 των διὰ νὰ τὰ σπουδάσῃ, νὰ διαθρέψῃ αὐτὰ καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν πλήρη
 των ἀποκατάστασιν. Εἰς τοὺς γονεῖς ἔδιδεν ἐπιδόματα, διὰ νὰ προσχωρήσουν
 εἰς τὴν ὀργάνωσιν.

Ἐξηγόραζε τοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους ὅλης τῆς ἱεραρχίας τοῦ κρατικοῦ
 ὀργανισμοῦ, ἀπὸ τοῦ χωροφύλακος μέχρι τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματούχων, καὶ
 εἶχεν ὑποχείρια κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ὄργανα τῆς ἀστυνομίας, μετήρ-
 χετο δὲ εἰς εὐρυτάτην κλίμακα τὰς ραδιουργίας καὶ τὴν συκοφαντίαν, διὰ νὰ
 κρατήσῃ εἰς ἀναταραχὴν ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν κατῴρθωνε νὰ προσελκύσῃ.

Ἡ ὀργάνωσις αὕτη εἶχεν ἐπεκτείνει τὸ ὄργιον τῆς διαφθορᾶς καὶ εἰς αὐ-
 τὴν τὴν ἔδραν τοῦ ρουμανικοῦ κράτους, ὅπου ἐχρειάζετο νὰ ἔχῃ ἀμειβομένους
 πράκτορας, ἵνα διευκολύνεται ἡ ἔγκρισις ἀνεξελέγκτων κονδυλίων δαπανῶν
 ὑπὲρ τῆς «ὀργανώσεως σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν τῶν ἐν τῇ ξένη ρουμανικῶν
 κοινοτήτων»¹.

Καίτοι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὐπορίας ὀργανωμένη ἡ ρουμανικὴ κί-
 νησις εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἔσχε πενιχρὰ μό-
 νον ἐπιτεύγματα. Ἰδρύοντο συνεχῶς νέα σχολεῖα, ἀλλὰ παρέμεναν ἄνευ μαθη-
 τῶν, καίτοι εἶχαν διδασκάλους ἀδρότατα ἀμειβομένους.

Ἀπὸ τοῦ 1889 ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, διαθέτουσα ἤδη νεώτερα στε-
 λέχη προπαγανδιστικά, τοὺς ἀποφοίτους τῶν πρώτων ὑποτροφιῶν, καὶ ἐνι-
 σχυμένη πάντοτε ὑπὸ τῶν προστατῶν της (τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας, τῶν
 προπαγανδῶν τῶν Οὐνιτῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ἐξ ἴσου δὲ
 καὶ ὑπὸ τῆς εὐμενοῦς ἀνοχῆς καὶ ὑποστηρίξεως τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως)
 ἐνέτεινε τὰς ἐνεργείας της εἰς εὐρυτέραν κλίμακα. Κατ' ἐπανάληψιν ὑπεβάλ-
 λοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον αἰτήσεις «ρουμανικῶν κοινοτήτων», διὰ τῶν ὁποίων
 ἤξιοῦτο νὰ ἐπιτραπῇ ἡ χρῆσις τῆς ρουμανικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰς
 ἑλληνικὰς ἐκκλησίας καὶ νὰ διορισθῇ ἐπίσκοπος Ρουμάνος εἰς τὸ Μοναστή-
 ριον, ἵνα περιλάβῃ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του τὰς «ρουμανικὰς κοινότητας»
 τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας. Αἱ αἰτήσεις αὗται βεβαίως ὄλαι ἀπερρίπτοντο².

Τότε ἐπηκολούθησε μία περίοδος προσπαθειῶν δημιουργίας ταραχῶν
 ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ὑπὸ ἐγκαθέτων, οἱ ὁποῖοι διαρκούσης τῆς

1. Α. Σπηλιωτοπούλου, Οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες καὶ ἡ Ρωμουνικὴ προπαγάνδα, Ἀθῆ-
 ναι 1905, σ. 118-119.

2. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 191 κ.έ.

λειτουργίας ἀπεπειρῶντο νὰ συμμετάσχουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ψαλτῶν εἰς τοὺς χορούς, ὑψοῦντες τὴν φωνὴν των ρουμανιστί.

Τοιοῦτον ἐπεισόδιον ὁ γράφων ἐνθυμεῖται συμβᾶν ἐν Κρουσόβω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1891, παῖς ὧν τότε¹. Τοιαῦτα ἐπεισόδια διοργανούμενα ὑπὸ τῶν ρουμανιζόντων, τῇ ἀνοχῇ καὶ εὐνοίᾳ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐσυνεχίζοντο εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ἀποσκοποῦντα εἰς τὴν κατάληψιν ἐκκλησιῶν καθηγιασμένων (δεδομένου ὅτι ἐγκαινιασμός νεοδμήτων ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Πατριαρχείου ἦτο ἀντικανονικός), ἢ τουλάχιστον εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ποιᾶς τινος συνυπάρξεως ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν ἑλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων.

Αἱ προσπάθειαι τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐστράφησαν ἐπίσης πρὸς τὴν ἐξαγορὰν τῶν συνειδήσεων καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ ἱερέων, αἱ ὁποῖαι πολυλάκις εὐωδοῦντο, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπηκολούθει ἡ καθαίρεσις τῶν ἱερωμένων τούτων ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων μητροπολιτῶν. Εἰς τὴν ἠθικὴν αὐτὴν κατάπτωσιν εὐρέθη δυστυχῶς καὶ εἰς ἀρχιερέυς, ὁ ἄλλοτε (1892-1895) μητροπολίτης Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν Ἄνθιμος, ὁ ὁποῖος ἀνακληθεὶς ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, πιθανῶς λόγῳ γήρατος, διέμενεν ἐν Φαναρίῳ ἄνευ ἐπαρχίας ὑπὸ δυσχερεῖς οἰκονομικὰς συνθήκας. Τοῦτον ἀνεκάλυψεν ὁ Μαργαρίτης, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ δέλεαρ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ (500.000 φράγκων)² ἔπεισεν αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὴν ἀποστασίαν. Ἐλειτούργησεν δὲ οὗτος τὴν πρώτην λειτουργίαν ἐν παρασυναγωγῇ εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἐφοδιασθεὶς φυσικὰ δι' ἰραδέ. Τοῦτο δὲ ἐθεωρήθη ἐπιστήμως ἐν Ρουμανίᾳ ὡς μεγάλη ἐπιτυχία. Δὲν διήρκεσεν ὅμως πολὺ ἡ κωμωδία αὐτή, διότι ὁ κρονόληρος Ἄνθιμος, μετανοήσας προσῆλθεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπου ἐζήτησεν συγγνώμην καὶ ἔτυχεν ταύτης.

Ὅφειλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἔσχεν ἐπιτυχίας εἰς ὠρισμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα συνέβαλον εἰς τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον: Ἰδρυσε σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἀρτίως διωργανωμένα καὶ πλαισιωμένα ἀπὸ πλήρη καὶ μόνιμα συσσίτια, λειτουργοῦντα καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ δὴ εἰς τὰς πόλεις-κέντρα, ὅπου δὲν διέθετε προσηλύτους, ὡς τὸ Μοναστήριον, ἡ Θεσσαλονίκη, τὰ Ἰωάννινα, τὰ Γρεβενά. Τὰ σχολεῖα ταῦτα ἐπληροῦντο μὲ ἐσωτερικοὺς μαθητάς, προερχομένους ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ ἄλλων μερῶν. Διὰ τῆς λειτουργίας τῶν σχολῶν αὐτῶν ἐπετυγχάνετο θορυβώδης ἐπίδειξις ὑπάρξεως μαθητιώσεως νεολαίας ρουμανιζόντων εἰς τὰς πόλεις, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὔτε μία οἰκογένεια τοιούτων δημοτῶν.

Δεύτερον: Ἡ ὠμολογημένη εὐφυΐα τοῦ Μαργαρίτη ἐξ ἀρχῆς ἤδη ἀπὸ τῆς

1. Βλ. Ν. Μπάλλα, Ἱστορία τοῦ Κρουσόβου, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 35.

2. Σπηλιωτοπούλου, Οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες, σ. 93-95.

ἐποχῆς τῆς ἰδρύσεως τῶν πρώτων σχολείων ἐμηχανεύθη τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πρώτου «παιδομαζώματος», ὅταν, ἐπὶ πλεόν τῶν ἄλλων ὠφελημάτων τὰ ὁποῖα προσέφεραν εἰς τοὺς πένητας προσηλύτους του, ἀνελάμβανε καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των δωρεάν. Ἐπιλογὴν δὲ κάμνων ἀπὸ τὰ εὐφυέστερα παιδιά, προώθει αὐτὰ μέχρι τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν καὶ οὕτω ἀπόφοιτοι τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου καὶ διαφόρων σχολῶν, ἀμειβόμενοι ἀδρότητα, ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ κέντρα, ὅπου καὶ τὰ σχολεῖα, καὶ ἀπετέλουν τὴν χρυσίζουσαν τάξιν τῶν προυχόντων αὐτῆς. Οὗτοι ἦσαν οἱ κοπτόμενοι διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοτελείας τῶν κοινοτήτων, οἱ ὁποῖοι ὅμως οὔτε προύχοντες ἦσαν, οὔτε πολλοί, ὅπως ἐνεφανίζοντο θορυβοῦντες εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀγνοούντων τὰ πράγματα. Ἡ πραγματικότης ἦτο ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν προυχόντων τῶν ἐλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων, καὶ δὴ τῆς πρωτεύουσας κοινότητος τοῦ Μοναστηρίου, ἐδέχθη ποτὲ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ρουμανίζοντας. Ὅλοι οἱ Ἑλληνόβλαχοι ὡς ἀπὸ συμφώνου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ρουμανικῆς κινήσεως, ἐφήρμοσαν τὸ ἀποτελεσματικώτερον ἀποδειχθὲν διὰ τοὺς τότε καιροὺς ὄπλον, ἦτοι τὴν ἀμείλικτον κοινωνικὴν ἀπομόνωσιν κάθε προσηλύτου, ἔστω καὶ ἐὰν συνέβαινε νὰ εἶχον συγγενικοὺς μεταξὺ των δεσμούς¹.

Τρίτον: Ἐτερον οὐσιωδέστατον ἐπίτευγμα τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀδιάπτωτος εὐμένεια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Αὕτη εἶχε βεβαίως κύριον ἐλατήριον τὴν ἀνθελληνικὴν πολιτικὴν τῆς Τουρκίας. Ὁ ἄλλοτε βαλῆς τοῦ Μοναστηρίου καὶ ἀργότερον μέγας βεζίρης Χαλῆλ Ριφάτ πασᾶς ἦτο ἐνθερμος φίλος καὶ προστάτης τῶν ρουμανιζόντων, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς στοιχεῖον κατάλληλον πρὸς μείωσιν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὴν ἰδίαν πολιτικὴν, ὡς θὰ ἴδωμεν, συνέχισεν ἀργότερον καὶ ὁ Χιλμῆ πασᾶς.

Ἡ τελευταία δεκαετία τοῦ 19ου αἰῶνος, ἡ ὁποία ἐπέπρωτο νὰ ἐπισωρεύσῃ τόσας ἀπογοητεύσεις ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, φυσικὰ ἐπέδρασε βαθύτατα καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Αἱ προσπάθειαι τῆς ρουμανικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς ὁσημέραι εὐωδοῦντο παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ κατέκτων εἰρηνικῶς ἔδαφος εἰς βᾶρος τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων.

1. Ὁ Βλάχος, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 196-197, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔτος 1890 ἀναγράφει τὰ ἐξῆς: «Ἡ Ρουμανικὴ Προπαγάνδα..... ὑποθάλπουσα τὰ κομματικὰ πάθη καὶ βυρσοδομοῦσα τὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος, κατάρθωσε νὰ προσελκύσῃ ἰσχυρὰς οἰκογενεῖας τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος». Τοῦτο ὅμως τυγχάνει ἀνακριβέστατον. Ὁ γράφων, ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, καθ' ὃ ζήσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη διαρκούσης τῆς περιόδου τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος εἰς τὸ Μοναστήριον, γνωρίζων καὶ ἀνθρώπους καὶ πράγματα, βεβαιώνει ὅτι οὐδέποτε οἰκογένειαι τῆς ἀναφερομένης τάξεως ἐκ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος προσηλυτίσθησαν, οὔτε τότε οὔτε ἀργότερον ποτέ.

Παρά τὰς κατ' ἐπίφασιν ἐπιτυχίας τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἡ πραγματικότης ὅτι αὐταὶ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς ἀμμου δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν σημαινόντων προσώπων τῆς κοινωνίας τοῦ Βουκουρεστίου. Ἐπηκολούθησεν ἐξέγερσις κατὰ τοῦ τυχοδιώκτου Μαργαρίτου καὶ διαδηλώσεις κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἐπιτροπὴ δὲ φοιτητῶν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῆς παιδείας τῆς Ρουμανίας, ὅπως τεθῆ τέρμα εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μαργαρίτου, ὁ ὁποῖος ἐθησαύριζεν εἰς βάρος τοῦ κρατικοῦ ταμείου. Ἡ κίνησις αὕτη προσέλαβε διαστάσεις καὶ ἤχθη ἐνώπιον τῆς ρουμανικῆς βουλῆς, ἡ δὲ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ προβῆ εἰς ριζικὰ οἰκονομικὰ μέτρα ἐλαττώουσα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1901-1902 τὰ κονδύλια τῶν πιστώσεων ὑπὲρ τῆς προπαγάνδας, συνεπεία τῶν ὁποίων ἐκλείσαν ὠρισμένα σχολεῖα τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου, ὁ δὲ Μαργαρίτης ἀντεκατεστάθη. Χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι ἐν μακροσκελὲς ὑπόμνημα, ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Χάρετ πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον, διὰ τοῦ ὁποίου στιγματίζεται τὸ ἔργον τῆς προπαγάνδας καὶ ἡ παταγώδης ἀποτυχία αὐτῆς¹.

Εἴτε ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας, εἴτε πιθανὸν καὶ ἐξ ἄλλων λόγων, κατὰ τὴν ἰδίαν περίπτου χρονολογίαν διαγράφεται τάσις προσεγγίσεως τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, τὸν Μάϊον δὲ τοῦ 1901 ἐγένετο συνάντησις τῶν ἡγεμόνων τῶν δύο κρατῶν ἐν Ἀβαζία, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐσημειώθη χαλάρωσις τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐπῆλθεν προσωρινῶς ποιά τις ἀνακοπὴ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς.

Κατὰ τὰ ἔτη 1901-1902 ἡ δρᾶσις τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας περιῆλθεν εἰς ἀδράνειαν. Δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ πυκνώσῃ αὕτη τὰς τάξεις της μὲ νέους προσηλύτους, διότι τὸ κοινὸν τῶν Ἑλληνοβλάχων εἶχε περιβάλει τοὺς ρουμανίζοντας μὲ περιφρονητικὴν ἀδιαφορίαν καὶ εἶχε θέσει αὐτοὺς εἰς τὸ περιθώριον ὡς «ἀποσυναγώγους», ἀπεκλείετο δὲ πᾶσα ἐπιμειξία καὶ δὴ ἐπιγαμία μὲ αὐτούς.

Ἡ σκόπιμος ὁμως χαλάρωσις τῆς δράσεως τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς δὲν ἐπέπρωτο νὰ συνεχισθῆ ἐπὶ πολὺ. Ἐν Μακεδονίᾳ, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἡ πίεσις τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου ὁσημέραι ἐπεδεινώνετο καὶ ἡ σύρραξις μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἀπέβαινεν ἀναπόφευκτος. Ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης ἡ φιλοδοξία τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς ἀφυπνίσθη καὶ ἡ κυβέρνησις της ἐπεδόθη εἰς νέαν μορφήν δράσεως, ψηφίζουσα νέα μεγαλύτερα κονδύλια εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους ὑπὲρ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὰ γεγονότα ὁμως ἀνάγονται πλέον εἰς τὴν σταθερῶς ὀξυνομένην ἐξέλιξιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω.

1. Βλ. Σπηλιωτοπούλου, Οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες, σ. 103-130.

Ἡ ἐθνολογικὴ σύστασις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἐξεταζομένη ἀπὸ ἐλληνικῆς ἀπόψεως, παρουσιάζετο κατὰ τὸ 1900 ὡς ἐξῆς περίπου:

Εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, ὅπου ἐκυριάρχει ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ξενόφωνοι ἦσαν μόνον οἱ Κουτσόβλαχοι (τοῦτο συνέβαινε καὶ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς Ἡπείρου). Ἡ περιοχὴ αὕτη εὐρίσκετο ἐκτὸς τῶν ἐνδιαφερόντων τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδιώξεων καὶ ἐκεῖ ἔδρα μόνον ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα. Ἡ ἰδία περίπου κατάστασις παρουσιάζετο εἰς τὰ νότια τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, παρὰ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἡ κατάστασις ὁμῶς περιεπλέκετο εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν, ὅπου αἱ βλέψεις τῶν ὁμόρων κρατῶν συνεκρούοντο, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως καὶ σλαβοφώνου πληθυσμοῦ. Εἰς τὴν περιοχὴν αὕτην τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπετέλουν ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα, αἱ ἐλληνοβλαχικαὶ κοινότητες τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων καὶ οἱ ἐλληνόφρονες σλαβόφωνοι πληθυσμοί, οἱ ὅποιοι στερρῶς εἶχοντο τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Καὶ ἐκυριάρχει μὲν ὁ Ἑλληνισμὸς καθ' ὅλοκληρίαν ἢ κατὰ πλειοψηφίαν εἰς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὰς ὄρεινὰς κωμοπόλεις, ἀλλὰ εἶχε ἀρκετὴν δύναμιν καὶ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς σλαβοφώνους τῶν πεδινῶν περιοχῶν. Ὁμολογουμένως ὁμῶς ἡ δύναμις αὕτη ἐμειοῦτο βαθμηδὸν ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1902¹, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία ἐκυριάρχει αἰσθητῶς ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τῶν σχισματικῶν σλαβοφώνων, προσεταιρίζετο δὲ συνεχῶς μὲ πᾶν μέσον, θεμιτὸν ἢ ἀθέμιτον, ὅσους ἠδύνατο νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον.

Ἀριθμητικῶς κατώτεραι παρουσιάζοντο αἱ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰ βορειότερα πέραν τοῦ Ἐριγῶνος ἐδάφη, αἱ ὁποῖαι ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἀστικᾶς κοινότητος ἐλληνοβλαχικᾶς, σπουδαιότερα δὲ τούτων ὑπῆρξεν ἡ συμπαγῆς κοινότης τοῦ Κρουσόβου. Τοὺς σλαβοφώνους πληθυσμοὺς διεξεδίκουν οἱ Σέρβοι μέχρι τῶν παλαιῶν τουρκοσερβικῶν συνόρων.

Τόσον ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία ἦτο ἰσχυροτέρα ὅλων, ὅσον καὶ ἡ серβικὴ προπαγάνδα καὶ ἡ ρουμανικὴ τοιαύτη, παραλλήλως, ἂν μὴ ἀπὸ συμφώνου, ἅπασαι πρῶτιστον σκοπὸν εἶχον τὴν ἐκτόπισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλει ἤδη ἀπὸ ἐτῶν τὴν παγκόσμιον κοινὴν γνώμην καὶ τὴν διπλωματίαν, ἦτο γνωστὸν μόνον ὡς βουλγαρικόν, διότι ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἦτο ἰσχυρὰ καὶ διέθετεν ἄφθονα χρηματικὰ μέσα διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ σατανικῶς ὀργανωμένου ἀγῶνος.

Ἐξετάζοντες τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ ἰθύνοντες τὰς τύχας τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἀρμόδιοι, ἐλληνικὴ κυβέρνησις καὶ Πατριαρχεῖον, ἀντεμετώπιζον τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ὁσημέραι ἐλάτ-

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 226-227.

τωσιν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, προοιωνιζομένην σοβαρωτάτους κινδύνους διὰ τὸ μέλλον του, εὐρίσκομεν ὄχι ἀνεπαρκές, ἀλλὰ ἀνύπαρκτον τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζωτικῆς τούτου ζητήματος. Εἶναι θλιβερόν νὰ ἀναφερθῆ ὅτι ἡ ἄμυνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν εἶχεν ἐπαφεθῆ εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν ὑποδούλων καὶ μόνον.

Ὁ Ν. Βλάχος, λόγον ποιούμενος «περὶ τοῦ καταλογισμοῦ εὐθύνης εἰς τοὺς διαχειριζομένους τὰς τύχας τῶν λαῶν...», λέγει: «Οἱ ἀποδίδοντες ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν λαῶν εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἰθυόντων τὰς τύχας προσώπων... θὰ ἠδύναντο νὰ δικαιολογήσουν καὶ παραγάγουν τὴν μικρὰν προσοχὴν, τῆς ὁποίας ἠξιώθησαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης κατὰ τὴν περίοδον 1878-1902 ἀπὸ τὴν ἀβελτηρίαν καὶ ἀμέλειαν τῶν ὑπευθύνως διαχειριζομένων τὰς τύχας αὐτοῦ κυβερνήσεων τοῦ ἐλευθέρου κράτους καὶ τῶν προκαθημένων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Πατριαρχῶν. Μετ' αὐτῶν συνυπόλογοι θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθοῦν οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν κυβερνήσεων καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὁ κληρὸς ἐν γένει».

Περὶ τῶν ἰδίων διπλωματικῶν ὑπαλλήλων κατωτέρω ὁ Ν. Βλάχος προσθέτει: «διὰ τῆς ἀστόχου πολιτείας των συνετέλουν εἰς τὴν διάσπασιν τῶν Ἐθνικῶν δυνάμεων, δημιουργοῦντες προστριβὰς εἰς τὰς συγκρούσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινοτικῶν Ἀρχῶν»¹.

Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν στοιχειώδη οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν τῶν κοινοτήτων τὸ ἐλεύθερον κράτος ἐφειδωλεύετο, περικόπτον τὰ πενιχρὰ ἐπιδόματά του καὶ φέρον εἰς ἀπελπισίαν τοὺς πενομένους διδασκάλους.

Εἰς μίαν ἔκθεσιν τοῦ προζένου Μοναστηρίου πρὸς τὸ Ἰπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἤδη τὸ 1889, ἀναγράφεται: «Ἄγνοῦ ὁποῖαν ἀπάντησιν ὀφείλω νὰ δώσω εἰς τὰς λεγεῶνας τῶν διδασκάλων, οἵτινες ἐγκαταλείποντες τὰ σχολεῖα των καταπλημμυροῦν τὰς ὁδοὺς τῶν Βιτωλίων, καταβοῶντες καὶ διαμαρτυρόμενοι διὰ τὴν καθυστέρησιν τοῦ πενιχροῦ μισθοῦ των». Καὶ κατωτέρω: «ἐπαύσαμεν τοὺς πράκτορας ἡμῶν καὶ καθυστεροῦμεν τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων, οὐχὶ μόνον ὀλοκλήρου τοῦ ἤδη λήγοντος σχολικοῦ ἔτους ἀλλὰ καὶ μέρους τοῦ παρελθόντος»².

«Ἐνώπιον τῆς τοιαύτης μειώσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἐλευθέρου κράτους καί, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Βουλγαρισμὸς ἀρτίως ὀργανωμένος, διαρκῶς προωθεῖτο εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του, δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολή, λέγει ὁ Ν. Βλάχος³, ἂν ἰσχυρισθῆ τις ὅτι ἡ Μακεδονία θὰ παρέμενε μέχρι τέλους ἄγνω-

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 227-228.

2. Βλάχου, ἐνθ' ἄν. σ. 129.

3. Βλάχου, ἐνθ' ἄν. σ. 231.

στος, ἂν μὴ ἡ κρατικὴ πρόνοια ἀνεπληροῦτο ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας».

Τοιαύτη πρωτοβουλία ἐξεδηλώθη τὸ 1898 διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς πατριωτικῆς ἐταιρείας «Ἑλληνισμός» ὑπὸ πλειάδος ἐξεχόντων πατριωτῶν, τῶν Στεφάνου Δραγούμη, Παύλου Καρολίδου, Νεοκλέους Καζάζη, Ἰ. Καλοστύπη, Κλεάνθους Νικολαΐδου κ.ἄ.¹

Διὰ τοῦ μηνιαίου ὀργάνου της ἡ ὡς ἄνω ἐταιρεία εἰργάσθη ἀόκνως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως ἀφυπνίσῃ ἀπὸ τὸν λήθαργον τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ τοὺς ἰθύνοντας τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως, διὰ δημοσιεύσεων καὶ διαλέξεων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διαφωτίσῃ περὶ τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ τὴν διεθνῇ κοινῇ γνώμην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμποτίσει διὰ τῆς ὀργανώσεώς της ὑπὲρ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἡ πανσλαβιστικὴ πολιτικὴ.

Τὸ ἔργον ὑπῆρξεν ἀργόν καὶ κοπιῶδες, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ κράτος ἦτο παντελῶς ἀσύντακτον καὶ ἡ ἀνάπλασις τῶν μαχητικῶν δυνάμεων τῶν ὑποδούλων ἐφαίνετο ἀκατόρθωτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ὑπερεἶχεν εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν.

2. Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΝΕΑΝ ΦΑΣΙΝ

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1908 ὀκταετία ὑπῆρξεν ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐνόπλου Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἡ ἔντασις τοῦ ὁποίου ἐκορυφώθη κατὰ τὰ ἔτη 1904 - 1907. Ἡ σημασία του κρινομένη ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά του, τὰ ὁποῖα ἀπέβησαν εὐνοϊκὰ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπισιν τοῦ σλαβικοῦ κινδύνου καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸ ἄγος τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Τοποθετημένος ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ 1897 καὶ τὴν ἐπακολουθήσαν βαθεῖαν κατάπτωσιν τοῦ φρονήματος ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἐπέδρασε γενικώτερον ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τῆς ζωογόνου ἀναπλάσεως τοῦ ἠθικοῦ του. Ὁ ἀγὼν ἐκερδήθη διὰ τοῦ συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν τῶν τε ὑποδούλων καὶ τῶν προσδραμόντων ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἀγωνιστῶν. Οἱ μὲν ὑπόδουλοι δι' ἀτελευτήτου μαρτυρολογίου, σκληρῶν δοκιμασιῶν, αὐτοθυσίας καὶ ἀφανοῦς ἡρωϊσμοῦ κατῴρθωσαν νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν καὶ νὰ ἀντιπαλαίσουν, οἱ δὲ προσδραμόντες ἐθελονταὶ ἐκ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, διὰ τῆς ἀνεκτιμῆτου συμπαραστάσεώς των, εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς συγκεκροτημένα σώματα, προσέφεραν τὸ αἷμα των καὶ τὴν πολυτιμοτάτην ἐμπειρίαν των διὰ τὴν ὀρθολογιστικωτέραν ὀργάνωσιν τῶν δυνάμεων τῶν ἀγωνιζομένων.

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 231.

Ἡ πρώτη τετραετία ὑπῆρξε δραματική, διότι ἀνίσχυρος καὶ ἀσύντακτος ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε νὰ παλαίσῃ μὲ τὴν σατανικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Βουλγαρισμοῦ, τοῦ Πανσλαβισμοῦ, παρὰ τὴν ἡρωϊκὴν δὲ ἀντίστασιν αὐτοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰμὴ μάρτυρας. Τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον ἀντιθέτως, διὰ τῶν συμμοριῶν του, θεμελιωμένων εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν σχισματικῶν σλαβοφόνων πληθυσμῶν, ἦτο πανίσχυρον καὶ ἐκυριάρχει. Ἀφοῦ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐξαντλήσει τὰ ὅπωςδῆποτε ἠπιώτερα μέσα τοῦ προσηλυτισμοῦ διὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν διδασκάλων, ἐξήσκει ἀνεμπόδιστον πλέον ἀπηνῆ τρομοκρατίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διὰ τῆς βίας ὑποταγῆς τῶν ἑλληνοφρόνων σλαβοφόνων. Ἐκβιασμοὶ καὶ φόνοι τῶν πλέον σημαινόντων στοιχείων εἰς τὴν ὑπαιθρον ὑπῆρξε τὸ πρῶτιστον μέλημά του. Ἡ προγραμματισμένη δρᾶσις τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου κατὰ τὴν τετραετίαν αὐτὴν ἀπέβλεπεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀποσπάσῃ, ὅσον τὸ δυνατόν, περισσοτέρους ἐκ τῶν πιστῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον σλαβοφόνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ προκαλέσῃ τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίσεως τῆς Μακεδονίας.

Διὰ τῆς δημιουργίας τρομοκρατικῶν γεγονότων εἰς βάρος τῶν ἑλληνοφρόνων κατοίκων προεκαλοῦντο ἐπεμβάσεις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ αἱματοχυσίαι τῶν ἀπρυστατεῦτων πληθυσμῶν ἀδιακρίτως. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ταῦτα εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τροφοδοτῆται ἡ προπανδιστικὴ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία διετυμπάνιζεν ἀνά τὴν Εὐρώπην τὰς τουρκικὰς βαρβαρότητας, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως συγκρατῆ τὴν συμπάθειαν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Βουλγάρων, ὥστε ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν νὰ θεωρῆται ὡς καθαρῶς βουλγαρικὸς ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας ἦτο ἄγνωστος ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ ἐστὶς τῆς τρομοκρατικῆς δράσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἦτο κυρίως ἡ περιοχὴ τοῦ Μοναστηρίου - Φλωρίνης - Καστοριάς. Ἐκεῖ ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ μάρτυρες τῆς ἑλληνικῆς ιδέας, μὲ θύτας ὅτε μὲν τοὺς Βουλγάρους, ὅτε δὲ τοὺς Τούρκους, ὅσάκις οἱ τελευταῖοι παρενέβαινον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ κατὰ τὸ θέρος 1902 ἔκρυθμος κατάστασις ἐν Μακεδονίᾳ ἠνάγκασε τὰς δύο ἀνατολικὰς δυνάμεις, τὴν Ρωσίαν καὶ Αὐστρίαν, νὰ εἰσηγηθοῦν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν τὴν εἰσαγωγὴν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, ἱκανῶν νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν κατοίκων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας αὐτῆς¹. Εὐρωπαϊκαὶ ἐπαρχίαι ἐν προκειμένῳ ἠννοοῦντο τὰ τρία βιλαέτια, Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Κοσσυφοπεδίου, ἐντὸς τοῦ χώρου τῶν ὁποίων περιελαμβάνετο ἡ ἐν ἐξεγέρσει Μακεδονία. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν δύο ἐνδιαφερομένων δυνάμεων, ἀπεφάσισε μὲν νὰ ἐφαρμόσῃ μεταρρυθ-

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 240.

μίσεις, ἀλλὰ κατὰ ἰδικόν της σχέδιον, περί τὰ τέλη δὲ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος διωρίζετο γενικὸς ἐπιθεωρητὴς ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ὁ Χιλμῆ πασᾶς¹. Τὸ σχέδιον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περιελάμβανεν, ἐκτὸς τῶν τριῶν ἄνω βιλαετίων, καὶ τὰ ἄλλα τρία βιλαέτια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τὸ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸ τῆς Σκόδρας, μὲ τὸν προφανῆ σκοπὸν νὰ τορπιλλίσῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον χωρισμὸν τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεών της. Διὰ τοῦ ἰδίου σουλτανικοῦ διατάγματος διωρίζετο μία ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτροπὴ περιλαμβάνουσα τέσσαρα χριστιανικὰ μέλη. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς Ὑψηλῆς Πύλης δὲν ηὐδοκίμησεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὑπῆρξεν ἐν τούτοις μία ἐξέλιξις εὐνοοῦσα τὰς ἐπιδιώξεις τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς, ὡς πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν ἐνδιαφέροντος τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως.

Τὸ σχέδιον τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης οὐδέποτε ἐφηρμόσθη, διότι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἐν συνδιασκέψει κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1903 ἐν Βιέννῃ, ἐν συνεχείᾳ δὲ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐν Mürsterg τῆς Βοημίας, συνέταξαν καὶ ἐξήγγειλαν σχέδιον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐφαρμοσθησομένων μεταρρυθμίσεων διὰ τὰ τρία βιλαέτια Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Κοσσυφοπεδίου².

Ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ ὅμως, μηδεμίαν σημασίαν ἀποδίδουσα εἰς τὸ τουρκικὸν εἶτε εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην σχέδιον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἤδη ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1903 ἀνέλαβεν εἰς ἄνευ προηγουμένου ἔντασιν τρομοκρατικὴν δράσιν καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, μὲ σκοπὸν τὸν τορπιλλισμόν τῆς προσπαθείας ἐπιβολῆς τῶν μεταρρυθμίσεων. Πρωτοφανεῖς ὑπῆρξαν αἱ ἐπὶ διήμερον ἀλλεπάλληλοι δυναμιτιστικαὶ ἀπόπειραι ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης, καθ' ἃς ἀνετινάχθησαν ἐν τῷ λιμένι τὸ γαλλικὸν ἀτμόπλοιον «Γουαδαλκιβίρ» καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα, ἐπίσης σχολαὶ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα Εὐρωπαίων ὑπηκόων μὲ πολλὰ ἀνθρώπινα θύματα. Τὸ ὄργιον τῆς τρομοκρατίας ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν ὕπαιθρον, ὅπου χωρία ἐπυρπολοῦντο καὶ φόνοι ἀντιφρονούντων καὶ ἀνατινάξεις σιδηροδρομικῶν γεφυρῶν ἐγένοντο. Οὐδεμία ὅμως πρᾶξις ἀνδραγαθίας, ἀρμόζουσα εἰς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας κατὰ δυναστῶν ἐσημειώθη, οὔτε καὶ ἐνοπλος σύγκρουσις οὐδαμοῦ ἀναφέρεται³.

Τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ κινήματος ἐξεδηλώθη διὰ τῆς «ἐπαναστάσεως» τῆς 20ης Ἰουλίου 1903, ἡμέρας τοῦ προφήτου Ἡλίου, τὴν ὁποίαν καὶ σήμε-

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 240.

2. Χρ. Νάλτσα, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα καὶ ἡ σοβιετικὴ πολιτικὴ, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 82.

3. Βλάχου, ἐνθ' ἄν. σ. 264.

ρον ακόμη οί αποτελοῦντες τὸ κράτος τῶν Σκοπίων ὑμνοῦν ὡς τὴν χρονολογικὴν ἀφετηρίαν τῆς ἱστορίας των, ὅτε κατελήφθη τὸ ἀνοχύρωτον ἀτυχὲς Κρούσοβον καὶ διεσαλπίσθη ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ὡς τὸ μέγα κατόρθωμα τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὸ Κρούσοβον ἦτο ἡ βορειότερα ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Μακεδονίας. Ὀρεινὴ κωμόπολις (ὑψόμ. 1200 μ.) μὲ ἑκτασιν πόλεως, καθ' ὃ ἀριθμοῦσα 3.500 οἰκογενείας, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 70% περίπου Ἑλληνόβλαχοι, τὰ 10% ἀποσχισμένοι ρουμανίζοντες καὶ τὰ 20% ἐπήλυδες βουλγαρόφωνοι σχισματικοί. Ἦτο ἔδρα τῆς ἐπαρχίας Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν. Εἶχεν ἐν τῇ ἀκμῇ της 13 ἐνορίας, Ἑλληνας ἱερεῖς, νοσοκομεῖον, σχολεῖα (ἡμιγυμνάσιον ἀρρένων, παρθεναγωγεῖον, τρεῖς συνοικιακὰς σχολὰς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ νηπιαγωγεῖα). Ὑπῆρξεν γενέτειρα τῶν Ἰω. Πανταζίδου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τοῦ Πέτρου Παπαγεωργίου, φιλολόγου, τοῦ Ἀλεξ. Σβώλου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῶν καλλιτεχνῶν Μαργαρίτας Πέρα, Βαξεβάνου καὶ ἄλλων.

Οἱ κυριώτεροι πόροι τῶν κατοίκων ἤντλοῦντο ἀνέκαθεν ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν. Ἀπὸ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ μέχρι τῶν μέσων αὐτοῦ ἔκτισαν ὠραίας κατοικίας, ἀρχοντικὰ τοῦ ρυθμοῦ Καστοριάς - Σιατίστης. Ἐκτισαν ἐκκλησίας, τὴν ὠραιότατην καὶ πλουσιώτατα διακεκοσμημένην τοῦ Ἁγίου Νικολάου (1833), κομίσαντες τὴν εἰκόνα τοῦ πολιούχου Ἁγίου ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἐστίαν τῶν πρώτων οἰκητόρων, τὴν Νικολίτσαν τῆς Β. Ἠπείρου, ἐπίσης τὸν ναὸν τῆς Παναγίας κατὰ τὸ 1868. Ταύτην ἤρπασαν οἱ σχισματικοὶ Βούλγαροι καὶ κατεκράτησαν.

Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1903 ἐπυρπολήθησαν 385 κτήματα τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ συνόλου 450 καταστραφέντων (ἦτοι 157 οἰκίαι ἅπασαι λιθόκτιστοι τριώροφοι τοῦ κέντρου τῆς πόλεως, 183 καταστήματα). Ἐκάη ἡ Μητρόπολις, ἡ ὁποία ἐστεγάζετο εἰς τὸ μέγαρον Νιτσῶτα, μνημειῶδες κτίσμα μὲ 42 δωμάτια, ὑπόγεια κ.λ. Ἐπίσης ἐκάη τὸ νοσοκομεῖον καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου μὲ τὰ κειμήλιά της, τῆς ὁποίας ἡ ἀπώλεια ἦτο πραγματικὰ ἐθνικὴ. Ἀνθρώπινα θύματα ἐθρήνησεν ἡ κοινότης 50, ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, ἐκ τῶν ὁποίων ὀκτὼ ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων, τεσσαράκοντα δύο δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν καὶ βασιβουζούκων.

Ἦσαν δὲ οἱ ἐπαναστάται αὐτοὶ ἄοπλος συρφετὸς ἀπολέμων ἀγροτῶν, πλαισιομένων ὑπὸ εὐαρίθμων ἐνόπλων, οἱ ὁποῖοι, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης, εἰσῆλθον νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν, κατέλαβον ἐξ ἀπίνης τοὺς εὐρεθέντας ὀλίγους χωροφύλακας καὶ κατόπιν συντόμου διαδικασίας τοὺς ἐσφαζαν, καθὼς καὶ τοὺς ὀλίγους δημοσίους Τούρκους ὑπαλλήλους καὶ τὰ γυναικόπαιδά των, ἐγκατέστησαν δὲ τὸ ἀρχηγεῖον εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολικὰ καθιδρύματα. Ἐπὶ εἰκοσαήμερον ἐξεβίασαν, ἐσφαζαν, ἐκακούργησαν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὅταν δὲ ἐνεφανίσθησαν στρατιωτικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τὸν αἰμοβόρον Μπαχμάρ πασᾶν καὶ ἐκλήθησαν νὰ παραδοθοῦν, ἐτράπησαν εἰς ἐπονείδιστον φυγὴν καὶ ἐσώθη-

σαν. Οί δὲ Τοῦρκοι, στρατὸς καὶ βασιβουζοῦκοι, εἰσελάσαντες καὶ μὴ εὐρόν-
τες ἀντίστασιν, ἐπεδόθησαν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν
πυρπόλησιν τῶν κεντρικῶν συνοικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς
Ἕλληνας καὶ ἀπετέλουν τὴν πλουσιωτέραν λείαν.

Ἐσφαξαν καὶ ἐβίασαν ἀνενόχλητοι, μὴ λαβόντες ὑπ' ὄψιν τοὺς δράστας
Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι ἐξηφανίσθησαν, βουλγαρικάι δὲ συνοικίαι δὲν ἐθίγησαν.
Εὐλόγως τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ Βούλγαροι, διαθέτοντες πολλὰς
χρυσὰς λίρας, τὰς ὁποίας εἶχον ἀποκομίσει ἀπὸ τὰς ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων φορο-
λογίας διαρκοῦντος τοῦ προηγουμένου εἰκοσαημέρου, ἐδωροδόκησαν τὸν Μπαχ-
μάρ πασᾶν, διὰ νὰ φεισθῇ αὐτῶν.

Συγχρόνως μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κρουσόβου, καταστροφὰς σοβαρὰς
ὑπέστησαν καὶ ἡ Κλεισούρα, ἡ Νέβεσκα, καθὼς καὶ περὶ τὰ 100 χωρία τῆς
περιφερείας αὐτῶν.

Ὅταν οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰς ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν καταληφθείσας
παλαιὰς ἐστίας των, τὴν Μοσχόπολιν, τὴν Νικολίτσαν, τὸ Λινοτόπι, τὴν Γράμ-
μοσταν κ.ἄ., πρόσφυγες συνώκησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ Κρού-
σοβον, δὲν ἐφαντάζοντο βεβαίως ὅτι ἐξετέλουν προσταγὴν τῆς μοίρας των νὰ
συνεχίσουν εἰς τὴν νέαν πατρίδα των τὸν ἴδιον ρόλον, τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ προ-
πάτορές των διαδραματίσει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς τουρκοκρατίας ἐν τῇ διαμορ-
φώσει τῆς νεωτέρας ἱστορίας τοῦ ἔθνους. Οὔτε δὲ καὶ ὅταν ἐπῆλθεν ἡ κατα-
στροφὴ τοῦ 1903 καὶ ἡ διαρροὴ αὐτῶν, ἠδύνατο κανεὶς νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ γε-
γὸνος τοῦτο προεσήμανε τὴν μετὰ δεκαετίαν κατάλυσιν τῆς τουρκοκρατίας,
ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ τέρμα τῆς σταδιοδρομίας ἑνὸς ὀλοκλήρου κόσμου, ὁ
ὁποῖος ζήσας μὲ τὸ ὄνειρον τῆς ἐλληνικῆς ιδέας, εὐρέθη εἰς τὸ τέλος καταδι-
κασμένος νὰ μείνῃ ἔξω τῶν συνόρων τοῦ ὀλοκληρωμένου ἐλληνικοῦ κράτους.

Ὅταν ἡ καταστροφὴ τοῦ Κρουσόβου ἐγνώσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφυπνί-
σθησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν μακαριότητά των, πληροφορηθέντες ὅτι εἰς τὰ
βορεινὰ ἐκεῖνα μέρη ὑπῆρχεν ἐλληνικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ἐθουσιάζετο διὰ τὴν
ιδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τότε συνεστήθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Στεφάνου Δρα-
γούμη ἡ «Ἐπίκουρος τῶν Μακεδόνων Ἐπιτροπὴ», ἡ ὁποία προέβη εἰς συλλο-
γὴν ἐράνων πρὸς βοήθειαν τῶν καταστραφέντων. Καὶ ὑπῆρξε τοῦτο ἡ πρώτη
ἐκδήλωσις ἐνδιαφέροντος τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐλληνικὴ κυβέρ-
νησις καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Κρουσόβου,
διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως πρὸς τὰ Μεγάλας Δυνάμεις καὶ τὴν Ἵψηλὴν Πύ-
λην διὰ τὴν συστηματικὴν δίωξιν, τὴν ὁποῖαν ὑφίστατο τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον
ἐν Μακεδονίᾳ. Αἱ παραστάσεις αὐταί, ἀποτελοῦσαι διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν
βουλγαρικῶν καὶ τῶν τουρκικῶν ὠμοτήτων, ὑπῆρξαν συγχρόνως καὶ ἡ μᾶλλον
εὐγλωττος διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ¹.

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 273.

Ἄλλὰ μόναι αἱ διαμαρτυρίαι δὲν ἴσχυον νὰ μεταβάλλουν τὴν δεινὴν θέσιν τῶν καταδυναστευομένων.

Αἱ φρικαλεότητες τῆς Βουλγαρικῆς Ἐπαναστατικῆς Ὀργανώσεως καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου, ἄνευ προηγουμένου, δημιουργηθεῖσα ἀναστάσις καὶ ἀναρχία ἐν Μακεδονίᾳ, ἐσυνεχίσθησαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1903 καί, παρὰ τὴν σημειωθεῖσαν ἐξέγερσιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα προωθεῖτο ὡς βουλγαρικόν, διότι οἱ Βούλγαροι ἐπιτηδειότατα ἐξεμεταλλεύοντο τὰς βιαιότητας τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ὑπὲρ αὐτῶν καὶ παρουσιάζοντο ὡς θύματα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ αὐτῶν ἀγῶνος. Τὸ δὲ χειρότερον, ἡ δρᾶσις τῶν συμμοριῶν δὲν ἀνεκόπη, ἀλλὰ τουναντίον ἐσυνεχίσθη ἐντατικωτέρα καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1904.

3. ΠΡΟΩΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΙΒΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΙΣΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

Ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ὅτι ὁ ἐκ μέρους τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας προσηλυτισμὸς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1901 εἶχε περιέλθει εἰς ποιάν τινα ἀδράνειαν καὶ εἶχε φθάσει εἰς σημεῖον στασιμότητος. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀδρανοῦς καταστάσεως τὴν ἐξήγαγεν ἡ ὁμολογουμένως φιλορουμανικὴ πολιτικὴ τῆς τουρκικῆς διπλωματίας, ἡ ὁποία συγχρόνως ἐξυπηρέτει ἀπώτερα συμφέροντα αὐτῆς, παρ' ὅλον ὅτι ἐπιστεύετο ὅτι ἡ ὑποστήριξις τῆς ρουμανικῆς κινήσεως ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐξησφαλίζετο μόνον διὰ χρηματικῶν μέσων. Ἡ τουρκικὴ πολιτικὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχε καὶ διετήρει στενάς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρουμανίας, κράτους μὴ σλαβικοῦ, διὰ νὰ τὸ ἔχη ὡς ἀντίρροπον κατὰ τοῦ σλαβικοῦ ἐπεκτατισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὀρθῶς ὑπελόγιζεν εἰς τὰ ὀφέλη, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκομίσῃ ἐκ τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς τῆς, ἐὰν κατῴρθωνε νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς Ἑλληνοβλάχους ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἐγνώριζον πολὺ καλύτερον ἀπὸ τοὺς ἐν Ἑλλάδι τὴν σημασίαν τοῦ ἑλληνοβλαχικοῦ παράγοντος ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας.

Τοιοιουτρόπως, ὅταν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1902 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εὔρεθη εἰς τὴν ἀνάγκην, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, νὰ ἐξαγγείλῃ σχέδιον μεταρρυθμίσεων διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ διὰ φερμανίου διώρισεν ἐκτελεστὴν καὶ ἐπιθεωρητὴν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου τὸν Χιλμῆ πασαῖν, ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἐκφράσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἀνακτος πρὸς τὴν ρουμανικὴν κίνησιν διὰ μιᾶς χειρονομίας, ὑπονοούσης τὴν διὰ πρώτην φοράν

ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς ὑπάρξεως ρουμανικῆς ἐθνότητος ἐν τῇ Μακεδονίᾳ. Οὕτω διὰ τοῦ ἰδίου φερμανίου ἐξηγγέλθη ὁ διορισμὸς ἀντιπροσώπου τῆς ρουμανικῆς ἐθνότητος ἐν τῇ τετραμελῇ ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτροπῇ. Ὁ διορισμὸς αὐτὸς ἀπεδείχθη ἀτυχῆς ἢ μᾶλλον σκοταρρυθμίσεων ἐπιτροπῇ. Ὁ διορισμὸς αὐτὸς ἀπεδείχθη ἀτυχῆς ἢ μᾶλλον σκοπίμως ἐσφαλμένος, διότι ὁ ἐκλεγείς ἦτο Ἕλλην καὶ ὄχι ρουμανίζων, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὗτος μετ' ἀγανακτήσεως ἀποποιηθεὶς τὸν διορισμὸν παρητήθη, ἀντικατασταθεὶς δι' ἄλλου ὑπὸ τοῦ Χιλμῆ πασᾶ.

Σχετικῶς μὲ τὸν διορισθέντα εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐκπροσώπου τῆς ρουμανικῆς ἐθνότητος ἐν τῇ ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτροπῇ καὶ ἀποποιηθέντος τὸν διορισμὸν του ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς: Οὗτος ἦτο ὁ Μιχαὴλ Κατσουγιάννης, ἔμπορος, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Μοναστηρίου, ἐκπροσωπῶν τὴν ἑλληνικὴν ἐθνότητα ὡς μέλος τοῦ Ἐφετερίου τοῦ βιλαετίου καὶ γνωστότατος καὶ παρὰ ταῖς τουρκικαῖς ἀρχαῖς. Εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον τῆς συστάσεως τῆς ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτροπῆς περιελήφθη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ρουμάνου προξένου, συνεργαζομένου ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μετὰ τοῦ φίλου φρονοῦντος πρὸς τὴν ρουμανικὴν κίνησιν Χιλμῆ πασᾶ. Στερούμενος καταλλήλου προσώπου ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ρουμανιζόντων ἐπίστευσεν ὁ πρόξενος ὅτι θὰ ἐκάλυπτε τὴν γυμνότητά του διὰ τῆς ὑποδείξεως ἑνὸς εὐυπολήπτου στοιχείου τῆς κοινωνίας Μοναστηρίου, ὁ δὲ Χιλμῆ πασᾶς, καλῇ τῇ πίστει, ἐθεώρησεν ἐπιτυχῆ τὴν ἐκλογὴν ἑνὸς εὐδοκίμως γνωστοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς προσώπου.

Ὁ Μ. Κ. ὅμως, ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ φερμανίου, ἐδήλωσεν σαφῶς ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο τὸν διορισμὸν του. Τούτου γνωσθέντος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπηκολούθησεν προσπάθεια τοῦ Ρουμάνου προξένου νὰ ματαιωθῇ ἡ παραίτησίς του μὲ πᾶσαν θυσίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις ἐνημέρωσε τὸν Μ.Κ. ὅτι ἐπιθυμία τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς κυβερνήσεως Ἀθηνῶν ἦτο νὰ δεχθῇ τὸ ὄφθικιον ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως ἐξυπηρετηθῇ ὁ ἀγὼν διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως διπλῆς ψήφου ἐν τῇ ἐπιτροπῇ. Οὕτε ὅμως ἡ δολία προσπάθεια τοῦ ρουμανικοῦ προξενείου, οὔτε ἡ παράδοξος εἰσήγησις τῶν τότε ἰθυνοῦσῶν τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀρχῶν ἐπηρέασαν τὸν Μ.Κ., ὁ ὁποῖος ἀνενδότως ἐπέμενε εἰς τὴν ἄρνησίν του. Ἐπεζήτησε λοιπὸν τὴν συμπράξασιν τοῦ τε μητροπολίτου Ἀμβροσίου καὶ τοῦ προέδρου τῶν Ἐφετῶν, ἵνα δέοντως ἐνημερωθῇ ὁ Χιλμῆ πασᾶς ἐπὶ τῶν σκέψεών του καὶ διαβιβασθῇ ἡ παράκλησίς του νὰ τὸν δεχθῇ, ὅπως προσωπικῶς ὑποβάλῃ καὶ δικαιολογήσῃ τὴν παραίτησίν του. Τοῦτο ἐγένετο καὶ παρουσιάσθη συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δεσπότη εἰς τὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν. Ὁ πασᾶς τὸν ἠρώτησε, διατι δὲν θέλει νὰ δεχθῇ τὴν τιμητικὴν αὐτὴν θέσιν (μὲ ἱκανοποιητικὰς ἀλλωστε παροχάς, 60 λ.τ., ὡς ἐτόνισεν) καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ «ντοβλέτι.» Ὁ Κατσουγιάννης εὐθαρσῶς τοῦ ἀπῆντησεν ὅτι θερμότατα εὐχαριστεῖ διὰ τὴν τιμητικὴν αὐτὴν διάκρισιν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναται νὰ ἐκπροσωπῇ μίαν ἀνύπαρκτον ἐθνότητα, διότι αὐτὸς εἶναι «ρούμ» καὶ παρακαλεῖ νὰ δεχθῇ τὴν παραίτησίν του.

Ἡ παρουσίασις ἔληξεν. Ὁ Χιλμῆ πασᾶς ἐδέχθη τὴν παραίτησίν του, ἀκολούθως δὲ ἐπρότεινε εἰς τὸ Διβάνιον τὴν παρασημοφόρησίν του «διὰ παρασχεθείσας ἀξιεπαίνους ὑπηρεσίας» καὶ πράγματι τοῦ ἀπενέθη τὸ παράσημον Ὁσμανιέ.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια ἐπὶ τοῦ ἐπεισοδίου αὐτοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐκακοποίησεν ἡ μακαρία τῇ λήξει Στεφανόπουλι εἰς τι φυλλάδιόν της τιτλοφορούμενον «Trente deux ans de propagande roumaine», ἐκδοθὲν τὸ 1903, ὅπου ἀνακριβῶς ἀναφέρει ὅτι ὁ Κατσουγιάννης ἐπιλεγείς τῇ συστάσει τοῦ Ρουμάνου προξένου ἐδέχθη μὲν τὸν διορισμὸν ὄχι ὡς ρουμανίζων, ἀλλὰ ὡς Κουτσόβλαχος.

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς Κλεάνθης Νικολαΐδης, πολλάκις ἐπισκεφθεὶς τὸ Μοναστήριον καὶ ἐπὶ τόπου ἐρευνήσας τὰς φάσεις τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀναγράφει τὰ

έξῆς: «Κατ' εἰσήγησιν τοῦ Δούμα (προέδρου τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας) ἐξέλεξεν ὁ Χιλμῆ πασᾶς, μὴ ὑπάρχοντος καταλλήλου ἐκ τῶν ἐν Μοναστηρίῳ ἐπὶ τῶν δακτύλων ἀριθμουμένων ρουμανιζόντων, τὸν Ἑλληνα Κατσογιάννην, ὡς ἀντιπρόσωπον τῶν Ρουμάνων ἐν τῷ παρ' αὐτῷ βωβῷ συμβουλίῳ, ἀλλ' ἠπατήθη οἰκτρῶς, διότι ὁ ἐκλεγείς ἐκήρυξεν παρρησίᾳ πρὸς τὸν Χιλμῆ πασᾶν τὴν ἐλληνικὴν αὐτοῦ ἐθνικότητα καὶ τότε ἀντ' αὐτοῦ ἐξελέγη Μάσιος τις. Ὁ Χιλμῆ θαυμάζων καὶ αὐτὸς τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ Ἑλληνοῦ διενήργησεν τὴν παρασημοφόρησίν του»¹.

Μολαταῦτα ἡ δημοσίευσις τοῦ ὡς ἄνω αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτροπῆς, ἰδίᾳ δὲ ἡ ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῆς ρουμανικῆς ἐθνότητος, ἐπροξένησεν κατάπληξιν καὶ σάλον εἰς τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Μακεδονίας καὶ δὴ εἰς τὴν ἐλληνικὴν κοινότητα τοῦ Μοναστηρίου.

Ἡ ἀφύπνισις τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας διὰ τῆς ἐπιδειχθείσης ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης προθέσεως περὶ ἀναγνωρίσεως αὐτοτελοῦς ρουμανικῆς ἐθνότητος, ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία νέας δράσεως αὐτῆς. Καθὼς εἰς τὰ προηγούμενα ἀνεφέραμεν, ἔδαφος ἐπεκτάσεως τοῦ προσηλυτισμοῦ διὰ τῶν παλαιῶν μέσων ἐξαγορᾶς τῶν συνειδήσεων δὲν ὑπῆρχε πλέον. Οἱ Ἑλληνόβλαχοι τόσον εἶχον φανατισθῆ καὶ ἐνεφοροῦντο ἀπὸ τοιοῦτον ἄσβεστον μῖσος κατὰ παντὸς ρουμανίζοντος καὶ Βουλγάρου, ὥστε ἔδαφος δράσεως τοιαύτης φύσεως διὰ τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν ἀπεκλείετο.

Πρὸ τῆς τοιαύτης πραγματικότητος εὐρεθέντες οἱ ἰθύνοντες τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἐφ' ὅσον, κατὰ τὰς ἀπόψεις των, ὤφειλον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ σύρραξιν, τὸ φυσικώτερον ὅλων ἦτο νὰ συνεργασθοῦν μετὰ τῶν Βουλγάρων. Καὶ πράγματι τὰ γεγονότα, τὰ ὅποια ἐπηκολούθησαν καθ' ὅλα τὰ αἱματηρὰ χρόνια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀπέδειξαν ὅτι ὑφίστατο συνωμολογημένη συμμαχία τῶν ρουμανιζόντων μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἀσφαλῶς τῇ ἐπινεύσει τῶν κυβερνήσεων Σόφιας καὶ Βουκουρεστίου. Τοῦτο ἀργότερον ἐβεβαιώθη διὰ τῶν ἐκ παραλλήλου ὀργανωθέντων διωγμῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Οὕτω δυνάμεθα ὡς ἐξῆς νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀμοιβαίαν προσφορὰν τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν, τὰ ὅποια ἐκ κοινοῦ μίσους ἀγόμενα ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐκτόπισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἀσφαλῶς προσέφερεν κυρίως τὸ χρῆμα, τὸ ὅποϊον ἀφειδῶς διέθετε καὶ τὸ ὅποϊον πάντοτε οἱ Βούλγαροι ἐχρειάζοντο. Εἶχεν ἐπίσης τὴν ἰκανότητα νὰ διαβάλλῃ τοὺς Ἑλληνας, λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τῆς ὁποίας ἔχαιρεν παρὰ ταῖς τουρκικαῖς ἀρχαῖς, ὡς καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ κατασκοπείαν εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων ἀστῶν.

1. Κλεάνθ. Νικολαΐδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ με κέντρον καὶ βάσιν τὴν Μακεδονίαν, Ἀθήναι 1923, σ. 605.

Οἱ Βούλγαροι προσέφεραν τὴν δύναμιν ὀργανώσεως τῆς τρομοκρατίας τόσον ἐν ὑπαίθρῳ, ὅσον καὶ ἐντὸς τῶν ἀστικῶν κέντρων. Οὗτοι ἐξήσκουν τὸν ρόλον τῶν πληρωμένων ἐκτελεστῶν δολοφόνων κατὰ τῶν ἀρνούμενων νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν Κουτσοβλάχων.

Ἡ συμμετοχὴ τῶν ρουμανιζόντων εἰς τὸν συμμοριτοπόλεμον δὲν ἦτο ὑπολογίσιμος, ὅσοι δὲ ἐλάμβανον μέρος ἐνεργὸν εἰς αὐτὸν ἦσαν μεμονωμένα ἄτομα, προσκεκολλημένα εἰς τὰς βουλγαρικὰς συμμορίας. Ἡ σπουδαιότερα πρὸς τοὺς Βουλγάρους συνδρομὴ αὐτῶν συνίστατο εἰς τὴν παροχὴν ἀσύλου καὶ τροφῆς, ὡς ἐπίσης καὶ χρησίμων πληροφοριῶν. «Μεσοῦντος τοῦ 1904, γράφει ὁ Ν. Βλάχος, ἡ βουλγαρορουμανικὴ σύμπραξις διετελεῖ ἐν τῇ ἀκμῇ της... ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς βουλγαρικὰς συμμορίας ἔλαβον μόνον οἱ ρουμανίζοντες τῆς Καρατζόβας, οἱ ὅποιοι πρὸ τοῦ 1903 εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν Ἐξαρχίαν. Οἱ Βούλγαροι εὕρισκον ἀμέριστον καὶ πρόθυμον τὴν συνδρομὴν τοῦ μικροῦ σώματος τῶν βλαχοφώνων. Οἱ κάλλιστοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ Γιοβάν καὶ τοῦ Ἀποστόλη ἦσαν Βλάχοι ρουμανίζοντες κ.λ.π...»¹.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἔχομεν ὁμῶς νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ βλαχόφωνοι τῆς Καρατζόβας δὲν εἶναι Κουτσόβλαχοι. Οὗτοι εἶναι Μογλενίται Βλάχοι, ἐπήλυδες, καταγωγῆς πετσενεγικῆς, ὁμιλοῦντες τὴν δακορουμανικὴν. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶχον ἐξισλαμισθῆ ἀπὸ καιροῦ, πλεῖστοι εἶχον ἐκβουλγαρισθῆ καὶ ὑπήγοντο ἤδη εἰς τὴν Ἐξαρχίαν. Ἐπίσης πολλοὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν καὶ ὀλίγοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν.

Παρεμφερῆς κατάστασις παρουσιάζεται κατὰ τὸ 1906 καὶ 1907 εἰς τὴν δυτικωτέραν Μακεδονίαν καὶ τὴν Β. Ἡπειρον, ὅπου οἱ ρουμανίζοντες προσεταιρίζοντο τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τουρκαλβανῶν, ἐσχημάτιζον συμμορίας καὶ διέπραττον κακουργήματα κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὸ 1907 εἰς τὴν περιφέρειαν Φούρκας Ἡπείρου ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἔδρα μὲ τὰ συνήθη σατανικὰ μέσα πρὸς ἐπικράτησιν. Τινὲς μάλιστα, φοιτήσαντες ἐν Ρουμανίᾳ καὶ καταγόμενοι ἀπὸ διάφορα χωρία τῆς Πίνδου, ἐσχημάτισαν συμμορίαν, ἀλλὰ μὴ εὐρόντες ὑποστήριξιν αὐτοδιελύθησαν². Κατὰ Ἰανουάριον 1908 ἀναφέρεται ἐπίσης μία καθαρῶς ληστρικὴ συμμορία ὑπὸ τὸν Δαρλαγάνην, δρῶσα μεταξὺ Κατερίνης καὶ Βεροίας καὶ προστατευομένη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Μολονότι ἡ ρουμανικὴ ὀργάνωσις δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ καταρτίσῃ ἰδίας συμμορίας πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς, ἐν τούτοις τὰ κακουργήματα, τὰ ὅποια διεπράχθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως καθ' ὑπόδειξιν καὶ διὰ λογαριασμὸν τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ὅπου τῆς Μακε-

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 339.

2. Γ. Τσιούμη, Ἱστορία τῆς Φούρκας τῆς Ἡπείρου, Κοζάνη 1933, σ. 36.

δονίας υπῆρχον συνοικισμοὶ Ἑλληνοβλάχων, υπῆρξαν πάρα πολλὰ καὶ εἰδεχθέστατα. Ὀλόκληροι οἰκογένειαι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ νήπια, ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, διότι δὲν προσεχώρουν εἰς τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἀρχίσασα ἀπὸ τοῦ 1903 παρετάθη μέχρι τοῦ 1908.

Εἶναι μακρὸν τὸ μαρτυρολόγιον αὐτὸ καὶ δὲν προβαίνομεν εἰς τὴν ἀναγραφὴν του. Ἀνάγλυφον καὶ πιστὴν εἰκόνα τῶν ἀγριοτήτων αὐτῶν μᾶς παρέχει ὁ Γάλλος Παγιαρές, ὁ ὁποῖος ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐπισκεπτόμενος τὴν Μακεδονίαν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ζοφερωτέρας φάσεως τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, εἰς τὸ βιβλίον του «L'Imbroglio macédonien» ἀναγράφει λεπτομερῶς (μὲ ἡμερομηνίας, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν δραστῶν καὶ τῶν θυμάτων, μὲ τοὺς τόπους, ὅπου συνέβαιναν) τὰ δράματα καὶ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξετελοῦντο τὰ ἄπειρα κακουργήματα τῶν συνεργαζομένων Ρουμανοβουλγάρων¹. Παρὰ τὰς θηριωδίας αὐτάς, τὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν ἀπέβησαν ἀρνητικά. Οἱ Ἑλληνόβλαχοι, θυσιαζόμενοι, δὲν ἀπηρενοῦντο τὴν ἐθνικότητά των.

Μετὰ τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν τῆς εὐνοίας τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑπὲρ τῶν ρουμανιζόντων καὶ τῶν Σέρβων διὰ τῆς συστάσεως τῆς ἐφημέρου ἐπιτροπῆς τοῦ Χιλμῆ πασᾶ, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1903 ἡ Ὑψηλὴ Πύλη προέβη εἰς τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς αὐτοτελείας τῶν ρουμανικῶν καὶ σερβικῶν κοινοτήτων². Τοῦτο ἐξησφάλιζεν τὴν σύστασιν αὐτοτελεῶν κοινοτήτων καὶ σχολείων μὲ διδασκάλους Ρουμάνους καὶ Σέρβους, ἐπὶ τῇ ἀπλῇ ἐγκρίσει τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τῶν κατὰ τόπους ἐκπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ ζημίᾳ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1904 ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις, κηδομένη τῆς τελείας ἰσότητος τῶν ρουμανικῶν κοινοτήτων, ἐπεδίωκε τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν ἄδειαν αὐτοῦ, ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς ναοὺς τῶν βλαχοφώνων κοινοτήτων ἡ χρῆσις τῆς ρουμανικῆς γλώσσης³. Παρὰ τὴν ἀσκηθεῖσαν ὅμως πανταχόθεν πίεσιν, ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησία ἐξηκολούθει, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ἀρνούμενη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν αἴτησιν τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν μάλιστα ὅτι θὰ ἐχώρει μέχρι τῆς καταδίκης τῶν ρουμανιζόντων ὡς σχισματικῶν.

Τὸ 1905, κατὰ Μάϊον μῆνα, ἀντηλλάγησαν μεταξύ Ὑψηλῆς Πύλης καὶ Πατριαρχείου ἔγγραφα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ Πατριαρχεῖον διαμαρτύρεται ἐντόνως.

1. Βλ. *M. Paillarès, L'Imbroglio macédonien, Paris 1907, σ. 99, 208-213, 216-218, 226, 250-271.*

2. *Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 284*

3. *Βλάχου, ἐνθ' ἀν. σ. 337.*

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10ην Μαΐου 1905 ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας Ἀβδουραχμάν, ἀνακοινοῖ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὅτι, κατόπιν αἰτήσεως τῶν Βλάχων, ἐλήφθη ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῆς αὐτοτελείας τῶν κοινοτήτων αὐτῶν, καθὼς καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη, ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν σουλτάνον, ἔτυχε τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐγκρίσεως «ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων»¹.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Πατριαρχείου γενομένη διὰ τοῦ μακροτάτου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21ην Ἰουνίου 1905, τακτριῶν, μεστοῦ λογικωτάτων ἐπιχειρημάτων, ἀντικρούει ἐν πρὸς ἐν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ὑπουργικοῦ ἐγγράφου καὶ ἀφοῦ ἐπαναλαμβάνει ὅτι «ἀγνοεῖ τίνες εἰσὶν οἱ Βλάχοι οὗτοι» ἐν κατακλειδί ἐκφράζεται οὕτω:

«Ἐνεκα ὄλων τούτων τῶν προεκτεθέντων λόγων, πρὸς τούτοις δὲ ἔχοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ὑψηλὴν διαβεβαίωσιν τοῦ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων, ἣτις φυλαχθήσεται ἄθικτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς θρησκευτικούς κανόνας καὶ τὰς τάξεις ἅς παρακολουθοῦσι πανταχοῦ τὰ προνόμια, θαρρούντως δηλοποιοῦμεν ὅτι ἡ εἰρημένη ἀπόφασις ἀντίκειται τοῖς δικαίαις τοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ὄρου τῆς τῶν Βλάχων ἐξαρτήσεως ὡς μὴ ὑπαρκτοῦ λογιζομένου. Ἐφ' ὧ, τὰ δικαιώματα αὐτοῦ προφυλάσσει, τὸ Πατριαρχεῖον ἀντικρούει πάντα νεωτερισμὸν, προσβάλλοντα τὸ νόμιμον θρησκευτικὸν καὶ προνομιακὸν αὐτοῦ καθεστῶς καὶ αὐτὸ τὸ γνήσιον αἶσθημα καὶ φρόνημα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Χριστιανῶν. Ὅθεν μετὰ παρρησίας δικαίας, ἐμπνεομένης ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν δικαίων αὐτοῦ, τὸ Πατριαρχεῖον ἰκετεύει τὴν ὑψηλὴν αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν ἵνα τὰ ἀνέκαθεν ταῦτα δίκαια καὶ νόμιμα στηρίζουσα καὶ προστατεύουσα, οὕτω δὲ καὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν φιλησύχων κατοίκων καὶ πιστῶν ὑπηκόων τῆς Α.Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου Ἑλληνοβλάχων περιφρουροῦσα ἀποκρούσῃ τὰς ξενικὰς ἐπηρείας καὶ στερεώσῃ τὴν σαλευθεῖσαν ἀρχαίαν τάξιν».

Τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ἐγγραφα, τὰ ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δὲν ὀφείλοντο μόνον εἰς τὴν συνεχιζομένην εὐνοϊκὴν τῆς Τουρκίας πολιτικὴν πρὸς τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν γνωστὴν αἰωνίαν προσπάθειαν αὐτῆς νὰ ὑπονομεύῃ τὰ προνόμια τῶν Πατριαρχείων, ἀλλὰ μᾶλλον προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἐντεινομένην πίεσιν τῆς Ρουμανίας ἐπὶ τῆς Πύλης, λόγῳ τῶν ἀνησυχιῶν αὐτῆς διὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν.

Αἱ ἀνησυχίαι τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῆς Σόφιας ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1905 νέας φάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσέλθει ὁ Μακεδονικὸς Ἄγών, ὅτε ἐσεῖετο ἐκ θεμελίων τὸ οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον εἶχον κτίσει οἱ συμ-

1. Περιοδικὸν «Ἑλληνισμὸς» Ν. Καζάζη, Ἰούλιος 1905, σ. 523.

πράττοντες Βούλγαροι καὶ Ρουμάνοι, διὰ τῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν βιαιοπραγιῶν τῶν εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἦδη ἀντεμετώπιζον οὗτοι τὰς ἀναδιοργανωθείσας δυνάμεις τῆς ἀμύνης τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἀπολέσαντες τὴν πεποίθησιν περὶ ἐπικρατήσεως εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος, κατέληξαν εἰς τὰ πλέον δόλια καὶ ἄνανδρα μέσα πρὸς ἐκβιασμόν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διωργάνωσαν δηλαδὴ ἀπηνεῖς διωγμούς κατὰ τῶν ἀπὸ αἰῶνων εἰς τὰς χώρας τῶν ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν παντελῶς ἀμέτοχοι τῶν συμβαινόντων ἐν Μακεδονίᾳ.

Οὕτω ἡ Ρουμανία ἤδη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1905 ἤρξατο συστηματικῆς διώξεως κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ διαβιούντων Ἑλλήνων, κατὰ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν περιουσιῶν τῶν, καὶ κατὰ τῶν ἰδρυμάτων τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων¹. Τὴν ὥς ἐκ τούτου ἐκτράχυνσιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων ἐπηκολούθησεν ἡ ἀναχώρησις τῶν πρεσβευτῶν ἐκ Βουκουρεστίου καὶ ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ Σεπτέμβριον 1905² καὶ τέλος ἡ κατὰ Ἰούνιον 1906 διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Ἡ δὲ Βουλγαρία, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῆς Ρουμανίας, τὸ 1906 προέβη εἰς ἀγριωτέρους διωγμούς καὶ βανδαλισμούς, διαρπαγὰς περιουσιῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων, ἐμπρησμούς κ.λ.π.³, κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον 1906 ἐπηκολούθησεν ἡ πυρπόλησις καὶ καταστροφὴ τῆς Ἀγχιάλου⁴.

Τὰ ἀνωτέρω γεγονότα, διαδραματισθέντα εἰς βάρος τῶν ἐν Ρουμανίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων, δὲν ἐπέφερον οὐδεμίαν κάμψιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου οἱ Ἕλληνες, πολεμοῦντες τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, ἀδυσώπητοι ἀνέκτων ἔδαφος μὲ γενναιότητα, ἀλλά, ἐνίοτε, καὶ σκληρότητα ἴσῃν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν εἶχον ὑποστῆ. Ἡ δὲ κατάστασις ἐξελίσσεται ἐπὶ τρία ἔτη ὑπὸ τοὺς εὐνοϊκωτέρους ὄρους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

4. Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΙ Ἡ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΒΛΑΧΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΑΓΟΝΙΑΣ

Εἰς τὰ προηγούμενα περιεγράψαμεν τὴν δεινὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὰ ἔτη 1901-1904 ὑπὸ τὴν συνεχῶς ἐντεινομένην πίεσιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Μία στυγνὴ καὶ ἀπηνεῖς μειοψηφία, ἄριστα ὠργανωμένη καὶ ἐξοπλισμένη (κατὰ τρα-

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 383.

2. Paillarès, L'Imbroglio macédonien, σ. 446.

3. Paillarès, ἔνθ' ἀν. σ. 445. Κατὰ τὰς ταραχὰς αὐτὰς ἐν Καλαφατίῳ ἐδολοφονήθη ὁ ἐκ Κρουσόβου καταγόμενος γόνος παλαιᾶς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας Μιχαὴλ Παπαδημητρίου, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένος ἐν Ρουμανίᾳ μεγαλέμπορος καὶ οὐδέποτε ἐκρουμανισθεὶς.

4. Βλάχου, ἔνθ' ἀν. σ. 442.

γικήν εἰρωνείαν τῆς τύχης, ὠπλισμένη, ὡς μὴ ὄφειλε, δι' ὄπλων προερχομένων ἐκ τοῦ ἐκποιουμένου ὀπλισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ)¹ εἶχεν ἐπιβληθῆ ἐπὶ τῆς ἀνοργανώτου καὶ ἀόπλου πλειοψηφίας τῆς χώρας διὰ τῆς συστηματικῆς ἐξοντώσεως τῶν ἱερέων, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν προυχόντων. Εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν κυρίως ἢ ἀπόγνωσις συνεῖχε τὰς ψυχὰς ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ. Οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου, ἀποδεκατιζόμενοι συνεχῶς, μὴ διαθέτοντες ἰδίας δυνάμεις οὔτε μέσα πρὸς ἄμυνάν των, καὶ ἐγκαταλελειμμένοι ἀβοήθητοι, ἔβαινον ἀσφαλῶς πρὸς πλήρη ἐξουθένωσιν.

Ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ θλιβερὰ αὐτὴ κατάστασις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ τὰ ἀστικά κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο εἰς ἀμεσωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὴν ὑπαίθρον καὶ ἀντελαμβάνοντο παντὸς ἄλλου καλύτερον τὸν ἐπικρεμάμενον ἐθνικὸν κίνδυνον.

Ἐκεῖ λοιπὸν εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, τὸ Μοναστήριον² κ.ά., ἐγεννήθη τὸ πρῶτον ἡ ἰδέα τῆς ἐπείγουσας ἀνάγκης ἀντιδράσεως καὶ ἐμελετήθη ὁ τρόπος τῆς ἐπιστρατεύσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς. Οἱ σωφρονέστεροι καὶ ψυχραιμότεροι πατριῶται διέβλεπον τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν γενικωτέραν ὀργάνωσιν καὶ τὸν συντονισμόν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὑφισταμένων, ἀλλὰ ἀχρησιμοποιοῦντων δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως, ἔστω καὶ τὴν δωδεκάτην ὥραν. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς περιφερείας ἐκείνης ἦτο ἤδη ψυχολογικῶς προετοιμασμένος νὰ ὑποβληθῆ εἰς πᾶσαν θυσίαν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθουμένου σκοποῦ, ἀλλὰ ἔλλειπεν ἡ ὀργανωτικὴ ἀρχή, καθ' ὅσον τὸ ἐλεύθερον κέντρον δὲν ἐτόλμα νὰ παρεκκλίνῃ ἀπὸ τὴν «ἄψογον στάσιν», τὴν ὁποίαν εἶχε καθορίσει ἔναντι τοῦ Μακεδονικοῦ δράματος.

«Ἡ ὤθησις πρὸς τοῦτο, λέγει ὁ Ν. Βλάχος³, ἐδόθη ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας». Ὁ Ἰωὴν Δραγούμης, γραμματεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου Μοναστηρίου κατὰ τὸ 1902, καὶ ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης, μητροπολίτης Καστοριάς, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1901, ἀμφότεροι ζῶντες ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος τῶν δραματιζομένων γεγονότων, ὑπῆρξαν ὁμολογουμένως ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἰδέας τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ πρὸς μίαν ἔνοπλον ἄμυναν, ἡ δὲ καταστροφὴ τοῦ Κρουσόβου, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ ἐρήμωσις ὀλοκλήρου περιοχῆς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1903, ἐνίσχυσε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐμπράκτου ἀντιστάσεως.

Ὁ Ἰωὴν Δραγούμης, ἀνὴρ ἐμπλεως τῶν μεγάλων τοῦ γένους ἰδανικῶν, πλήρης σφρίγους καὶ ἀεικίνητος, ὑπὲρ τις καὶ ἄλλος συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπίρρωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ὑποδούλων, καθὼς καὶ εἰς τὴν μύησιν τῶν σημαινόντων προ-

1. Κ. Ι. Μαζαράκη-Αἰνιᾶνος, Μακεδονικὸς Ἀγὼν, 1903-1908, Ἀθῆναι 1937, σ. 4.

2. Ἰωὴν Δραγούμης, Μαρτύρων καὶ ἡρώων αἷμα, Ἀθῆναι 1914, σ. 28-29.

3. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 234.

σώπων εἰς τὰ μικρότερα καὶ μεγαλύτερα κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ διὰ παντός μέσου καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐπαφῆς αὐτοῦ¹. Δὲν παρέλειπε δὲ ἐξ ἄλλου καὶ πᾶσαν διὰ τοῦ τύπου προσπάθειαν πρὸς ἀφύπνισιν τῶν ἀρμοδίων τοῦ Κέντρου (Ἀθηνῶν)². Συγχρόνως δὲ εἰς τὴν Καστοριάν, εἰς τὰ Κορέστια, ὁ Καραβαγγέλης ἐσχημάτισε δύο σώματα εὐαρίθμων ἰθαγενῶν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Κώταν ἀπὸ τὴν Ρούλιαν, καὶ τὸν Βαγγέλην ἀπὸ τὸ Στρέμπενον. Ἀργότερον ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι Μακεδόνες ὄπλαρχηγοὶ ἢ ἀντάρται, ὁ Πύρζας ἀπὸ τὴν Φλώριναν, ὁ Μαλέτσος ἀπὸ τὸ Ἀμύνταιον, ὁ Γκόνος ἀπὸ τὴν Γευγελήν, ὁ Βάνος ἀπὸ τὰ Γιαννιτσά, ὁ Ὀφισ, ὁ Τσιτίμης ἀπὸ τὴν Στρώμνιτσαν, ὁ Λάζος ἀπὸ τὴν Ζουπάνιτσα³. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶχον ἐνταχθῆ καλῆ τῇ πίστει εἰς τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον, πιστεύοντες εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα του, ὡς διεκήρυττον, ἀργότερον δὲ ἀπεσκίρτησαν, ταχθέντες εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἑλληνόφρονος πληθυσμοῦ. Τὰ σώματα ταῦτα βεβαίως δὲν εἶχον δυνάμεις ἐπαρκεῖς ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς ἰσχυρότερον διωργανωμένους Βουλγάρους, ἀλλ' ὅπωςδήποτε συνέτειναν εἰς τὴν ἀναπτέρωσιν τοῦ ἠθικοῦ καὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν πυρήνων εἰς τὰ χωρία καὶ τὰ κέντρα, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ ἀργότερον πραγματοποιηθεῖσα εἰσβολὴ τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐξ ἄλλου προέβη εἰς θαρραλέας ἀποφάσεις. Ἐτοποθέτησεν εἰς τὰς μᾶλλον δεινοπαθούσας ἐπαρχίας μητροπολίτας ἐμφορομένους ἀπὸ ἔνθεον ζῆλον, ὅπως δι' ἀμειλίκτων ἀγῶνων περισώσουν τὰ ἔθνικα δικαιώματα τοῦ ποιμνίου των. Εἰς τὴν μητρόπολιν Πελαγονίας, εἰς τὸ Μοναστήρι, ἐτοποθετήθη ὁ ἀδαμάστου θάρρους καὶ εὐρυτάτης ἀντιλήψεως Ἰωακείμ Φορόπουλος, ὁ ὁποῖος προσέλαβε συμπαραστάτην του τὸν ἐπίσκοπον Πέτρας Αἰμιλιανόν, τὸν μετέπειτα Γρεβενῶν, δολοφονηθέντα ὑπὸ τῶν ρουμανιζόντων. Εἰς τὴν Δράμαν διωρίσθη ὁ ἀοίδιμος μετέπειτα Σμύρνης ἔθνομάρτυς Χρυσόστομος, εἰς τὴν Κορυτσάν ὁ Φώτιος, δολοφονηθεὶς ἐπίσης κ.ἄ.

Ἡ μετὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1903 βελτίωσις τῶν σχέσεων

1. Ὁ γράφων ἐνθυμεῖται ὅτι κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ τὸν Αὐγούστον 1903 καθ' ὃν χρόνον διεδραματίζοντο τὰ γεγονότα τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ δύο ἄνδρες, ὁ Δραγούμης καὶ ὁ Καραβαγγέλης, εὐρίσκοντο εἰς τὸ Μοναστήρι καὶ συνηντῶντο εἰς τὴν μητρόπολιν συχνότατα. Ἐπίσης παρέστημεν εἰς μίαν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰωάννου Δραγούμη εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Μοναστήρι», ὅπου συνέρρεον τότε πρόσφυγες, θύματα τῆς καταστροφῆς τοῦ Κρουσόβου. Ὁ Λάκης Μάρκου, ὠραῖο παλληκάρι καὶ ἀτρόμητο μὲ μίαν παρέαν Κρουσοβιτῶν, ἅμα εἶδε εἰσερχόμενον τὸν Δραγούμην εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ἰσογείου, τοῦ φωνάζει : «Κύριε Δραγούμη, φθάνει πλέον, δὲν θέλομεν παρηγοριές, θέλομεν ὄπλα διὰ νὰ ἀμυνθῶμεν καὶ νὰ ἐκδικηθῶμεν». Αὐτὸς ὁ Λάκης Μάρκου ἀργότερον ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πυρήνων τῆς ὀργανώσεως τῆς πόλεως Κρουσόβου καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν μεσημβρίαν τῆς 9ης Ἀπριλίου 1906 ἐν Κρουσόβῳ, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆρχετο εἰς τὴν οἰκίαν του.

2. Δραγούμη, Μαρτύρων καὶ ἡρώων αἷμα, σ. 28-29.

3. Γ. Μόδη, Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ Μακεδόνες ἀρχηγοί, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 141 κ.ἑ.

μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπέβη, προσκαίρως, ὅπωςδὴ ποτε ἐπωφελῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Μακεδονίας, διότι ὑπεβοήθησεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀθρόαν ἐπιστροφὴν τῶν σλαβοφώνων ἐξαρχικῶν κοινοτήτων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὀργάνωσιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, τῆς ὁποίας αἱ βάσεις εἶχον ἤδη τεθῆ πρὸ ἑνὸς ἔτους. Οἱ Τοῦρκοι ἠνείχοντο σιωπηρῶς τὰ ἑλληνικὰ σώματα (ἐφ' ὅσον δὲν ἔθιγον τοὺς προστατευομένους των ρουμανίζοντα), ἀλλὰ τοῦτο δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ.

Κατὰ τὸ 1904 τὸ Μοναστήρι εὐρίσκετο ἀπὸ ἐτῶν ἤδη εἰς ἀκατάπαυστον σύγκρουσιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, τὸ δὲ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀκμαῖον καὶ ὄριμον νὰ δεχθῆ τὸν διανοιγόμενον διμέτωπον ἀγῶνα. Αἱ βουλγαρικαὶ ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀναλάβει ἐντατικῶς τὴν δρᾶσιν των εἰς τὴν ὑπαιθρον, ἐπεξέτεινον αὐτὴν ἐντὸς τῆς πόλεως μὲ δολοφονικὰς ἐπιθέσεις καὶ ἐκτελέσεις.

Παρὰ τὴν συνεχιζομένην ἔντονον δρᾶσιν τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως, τὸ ἔτος 1904 ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν τὸ ἔτος τῆς γενικῆς ἀναδιοργανώσεως, τῆς ὁποίας ὡς κύριος καὶ πρωταρχικὸς σκοπὸς βεβαίως ἐτίθετο νὰ περισωθοῦν τὰ σοβαρῶς ἐπαπειλούμενα ἔθνικὰ δίκαια εἰς τὰ προαιώνια ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἔθνικῶς τῷ ἀνήκον, καὶ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἀποτροπὴ τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπιδιωκομένης αὐτονομήσεως τῆς Μακεδονίας.

Οἱ ἄμεσοι ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς ὀργανώσεως ἦσαν οἱ ἑξῆς:

Πρῶτον, συντονισμὸς ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἄμεσον καὶ ἀποτελεσματικὴν δρᾶσιν.

Δεύτερον, ἡ πάση θυσίᾳ ἀνατροπὴ τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ρουμανιζόντων κτηθείσης, διὰ πολυετοῦς δράσεως, θέσεως αὐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

Τρίτον, ἡ διὰ καταλλήλου διαφωτισμοῦ καὶ συγχρόνως διὰ τῆς ἐμφανίσεως σαφῶν καὶ δυναμικῶν ἔργων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐξουδετέρωσις τῆς ἐσχηματισμένης ἀνθελληνικῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, τόσον ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τοῦ Μυρστεργείου προγράμματος διὰ τὰ τρία βιλαέτια. Ἡ θεωρία ὅτι τὸ Μακεδονικὸν πρόβλημα ἦτο βουλγαρικὸν ἔπρεπε νὰ ἀνατραπῆ. Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν πῶς καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐπετεύχθησαν οἱ ὡς ἄνω ἀντικειμενικοὶ σκοποί.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὸ Μοναστήριον συνεστήθη ἡ πρώτη τριμελῆς Ἐπιτροπὴ Πόλεως, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν ἱατρὸν Νάλην, τὸν ἱατρὸν Κ. Μιχαήλ καὶ τὸν μεγαλέμπορον Σπῦρον Δούμαν¹. Μὲ ἀνεπαρκῆ ἐφόδια, κυρίως εἰς ὄπλα, ἡ ὀργάνωσις προώδευε βαθμηδὸν καὶ ἐκ παραλλήλου ἐπεξετεί-

1. Μόδη, Μακεδονικὸς Ἀγὼν, σ. 108.

νετο ἢ μύησις τῶν κοινοτικῶν παραγόντων. Παρεμφερεῖς ἐπιτροπαί, πυρῆνες, ἐσχηματίζοντο ἐπίσης εἰς τὰ μικρότερα κέντρα καὶ τὰ χωρία, ἐνεργοῦντα ἐντὸς τοῦ γενικωτέρου σχεδίου μύησεως καὶ διοργανώσεως. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐξ ἄλλου, ἐτοποθετεῖτο τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1904 ὡς Γενικὸς Πρόξενος ὁ Λ. Κορομηλάς, μεγάλης ἀξίας φυσιογνωμία, ὁ ὁποῖος προσέφερε πάμπολλα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος. Τὸ ἴδιον θέρος εἰς τὰς Ἀθήνας συνεστήθη τὸ Μακεδονικὸν Κομιτάτον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δημητρίου Καλαποθάκη¹, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀπεκαθίστατο ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀπεδείχθη σωτήριος διὰ τὰς ἐθνικάς μας ἐπιδιώξεις. Δι' αὐτοῦ συνεπήχθησαν εἰς Ἀθήνας τμήματα μύησεως καὶ στρατολογίας, ἀνάλογα τοιαῦτα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Μοναστήριον. Ἀξιωματικοὶ καὶ ἰδιῶται ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰ Προξενεῖα. Τὸ Ἑλληνικὸν εἶχεν ἀφυπνισθῆ.

Τὸν Σεπτέμβριον εἰσέβαλε εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸ πρῶτον σῶμα ὑπὸ τὸν Παῦλον Μελά. Μετὰ σύντομον δρᾶσιν ὁ ἄγνός ἐκεῖνος πατριώτης εὔρε κατόπιν προδοσίας ἥρωϊκὸν θάνατον ἐν συγκρούσει μὲ τουρκικὸν ἀπόσπασμα εἰς τὸ χωρίον Στάτιστα τῶν Κορεστίων. Ὅ,τι ὅμως δὲν ἐπρόλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἴδιος μὲ τὴν δρᾶσιν του, πολλαπλασίως ἐπετεύχθη διὰ τοῦ θανάτου του. «Ὁ πρόωρος θάνατος αὐτοῦ, λέγει ὁ Ν. Βλάχος, ἐξέθρεψε τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως εἰς τὰ πολλαπλασιασθέντα ἀνταρτικὰ σώματα, εἰς δὲ τὸ ἐλεύθερον κράτος κατέστησε περισσότερον συνειδητὴν τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀγῶνος»².

Πράγματι ὁ θάνατος τοῦ ἀγνοῦ ἐκείνου ἥρωος ὑπῆρξεν τὸ ἀναγκαῖον ἔναυσμα διὰ νὰ ἀνάψῃ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο πρὸς ἀναζωπύρωσιν τοῦ ἐλευθέρου κόσμου, μεταδιδόμενον δὲ τοῦτο καὶ πέραν τῶν συνόρων, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπίλεκτοι καὶ γενναῖοι ἀξιωματικοὶ ἔσπευσαν αὐθορμήτως προσφέροντες τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἀρξαμένην νέαν φάσιν τοῦ ἀγῶνος, ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐχρειάζετο ὁ ἀγών. Ἐπλαισιώθησαν συνάμα ὑπὸ πολλῶν ἐνθουσιῶντων πολεμιστῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρης Ἑλλάδος καὶ Κρήτης καὶ ἐσχηματίσθησαν ἐν συνεχείᾳ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα εἰσήλασαν καὶ διεσπάρησαν ἀνὰ τὰ μᾶλλον ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς χώρας. Ἡ ὑποδοχή, τὴν ὁποίαν οἱ Μακεδόνες ἐπεφύλαξαν εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἀδελφούς συναγωνιστάς, ὑπῆρξεν, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀνταξία τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν ἀγωνιστῶν.

Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας τῶν σωμάτων τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἀναπτέρωσις τοῦ ἠθικοῦ τῶν ὑποδούλων καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν πλέον ἄμυναν κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Ψυχῇ τε

1. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 348, 361.

2. ἐνθ. ἀν.

καὶ σώματι ἐτέθησαν τότε σύσσωμοι οἱ ἐντόπιοι Ἕλληνες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς ὀργανώσεως. Οἱ νέοι ἐπύκνωσαν τὰς τάξεις τῶν ἀγωνιστῶν, εἴτε ὡς ἔνοπλοι, εἴτε εἰς ἐμπιστευτικὰς ὑπηρεσίας. Ὁμολογουμένως ὑπῆρξεν ἀνεκτίμητος ἡ συμβολὴ τοῦ πληθυσμοῦ ὀλοκλήρου εἰς τὸ πολὺπλοκον ἔργον τῶν ἀσφαλῶν καταλυμάτων, τῶν καταφυγίων, τῶν κρυψάνων, τοῦ ἐπισιτισμοῦ, τῶν μεταφορῶν, τῆς ἐκλογῆς τῶν ὀδηγῶν, τῶν συνδέσμων καὶ πληροφοριοδοτῶν, καὶ ἡ ὅλη διαδικασία τῆς παρακολουθήσεως τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ, εἴτε Βουλγάρων καὶ ρουμανιζόντων εἴτε τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπετεύχθη ὁ πρῶτος προγραμματισθεὶς ἀντικειμενικὸς σκυπὸς τῆς ὀργανώσεως, ἥτοι ὁ συντονισμὸς τῶν δυνάμεων ὀλοκλήρου τοῦ στρατευομένου ἑλληνισμοῦ.

Ἡ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1904 ἐξόρμησις τῶν ὀργανωμένων ἑλληνικῶν δυνάμεων κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν συμπραττόντων ρουμανιζόντων ἐσημείωσε τὴν ἑναρξιν τῆς νέας φάσεως τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος, ὁ ὁποῖος μὲ ἐναλλασσομένας ἐπιτυχίας, μὲ σκληρὰ καὶ ἀνελέητα ἀντίποινα καὶ μὲ φρικαλεότητος ἀκόμη, διήρκεσε μέχρι τοῦ 1908. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα τοῦ συνεχοῦς ἀνενδότου ἀγῶνος τὸ ἔδαφος κατεκτᾶτο ὑπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν. Οὕτω ἐντὸς τοῦ πρώτου ἔτους, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1905, ἡ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἀνεκόπη μερικῶς καὶ εἶχεν ἐπέλθει τὸ πρῶτον ρῆγμα εἰς τὸ πολυετές οἰκοδόμημα, τὸ ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῶν βουλγαρορουμανικῶν ὀργανώσεων καὶ ἡ πίεσις των μετετοπίζετο βορειότερον.

Μετὰ ἓν ἔτος, ἥτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1906 καὶ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1907, ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἦτο ἐνισχυμένη πέραν τῶν εὐνοϊκωτέρων προβλέψεων¹.

Ἡ προϊοῦσα κατάρρευσις τοῦ ἔργου ἀμφοτέρων τῶν ὀργανώσεων, τῆς τε βουλγαρικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς, ἐν Μακεδονίᾳ ἔσχε τὸν ἀντίκτυπόν της ἀντιστοίχως εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν, ὁ ὁποῖος ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ὑπὸ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων διοργανώσεως συστηματικῶν διωγμῶν κατὰ τῶν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν ἀπὸ αἰώνων ἐγκατεστημένων φιλησύχων Ἑλλήνων.

Οἱ διωγμοὶ ἐξεδηλώθησαν τὸ 1905 ἐν Ρουμανίᾳ, τὸ δὲ 1906 ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Ἐπιστεύετο ὅτι διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ὁμοεθνῶν θὰ ἐξεβιάζετο ἡ Ἑλλάς ν' ἀναστείλῃ τὴν εἰσβολὴν ἀνταρτικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἦτο μίᾳ ἔμμεσος ὁμολογία τῆς ἀδυναμίας των νὰ ἀνακτήσουν τὸ ἀπολεσθὲν ἔδαφος εἰς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ διεξαγόμενον ἀγῶνα. Ἐξ

1. Ὁ Βλάχος, Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα, σ. 449, λέγει: «Ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐνισχύθη κατὰ πρόοδον γεωμετρικὴν. Οἱ σκοποὶ καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀγῶνος κατέστησαν ἐπὶ τοσοῦτῳ συνειδηταὶ εἰς τοὺς κατοίκους, ὥστε θὰ ἠδύναντο ἐφεξῆς χειραφετούμενοι ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἀναλάβουν τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ».

ἄλλου ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διὰ τῆς ὁμολογουμένως ἀρτίας προπαγανδιστικῆς ὀργανώσεως ἐκόπτοντο διακηρύσσοντες τὴν ἀνυπαρξίαν ἐλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ, ὠρῶντο τώρα διὰ τῶν ἰδίων ὀργάνων διὰ τὰς «φρικαλεότητας» τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων, τὰς ὁποίας ὑφίσταντο, καὶ κατηγοροῦν τοὺς Ἕλληνας ὡς τοὺς μόνους ὑπαιτίους τῆς προσπαθείας πρὸς ματαίωσιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Μυρστεργείου προγράμματος μεταρρυθμίσεων.

Παρ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1907 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1908, ἐπλησίαζε τὸ τέρμα τῆς συρράξεως μεταξὺ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τοῦ μαχομένου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν συμμοριῶν τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ρουμανιζόντων. Τὰ δὲ ἐπιτευχθέντα μέχρι τότε ἀποτελέσματα εἰς τὸν τομέα τῆς ἐνόπλου δράσεως ἐμφανίζονται ἄκρως ἱκανοποιητικὰ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ οὕτω δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ δεύτερος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐλληνικῆς ὀργανώσεως εἶχε κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτευχθῆ, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὀλοκληρωθῆ. Ἡ ὀλοκλήρωσις ἐπέπρωτο νὰ συντελεσθῆ διὰ τῆς διαδρομῆς ἄλλων πολιτικῶν γεγονότων, ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῆς δράσεως τῶν ἀντιμαχομένων ἐθνικοτήτων. Τὰ ὅσα, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, διεδραματίσθησαν ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ καὶ ἀνέτρεψαν ἄρδην τὴν ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασιν, συνετελέσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων δυναμικῶν παραγόντων.

Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἀπὸ ἀπόψεως εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1908 παρουσιάζετο ὡς ἐξῆς περίπου. Τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, δι' ἰδίους λόγους ἐκάστην, ἀπησχόλει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1906 ἢ ἐξεύρεσις μιᾶς ριζικωτέρας λύσεως τῆς Μακεδονικῆς κρίσεως. Προσηνατολίζοντο δὲ αὗται, πρωτοστατούσης τῆς Μεγάλης Βρετανίας, πρὸς τὴν θεωρουμένην ὡς τὴν καταλληλοτέραν, τὴν λύσιν δηλ. τῆς αὐτονομήσεως τῶν τριῶν βιλαετίων τῆς Μακεδονίας. Ἡ λύσις αὕτη, ἐὰν ἐπραγματοποιεῖτο, θὰ ἀπετέλει διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τὴν καταβαράθρωσιν τῶν ἐθνικῶν του δικαίων, διὰ δὲ τὴν Βουλγαρίαν τὴν ἐπιβράβευσιν ἐν τῇ ὀλότητι τῶν πόθων καὶ ἐπιδιώξεων αὐτῆς. Κατὰ Ἰούνιον 1908 συνηντήθησαν εἰς Ρεβάλ τῆς Ἑσθονίας ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας, ὅπου ὑπὸ τὸ ὡς ἄνω πνεῦμα συνεφώνησαν περὶ τῆς ἀκολουθητέας πολιτικῆς διὰ τὴν λύσιν τοῦ Μακεδονικοῦ προβλήματος.

Πρὶν ἢ συμπληρωθῆ ὅμως μὴν ἀπὸ τῆς συναντήσεως τῶν αὐτοκρατόρων καὶ πρὶν ἢ γνωσθοῦν πλήρως τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, τὸ ἐν Μοναστηρίῳ ἐκράγεν, τὴν 10ην Ἰουλίου, νεοτουρκικὸν κίνημα, ἀνέτρεψεν τὰ πάντα. Τὸ κίνημα ἐξερράγη ἐσπευσμένως ἐπὶ τῇ σκέψει, ὅπως διὰ παντὸς μέσου ἀνακόψῃ τὰς περαιτέρω ἐπεμβάσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας. Ἄριστα ὀργανωμένον ὑπὸ τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου «Ἐνωσις καὶ Πρόοδος» καὶ περιλαμβάνον εἰς τοὺς κόλπους του τὰ δυναμικώτερα στελέχη νέων ἀξιωματικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Τουρκίας, διεκήρυττε τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος διὰ πάντας τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ συντάγματος τοῦ Μιδάτ πα-

σᾶ τοῦ 1876 καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίας τοῦ σουλτάνου. Ἡ ἐπικράτησίς του ὑπῆρξεν ραγδαία. Ὁ σουλτάνος ἐδέχθη νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σύνταγμα τοῦ 1876 καὶ οὕτω τὸ σουλτανικὸν καθεστῶς ἐν Τουρκίᾳ ἀνετράπη ἄρδην, αὐτὸς δὲ ὁ σουλτάνος Χαμίτ ἐξεθρονίσθη.

Ὡς πρὸς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἡ ἀνατροπὴ ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀπροσδόκητος. Τὰ ἀνταρτικὰ σώματα ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων, Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Σέρβων, ρουμανιζόντων, κατέθεσαν ἐν τέλει τὰ ὄπλα καὶ διελύθησαν, ἡ ἔνοπλος δρᾶσις ἐσταμάτησε καὶ αἱ φυλακαὶ ἤνοιξαν. Ἐπίσης ἡ ὑπὸ τὸν Χιλμῆ πασᾶν ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτροπὴ κατηργήθη καὶ αἱ ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀνεκλήθησαν ἐκάστη ὑπὸ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων.

Οὕτω ἐτάφη καὶ τὸ ὄνειρον τῆς αὐτονομίσεως τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἔτη ἐβαυκάλιζε τοὺς Βουλγάρους. Ἐξ ἄλλου ὠλοκληρώθη διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον διεξήγαγε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν αἱματόβρεκτον Μακεδονίαν.

Εἰς τὰ προηγούμενα κατεβάλομεν προσπάθειαν νὰ παρουσιάσωμεν μίαν συνοπτικὴν εἰκόνα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ τερματισμοῦ του, ἐξιστοροῦντες τοὺς ἀγῶνας οἱ ὁποῖοι διεξήχθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων κατὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους, εἰς τὰ λαγκάδια καὶ τὰ χωριά τῆς Μακεδονίας.

Τὴν ἱστορίαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ζητήματος συνέγραψεν ὁ ἱστορικὸς Ν. Βλάχος εἰς τὸ περισπούδαστον ἔργον του «Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, 1878-1908, Ἀθῆναι 1935». Μὲ πλήρη στοιχεῖα, ἀντλούμενα ἀπὸ ἐπίσημα ἀρχεῖα, ἐξιστορεῖ τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, λεπτομερέστερον δὲ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας μέχρι τοῦ 1908.

Γενικῶς ὁμως ἠγνοήθη μία ἄλλη οὐσιώδης φάσις τοῦ ἀγῶνος, δηλαδὴ ὁ ἐντὸς τῶν ἀστικῶν κέντρων ἐξοντωτικὸς πόλεμος, μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων ἐθνότητων. Τοῦτο, ἐν μέρει, δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, δὲν ἐνεφανίσθη μία ἐξιστόρησις προερχομένη ἀπὸ τινὰ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως, εἴτε ὡς ἀπομνημονεύματα, εἴτε ἔστω καὶ ὡς ἀπλοῦν ἡμερολόγιον. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ ἐργασία, βασιζομένη εἰς γραπτὰ στοιχεῖα ἀρχείων, οὔτε εἶναι γνωστὸν ἐὰν ὑπάρχουν ἀρχεῖα εἴτε τῆς ὀργανώσεως, εἴτε τῆς μητροπόλεως Πελαγονίας, ἐκτὸς ἐνὸς τμήματος τῶν τελευταίων, ἀπροσδιορίστου σπουδαιότητος, τὰ ὁποῖα παρέμειναν εἰς τὸ Μοναστήριον καὶ τελικῶς περιέπεσαν εἰς ξένους. Τὰ ἀρχεῖα τῶν Προξενείων ἀσφαλῶς ὑπάρχουν, θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον, ἐὰν τις τῶν ἀρμοδίων ἠσχολεῖτο μὲ τὴν μελέτην αὐτῶν.

Ἡμεῖς, ἐπειδὴ πιστεύομεν ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος δὲν γίνεται νοητὴ, ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζωμεν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἐντὸς τοῦ χώρου

ἐκείνου ἀστικῶν κέντρων, θὰ ἐπιχειρήσωμεν, περιορίζοντες τὸ θέμα μας περὶ τὸ Μοναστήριον, νὰ ἐκθέσωμεν μίαν πτυχήν τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἡ ὁποία ἔχει καλυφθῆ ἀπὸ παχὺν πέπλον λήθης. Ἐπειδὴ δὲ στερούμεθα ἐπαρκῶν στοιχείων γραπτῶν, θὰ ἐπιστρατεύσωμεν ἐν μέρει τὴν μνήμην μας, παρ' ὅλας τὰς τυχόν διαλείψεις της. Ἐζήσαμεν καθ' ὅλα τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἐντὸς τοῦ Μοναστηρίου καί, παρ' ὅλα τὰ ἐπάλληλα πολιτικὰ γεγονότα, τὰς περιπετείας, τὰς μεταπολιτεῦσεις καὶ τὰς μετατοπίσεις, πολλαὶ ἀναμνήσεις τῶν τραγικῶν ἐκείνων ἐτῶν διατηροῦνται ὅπωςδὴποτε ἀρκετὰ ζωηραὶ εἰς τὴν μνήμην μας.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς πόλεως Μοναστηρίου ἦτο ἡ σημαντικωτέρα ἑλληνοβλαχικὴ κοινότης τῆς Μακεδονίας, ἡ δὲ ἀκτινοβολία της ἐξετείνετο ἐπὶ μιᾶς ομάδος μικροτέρων συμπαγῶν ὁμογενῶν κοινοτήτων, ἐκκλησιαστικῶς ὑπαγομένων εἰς τὰ μητροπόλεις Πελαγονίας, Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν, τοιαῦται δὲ κοινότητες ἦσαν τὸ Κρούσοβον, τὸ Μεγάροβον, τὸ Τύρνοβον, ἡ Νικόπολι, τὸ Γκόμπεσι, ἡ Μηλόβιστα, τὸ Γιαγκοβέτσι, ἡ Ἄνω Μπέλιστα, ἡ Κάτω Μπέλιστα, αἱ κοινότητες Περλεπέ, Βελεσσῶν, Σκοπίων, Ρέσνης, Ἀχρίδος κ.ἄ. Εὐρίσκοντο ἐπίσης ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πλαισίου, τὰ χωρία Λάχτσι, Μπούκοβο, Μπρούσνικ, Ντίχκοβο κ.ἄ. ἀνάμικτα μετὰ σλαβοφώνων, μὲ ἀκμαίαν ὁμως συνείδησιν ἑλληνικὴν.

Ὁ γεωγραφικὸς παράγων, ἡ κοινὴ καταγωγὴ καὶ τὸ κοινὸν ἔθνικὸν αἶσθημα συνέδεον ὅλας αὐτὰς τὰς κοινότητας εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν καὶ ἔσχον ὅλαι τὰς ἰδίας περιπετείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς των μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας καὶ τὴν ἰδίαν τελικῶς τύχην, ὅτε μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου εὐρέθησαν ὅλαι πέραν τῶν συνόρων τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Μητροπολις ὅλων αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἡ κοινότης Μοναστηρίου. Αὐτὸς εἶναι καὶ ἓνας ἰδιαίτερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον περιορίζομεν τὸ θέμα μας εἰς τὸ Μοναστήριον. Καὶ ὅταν ἀναφέρωμεν «Μοναστηριῶται» πλειστάκις αὐτομάτως νοοῦμεν καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ὡς ἄνω κοινοτήτων.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Μοναστηρίου σκόπιμον θεωροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν συνοπτικῶς μερικὰ οὐσιώδη στοιχεῖα διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν θέσιν του ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀντιμαχομένων ἔθνηκοτήτων. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Μοναστηρίου, ἀριθμοῦσα 20.000 κατοίκων, ἦτο αὐτάρκης ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, οἰκονομικῆς, μορφωτικῆς καὶ κοινωνικῆς. Εἰς χεῖρας της εἶχε τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, εἶχε συντεχνίας κατὰ τὸ πρότυπον τῶν συντεχνιῶν τῆς Μοσχοπόλεως καὶ ἦτο ἕδρα τῆς μητροπόλεως Πελαγονίας, τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαί, ὡς ἐπισκοπῆς Ἡρακλείας, ἀνάγονται εἰς τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα¹. Ἡ κοινότης εἶχε μεγάλην καὶ ὡραίαν ἐκκλησίαν,

1. Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς μητροπόλεως Πελαγονίας, ὡς ἀναγομένων εἰς τὸν Δ' καὶ τὸν Ε' αἰῶνα, ἐραυίζομεθα ἀπὸ τὰ «Μακεδονικά» τοῦ Μ. Δήμιτσα, κεφ. 23 «Ἡράκλεια Λυγκιστίδος καὶ Πελαγονία», σ. 109 καὶ ἐφεξῆς, τὰ κατωτέρω, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος

τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πλουσιωτάτην, μὲ προσοδοφόρα κτήματα, ὡς καὶ διάφορα καθιδρύματα σχολικά, φιλανθρωπικὰ καὶ κοινωνικῆς προνοίας, στεγαζόμενα εἰς ἰδιόκτητα κτήρια καὶ συντηρούμενα ἐξ εἰσφορῶν τῶν πολιτῶν καὶ ἐκ δωρεῶν τῶν εὐεργετῶν τῆς. Ταῦτα ἦσαν πλήρες γυμνάσιον ἀρρένων, ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον, ἀστική κεντρικὴ σχολὴ (ἢ «Μουσίκειος»), πολλαὶ δημοτικαὶ σχολαί, συσσίτιον ἀρρένων, νοσοκομεῖον λειτουργοῦν ἤδη ἀπὸ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ 19ου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον παρεῖχε δωρεὰν νοσηλείαν εἰς πάντα προσερχόμενον. Οἱ μεγάλοι εὐεργέται τῆς κοινότητος ἀδελφοὶ Δημητρίου ἀνωκοδόμησαν διὰ τὸ νοσοκομεῖον τριώροφον καὶ εὐρύχωρον κτήριο, καθὼς καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον, καὶ ἐσύστησαν ἴδρυμα προικοδοτήσεως ἀπόρων κορασίδων, ἐκ τῶν ὁποίων κατ' ἔτος δύο ἐλάμβανον διὰ κλήρου ὡς προῖκα ἀνά 100 λ.τ. χρυσᾶς. Παρεῖχον ἐπίσης οἱ εὐεργέται οὗτοι κατ' ἔτος ὑποτροφίας εἰς δύο νέους διὰ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν μέχρι πέρατος τῶν σπουδῶν. Πλεῖστα ἄλλα μορφωτικὰ σωματεῖα, ὡς γυμναστικὸς σύλλογος, μουσικὸς ὄμιλος, φιλόπτωχος ἀδελφότης κυριῶν, ἐνοριακοὶ ὄμιλοι ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Σταυροὶ» κ.λ.π. συνεπλήρωναν πᾶσαν ἐκδήλωσιν πολιτισμένης ζωῆς. Ἐπιστήμονες, καλλιτέχναι, ἔμποροι ἀπετέλουν τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ γενικῶς τὴν μᾶλλον προηγμένην τῆς πόλεως. Μὲ τὴν οἰκονομικὴν τῆς δύναμιν καὶ τὰς ἐμπορικὰς τῆς σχέσεις, τὴν πολιτιστικὴν ὑπε-

347 ἐν τῇ Σαρδικῇ συνόδῳ παρέστη ἐπίσκοπος Ἡρακλείας. Ἐπίσης καὶ ἐν ταῖς Δ' συνόδῳ τοῦ 451 καὶ Ε' τοῦ 553 παρέστη ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. Τὸ δὲ 479 ἀναφέρεται ὁ ἀρχιερεὺς Ἡρακλείας γενναίως δράσας κατὰ τὴν διπλὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταστροφὴν τῆς Ἡρακλείας, ἡ νέα πόλις μετετέθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν βορειότερον καὶ ὠνομάσθη Πελαγονία ἢ Βουτέλιον, ὑπὸ δὲ τῶν Βουλγάρων Μπιτόλια, καὶ ὑπὸ τὴν τελευταίαν ὀνομασίαν ὑφίστατο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου *Καλλινίκου Δεληκάνη* ἐκδοθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1905 «Πατριαρχικὰ ἔγγραφα», τόμος Γ', σ. 955-956, ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὸ συνοδικὸν πρακτικὸν τῆς Η' οἰκουμενικῆς συνόδου τοῦ ἔτους 879 παρίστατο ὁ Ἡρακλείας φερόμενος εἰς τὴν δ' σειράν, ἐπέχων τόπον τοῦ Θεσσαλονίκης, ὅπως εἶχε συμβῆ καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους κατὰ τὴν Δ' καὶ τὴν Ε' οἰκουμενικὴν σύνοδον. Εἰς τὸν ἴδιον τόμον (σ. 960-963) ἐν χρυσοβούλλῳ τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ ἔτους 1019, ἀναγράφεται: «Ἐπίσκοπος Βουτέλεως διὰ Πελαγονίαν καὶ Πριέλαπον...». Μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀναφέρεται (εἰς σ. 805, ἀριθμ. ἔγγράφων 1510-1511) κατὰ τὸ ἔτος 1698: «Ὁ Πελαγωνείας ἦτοι Μπετωλίας καὶ Πριελάπου...». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ μακραίων βίος τῆς ἱερᾶς ἐπισκοπῆς ἢ μητροπόλεως Πελαγονίας, παρὰ τὰς ποικίλας περιπετείας τῆς, ἐσυνεχίσθη ἀνευ διακοπῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅτι, ἀδιάσπαστος ὑπῆρξεν καὶ ἡ ἑλληνικότης αὐτῆς μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας (πρβλ. *Γ. Κονιδάρη*. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὡς πολιτιστικὴ δύναμις ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου, Ἀθῆναι 1948). Φρονοῦμεν ὅτι ἐάν τις ἠδύνατο νὰ ἐρευνήσῃ καὶ συνθέσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Πελαγονίας, θὰ προσέφευρον ἐν οὐσιωδέστερον στοιχείον εἰς τὴν ἄγνωστον καὶ ἀνερεύνητον ἱστορίαν τῆς πάλαι ποτὲ πόλεως Μοναστηρίου, ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Βουλγαροκτόνου μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας.

ροχήν της, ἡ κοινότης συνεκράτει διὰ τῆς ἐπιρροῆς της ἀκμαίαν τὴν ἐλληνικὴν ἰδέαν εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ νομοῦ Μοναστηρίου.

Αὐτὴν τὴν δύναμιν διέθετεν ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Μοναστηρίου ὅταν, ἀρχομένου τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, εὐρέθῃ ἀντιμέτωπος τῶν συνησπισμένων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχε νὰ ἀγωνισθῇ ἓνα ἀδυσώπητον ἀγῶνα. Τὸ Μοναστήριον ὑπῆρξεν τὸ λίκνον καὶ τὸ κέντρον τῆς ἐλληνικῆς ὀργανώσεως ἀντιστάσεως τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ συνάμα τὸ πεδίου τῆς αἱματηροτέρας συρράξεως τῶν ἀντιμαχομένων ἐθνοτήτων.

Οἱ Βούλγαροι, μὲ ἰσχυρὸν ὑπόβαθρον ἐκ τοῦ σχισματικοῦ βουλγαροφώνου πληθυσμοῦ, διέθετον ἀρτίαν ὀργάνωσιν κατευθυνομένην ἀπὸ τὴν Σόφίαν, μὲ ἀφθόνους οἰκονομικοὺς πόρους καὶ ἰσχυρὸν προστάτην, τὴν πανσλαβιστικὴν κίνησιν, συνέπραττον δὲ μὲ τὴν ρουμανικὴν ὀργάνωσιν τῆς προπαγάνδας. Οἱ συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν Βουλγάρων ρουμανίζοντες, καίτοι ἀποτελοῦντες μίαν πλασματικὴν μειοψηφίαν καὶ δύναμιν, διέθετον ἀφθονα οἰκονομικὰ μέσα, χορηγούμενα ὑπὸ τοῦ ταμείου τοῦ ρουμανικοῦ κράτους. Πλὴν δὲ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως οἱ ρουμανίζοντες εἶχον καὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὴν ἀμέριστον προστασίαν. Πάντας τούτους ἔσκεπον διὰ τῆς πολιτικῆς των αἰ συνεργαζόμεναι δύο δυνάμεις, Αὐστροουγγαρία καὶ Ρωσία, προσετίθετο δὲ ἡ ἀρωγὴ τῆς φανατικῆς καθολικῆς ἱεραποστολῆς τῶν Λαζαριστῶν καὶ εἰς ἐπίμετρον ἡ βοήθεια πλείστων ἐκ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν τῇ ἐπιτροπῇ καὶ ταῖς ἀποστολαῖς τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Μυρστέργης.

Τοιαύτη παρουσιάζετο ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μοναστηρίῳ κατὰ τὸ 1904, ὅποτε εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἔνοπλος φάσις τῆς συγκρούσεως Ἑλλήνων καὶ Βουλγαρορουμάνων, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον μετετοπίζετο ἐντὸς τῆς πόλεως.

Οἱ Μοναστηριῶται, ἀστικὸς πληθυσμὸς μὲ παραδόσεις εὐσεβείας καὶ ἠθικῆς, ἦσαν φιλήσυχοι, νομοταγεῖς, νοικοκυραῖοι, ἔμποροι ἢ ἐπαγγελματῆαι, βιοτέχναι, ἐπιστήμονες ἢ ἐργάται, ἀφοσιωμένοι ἕκαστος εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα του καὶ ἀγνοῖ πατριῶται. Εἶναι φυσικὸν νὰ διερωτᾶται κανεὶς, πῶς ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ ἡμέρου αὐτοῦ λαοῦ ἀνεδείχθησαν οἱ ἀλησμόνητοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, θαυμάσιοι ὀργανωταὶ μιᾶς πολυπλεύρου ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία κατηύθυνε τὸν μακροχρόνιον ἀγῶνα, τόσον ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅσον καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον. Πῶς διὰ τῆς καταλλήλου μυσήσεως καὶ διαφωτίσεως ἢ καὶ τῆς ὠμῆς ἐνίοτε ἐπιβολῆς κατωρθώθη, ὡς διὰ μαγείας, νὰ μεταβληθῇ σύσσωμος ὁ πληθυσμὸς εἰς ἓν πειθαρχημένον σῶμα ἀδυσωπήτων ἀγωνιστῶν ἐνὸς ἰδιοτύπου ἐξοντωτικοῦ πολέμου ἐντὸς τῶν κεντρικῶν ὁδῶν καὶ παρόδων τῆς πόλεως. Ἀπὸ τὰς τάξεις αὐτῶν ἐστρατολογήθησαν καὶ ἐξεπαιδεύθησαν τὰ ἀτρόμητα ἐκεῖνα παιδιὰ τοῦ «ἐκτελεστικοῦ», πολλάκις ἀμούστακα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὸ κράτος ἐξάρσεως ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ ἀπέδιδαν τὰ ἀντίποινα εἰς τὰ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων. Διότι οἱ Βούλγαροι πρῶτοι ἤρξαντο χειρῶν ἀδίκων. Τὸ δὲ χαρακτηριστικώτερον εἶναι ὅτι ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ συνε-

χοῦς πατριωτικοῦ συναγερμοῦ, εὐρίσκετο εἰς μίαν ψυχικὴν παράκρουσιν τοιαύτην ὥστε, χωρὶς τύψεις συνειδήσεως, ἐπέχαιρε διὰ πᾶσαν δολοφονίαν ἐνὸς ἀγνώστου Βουλγάρου, ἐφ' ὅσον ἐξετελεῖτο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων. Οἱ ἴδιοι, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, γέροντες ἢ νέοι, κατεχόμενοι ἀπὸ τὴν βαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος μὲ πᾶσαν θυσίαν, ἐθεώρουν-καθῆκον τὼν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἀπόκρυψιν ἢ τὴν φυγάδευσιν τοῦ ἐκτελεστικοῦ ὀργάνου, χωρὶς νὰ διστάσουν ἢ νὰ σκεφθοῦν ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ ἴδιοι ἦσαν ἠθικοὶ συνεργοί.

Ὅσοι δὲν ἐζήσαν εἰς τὸ Μοναστήρι κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην ἐποχὴν, ἢ ὅποια διήρκεσεν ἄνευ διακοπῆς ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, οὐδέποτε θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ψυχὴν σύνθεσιν τοῦ Μοναστηριώτου καὶ τὸ ὕψος τοῦ ὀμαδικοῦ ἡρωϊσμοῦ ἐκείνης τῆς γενεᾶς, ἢ ὅποια δὲν ἐπαρουσίασεν οὐδεμίαν κάμψιν τοῦ ἠθικοῦ της.

Ἡ ἐξύψωσις τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν Μοναστηριωτῶν μέχρι φανατισμοῦ συνετελέσθη διὰ τῆς ἐπὶ πολλὰ ἐν συνεχείᾳ ἔτη συγκρούσεως αὐτῶν μετὰ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ἢ ὅποια δι' ὄλων τῶν θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων εἰσχωροῦσα εἰς ὅλα τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα κέντρα, ὅπου κἀτώκουν Κουτσόβλαχοι, ἐμηχανεύετο τὰ πάντα διὰ νὰ ἐπιτύχη τῶν σκοπῶν της. Τὰ θετικὰ ὅμως ἀποτελέσματα τῶν ἀγῶνων τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ὑπῆρξαν ἀσυγκρίτως δυσανάλογα πρὸς τὰ ἀρνητικὰ τοιαῦτα, διότι διήγειραν τὰ ὑπερήφανα πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλληνοβλάχων καὶ ἐκ τούτου ἀνεπτύχθη τὸ ἄσπονδον μῖσος των κατὰ τῶν ρουμανιζόντων. Τοιοῦτοτρόπως, ὅταν ἐνεφανίσθη ἀπειλητικὸς ὁ βουλγαρικὸς κίνδυνος, οἱ Μοναστηριῶται εὐρέθησαν ὄριμοι ψυχικῶς, ὅπως ἀποδυθῶσι, πλήρεις θάρρους καὶ ἀποφασιστικότητος, εἰς τὸν διανοιγόμενον διμέτωπον ἀγῶνα. Ἐξ ἄλλου ὁ ἀγὼν ἤρχισεν διοργανούμενος διὰ τοῦ συντονισμοῦ τῶν δυνάμεων Ἐκκλησίας καὶ Προξενείου. Ὁ τότε μητροπολίτης Πελαγονίας Ἰωακείμ Φορόπουλος ὑπῆρξεν ὁ φλογερώτερος ἐμπνευστὴς τοῦ ἄνευ οἴκτου καὶ ἐλέους ὑπὲρ πάντων ἀγῶνος, ὀλόκληρος δὲ ὁ κλῆρος ἠκολούθησεν τὸ παράδειγμά του. Ὁ ἴδιος ὁ Φορόπουλος ἀφόβως ἐξετίθετο εἰς τοὺς σοβαρωτέρους κινδύνους κατὰ τὰς ἐπισκέψεις του ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν. Ἐν ᾧ ἐλειτούργει μάλιστα εἰς τὸ χωρίον Δράγος τὸν μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1905, ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη ἀπὸ μίαν ἐπιδρομὴν τοῦ Βουλγάρου βοεβόδα Ναούμ. Τὰ ἀπὸ τοῦ θρόνου κηρύγματα τοῦ Ἰωακείμ Φοροπούλου ἦσαν πύρινα καὶ ἐπηρέαζον βαθύτατα τὴν ψυχὴν τοῦ ποιμνίου του. Ἀξέχαστοι παραμένουν εἰς τὴν μνήμην μας αἱ συχναὶ πάνδημοι κηδεῖαι τῶν θυμάτων τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως, αἱ ὅποια συγχρόνως ἀπετέλουν ἐντονὸν διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς ἀναρχίας. Τότε κατέκλυζον ἀσφυκτικὰ τὰ πλήθη τὸ μέγαλον ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸν εὐρύχωρον περίβολον τῶν αὐλῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐξόδους αὐτῆς. Τὰ καταστήματα ἐκλείαν, αἱ συνοικίαι ἐξεκενοῦντο. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἦτο κατανυκτική. Ὅταν δὲ ὁ Δεσπότης

της ἤρχιζε τὸν ψαλμὸν « Ἅγιοι μάρτυρες οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καὶ στεφανωθέντες κ.λ.π. », τότε ὀλόκληρον τὸ πλήρωμα, ὡς ἐκ συνθήματος, συνώδευε τὸν ψαλμὸν μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ ὑψωμένην εἰς τὴν διαπασῶν καὶ συνεκλόνιζε τὴν ἀτμόσφαιραν. Ρίγη συγκινήσεως συνεῖχον τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὰ πλήθη καὶ ὑπὸ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἐντόνου πατριωτισμοῦ των αἱ καρδίαι ἐσκληρύνοντο καὶ ἐχαλυβδώνετο ἢ ἀπόφασιν νὰ ἀφιερωθοῦν, ψυχῇ τε καὶ σώματι, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ ἐκείνου πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐμπλακῆ, ἀψηφοῦντες τοὺς κινδύνους, τὰς φρικαλεότητας καὶ τὰ ἀντίποινα.

Τὸ πρῶτον θῦμα τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς τρομοκρατικῆς δράσεως ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπῆρξεν ὁ Θεόδωρος Μόδης, σημαῖνον μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως, ὁ ὁποῖος ἐξετελέσθη ἐντὸς τοῦ καταστήματός του τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1904. Συγχρόνως ἐγένετο μία ἀποτυχοῦσα ἀπόπειρα κατὰ ὁμογενοῦς μεγαλεμπόρου ἐντὸς τοῦ καταστήματος. Εἰς ἀντίποινα οἱ ἡμέτεροι ἐπεχείρησαν δύο ἀποπείρας κατὰ σημαινόντων Βουλγάρων, αἱ ὁποῖαι ἀπέτυχον ὄχι λόγῳ ἀτολμίας τῶν ὀργάνων, ἀλλὰ λόγῳ πλημμελοῦς ὀργανώσεως τῶν λεπτομερειῶν. Ὁμολογουμένως οἱ Βούλγαροι τότε ὑπερεῖχον εἰς πεῖραν. Ἠκολούθησαν καὶ ἄλλαι δολοφονίαι ἡμετέρων¹.

Ἐνώπιον τῆς θλιβερᾶς αὐτῆς καταστάσεως ἡ ἀρμοδία ἀρχὴ συνεκάλεσε σύσκεψιν τῶν κυριωτέρων παραγόντων καὶ ὁμοφώνως ἀπεφασίσθη, ὅπως πάση θυσίᾳ ὀργανωθῆ ἡ ἀμυνα δι' ἰσχυρῶν ἀντιποίνων, συγκεκριμένως δὲ νὰ φονεύωνται δύο Βούλγαροι ἀντὶ ἐνὸς ἡμετέρου. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα ὀργανοῦτο, ἀπέκτα τὴν ἐμπειρίαν τῆς δράσεως, ὥστε κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἤρχισαν οἱ Βούλγαροι νὰ πληρώνουν ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος καὶ οὕτω ὁ ἀγὼν ἀπέβη ἰσόπαλος. Εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεως, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐκ τῶν Βουλγάρων εἶχον φονευθῆ περὶ τοὺς δέκα, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων κατὰ τὰς ἰδίας ἡμέρας ἐφονεύθησαν οἱ Ματθ. Κατσουγιάννης, ἔμπορος, Ἀνδρέας Δημητρίου, διδάσκαλος, καὶ Ναοῦμ, ἀστυνόμος.

Αἱ περὶ τὴν ἐπιλογὴν τῶν θυμάτων ἀντιστοίχως ἀποφάσεις πολλάκις ἐλαμβάνοντο μετὰ ἐλαφρὰ κριτήρια: λόγοι σκοπιμότητος ἢ καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ὑποψήφιος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀντίπαλον παράταξιν ἦσαν τεκμήρια ἐπαρκῆ.

Αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο καὶ ἐξετελοῦντο ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ὡς αὐτόπτης μάρτυς ἐνθυμοῦμαι τὸ ἐξῆς περιστατικόν. Τὴν πρωτὰν τῆς 19ης Ὀκτωβρίου 1905 οἱ ἡμέτεροι ἐπυροβόλησαν τὸν Κύρο Λοζάντσεβ καθ' ἣν στιγμὴν ἔβαλε τὸ κλειδί ν' ἀνοίξῃ τὸ μαγαζί του εἰς τὸ μπεζεστένι. Ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχεν. Αὐθήμερον δὲ τὴν μεσημβρίαν ἐξετελέσθη ἐν μέσῳ ἀγορᾶ ὁ ὑφασματέμπορος Ματθαῖος Κατσουγιάννης, τοῦ ὁποίου τὸ κατάστημα εὐρίσκετο ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ καταστήματος τοῦ Λοζάντσεβ. Ἡ σκοπιμότης ἀπέβλεπε νὰ ἐκτελεσθῆ Ἕλληνας ἔμπορος τῆς ἰδίας ἀγορᾶς. Τὴν ἐπομένην, πρὶν ἢ ὁ Μ.

1. Παντελῆ Τσάλλη, Τὸ δοξασμένον Μοναστήρι, Θεσσαλονίκη 1932, σ. 67.

Κατσουγιάννης κηδευθῆ, ἐνεφανίσθη ἀπεσταλμένος τοῦ μυστικοῦ κέντρου, ἵνα ἀναγγεῖλῃ εἰς τὴν θρηνοῦσαν χήραν καὶ τὰ τέκνα του ὅτι «πήραμε τὸ αἷμα πίσω». Εἶχεν ἐκτελεσθῆ δηλαδὴ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἕνας Βούλγαρος διδάσκαλος.

Ἐκ τῆς Σεπτεμβρίου τοῦ 1905 ἤρχισεν ἡ κάμψις τῆς δράσεως τῶν Βουλγάρων ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν συνοικιῶν. Κατὰ δὲ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1906¹ ἡ ἑλληνικὴ ὑπεροχὴ ἦτο ἀναμφισβήτητος. Εἰς μίαν ἡμέραν ἐντὸς τῆς κεντρικωτέρας ὁδοῦ τῆς πόλεως ἐξετελέσθησαν διαδοχικῶς τρεῖς Βούλγαροι. Τὴν αὐτὴν περίοδον ἐξετελέσθη ἐπίσης καὶ ὁ Βούλγαρος γυμνασιάρχης καὶ ἄλλοι πολλοί. Τὰ θύματα τῶν πεσόντων Βουλγάρων ὑπερέβησαν τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ δρασίς τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἀγῶνος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ περιωρίσθη εἰς τὰς βουλγαροκατοικουμένας συνοικίας.

«Κατὰ τὴν ἐντονωτέραν μορφήν τοῦ ἰδιοτύπου αὐτοῦ πολέμου, γράφει ὁ Γ. Μόδης², τριάντα καὶ πλέον Μοναστηριῶτες ἔπεσαν δολοφονημένοι ἀπὸ βουλγαρικὰς σφαῖρας στοὺς δρόμους τῆς γενέτειράς των. Περισσότεροι Βούλγαροι ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωὴν των τὰ ἐπίχειρα καὶ ἀντίποινα». Νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμετέρων θυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐθρηνήσαμεν ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τοὺς τριάκοντα, εἰς τὴν ἀντίθετον δὲ παράταξιν δέον ὅπως συμπεριλάβωμεν καὶ τοὺς ρουμανίζοντας, οἱ ὁποῖοι ἔσχον τὴν ἰδίαν τύχην, τιμωρούμενοι ὡς συμπράττοντες μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Ὁ δράστης ἐνὸς φόνου σπανίως συνελαμβάνετο ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν. Ἡ συνήθης εἰκὼν μιᾶς πράξεως ἐκτελέσεως παρουσιάζετο ὡς ἑξῆς περίπου: Ἐλαμβάνετο ἀπόφασις τοῦ μυστικοῦ συμβουλίου περὶ τοῦ ἐκτελεστοῦ ὑποψηφίου, ἐδίδετο διαταγὴ ἀνέκκλητος πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν ὄργανον, ἐγένετο ἐπισήμανσις τοῦ τόπου, ἐδίδοντο διαταγαὶ καὶ ὁδηγίαι πρὸς τὰ βοηθητικὰ ὄργανα, διὰ νὰ κανονίσουν τὰς λεπτομερείας, π.χ. εἰς ποῖον χῶρον (μπακάλικο ἢ φοῦρνον ἢ καφενεῖον κ.λ.π.), ἀνῆκον εἰς μεμνημένον πρόσωπον, θὰ κρυφθῆ καὶ θὰ εὑρίσκειται ἐν ἐπιφυλακῇ ὁ ἐκτελεστής, ὅπου θὰ ὑπάρχη τὸ ὄπλον ἑτοιμον, ποῖος πληροφοριοδότης θὰ παραμονεύῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ θύματος καὶ ἀκαριαία ἐπέμβασις τοῦ δράστου. Ὁ δράστης ἀμέσως μετὰ τὴν πράξιν εἰσῆρχετο εἰς τὴν πρώτην ἀνοικτὴν ἐξώθυραν, ὅπου προειδοποιημένη μία οἰκοκυρὰ ἔπαιρνε τὸ ὄπλον ἀπὸ τὸ χέρι του, ἔκλειε τὴν θύραν καὶ διὰ γειτονικῶν μικρῶν θυρῶν καὶ μανδροτοίχων τὸν ἐφυγάδευεν, ὅποτε ἡ οἰκοκυρὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν ἀσχολίαν της. Πολλάκις ὁ δράστης, διατηρῶν τὴν ψυχραιμίαν καὶ βέβαιος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, διαφεύγων ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν κατῶρθωνε νὰ εὑρεθῆ εἰς ἀρκετὰ ἀπομακρυσμένον ἀπὸ τὸν τόπον τοῦ ἐγκλήματος σημεῖον, συνεφύρετο ἐπιτηδείως μὲ τὸ περίεργον κοινόν καὶ ἐδημιούργει τὸ ἄλλοθι διὰ τὴν ἀστυνομίαν.

1. Βλ. Μόδης, Μακεδονικὸς Ἄγών, passim, ἀφθόνους πληροφορίας λεπτομερειακάς.

2. Μόδης, ἐνθ' ἀν. σ. 107.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἔργα καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ Μοναστηριώτου κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τοῦ ἀγῶνος. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας ἐκείνης τῆς τρομοκρατίας καὶ τῆς ἐλλείψεως στοιχειώδους ἀσφαλείας τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἐσυνεχίζετο, οἱ Μοναστηριῶται εἶχον περιέλθει εἰς κατάστασιν ποιᾶς τινος ἀπαθείας, ὄχι ὁμῶς ἀπογνώσεως. Ὡς ἄτομα βεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιδράσουν, διότι μὲ τὴν γενικὴν κατάστασιν ἠσχολεῖτο μόνον ἡ μυστικὴ ἀρχή, ἡ «ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις». Ὀλίγοι ἔμποροι καὶ ἄλλοι, διὰ νὰ μὴ διακόψουν τὴν ἐπαφὴν μὲ τὰς ἐργασίας των, προσελάμβανον μὲ τὴν ἄδειαν τῆς ἀστυνομίας διὰ τὴν ἀσφάλειάν των σωματοφύλακας Τουρκαλβανούς ὀπλισμένους, ἡ ὁποία δὲν ἀπεδεικνύετο πάντοτε ἀποτελεσματικὴ.

Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω ἐν συντομίᾳ τὴν δρᾶσιν τῆς «ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως». Αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸ ἀνώτατον συμβούλιον ἐκ 12 μελῶν καὶ τὰ διάφορα τμήματα: τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τοῦ δικαστικοῦ, τῆς ὑπαίθρου, τῶν μεταφορῶν καὶ ἄλλα μικρότερα¹. Σημειώνομεν κατωτέρω ὀλίγα ὀνόματα, τὰ ὁποία ἀπετέλεσαν τὰ ἡγετικὰ στελέχη τῆς ὀργανώσεως καὶ συγκατελέγοντο εἰς τὴν ἰθύνουσαν τάξιν τῆς κοινότητος. Ἦσαν ἰατροί, δικηγόροι, καθηγηταί, ἔμποροι, ἱερεῖς, ἅπαντες δὲ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τοῦ ἀδαμάστου θάρρους των εἰργάσθησαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐτίμησαν τὴν γενέτειράν των. Ἀναφέρομεν τὰ ὀλίγα αὐτὰ ὀνόματα τιμητικῶς: Σπυρ. Δούμας, Στ. Νάλης, Κ. Μόναχος, Θ. Μόδης, καθηγ. Π. Νάκας, καθηγ. Εὐ. Τάνος, καθηγ. Βασ. Νώτης, καθηγ. Δημ. Μάρκου, γυμνασιάρχης Ἀλεξ. Ζουμετικός, Α.Π. Τσάλλης, Α.Γ. Τσάλλης, Γεώργ. Μάντσης, Ἀναστάσιος Νάλτσας, Δημ. Νίτσας, Πέτρος Οἰκονόμου, Ν. Μιλώσης, ἰατροὶ καὶ δικηγόροι, Κ. Ματσάλης, Ματλῆς, Νάκας, Βαφειάδης, Ἀγγελόπουλος, Ν. Τσιγκαράς, Π. Γραικός, Κ. Μακρῆς, Α. Χριστίδης κ.ἄ., ἱερεῖς: Παπαγγελῆς, Παπαθανασίου, Παπασταύρου κ.ἄ.

Περὶ αὐτῶν παραθέτομεν τὰς κατωτέρω κρίσεις ἀρμοδίων παραγόντων ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος.

Ὁ Πρόξενος Μοναστηρίου ἔγραφε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τὴν 3ην Δεκεμβρίου 1906, ἀριθμ. Ε 424, τὰ ἐξῆς: «Ἐχομεν εὐτυχῶς ἐδῶ ἄνδρας προθύμους, οὓς ὁ ἐνθερμος πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἀγρυπνος νοημοσύνη καθιστοῦν πολυτίμους συνεργάτας. Οἷαδὴποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ τύχη, ἣν ἐπιφυλάσσει ἡμῖν τὸ μέλλον, οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐκτήσαντο ἀπὸ τοῦ νῦν δικαιώματα ἐπὶ τῆς αἰωνίου εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἔθνους».

Ἐπίσης ὁ Κ.Ι. Μαζαράκης - Αἰνιάν, σχετικῶς ἀναφέρει: «(τὸ 1904) ἡ Κοινότης Μοναστηρίου εἶχεν ἤδη συνταχθῆ ἔθνικῶς καὶ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἦτο ἡ τὰς μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα παρασχούσα, μὲ πειθαρχίαν ἔθνικὴν καὶ ἐν ταυτῷ μὲ αὐτοθυσίας. Ἄλλως αὕτη ἀπηρτίζετο ἐκ πολλῶν ἐπιστημόνων καὶ ἀνδρῶν ἀνωτέρας ἀντιλήψεως καὶ ὄχι τῆς μικροπολιτικῆς, ἣτις

1. Μόδης, Μακεδονικὸς Ἀγῶν, σ. 112.

κατέτρωγε πάσας σχεδὸν τὰς ἄλλας κοινότητας.... Ἦτο τοιαύτη ἡ ἐχεμύθεια, ὥστε ὃν καὶ ἠννόουν, οὐδεὶς μὲ ἠρώτησε ποῖος ἦμουν οὔτε τι ἀξίωμα εἶχον. Ἐνθυμοῦμαι τοὺς ἰατροὺς Δημητριάδην, Ματσάλην, Νάλλην, τὸν νέον τότε Δούμαν γραμματέα τοῦ Κέντρου καὶ ἄλλους... Αἱ βλαχόφωνοι ἑλληνικαὶ πόλεις, ἦσαν τὰ πατριωτικώτερα ἑλληνικὰ κέντρα. Τὸ Μοναστήρι ὑπερεῖχε πάντων μὲ τὰ πλησίον χωρία Μεγάροβον, Νιζόπολιν, Πισοδέρι κ.λ.π.»¹.

Ἀπὸ τὴν σύνθεσιν καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν, καὶ τὰ τμήματα τὰ ὁποῖα περιέκλειεν αὕτη, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀρμοδιότης αὐτῆς δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως ἐντὸς τῆς πόλεως. Τὰ καθήκοντά της ἐξετείνοντο εἰς πολὺ εὐρυτέραν κλίμακα καὶ ἦσαν πολύπλοκα.

Ἐπίσης σπουδαιότητος ἦτο ἡ ἀσφαλῆς μεταφορὰ τῶν ἐφοδίων, τοῦ ὅπλισμοῦ κ.λ.π. πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν μαχομένων, τὰ ὁποῖα μετεφέροντο ὡς ἐμπορεύματα σιδηροδρομικῶς ἢ καὶ δι' ἄλλων μέσων. Ἐξ ἴσου σπουδαία ἦτο ἡ ἐξοικονόμησις τῶν ἀφικνουμένων τραυματιῶν εἰς ἀσφαλῆ καταφύγια πρὸς νοσηλείαν. Διὰ νὰ ἐδραιωθοῦν τὰ σώματα καὶ νὰ δράσουν, ἐχρειάζοντο τὴν ὀλόψυχον συνδρομὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ὁποῖα παρείχετο εἰς αὐτοὺς ἀμέριστος. Μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μὲ ὅλα τὰ μέσα, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πάλης καὶ τῆς αὐτοθυσίας εἰργάζοντο μὲ ἐνθουσιασμόν. Ὅλοι αἱ τάξεις προσέφερον ὅ,τι ἐνέπιπτεν εἰς τοῦ καθενὸς τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὰς δυνατότητας.

Αὐτὰ τὰ ὀλίγα ἀναφέρομεν ὡς ἀπλοῦν δεῖγμα, διὰ νὰ τονίσωμεν τὴν κολλοσιαίαν προσφορὰν, τὴν ὁποῖαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν προσέφεραν τὸ Μοναστήρι καὶ τὰ περίξ εἰς τὸν πολυμέτωπον ἀγῶνα.

Ἡ στάσις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐνώπιον τῆς ἐξοντωτικῆς διαμάχης Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὄχι τόσο ὡς ἀδιαφορία, ὅσον ὡς ἐνδόμυχος ἱκανοποίησις των, διότι ὁ ἀλληλοσπαραγμὸς τῶν Χριστιανῶν ἐξυπηρέτει τὸ αἰώνιον δόγμα αὐτῶν «διαίρει καὶ βασίλευε», ὁ δὲ μισελληνισμὸς τῶν Τούρκων, ὁ ὁποῖος πάντοτε ὑφίστατο, ἀνεζωπυροῦτο ἐφ' ὅσον ὁ ἀνταρτικὸς ἀγὼν ἐκέρδιζεν ἔδαφος.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1906 συνέβη τὸ κατωτέρω τραγικὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὸ μέγα ἀνθελληνικὸν πάθος τῶν Τούρκων². Εἰς τὴν περριοχὴν τοῦ Λεχόβου καὶ Στρεμπένου σῶμα ἀνταρτικὸν δυνάμεως ὀγδοήκοντα ἀγωνιστῶν συνεπλάκη μὲ ἰσχυρὸν τουρκικὸν ἀπόσπασμα. Οἱ ἀντάρται κατεῖχον ὀχυρὰς θέσεις καὶ ἡ μάχη ὑπῆρξεν πεισματώδης, διαρκέσασα ἀπὸ τῆς αὐγῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Οἱ Τοῦρκοι εἰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις ἀπώλεσαν 150 στρατιώτας, ἀνανεοῦντες ὁμῶς τὰς δυνάμεις των, ἐσυνέ-

1. Βλ. *Μαζαράκη-Αλνιᾶνος*, *Μακεδονικὸς Ἀγὼν*, σ. 20, 26.

2. *Raillarès*, *L'Imbroglio macédonien*, σ. 287-290.

χισαν τὰς ἐπιθέσεις των μέχρις οὗτο ἐξηντλήθησαν τὰ πυρομαχικὰ τῶν ἀνταρ-
τῶν, αἱ ἀπώλειαι τῶν ὁποίων ἦσαν ἕξ ἄνδρες. Οἱ ἀντάρται, μὴ δυνάμενοι πλέον
νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα ἀπεφάσισαν μίαν γενναίαν ἔξοδον πρὸς τὸ βουνόν,
ἀλλὰ περικυκλωμένοι πανταχόθεν μετὰ ἡρωϊκὸν ἀγῶνα ἐκάμφθησαν. Συνε-
λήφθησαν 23 αἰχμάλωτοι ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἑπτὰ ἐσφάγησαν ἐπὶ τόπου, οἱ δὲ
λοιποὶ ἄνδρες τοῦ σώματος διέφυγον. Οἱ συλληφθέντες διεκομίσθησαν εἰς τὰς
φυλακὰς Μοναστηρίου, ὅπου συνήντησαν καὶ ἄλλους ὁμοτύχους Ἑλληνας. Οἱ
Τοῦρκοι ἐνημερώθησαν περὶ τῶν συμβάντων τοῦ Στρεμπένου καὶ εἰς ἐκδίκησιν
τῶν ὄσων συνέβησαν οἱ Τοῦρκοι φύλακες καὶ κρατούμενοι ἐπεδόθησαν εἰς ἀ-
γρίαν σφαγὴν τῶν πατριωτῶν Ἑλλήνων, διαρκέσασαν ἐπὶ δύο ὥρας, κατὰ τὴν
ὁποίαν ἑπτὰ Ἑλληνες ἔπεσαν νεκροὶ καὶ πολλοὶ ἐτραυματίσθησαν¹. Κατὰ τὸν
Παγιαρὲς οἱ τραυματῖαι ὑπερέβησαν τοὺς 28.

Ἡ εἶδησις τῶν ἀγρίων σφαγῶν, γνωσθεῖσα ἀμέσως εἰς τὴν πόλιν, συνε-
τάραξεν ὅλους τοὺς κύκλους, ὡς καὶ τὰ ξένα Προξενεῖα. Ὁ Ρῶσος πρόξε-
νος, καίτοι μὴ διακρινόμενος διὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα, διεμαρτυρήθη ἐντο-
νώτατα εἰς τὸν βαλῆν, ὁ ὁποῖος ἤρκεσθη εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι ὁ διευθυντὴς τῶν
φυλακῶν ἐπαύθη ἀμέσως.

Ἡ ἀναταραχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου διὰ τὸ συντελεσθὲν ἀνοσιούργημα
ὑπῆρξεν ἄνευ προηγουμένου. Ἡ μητρόπολις ἐζήτησεν καὶ παρέλαβεν, ἵνα
κηδεύσῃ τὰς σοροὺς τῶν δολοφονηθέντων. Τὰ φέρετρα, σκεπασμένα μὲ τὰ ἑλλη-
νικὰ χρώματα καὶ μὲ ἐπιγραφὰς δι' ἐντόνων χρωμάτων «Θανῶν ὑπὲρ Πατρί-
δος», ἐξετέθησαν εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου
εἰς προσκύνημα.

Ἦτο ἡ μοῖρα τῆς κοινότητος Μοναστηρίου κατὰ τὰ ταραχώδη ἐκεῖνα
χρόνια νὰ κάμῃ πολλὰς πανδήμους κηδείας ἀστῶν Μοναστηριωτῶν καὶ ἀνα-
ριθμήτων ἄλλων τῆς ὑπαίθρου, σφαιασθέντων ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώ-
σεως. Οὐδεμία ὁμῶς δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν κηδείαν αὐτῶν τῶν ἡρώων
μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐθυσιάσθησαν τόσον δολίως εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀπελευθε-
ρώσεως τῆς Μακεδονίας. Ἡ παρέλασις πρὸ τῶν ἐκτεθειμένων φερέτρων καθ'
ὄλην τὴν ἡμέραν ἦτο ἀδιάκοπος. Ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας σύσσωμα
προσῆρχοντο διὰ νὰ ἀσπασθοῦν τοὺς νεκρούς, καταθέτοντα ἄνθη καὶ στεφά-
νους καὶ θρηνοῦντα τὰ νειάτα, τὰ ὁποῖα προσέφερον τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς
Μακεδονίας. Ἡ ἀγορὰ εἶχε νεκρωθῆ καὶ ὄλαι αἱ συνοικίαι προσῆλθον εἰς τὴν
ἐκκλησίαν εἰς τὸ προσκύνημα. Κατανυκτικὴ ὑπῆρξεν ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία,
χοροστατοῦντος τοῦ ἐπισκόπου Πέτρας Αἰμιλιανοῦ. Ἐκορυφώθη δὲ ἡ συγκί-
νησις μεμειγμένη μὲ ἀσυγκράτητα αἰσθήματα μίσους καὶ κατάρας, ὅτε ὁλό-
κληρον τὸ πλήρωμα μὲ μίαν φωνὴν ἔψαλλε τὸ «Ἁγιοὶ μάρτυρες, οἱ καλῶς ἀθλή-

1. Μόδη, Μακεδονικὸς Ἄγών, σ. 120-121.

σαντες.....», οὐδέποτε ἴσως καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐκκλησίαν ἠκούσθη ποτὲ ὁ ἱερός αὐτὸς ψαλμὸς τόσον ἐπικαίρως.

Ἡ ἐκφορὰ ὑπῆρξε μεγαλοπρεπῆς ἐν τῇ τραγικότητι αὐτῆς. Τὰ φέρετρα, ὑποβασταζόμενα ἐναλλάξ ἀπὸ τὴν νεολαίαν, ἠκολούθει ἓνα παιδάκι μὲ σταυρὸν ἀπὸ κόκκινα τριαντάφυλλα, συμβολίζοντα τὸ χυθὲν αἷμα τῶν παλληκαριῶν. Προεξάρχοντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου μὲ τὰ ἱερά ἄμφια, τὴν μίτραν καὶ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἠκολουθούθουν 14 ἱερεῖς μὲ τὰ ἄμφιά των, τὰ δὲ σήμαντρα τῆς ἐκκλησίας ἐκτύπων πένθιμα. Ὅλη ἡ νεκρικὴ πομπὴ ἐκ δέκα χιλιάδων τουλάχιστον Ἑλλήνων εἶπετο χωρισμένη εἰς διπλοῦς στίχους, ἐκ δεξιῶν μὲν μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς ἄνδρας, ἐξ ἀριστερῶν δὲ μὲ τὰς μαθητρίδας καὶ τὰς γυναῖκας. Ἡ παρέλασις διὰ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ ἦτο μία σιωπηλὴ καὶ σοβαρὰ διαμαρτυρία κατὰ τοῦ καθεστῶτος.

Ἀνταποκριτῆς τοῦ «Χρόνου» τῶν Παρισίων, παραστὰς κατὰ τὴν κηδεῖαν, ἔγραφε τὰ ἐξῆς¹ : «...Οἱ ἄνδρες σιωπηλοὶ ἠκολούθουν ξεσκούφωτοι μὲ τὸ φέσι εἰς τὸ χέρι, παρὰ τὰς ἀντιθέτους συνηθείας. Οὐδέποτε Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ παρουσίασαν μὲ τοιαύτην ἀξιοπρέπειαν τὴν περιφρόνησίν των καὶ τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὸ χαμιδικὸν καθεστῶς. Ἡ ἐπιβλητικὴ αὐτὴ διαδήλωσις ἐδημιούργησεν αἰσθησιν, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν Χιλμῆ πασᾶν καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας καὶ τοὺς προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων».

Ἡ στάσις τῶν Τούρκων ἐν τῷ Μακεδονικῷ Ἀγῶνι ἐκυμαίνετο κατὰ τὰς περιστάσεις. Οἱ Τοῦρκοι ἠνθόουν καὶ ὑπέθαλπον τὴν ἐλληνικὴν κίνησιν, ἐφ' ὅσον δὲν ἦτο ἰσχυρά, ὥστε ἐνισχυομένη κατὰ τῶν Βουλγάρων, νὰ ἐξασθενίσῃ αὐτούς. Ὅταν ὁμως ἡ πλάστιγξ ἐκλινεν ἐμφανῶς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, δι' ἀσημάντους ἀφορμὰς καὶ πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων, ἐδίωκον καὶ κατεδίκαζον αὐτούς, πολλοὺς δὲ ἔστελλον εἰς τὴν ἐξορίαν. Οὕτω κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου χρονολογίαν μὲ τὰς σφαγὰς τῶν φυλακῶν ἐξετόπισαν εἰς Πογραδέτς ὠρισμένους ἐκ τῶν παραγόντων τῆς κοινότητος καὶ τῆς ὀργανώσεως, οἱ ὅποιοι παρέμειναν ἐν ἐξορίᾳ μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ συντάγματος.

Παραλλήλως πρὸς τὰ διαδραματιζόμενα τραγικὰ γεγονότα ἐντὸς τῆς μαρτυρικῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτῆς κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Τούρκων, τὴν κατάστασιν διήνθιζον ἐνίοτε ἐπεισόδια ἱλαροτραγικά. Τὰ ἐπεισόδια ταῦτα ἐδημιούργουν μὲν οἱ ρουμανίζοντες, προσπαθοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ προαγάγουν τὰ συμφέροντά των, ἐξήγειρον ὁμως τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἐξ ἔθνικοῦ καθήκοντος ἠγωνίζοντο παντὶ σθένει νὰ παρακωλύσουν ἢ νὰ ματαιώσουν τοὺς ὑπὸ τῆς προπαγάνδας ἐπιδιωκομένους σκοπούς.

Ἐν τοιοῦτον ἐπεισόδιον ἀναφέρει ὁ Παγιαρές², τοῦ ὁποίου παρέστη μάρ-

1. Paillarès, L'Imbroglio macédonien, σ. 290.

2. Paillarès, ἐνθ' ἀν. σ. 458.

τους ὁ ἴδιος, διότι ἔλαβε χώραν ἐν μέσῃ κεντρικῇ ὁδῷ παρὰ τῷ Γαλλικῷ Προξενείῳ. «Ἐκατὸν περίπου, λέγει, Κουτσόβλαχοι ἐπετίθεντο καὶ περιύβριζον τὸν καθηρημένον Παπαθεόδωρον καὶ θὰ κατεσπάραζον αὐτόν, ἂν δὲν παρενέβαινεν ὁ Γάλλος πρόξενος, διὰ νὰ τὸν σώσῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Δημοκρατίας. Πράγματι, λέγει, δὲν ἔχω συναντήσει Ἕλληνας φανατικωτέρους, ἀγριωτέρους καὶ μᾶλλον ἀνοικονομήτους ἀπὸ τοὺς Μοναστηριώτας Κουτσοβλάχους».

Ἐν ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον συνέβη τὴν 4ην Μαΐου 1904, τὸ ὁποῖον ἔλαβε διαστάσεις μὲ φόβους γενικωτέρων ταραχῶν. Τοῦτο προεκλήθη ἀπὸ τὴν διαμφισβήτησιν μεταξὺ ρουμανιζόντων καὶ Ἑλλήνων τοῦ δικαιώματος ἐνταφιασμοῦ ἐνὸς νεκροῦ¹. Τὸ ζήτημα προσήχθη ἐσπευσμένως πρὸ τοῦ συνεδριάζοντος νομαρχιακοῦ συμβουλίου, ὅπου παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν δύο Ἑλλήνων συμβούλων ἐλήφθη ἀπόφασις, ὅπως ὁ νεκρὸς ἐνταφιασθῆ ὑπὸ τῶν ρουμανιζόντων. Εὐθύς ὡς ἐγνώσθη ἡ ἀπόφασις, ἐξηγέρθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ σύσσωμος συνεκεντρώθη καὶ ἀπέκλεισε πᾶσαν κίνησιν ἐντὸς τοῦ τετραγώνου, ὅπου εὕρισκετο ἡ κατοικία τοῦ νεκροῦ. Ἐπελάσεις τῆς χωροφυλακῆς καὶ δυνάμεων πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπέβησαν μάταιοι. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀδιάλλακτοι. Τελικῶς ὁ βαλῆς, κρίνας τὴν κατάστασιν ὡς ἐγκυμονοῦσαν κινδύνους ἐκτραχύνσεως καὶ γενικεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν, ἀνεκάλεσε τὴν ἀπόφασιν καὶ ἔστειλεν ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν φρούραρχον καὶ τοὺς δύο Ἕλληνας συμβούλους, ἡ ὁποία κατέπεισε τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαδηλωτῶν νὰ διαλυθοῦν, ἐπὶ τῷ λόγῳ τιμῆς τοῦ νομάρχου, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῆ εἰς τοὺς ρουμανιζόντας νὰ κηδεύσουν τὸν νεκρὸν. Πράγματι δέ, κατὰ διαταγὴν τοῦ βαλῆ, περὶ τὴν ἐσπέραν, Χριστιανοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Δήμου παρέλαβον τὴν σορὸν καὶ χωρὶς παπᾶν τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἁγίας Κυριακῆς. Τὴν ἐπαύριον ὁμοῦς λίαν πρῶτ' οἱ ἡμέτεροι παραλαβόντες ἕνα Ἕλληνα ἱερέα μετέβησαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον καὶ ἐκθάψαντες τὸν νεκρὸν ἐτέλεσαν τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν καὶ ἐνεταφίασαν αὐτόν πάλιν. Ὡς ἀντίποινα τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνελήφθησαν δέκα ὀκτῶ ἐκ τῶν ἡμετέρων θεωρηθέντες ὡς πρωτοστατήσαντες εἰς τὴν διαδήλωσιν τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ νεκροῦ. Οὗτοι κατόπιν προφυλακίσεως 27 ἡμερῶν δικασθέντες ἀπηλλάγησαν. Ἡ ἐπιμονὴ τῶν ρουμανιζόντων νὰ κηδεύσουν τὸν νεκρὸν ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ πολλοῦ εἶχον ἰδρύσει νεκροταφεῖον, δὲν εἶχον ὁμοῦς τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμουν ἐνταφιασμόν, ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη τὸ νεκροταφεῖον τῶν ρουμανιζόντων εἶχε ἕνα καὶ μοναδικὸν τάφον.

Τὸ Κρούσοβον, ὡς γνωστὸν, ἦτο τὸ πλέον ἀπομεμακρυσμένον σημεῖον ἀπὸ τὸν πυρῆνα τῆς ἑλληνικῆς δράσεως κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἄγῶνα. Ὑπέστη τὴν καταστροφὴν τοῦ 1903, ὅπως ἀνεφέραμεν. Παρ' ὅλα ταῦτα κα-

1. Μόδη, Μακεδονικὸς Ἄγῶν, σ. 216-219. Τσάλλη, Μοναστήρι, σ. 68-70.

τωρθώθη νὰ διοργανωθῆ μία δρᾶσις πρὸς ἀντεκδίκησιν μὲν διὰ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ἡ γελοία «ἐπανάστασις τοῦ Ἰλιντεν», ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ γενικοῦ ἀγῶνος.

Περὶ τῆς δράσεως τῆς ὀργανώσεως τοῦ Κρουσόβου εἴχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσωμεν μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Τέγα Μπουράκου, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτήν, προσφέρων πολλὰ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ συνεχῆ ἔτη. Γόνος ἀρχοντικῆς οἰκογενείας διετῆρει μέχρι ἐσχάτων, ὑπερογδοηκοντούτης ὢν, ἀκμαῖα τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ ἀγνοῦ πατριώτου. Παραθέτομεν ὅσα ἐκ τῆς συνομιλίας καὶ τῶν σημειώσεων τοῦ ἰδίου ἠρύσθημεν.

Ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1903 καὶ λόγῳ τῆς συνεχίσεως τῆς βουλγαρικῆς πιέσεως, ἐγεννήθη ἡ σκέψις τῆς ὀργανώσεως ἀντιστάσεως ἐν Κρουσόβῳ. Ἰδρύθη οὕτω ἑξαμελὴς κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἀγῶνος, ὡς καὶ ἕτερα εὐρυτέρα πολυμελὴς ἐπιτροπὴ ἀγωνιστῶν. Ἐξ αὐτῆς συνεκροτοῦντο ἐκάστοτε ὀμάδες 7-8 πατριωτῶν, καθῆκον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἐκτέλεσις πράξεων, συμφῶνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀντιστάσεως.

Ἡ κοινότης ἐνίσχυεν οἰκονομικῶς τὸν ἀγῶνα, ἡ διοργάνωσις τοῦ ὁποίου ὠλοκληρώθη ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Σάρου, ὑπαλλήλου τοῦ προξενείου Μοναστηρίου.

Ἡ δραστηριότης τῆς ὀργανώσεως ἐδραιώνετο ἡμέρα τῆς ἡμέρας, ἐκτὸς δὲ τῆς ἀμυντικῆς ἐλάμβανε καὶ ἐντόνως ἐπιθετικὴν στάσιν. Οὕτω αἱ ἐκτελέσεις Βουλγάρων ἢ ρουμανιζόντων παραγόντων ἦσαν συχναί, ἐσυνεχίζοντο δὲ μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ νεοτουρκικοῦ συντάγματος, ὅποτε ἀνεκόπησαν. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως ἦτο ἰδιοτύπου μορφῆς καί, κυρίως, νὰ ἐκτιμηθῆ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι τὸ Κρούσοβον ἦτο ἐν ἀπομονωμένον σημεῖον ἐν μέσῳ βουλγαρικῶν καὶ ἄλλων ξένων πληθυσμῶν. Ἐστερεῖτο (λόγῳ τῆς ἀποστάσεως) εὐκόλου καὶ ἀμέσου ἐπαφῆς μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ δὲν εἶχε τὴν δυνατότητα, παρουσιαζομένης ἀνάγκης, νὰ ὑπολογίζη ἐπὶ τῆς προστασίας ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Τὸ Κρούσοβον εἶχε καὶ αὐτὸ τοὺς ἥρωας καὶ τοὺς μάρτυράς του. Οἱ δολοφονηθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν συνεργαζομένων μετ' αὐτῶν ρουμανιζόντων ὑπῆρξαν: Τὸ ἀτίμητο παλληκάρι, ὁ Νικόλαος Μαρκόπουλος (Λάκης Μάρκου), ὁ Τάσιος Γιωτούσιος, ὁ Στέφος Ζήσης, ὁ Ἰ. Μπαχτσεβαντζῆς, ὁ Γιώργος Κόκκος. Τὸ εἰδεχθέστερον ὅμως ὄλων τῶν ἐγκλημάτων ὑπῆρξε ἡ δολοφονία διὰ πνιγμοῦ τοῦ Παπασπυρίδωνος Δάχτσια ὑπὸ τοῦ Παπασωτήρη, καθηρημένου ρουμανίζοντος παπαῦ. Ὁ φόνος τοῦ ἀειμνήστου Λευίτου συνέβη ὡς ἑξῆς: Εὐρισκόμενος εἰς τὸ Μοναστήριον, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κρούσοβον, ἐκράτησεν μίαν θέσιν εἰς τὸ ἀμάξι-λαντόνι, τὸ ὁποῖον ἔκαμνε τὴν ἐπιβατικὴν συγκοινωνίαν. Ὄταν ἐπεβιβάσθη, συνήντησε ὡς συνταξιδιώτην τὸν Παπασωτήρη συνοδευόμενον ὑπὸ Τουρκαλβανοῦ σωματοφύλακος. Ἀ-

γνωστον εἶναι τί εἶχε συμβῆ κατὰ τὴν διαδρομὴν μεταξὺ τῶν συνταξιδευόντων, ὥστε νὰ ἐξελιχθῆ ἡ κατάστασις μέχρι τοῦ δράματος. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ τινὰς ἡμέρας εἰς τὴν θέσιν «Λεῦκες», ἡ ὁποῖα κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, ὀπόθεν ἀρχίζει ἀνερχομένη ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς πρὸς τὸ Κρούσοβον, εὐρέθη ἐν ἀποσυνθέσει τὸ πτώμα τοῦ δυστυχοῦς Λευίτου μὲ ἐμφανῆ τὰ σημεῖα πνιγμοῦ συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ἀπεβίωσεν. Ὅταν δὲ ἐγνώσθη ὅτι συνεπιβάτης ἦτο ὁ Παπασωτήρης, οὗτος δὲν γνωρίζομεν πῶς κατώρθωσε νὰ ἀποδώσῃ τὸ ἔγκλημα εἰς τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον, ἐνῶ αὐτὸς ἐσώθη καὶ τὸ γεγονός ἀπεσιωπήθη. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδεμία ἔρευνα ἢ προσπάθεια ἐξευρέσεως ἄλλων συνεργῶν ἔγινε, διότι οἱ ρουμανίζοντες καί, κατὰ μείζονα λόγον, ὁ ἱερωμένος κακοῦργος ἀπελάμβανον πλήρους ἀσυδοσίας παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν ἄλλων ἑλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων, Μεγαρόβου, Τυρνόβου, Νιζοπόλεως, Μηλοβίστης, Γκοπεσίου, εὐρισκομένων ὅλων ἐντὸς τῆς στενῆς περιφερείας τοῦ Μοναστηρίου, λεπτομερεῖς καθ' ἕκαστα πληροφορίας δὲν ἔχομεν. Ἄλλωστε ἡ δρᾶσις αὐτῶν, ἔνεκα τῆς γειτονίας πρὸς τὸ Κέντρον ἐνεσωματοῦτο εἰς τὴν γενικωτέραν τοιαύτην. Πάντως ἡ συμβολὴ τῶν κοινοτήτων αὐτῶν τόσον εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις, ὅσον καὶ εἰς τὰς βοηθητικὰς ἐμπιστευτικὰς ὑπηρεσίας τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν στέγασιν καὶ τὴν ἀπόκρυψιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τὴν τροφοδότησιν καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν αὐτῶν, τὴν ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ τὸν σύνδεσμον μετὰ τοῦ Κέντρου, ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη.

5. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ συντάγματος καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ χαμιτικῆ καθεστῶτος ἐπακολουθήσασα μεταπολίτευσις ἐν Τουρκίᾳ, ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως εὐνοϊκὴ διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν καὶ ὡς τοιαύτη ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρετίσθη. Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπέφερε τὴν ἀνακούφισιν κατόπιν τῶν δεινῶν χρόνων τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἡ δὲ ἐκεχειρία μεταξὺ τῶν ἐθνικοτήτων ἠνύοει τὴν ἀνάδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν ὑπόλοιπον Ἑλληνισμόν, ὅπου τῆς Τουρκίας ὑπῆρχεν τοιοῦτος, ἀκόμη καὶ ἔξω αὐτῆς, ἐπὶ τῇ προοπτικῇ μιᾶς ἀναγεννήσεως τῆς Τουρκίας, αἱ ἐλπίδες ἀνεπτερώθησαν: «Ἐχαιρετίσθη, γράφει ὁ Καρολίδης¹, ὑφ' ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἢ ἐπελθοῦσα μεταπολίτευσις καὶ ἐλπίδες ἐγεννήθησαν μεγάλαι, παρ' εὐφαντάστοις τισὶ καὶ ἐπιπολαίοις, περὶ ταχείας μεταστάσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἰς Ἑλληνικὸν καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ Βυζαντιακοῦ, παρὰ δὲ τοῖς συνετωτέροις, περὶ διανοιγομένου νέου

1. Παπαρηγοπούλου. Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. ΣΤ', μέρος β' σ. 114 (συμπλήρωμα Καρολίδου).

σταδίου προόδου και άκμης ύλικής και πνευματικής του 'Ελληνισμού δια του έν έλευθερία λειτουργοῦντος νέου τουρκικοῦ πολιτεύματος».

Ἐντὸς τοιαύτης ἀτμοσφαίρας πλήρους αἰσιοδοξίας ἤρχισεν ἡ τετραετὴς περίοδος ἀπὸ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1912, τὰς πρώτας ὅμως αἰσιοδόξους προβλέψεις ἀνέτρεψαν ραγδαῖαι ἐξελίξεις τῆς πολιτικῆς τῶν ὁμόρων πρὸς τὴν Τουρκίαν κρατῶν, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912-1913, συνεπεία τῶν ὁποίων ἐπῆλθεν ἡ κατάλυσις τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις αὐτῆς καὶ ὁ διαμελισμὸς τῆς μεταξὺ τῶν νικητῶν.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἄμεσα ἐνδιαφέροντα τοῦ θέματός μας, περὶ τῶν τυχῶν δηλαδὴ τοῦ Μοναστηρίου, ἐκθέτομεν ἐν ὀλίγοις τὴν ἀτμόσφαιραν ἐντὸς τῆς ὁποίας διεβίουν οἱ Ἕλληνες τῆς μαρτυρικῆς πόλεως, ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου. Ἐντὸς ἐνὸς μηνός, ὡς γνωστόν, ἀφ' ἧς ἐκηρύχθη ὁ συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας, εἶχεν ἤδη οὗτος κερδηθῆ ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ εἶχεν ἐπέλθει ἡ πλήρης σχεδὸν κατάρρευσις τῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεδιώκοντο ὑπὸ τῶν προελαυνόντων συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ αἱ ἐπαρχίαι των κατελαμβάνοντο ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Ἐν δεδομένη στιγμῇ κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου 1912, οἱ μὲν Βούλγαροι εὐρίσκοντο ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Θράκῃ, οἱ δὲ Σέρβοι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κουμανόβου εἶχον καταλάβει ὅλην τὴν βόρειον Μακεδονίαν καὶ, φθάσαντες εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Πελαγονίας, εἶχον σταματήσει παρὰ τὸν Ἐριγῶνα, εἰς τὸ θρυλικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν των «Μπάκιρνο γκοῦμνο», ὅπου ἐν ἀδρανεῖᾳ παρέμενον ἐπὶ δέκα τρεῖς ἡμέρας, πιστεύοντες ὅτι αὐτοὶ εἶχον ἤδη ἐπιτύχει τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς των, μὴ προτιθέμενοι νὰ προελάσουν πρὸς ἐκτόπισιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων καὶ συνάντησιν μετὰ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων¹.

Ἐξ ἄλλου τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἶχον καταλάβει ὀλόκληρον τὴν νοτιαν καὶ δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἶχον μίαν ἰσχυρὰν φάλαγγα δρῶσαν πρὸς βορρᾶν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Μοναστήριον. Ἀλλὰ συνεπεία ἐνὸς μοιραίου ἀτυχήματος, ἡ Ε' μεραρχία ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ματθαιοπούλου εὐρίσκετο καθηλωμένη ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ σπεύσῃ πρὸς κατάληψιν τοῦ Μοναστηρίου. Μεταξὺ ὅμως τοῦ μετώπου τῶν ἐκ βορρᾶ κατερχομένων σερβικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ καθηλωμένου προσκαίρως παρὰ τὴν Μπάνιτσαν ἑλληνικοῦ μετώπου ὑπῆρχον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μοναστηρίου ἄρκεται συντεταγμένοι καὶ ἀξιόμαχοι ἐχθρικοὶ δυνάμεις. Τὸ κοινὸν βεβαίως συμφέρον ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς συμμάχους τὴν πάσῃ θυσίᾳ καὶ διὰ τοῦ ραγδαίου συντονισμοῦ τῶν ἐκατέρωθεν ἐνεργειῶν ἐκμηδένισιν τῶν ὑπολειπομένων τουρκικῶν δυνάμεων. Οὕτω, διὰ τηλεγραφήματός του τῆς 19/10/1912 πρὸς τὸ Γενικὸν Σερβικὸν Ἐπιτελεῖον, τὸ Γενικὸν Ἑλληνικὸν Ἐπιτελεῖον εἰσηγήθη τὴν ἐπίσπευσιν

1. Τὴν ἀποψιν αὐτὴν ἐξέφραζον Σέρβοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἤδη τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς εἰσόδου των εἰς τὸ Μοναστήρι.

τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς καταστάσεως. Περὶ τῆς δραματικῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια κατέληξαν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Μοναστηρίου ὑπὸ τῶν σερβικῶν δυνάμεων, ἔχομεν πιστὴν ἀφήγησιν εἰς τὸ παρατιθέμενον σημείωμα, ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου Νάλτσα, μακεδονομάχου, πατρὸς τοῦ φίλου Χριστοφόρου Νάλτσα.

Μετὰ τὴν γενομένην τὴν 13/26-10-1912 κατάληψιν τῶν Σκοπίων ὑπὸ τοῦ προελαύνοντος σερβικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν συνέχισιν τῆς προελάσεώς του πρὸς νότον, καταδιωκόντος τὸν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κουμανόβου ὑποχωροῦντα πρὸς Μοναστήριον τουρκικὸν στρατὸν (6ον καὶ 7ον σώματα στρατοῦ), ὁ ἐν Σκοπίοις γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσίας ἀπὸ τῆς 18/31-10-1912 παρηκολούθει τὰς ἐπιχειρήσεις, συνοδεύων τὸν Σέρβον διάδοχον τοῦ θρόνου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον του, καὶ παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἐπιτελείῳ Σέρβους διπλωματικούς συμβούλους τοῦ ἀρχιστρατήγου τὰς συμβουλὰς του ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως.

Τὴν 19-10/1-11-1912 ἐπειδὴ ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, ἀπευθυνομένου πρὸς τὸ Σερβικὸν Γενικὸν Στρατηγεῖον καὶ ζητοῦντος τὴν ἐνέργειαν ἐκ μέρους τῶν Σέρβων ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ Μοναστηρίου συγκεντρωμένων τουρκικῶν δυνάμεων ἐγνώσθη ἡ προέλασις ἰσχυρᾶς ἐλληνικῆς φάλαγγος πρὸς βορρᾶν με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τοῦ Μοναστηρίου, ὁ Ρῶσος πρόξενος συνεβούλευσε εἰς τοὺς Σέρβους τὴν ἀμεσον ἐνέργειαν ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Τούρκων με σκοπὸν ὄχι βέβαια νὰ συνδράμουν τοὺς πιεζομένους Ἕλληνας, ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσουν οἱ Σέρβοι πρῶτοι εἰς Μοναστήριον καὶ καταλάβουν τοῦτο πρὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἐπίθεσις ὄντως ἤρχισε, ἀλλὰ κατεφάνη ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου διοικητοῦ στρατιᾶς Ζεκῆ πασᾶ προβαλλομένη ἀντίστασις ἦτο σοβαρωτάτη καὶ δὲν προεβλέπετο ἡ σύντομος ὑπερνίκησις τῆς. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὁ Ρῶσος πρόξενος, ἄγνωστον ἂν ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας ἢ κατόπιν ὁδηγιῶν τῆς κυβερνήσεώς του, προέβη εἰς τολμηρὸν διάβημα. Τὴν νύκτα τῆς 19-10/1-11-1912, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διερμηνέως του, προσῆλθεν εἰς τὰς τουρκικὰς προφυλακὰς καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ὁδηγήσουν πρὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου, παρ' οὐ ἐγένετο ἀμέσως δεκτός.

Περὶ τοῦ τί ἀντηλλάγη μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν τότε οὐδὲν μέχρι σήμερον θετικὸν ἔχει γνωσθῆ. Ἐλέγετο ὁμοίως ἔκτοτε ἀπὸ τῆς τουρκικῆς πλευρᾶς, ὡς μοι ἐγνώρισεν ὁ Ἀβδούλ Κιανῆ, εἰς τὸν ὅποιον τοῦ εἶπε σχετικῶς ὁ λοχαγὸς Ριφαάτ Κιανῆ, ἀδελφός του ὑπηρετῶν εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Ζακῆ πασᾶ, ὁ Ρῶσος πρόξενος, κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεώς του, συνεβούλευσε τὸν Τούρκον ἀρχιστράτηγον, τελοῦντα εἰς πλήρη ἀποκλεισμὸν καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἐπικοινωνήσῃ οὔτε μετὰ τῆς Κων)πόλεως, οὔτε μετὰ τῶν στρατιῶν Κεντρικῆς Μακεδονίας ἢ Θράκης λόγῳ διακοπῆς τῶν τηλεγραφικῶν ἐπικοινωνιῶν ὑπὸ τῶν προελαυνουσῶν ἐλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν φάλαγγων, νὰ μὴ κατατρίβεται εἰς ἐξαντλητικὰς καὶ ἀγόνους μάχας, ἐφ' ὅσον εἶναι ἤδη φανερόν ὅτι ἡ Μακεδονία ἔχει ἀπολεσθῆ διὰ τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ νὰ κατευθυνθῇ τὸ ταχύτερον με τὰ ἀπομένοντα συντεταγμένα στρατεύματά του πρὸς νοτιοδυσμὰς καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Νοτίου Ἀλβανίας πρὸς τὴν Ἡπειρον, διὰ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ἐκεῖ κινδυνεύοντος Ἐσσάτ πασᾶ καὶ ἀφήσῃ οὕτως ἐλευθέραν τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς Σέρβους, διὰ νὰ κατευθυνθοῦν ἀνενόχλητοι καὶ εἰσέλθουν εἰς Μοναστήριον. Διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ περιεσώζοντο τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Ἀλβανία διὰ τὴν Τουρκίαν, ἐφ' ὅσον ἡ Μακεδονία εἶχεν ὀριστικῶς ἀπολεσθῆ. Κατὰ τινὰ διάδοσιν μάλιστα, εὐρύτατα κυκλοφορήσασαν τότε μεταξὺ τῶν Τούρκων ἀξιωματικῶν τοῦ ἐναντι τῶν Σέρβων πολεμήσαντος σώματος στρατοῦ, ὁ ἀρχιστράτηγος Ζεκῆ πασᾶς ἐδωροδοκῆθη ὑπὸ τοῦ Ρῶσου προξένου διὰ τοῦ ποσοῦ τῶν 20.000 χρυσῶν λιρῶν Τουρκίας, τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο κατ' ἄλλους ἔλαβεν μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ Τζαβῆτ πασᾶς, διοικητῆς τοῦ 5ου σώματος στρατοῦ Μοναστηρίου. Ὡς πρὸς τὴν

ἐξεύρεσιν τοῦ ποσοῦ τῶν 20.000 λιρῶν, ὡς ἐγνώσθη τότε, τοῦτο ἐζητήθη παρὰ ἀπεσταλμένου τοῦ Ρώσου προξένου ἀπὸ τὸ ἐν Σκοπίοις ὑποκατάστημα τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζῆς καὶ τῷ ἐχορηγήθη διὰ λογαριασμὸν τοῦ ρωσικοῦ κράτους, κατόπιν σχετικῆς τοῦ Ρώσου προξένου ἐπιστολῆς, ὑπὸ τοῦ τότε ὑποδιευθυντοῦ τῆς Τραπεζῆς Ἰταλοῦ Βερνάτζα, ἀπεστάλη δὲ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου διὰ στρατιωτικοῦ αὐτοκινήτου, συνοδευομένου ὑπὸ Σέρβου ἀξιωματικοῦ καὶ δύο ὀπλιτῶν, εἰς τὸ Γενικὸν Σερβικὸν Στρατηγεῖον.

Οὕτως ἀντὶ νὰ ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν Σέρβων τὰ 5ον, 6ον καὶ 7ον τουρκικὰ σώματα στρατοῦ, ἀντετάχθησαν μόνον τὰ δύο τελευταῖα μὲ ἐλαχίστας αὐτῶν δυνάμεις, τοῦ 5ου ἀδρανῆσαντος τελείως ἔναντι αὐτῶν. Μὴ πιεζόμενοι δὲ οἱ Τούρκοι ποσῶς ὑπὸ τῶν Σέρβων συγκρούσθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Φλωρίνῃ καὶ Μπανίτση (σημερινῇ Βεύῃ) διὰ τῆς 18ης μεραρχίας αὐτῶν, ἐπίτεθείσης κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἷτινες εὐρέθησαν οὕτως εἰς δυσχερῆ θέσιν.

Κατὰ τὴν τετραήμερον μάχην τοῦ Περλεπέ 20-24-10/2-6-11-1912 καίτοι ὁ διεξαχθεὶς ἀγὼν ἦτο πολυήμερος, ἀνευ ὁμῶς πολλῶν ἀπωλειῶν ἑκατέρωθεν, οἱ Τούρκοι δὲν προέβαλον τὴν ὑπὸ πάντων ἀναμενομένην σθεναρὰν ἀντίστασιν, ἀλλὰ ἠττηθέντες ὑπεχώρησαν τὴν 24-10/6-11-1912 πρὸς Μοναστήριον, ὅπου ἐπίσης κατὰ τὴν πενθήμερον μάχην 1-5/14-18-11-1912 μετὰ ὄλως ἄτονον ἀντίστασιν ἠττήθησαν καὶ τμημα μὲν ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ παραδοθῇ εἰς τοὺς Σέρβους, μερικὰ δέ, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσύντακτα, τμήματα ὑπεχώρησαν πρὸς Κορυτσᾶν (10.000 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Τζαβῆτ πασᾶν) καὶ πρὸς Ἰωάννινα (15.000 ὑπὸ τὸν Ζεκῆ πασᾶν).

Ἡ προέλασις τῶν σερβικῶν στρατευμάτων ἤρχισε τὴν 1ην Νοεμβρίου. Οἱ Σέρβοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τὸν Ἐριγῶνα καὶ οὕτω ἐδόθη πρὸ τοῦ Μοναστηρίου ἡ τελευταία μάχη διαρκέσασα ἀπὸ τῆς 1ης μέχρι τῆς 5ης Νοεμβρίου 1912. Ἡ ἀντίστασις τῶν Τούρκων ὑπῆρξεν ἄτονος, διότι ὁ τουρκικὸς στρατὸς καταπεπονημένος ἀπὸ τὰς προηγηθείσας μάχας εὐρίσκετο ἐν συνεχεῖ ὑποχωρήσει, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ εἶχον χάσει τὴν πίστιν των εἰς τὴν νίκην καὶ ὡς ἦτο ἐπόμενον ἠττήθησαν.

Ἡ κατάστασις ἐντὸς τῆς πόλεως Μοναστηρίου διὰ τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν εἶχε διαμορφωθῆ διαφοροτρόπως. Ἄμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου, αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ διὰ λόγους προνοίας εἶχον συλλάβει καὶ ἀπομονώσει ἐντὸς τῶν ἀπεράντων «κοκκίνων» στρατῶνων χιλιάδας χριστιανῶν, προερχομένων ἀπὸ τὴν ἄμεσον περιφέρειαν τοῦ βιλαετίου, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος. Μεταξὺ αὐτῶν εἶχον συλληφθῆ 400 Ἑλληνες Μοναστηριῶται, ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων.

Ὅταν ὁμῶς ἡ κατάστασις ἐδυσχεράνη καὶ δὲν ἐτίθετο πλέον ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ἐπερχομένη κατάρρευσις, πρωτοβουλία τοῦ Μουφτῆ συνεκλήθη συμβούλιον τῶν Ἀγιάνηδων (ἐντοπίων προυχόντων Τούρκων), ἵνα συσκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου, κυρίως δὲ περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ. Ὅποια μεταστροφή τῆς μοίρας. Οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι φαντασιοκόποι, οἱ ὅποιοι πρὸ τεσσάρων μόλις ἐτῶν εἰς τὸν ἴδιον τόπον εἶχον ἀνακηρύξει τὸ σύνταγμα καὶ ἐπηγγέλλοντο τὴν ἀναγέννησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, τώρα πανικόβλητοι ἀνεγνώριζον τὸ κρίσιμον τῆς θέσεώς των καὶ ἐζήτουν σανίδα σωτηρίας τοῦ λαοῦ των. Τὸ συμβούλιον τοῦτο τῶν ἀγάδων προέβη εἰς ἐσπευσμένην λήψιν ἀποφά-

σεως, ὅπως προβοῦν εἰς ἀμέσους συνεννοήσεις μετὰ τῆς μητροπόλεως Πελαγονίας ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἀποσταλῆ ἐπιτροπὴ πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων, ἣ ὁποία νὰ προσφέρῃ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, καὶ παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν κατάληψιν, ἵνα ἀποσοβηθῆ ὁ ἐπικρεμάμενος κίνδυνος τῆς σερβικῆς κατοχῆς, τὴν ὁποίαν ἀπέστεργον. Ἐπίσης ἀπεφασίσθη ἡ ἄμεσος ἀποφυλάκισις τῶν ὁμήρων. Παραλλήλως οἱ ἀξιοθρήνητοι ἀγάδες, ἕκαστος ἀναλόγως τῶν καλῶν προηγουμένων σχέσεων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς των, ἐζήτουν ἄσυλον εἰς ἐλληνικὰς οἰκογενεῖας δι' ἑαυτοὺς καὶ τὰς οἰκογενεῖας των, τὸ ὁποῖον τοῖς ἐδόθη μέχρις ὅτου παρῆλθεν ὁ κίνδυνος τῶν πρώτων ἡμερῶν καὶ ἠμπεδώθη ἡ τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐν τῇ πόλει.

Ἡ τελευταία νύκτα (5-6 Νοεμβρίου 1912) τῆς τουρκοκρατίας ἐν Μοναστηρίῳ.

«Φεύγουν οἱ τύραννοι χλωμοί...».

Ἡ ὑποχώρησις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἤρχισεν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς μάχης, ἀσφαλῶς διὰ νὰ προλάβουν νὰ διαπεραιωθοῦν πρὸς τὸν καθωρισμένον προορισμὸν αὐτῶν, τὴν Κορυτσάν καὶ τὰ Ἰωάννινα. Οἱ οὕτω περὶ σωθέντες ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν στρατευμάτων. Οἱ ἐναπομείναντες ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν.

Ἐπὶ δύο συνεχῆ ἡμερονύκτια, διὰ τῶν παραλλήλων ὁδῶν τῆς πόλεως αἱ ὁποῖαι ἄγουν ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ., ἀδιακόπως ὤδευον τὰ συντετριμμένα τμήματα τῆς στρατιᾶς κατευθυνόμενα πρὸς Δυσμάς. Ἀλησμόνητο παραμένει εἰς τὴν μνήμην μας τὸ θέαμα τῆς τελευταίας νύκτας 5-6 Νοεμβρίου 1912. Ὁ χειμῶνας βαρὺς, ἄφθονα τὰ χιόνια εἰς τοὺς δρόμους, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπον κίνησιν εἶχον μεταβληθῆ εἰς παχὺ τέλμα. Ἀπὸ τὰ κλεισμένα καὶ σκοτεινὰ παράθυρά μας παρηκολουθούσαμεν τὴν ἀτελείωτον, πένθιμον καὶ σιωπηλὴν συνοδείαν ὀρθίων χλωμῶν φαντασμάτων, κινουμένων βραδέως. Μὲ σκυμμένα τὰ κεφάλια, χωμένοι εἰς τὴν λάσπην, φορτωμένοι μὲ τὰ ἐξαρτήματα καὶ τὸν ὀπλισμὸν των, ἐσύροντο πρὸς τὸ ἄγνωστον. Ἦτο μία τραγικὴ κηδεῖα τῆς πεντακοσιετοῦς κυριαρχίας των.

Τὴν 7ην Νοεμβρίου 1912 τὰ σερβικὰ στρατεύματα συντεταγμένα εἰσῆλθον καὶ κατέλαβον τὸ Μοναστήριον. Κατήρχοντο προερχόμενα ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας διαβάσεις τῆς πρὸς Β. βουνοσειρᾶς, τὸ Διαβατό, καὶ μὲ βῆμα στρατών, ἀκμαῖοι, προήλαυνον εἰς τὴν ἀντίπεραν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δραγόρα. Ἐνεθύμιζον παλαιὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας. Καὶ ἀστραπιαίως μία σκέψις φυγῆς διηυλάκωσε τὸ μυαλό μας.

Ἐντὸς τῆς πόλεως παρέμεινεν ἓνα τμήμα αὐτῶν διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἀρχῶν. Τὸ μεγαλύτερον ἐσυνέχισεν τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν, μὲ κατεύθυνσιν τὴν Φλώριναν, πρὸς συνάντησιν τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων.

Ἡ εἴσοδος τῶν Σέρβων εἰς τὴν πόλιν δὲν προεκάλεσεν κανέναν ἐνθουσιασμόν, διότι, διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Μοναστηρίου, οἱ Σέρβοι ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι. Στοιχεῖον σερβικὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν ἀριθμουμένων εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς οἰκογενειῶν, ἀποτελουσῶν ἓνα πυρῆνα πλασματικῆς κοινότητος διὰ πολιτικὴν προπαγάνδαν. Ἐὰν ἦσαν δικαιολογημένοι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι εἶχον τοὺς λόγους των νὰ μὴ πανηγυρίζουν, ἡμεῖς ὡς Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς χθὲς ἐπιστεύαμεν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ κατελάμβανε τὸ Μοναστήριον, δυσκόλως συνεκρατούσαμεν τὴν πικρίαν μας. Παρ' ὅλα ταῦτα συγκεκινημένοι ἀπὸ τὰς γενικὰς ἐπιτυχίας τῶν συμμάχων καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς προαιωνίας τουρκοκρατίας, ἐπλησιάσαμεν τοὺς στρατιωτικούς, ἀξιωματικούς καὶ φαντάρους, καὶ διὰ τὸ εὐπροσῆγορον ἦθος τὸ ὅποιον διακρίνει τὴν ράτσαν των, τοὺς ἐσυμπαθήσαμεν.

Κατὰ μείζονα δὲ λόγον αἱ σχέσεις μας ἐθερμάνθησαν ἡμέρα τῆ ἡμέρα περισσότερο, καθ' ὅσον ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς εἰσόδου των εἰς τὸ Μοναστήριον δὲν ἔπαυον μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, νὰ μᾶς ἐπαναλαμβάνουν: «Τὸ Μοναστήρι δὲν εἶναι δικό μας, τὸ Μοναστήρι εἶναι ἑλληνικόν». Ἐπίσης μᾶς ἔλεγαν: Αἱ δικαί μας βλέψεις, τὰ ὄνειρά μας εἶναι «τὸ Μπάκιρνο γκουῖμνο» (χάλκινον ἄλῳνι) (περίπου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ θρύλου μας τῆς «Κόκκινης Μηλιᾶς»).

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μοναστηρίου, οἱ Μοναστηριῶται, ἐδοκίμασαν μίαν μεγάλην χαρὰν καὶ εὐτυχίαν ὑποδεχόμενοι τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν πριγκήπων Γεωργίου, Ἀλεξάνδρου καὶ Παύλου, οἱ ὅποιοι ἦλθον νὰ χαιρετήσουν τὸ ἐλευθερωμένον Μοναστήριον. Κατευθύνθησαν εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ὅπου ἐψάλη συγκινητικὴ δοξολογία. Ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ περίβολος αὐτῆς ἦσαν κατάμεστοι. Ἡ διψασμένη Μοναστηριώτικη ψυχὴ ἐξέσπασεν εἰς φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ. Τότε ἡ φαντασία μας ἐδούλευεν καὶ ἐνομίζαμεν ὅτι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Διαδόχου ἦτο ὁ ἄρραβὼν τῆς προσαρτήσεως τοῦ Μοναστηρίου εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν Κράτος.

Ἡκολούθησαν ἐξ-ἑ τὰ μῆνες πλήρεις μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων, τῶν ὁποίων ἕκαστον ὑπῆρξεν ἐν σταθερὸν βῆμα πρὸς τὴν ἄνοδον καὶ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ἑλληνικῶν ἐνωδῶν. Τὴν 19ην Μαΐου 1913 ὑπεγράφετο ἡ ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὴν 16ην Ἰουνίου ἐκηρύσσετο ὁ δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὴν 28ην Ἰουλίου ὑπεγράφετο ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, ἡ ὁποία ἔφερε τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Νέστον.

Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἐπέστεψε τὸ μεγαλειῶδες ἔργον τοῦ Μεγάλου Κρητός, τὸν ὅποιον ἡ Θεία Πρόνοια ἔστειλεν εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν, διὰ νὰ ἐνσαρκώσῃ προαιωνίους πόθους τοῦ ἔθνους καὶ μεταφέρῃ τὰ σύνορά της ἀπὸ τὴν Μελούναν εἰς τὸν Νέστον.

Ἡ ὀλοκλήρωσις ὄλων τῶν πόθων τοῦ ἔθνους καὶ ὄλων τῶν ὀνείρων του ἀσφαλῶς δὲν ἦτο τότε ἐφικτή, λόγῳ κολοσσιαίων συγκρουομένων συμφερόντων, τὰ ὅποια ἐρρυθμίζοντο συμβιβαστικῶς εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Δυστυχῶς οὔτε βραδύτερον ἐπέπρωτο νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ ἀφήσωμεν ἀσχολίαστα δύο ἀμαυρὰ σημεῖα τῆς συνθήκης, τὴν μεγάλην δηλαδὴ ἐθνικὴν ἀδικίαν, ἣ ὅποια διεπράχθη εἰς ἓνα τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὅποιον ἐδικαιοῦτο καλυτέρας τύχης καὶ μεταχειρίσεως.

Ἐννοοῦμεν πρῶτον τὴν θυσίαν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς περιοχῆς του καὶ δεύτερον τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ρουμανικῆς πλασματικῆς μειονότητος ἐντὸς τῶν νέων ἐπαρχιῶν καὶ τὴν παραχώρησιν ἰδιαιτέρων προνομίων σχολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν εἰς αὐτήν.

Πιστεύομεν ὅτι ἀμφότεραι αἱ θυσίαι αὗται ὠφείλοντο βασικῶς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλαδικῶν ἀγνοίαν τῆς σημασίας τοῦ κουτσοβλαχικοῦ στοιχείου, τῆς καταγωγῆς του καὶ τοῦ ρόλου, τὸν ὅποιον ἔπαιξεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς νεωτέρας ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀγνοίαν βαρύνουσαν τὴν διανόησιν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν διπλωματίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἣ ὅποια συνέβαλεν εἰς τὴν μειωμένην ἐκτίμησιν τῆς πραγματικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, δηλαδὴ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς περιοχῆς του, τὸ ὅποιον ἀδίκως ἐθυσιάσθη, πιστεύομεν ὅτι τοῦτο ὑπῆρξεν ἀσυγχώρητον πολιτικὸν σφάλμα. Τὸ Μοναστήριον προσέφερεν εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν, καθ' ὄλον τὸν 19ον αἰῶνα μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς τουρκοκρατίας, τόσα ὅσα ἴσως συνολικῶς δὲν προσέφεραν ὅλα τὰ λοιπὰ κέντρα τῆς Μακεδονίας. Ἐπρομάχησεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας, διότι εἶχε τεθῆ ἀπὸ τὴν μοῖραν εἰς τὸ νευραλγικώτερον σημεῖον ἀποτελοῦν τὸν κυριώτερον σπόνδυλον τῆς στήλης, ἣ ὅποια διετήρησεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἀκμαίαν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, ὥστε ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, νὰ παραδοθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Πατρίδος. Τὸ Μοναστήριον ὑπῆρξεν τὸ ἱερὸν σύμβολον, ἣ ἱερὰ σημαία τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς τοιαύτη ἔπρεπε νὰ περισωθῇ.

Ἀντιθέτως οἱ Σέρβοι δὲν εἶχον δικαιώματα ἐπὶ τῆς πόλεως, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχε σερβικὸν στοιχεῖον ἐντὸς αὐτῆς, οὔτε ποτὲ ἔδειξαν, διαρκοῦντος τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, κυριαρχικὸν ἐνδιαφέρον ἐπ' αὐτῆς, ἀναιμάκτως δὲ κατέκτησαν τὴν πόλιν. Οὔτε δὲ κὰν οἰκονομικὸν συμφέρον τι ὑπῆρχε, τὸ ὅποιον νὰ ἐνίσχυε, μετὰ τὴν κατοχὴν, τὰς διεκδικήσεις των, διότι ὡς πόλις μεσόγειος καὶ ἐπὶ τῶν συνόρων κειμένη, χωρὶς ἐνδοχώραν ἦτο καταδικασμένη νὰ φθίνη. Καὶ πράγματι ὑπὸ τὸ σερβικὸν καθεστῶς συντόμως μετεβλήθη εἰς μεγάλο χωριό, οἱ δὲ κάτοικοί της ἀπεδήμουν σωρηδόν. Ἡ μόνη ἀξιοπρεπὴς καὶ δικαία λύσις τοῦ ζητήματος Μοναστηρίου θὰ ἦτο νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα ἐνώπιον τοῦ λαοῦ δι' ἐλευθέρου δημοψηφίσματος, ἔστω καὶ διὰ μίαν στενὴν περιοχὴν πε-

ριλαμβάνουσιν τὸ Μοναστήριον μετὰ τῶν πλησιεστέρων κοινοτήτων. Οὐδεμία πιθανότης ὑπῆρχε νὰ ἀποβῆ τότε τὸ δημοψήφισμα ὑπὲρ τῶν Σέρβων.

Ὅταν προσεκλήθη ὁ Βενιζέλος νὰ μεταβῆ ἐσπευσμένως εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Βουκουρεστίου, ἐπειδὴ αἱ συγκοινωνίαι ἦσαν διακεκομμένα εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὁ Βενιζέλος κατ' ἀνάγκην ἐδέχθη τὸ δρομολόγιον μέσῳ Μοναστηρίου καὶ Σερβίας.

Διεδόθη ἀστραπιαίως ἡ εἶδησις τῆς ἀναμενομένης ἀφίξεως τοῦ Βενιζέλου καὶ εὐρέθημεν πολὺς κόσμος εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, ὅπου διὰ πρώτην φοράν, ἴσως οἱ περισσότεροι, ἔβλεπον τὸν μεγάλον κυβερνήτην. Εὐσταλῆς, ὅπως ἦτο, κατηυθύνθη πεζὸς πρὸς τὸ Προξενεῖον, ὅπου τὸν συνώδυσεν ἄπειρον πλῆθος ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐκδηλώσεων.

Τὸ ἴδιον δρομολόγιον ἐξέλεξεν καὶ διὰ τὴν ἐπιστροφήν. Αὐτὴν τὴν φοράν κατηυθύνθη εἰς τὸ οἶκημα τῆς μητροπόλεως καὶ ἐζήτησε νὰ συγκληθῆ ἀμέσως ἡ κοινοτικὴ ἀντιπροσωπεία. Ἀνεμέναμεν ἔξω τῆς μητροπόλεως νὰ πληροφορηθῶμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνδιασκέψεως.

Ὅταν ἐλύθη ἡ συνεδρίασις καὶ ὁ Βενιζέλος ἀπεχώρησε, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶδαμεν τὰ μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας κατηφῆ νὰ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν μητρόπολιν καὶ ἐπληροφορήθημεν τὴν καταδίκην μας. Ὁ Βενιζέλος ἀνεκοίνωσε ὅτι δυστυχῶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως, τὸ Μοναστήριον θὰ ἔμενεν εἰς τὴν Σερβίαν. Ἐλπίζω, εἶπεν, ὅτι θὰ δυνηθῆτε νὰ περάσετε καλὰ μὲ τοὺς Σέρβους, ἀλλὰ, ἂν θέλετε, ἢμπορῶ νὰ σᾶς ἐγκαταστήσω εἰς τὴν Φλώριναν, ὅπου νὰ ἀποκτήσωμεν τὸ «Νέον Μοναστήριον».

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον σημεῖον, δηλαδὴ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πλασματικῆς μειονότητος τῶν ρουμανιζόντων, τοῦτο ὑπῆρξε μία καθαρὰ μείωσις τοῦ γοήτρου τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἐπιβραβεύσεως τοῦ ἔργου μιᾶς ἀνεντίμου καὶ αἰσχρᾶς προπαγανδιστικῆς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία ἄλλωστε εἶχεν ἐξαρθρωθῆ διὰ τῶν πολυετῶν ἀδυσωπήτων ἀγώνων τῶν Ἑλληνοβλάχων καὶ ἦτο ἐτοιμοθάνατος. Ἀλλὰ ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς γενέσεως τῆς προπαγάνδας δὲν ἦτο ἄλλος, παρὰ ἡ δημιουργία δικαιωμάτων, προεξοφλούντων ἀνταλλαγὰς κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς κληρονομίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπερ ἐπετεύχθη.

Ἡ ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς παραχώρησις αὕτη ἀντικειμενικῶς κρινομένη παρουσιάζετο ὡς ἀνάγκη ἐπιβαλλομένη ἀπὸ σκοπιμότητα. Ἡ ἑλληνικὴ διπλωματία ἐν τῇ συνδιασκέψει τοῦ Βουκουρεστίου εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐμένειαν τῆς Ρουμανίας ὑπὲρ τῶν δικαίων, διὰ τὰ ὁποῖα ἠγωνίζετο. Γνωρίζων ὁ Βενιζέλος τὸν σκόπελον, εἰς τὸν ὁποῖον προσέκοπτον ἀπὸ ἐτῶν αἱ ὀμαλαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, τὸ ζήτημα δηλαδὴ τῶν ρουμανιζόντων τῆς Μακεδονίας, ἀφ' οὗ προκαταρκτικῶς ἐκαλλιέργησεν ἀπὸ καιροῦ σχέσεις φιλίας μὲ τὴν τότε κυβέρνησιν τῆς Ρουμανίας, προσεφέρθη εὐθαρσῶς νὰ λύσῃ τὸ Κουτσοβλαχικὸν Ζήτημα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς

ρουμανικῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας αὐτῶν.

Οὕτω τὸ μὲν Κουτσοβλαχικὸν πρόβλημα ἐλύθη διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς δύο συντόμων ἐπιστολῶν, ἡ δὲ εὐμένεια τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἐπετεύχθη καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξησφαλίσθη ἡ πλήρης δικαίωσις τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας.

Αἱ ἀνταλλαγεῖσαι δύο ταυτόσημοι ἐπιστολαὶ ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 28 Ἰουλίου (5 Αὐγούστου) 1913 μεταξὺ τῶν πρωθυπουργῶν Ρουμανίας καὶ Ἑλλάδος ἔχουν ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Α.Ε. ὁ κύριος Τάκε Μαγιорέσκο, πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Ρουμανίας κ.λ.π.... πρὸς τὸν κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον, πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος κ.λ.π.....

Ὡς συνεφωνήθη κατὰ τὰς ἡμετέρας διαπραγματεύσεις ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσω τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα, ἵνα ἀποκρινομένη εἰς τὴν παροῦσαν διακοίνωσιν εὐαρεστηθῇ νὰ μοὶ ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι:

Ἡ Ἑλλὰς συγκατατίθεται νὰ παράσχη αὐτονομίαν εἰς τὰς τῶν Κουτσοβλάχων σχολὰς καὶ ἐκκλησίας τὰς εὐρισκομένας ἐν ταῖς μελλούσαις ἑλληνικαῖς κτήσεσι καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν σύστασιν ἐπισκοπῆς διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τούτους, τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως δυναμένης νὰ ἐπιχορηγῇ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ εἰρημένα ἐνεστῶτα ἢ μέλλοντα θρησκευτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα».

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ὑπῆρξε ταυτόσημος ἀποδεχομένη τὴν ὡς ἄνω λύσιν τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος.

Ὁ Καρολίδης ὡς ἑξῆς σχολιάζει τὴν ἐπιτευχθεῖσαν λύσιν τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος.

«Ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς οὐδεμίαν εἶχεν ἐξουσίαν τοῦ λύσαι τοιοῦτον ζήτημα, ἀλλ' εὐρεθεὶς πρὸ ἀπροόπτου ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρουμανίαν τὴν εὐθηνὴν ταύτην νίκην, βασιζομένην ἐπὶ ἀορίστων καὶ ἐφημέρων προνομίων, ὅπως ἐπιτύχῃ, εἰ δυνατόν, περισσοτέρας ὠφελείας ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου», καὶ κατωτέρω προσθέτει... «Τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἡμισυ αἰῶνα ἀπησχόλησε τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν καὶ προεκάλεσεν συνόδους καὶ ὄρους συνόδων, ἐλύετο δι' ἀνταλλαγῆς ἐπιστολῶν μεταξὺ δύο πρωθυπουργῶν χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πρὸς τοῦτο καὶ ἄδεια ἐκκλησιαστικῆ, οὐδὲ γνώσις τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.... Οὕτω ἐλύθη ὀριστικῶς τὸ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὀχληρὸν κουτσοβλαχικὸν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὅπως τεχνητῶς δημιουργηθὲν καὶ τοσαύτας προκαλέσαν ἑκατέρωθεν (μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας) προστριβάς»¹.

1. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους (συμπλήρωμα Καρολίδου), τ. ΣΤ', μέρος β', σ. 153-154 καὶ ὑποσ. σ. 153.

Παραθέτομεν μίαν περίεργον ιστορίαν ἀναφερομένην εἰς τὰ παρασκήνια τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Βουκουρεστίου, παραλαμβάνοντες αὐτὴν ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν ἀφήγημα τοῦ Γ. Ρούσου «Ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ ἐποχὴ του» («Βῆμα» τῆς 18/6/1961).

«Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ προελαύνων πρὸς τὴν Σόφίαν ὑπέστη μίαν ἀπροσδόκητον ἀτυχίαν. Τέσσαρες μεραρχίαι παρὰ τὴν Κρέσναν καὶ τὴν Τζουμαγιάν, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσουν. Τὸ περιστατικὸν αὐτὸ συνέβαινε ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ὅπου ἐν συμβουλίῳ εἶχε τεθῆ ὡμῶς τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀνακωχῆς εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Οἱ Βούλγαροι ἐνημερωμένοι περὶ τῆς καταστάσεως ὠρῶντο ὅτι εἶχον τσακίσει τέσσαρας μεραρχίας. Ὁ Βενιζέλος διέψευδε κατηγορηματικῶς τοῦτο καὶ μὴ ὑπαρχούσης καμμιᾶς ἐπιβεβαιώσεως τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῶν Βουλγάρων ἐκ μέρους ρουμανικῶν πηγῶν, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ρουμανίας, δι' ἀπειλῶν ἐπειθανάγκασε τὴν βουλγαρικὴν ἀντιπροσωπείαν νὰ ἀποδεχθῆ τὴν ἀνακωχὴν.

Ἦτο μεγάλη ἡ ἐπιτυχία τοῦ Βενιζέλου, ἀλλὰ τὸ ἀξιοπερίεργον εἶναι ὅτι κατὰ μέγα μέρος ἐχρεωστεῖτο εἰς ἓνα μυστηριώδη συνεργάτην καὶ ἄγνωστον φίλον τῆς Ἑλλάδος, τὸν Γεν. Διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας Μίσσιου. Αὐτὸς ὁ ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ Βασιλέως Καρόλου εἶχεν ἀποκρύψει ὅλα τὰ τηλεγραφήματα, τὰ ὅποια ἀνήγγελλον ὅτι αἱ μεραρχίαι μας ὑπεχώρουν. Ἐδωσε δὲ αὐτὰ πρὸς δημοσίευσιν μετὰ πολλὰς ὥρας καὶ οὕτω αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Βουλγάρων ἔμειναν ἄγνωστοι ἐπὶ τόσας κρισίμους ὥρας.

Ὅταν ὁ Βενιζέλος ἐπληροφορήθη ὅτι τὴν ἐπιτυχίαν μας αὐτὴν ἐχρεωστοῦμεν, κατὰ μέγα μέρος, εἰς τὸν Μίσσιον, ἐκάλεσε τὸν ἀπροσδόκητον φίλον μας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πρεσβείαν διὰ νὰ τοῦ ἀπονείμῃ ἀνώτατον παράσημον εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Τοῦ ἐξέφραζε τὰς βαθυτέρας εὐχαριστίας τῆς Ἑλλάδος, ὁμιλῶν βεβαίως εἰς τὴν γαλλικὴν. Τότε ὁ Μίσσιου διακόπτει τὸν Βενιζέλον καὶ εἰς ἄπταιστον ἑλληνικὴν τοῦ λέγει:

«Σεβαστέ μοι κύριε Πρόεδρε, δὲν ἔκαμα παρὰ τὸ καθῆκον μου πρὸς τὴν πατρίδα μου».

Ἦτο Ἕλληνας, ὅπως ἐξήγησεν ἀμέσως εἰς τὸν κατάπληκτον Βενιζέλον, Κουτσόβλαχος ἀπὸ τὸ Κρούσοβον, μὲ ριζωμένην ἑλληνικὴν συνείδησιν, εἶχε σπουδάσει πολιτικὰς ἐπιστήμας εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ κατόπιν ἐγύρισεν εἰς τὸ χωριὸν του, ὅπου ὅλοι οἱ συγγενεῖς του εὐρέθησαν σύμφωνοι νὰ κατέβῃ ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ σταδιοδρομήσῃ. Πράγματι ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβεν μέρος εἰς διαγωνισμὸν προκηρυχθέντα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Ἐγραψεν ἄριστα καὶ ἀπῆντησεν ὀρθῶς εἰς τὰ προφορικά. Ἀλλὰ ἡ θέσις ἦτο μία καὶ ἐπροτιμήθη ὁ ἐπιλαχών.

— «Ποῖος ἦτο ὁ ἐπιλαχών;» ἠρώτησεν ὁ Βενιζέλος. «Ὁ υἱὸς τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ, ὁ Νικόλαος Θεοτόκης». Ἀπογοητευμένος τότε, πληγωμένος εἰς τὴν φιλοπατρίαν του, ὁ νέος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ρουμανίαν

πρὸς ἀνεύρεσιν τύχης. Ἐλλάξε τὸ ἐπίθετόν του ἀπὸ Μιχαήλ εἰς Μίσσιον, προσ-
ελήφθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἐσταδιοδρόμησε ραγδαίως, ἔγινε
Πρεσβευτῆς (πρὸ μηνῶν τότε Πρεσβευτῆς εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ τώρα Γενικὸς
Διευθυντῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας). Αἱ νίκαι μας εἶχον
ξαναζεστάνει τὸν πατριωτισμόν του καὶ ἔνοιωσε τὴν φλογερὴν ἀνάγκην νὰ βο-
ηθήσῃ καὶ αὐτὸς τὴν πρώτην πατρίδα του. Ἀπέκρυψε τὰ τηλεγραφήματα, τὰ
ὁποῖα ἀνήγγελλον τὰς ἀποτυχίας μας, δίδων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καιρὸν εἰς
τὸν Βενιζέλον νὰ ὑποκλέψῃ κι' αὐτὸς τὴν τόσον πολύτιμον ἀνακωχὴν.

Τὰ μάτια τοῦ Βενιζέλου λάμπανε ἀπὸ δάκρυα καὶ περηφάνεια, καθὼς ἄ-
κουε τὸ παραμῦθι τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος, ζωντανεμένο σὲ τοῦτον τὸν Κουτσό-
βλαχον πατριώτην. Τὸν ἀγκάλιασε, ἄρχισε νὰ τὸν φιλάῃ στὰ μάγουλα, στὸ μέ-
τωπο, στὰ χέρια καὶ νὰ τοῦ λέῃ:

— «Παιδί μου! Σ' ἔστειλε ἐδῶ ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ προσφέρῃς
σήμερα τέτοια ὑπηρεσία, τέτοια ἀνεκτίμητη ὑπηρεσία.....».

Ἐν τῇ πραγματικότητι, ὁ μὲν Βενιζέλος ἀνελάμβανε ὑποχρεώσεις ἀμ-
φιβόλου ἀξίας διὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰ-
κουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς δὲ ἐξαγορᾶς τὸ ἀντίτιμον ἐπληρώνετο εἰς τὴν
Ρουμανίαν εἰς νόμισμα μᾶλλον κίβδηλον. Διότι τὰ προνόμια δὲν ὠφέλησαν εἰς
τίποτε τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν, οἱ δὲ ρουμανίζοντες εἰς τίποτε πλέον δὲν
ἠδύναντο νὰ βλάψουν τοὺς Ἑλληνοβλάχους τῶν κοινοτήτων αἱ ὁποῖαι ἐνεσω-
ματώθησαν εἰς τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος. Αἱ ρουμανικαὶ κοινότητες τοποθετη-
μέναι εἰς ἡν θέσιν εἶχον ἐκλέξει, εἰς τὸ περιθώριον δηλ. τῆς κοινωνίας τῶν Ἑλ-
ληνοβλάχων, ἔσβησαν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον, ἀπὸ μαρασμόν. Πολλοί, τοὺς ὁ-
ποίους ἔτυπτεν ἡ συνείδησις διὰ τὰ ἐγκλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον συνεργήσει,
ἀπεδήμουν εἰς Ρουμανίαν, οἱ ἐναπομείναντες δὲ παρέμειναν ἀπομεμονωμένοι
ἐντὸς ἐνὸς ἐλευθέρου κόσμου, τὸν ὁποῖον εἶχον πολεμήσει, καὶ ἐπλήρωσαν ἐν
ἀνία τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν ἢ τῶν πατέρων των.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ
ΚΡΟΥΣΟΒΟΥ
1907

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ - ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ ΑΥΤΗΣ

Ἄρθρ. 1.

Ἡ Δημογεροντία Κρουσόβου συγκροτεῖται ἐξ ἑξ μελῶν, ἐργαζομένη ἀείποτε ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου Πρεσπῶν ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου Αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 2.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν μελῶν τῆς δημογεροντίας εἶναι διετής, ἀντικαθισταμένου κατ' ἔτος τοῦ ἡμίσεως ἀριθμοῦ αὐτῶν.

Ἄρθρ. 3.

Ἡ ἐκλογή τῶν μελῶν αὐτῆς γίνεται κατὰ διετίαν τὴν 1ην Κυριακὴν μετὰ τὴν 15ην Ἰανουαρίου διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ὑπὸ γενικῆς συνελεύσεως τῶν πολιτῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ καὶ ἀπαρτιζομένης πρὸς τῇ ἀποχωρούσῃ Δημογεροντία ἐξ 24 ἀντιπροσώπων τῆς Κοινότητος ὡς ἐξῆς ἐνδεδειγμένων.

Ἄρθρ. 4.

Αἱ 13 συνοικίαι τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Κρουσόβου ὀφείλουσι ν' ἀναδείξωσι τοὺς 24 ἀντιπροσώπους μίαν ἐβδομάδα τοῦλάχιστον πρὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως, καὶ ὧν τὰ ὀνόματα οἱ Ἱερεῖς θὰ δηλώσωσι τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει.

Σημ. Οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνοριῶν ὡς ἀκολούθως θ' ἀπαρτίζονται:

α'. Ἐκ τῆς συνοικίας Παπᾶ Γιαννάκη	4	ἀντιπρόσωποι.
β'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπᾶ Σπυρίδωνος	2	»
γ'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπᾶ Θωμᾶ	2	»
δ'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπᾶ Οἰκονόμου	1	»
ε'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπᾶ Ἰωάννου	2	»

ς'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Νικολάου Ἐμμανουήλ	2	ἀντιπρόσωποι
ζ'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Κριάσα	1	»
η'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Θεοδοσίου	1	»
θ'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Καλογήρου	2	»
ι'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Ἀρναούτ	2	»
ια'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Σωτηρίου	2	»
ιβ'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Στεργίου	2	»
ιγ'. Ἐκ τῆς τοῦ Παπαῖ Θεοχάρους	1	»
τὸ ὅλον ἀντιπρόσωποι	<u>24</u>	

Ἄρθρ. 5.

Οἱ ὡς ἄνω ἐκλογεῖς ἐκλέγονται ἐν ταῖς ἐνοριακαῖς συνελεύσεσι συγκαλουμέναις ὑπὸ τῶν ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως ἐπὶ τούτῳ ἐντεταλμένων Ἱερέων, προεδρευόντων ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν ἐνοριακῶν Σχολῶν, καὶ ὧν ἡ περίοδος λήγει κατὰ τὴν λήξιν τῆς περιόδου τοῦ κανονισμοῦ (ἄρ. 84).

Ἄρθρ. 6.

Οἱ ὡς ἄνωτέρω ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνοριῶν δεόν νὰ φέρωσι τὰ ἐξῆς προσόντα:

- α'. νὰ εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι,
- β'. ἡλικίας ἄνω τῶν 25 ἐτῶν,
- γ'. ἐγκατεστημένοι ἐνταῦθα,
- δ'. νὰ ἔχωσι βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα ἢ κτηματικὴν πρόσοδον,
- ε'. νὰ πληρώνωσι φόρον ἢ κτηματικὸν ἢ ἐπιτηδεύματος.

Ἄρθρ. 7.

Ἄφοῦ ὑπὸ τῶν Ἱερέων ὑποβληθῆ τῇ Μητροπόλει ὁ κατάλογος τῶν ἐνοριακῶν ἀντιπροσώπων, ἡ ὑφισταμένη Δημογεροντία μετὰ τοῦ Μητροπολίτου ἐξελέγχει αὐτὸν καὶ ὀρίζουσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἡμέραν τῆς συγκλήσεως τῶν ὡς ἄνω ἀντιπροσώπων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει πρὸς ἐκλογὴν Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 8.

Ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ ἡ ὑφισταμένη Δημογεροντία καταρτίζει κατάλογον τῶν ἐκλεξιμῶν ὡς δημογερόντων, εἶτα δὲ προβαίνουν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς ἐξῆς.

Ἄρθρ. 9.

Θεωρηθείσης ἐν ἀπαρτίᾳ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, διανέμονται τοῖς παροῦσι μέλεσιν αὐτῆς ἰσάριθμα ἄγραφα δελτάρια ἐσφραγισμένα μόνον τῇ σφραγίδι τῆς Δημογεροντίας, ἐφ' ὧν ἕκαστος τῶν μελῶν γράφει ἐξ ὀνόματα ἔχοντα τὰ ἐν τῷ ἄρ. 14 προσόντα, καὶ συστρέφων αὐτὸ εἰς λαχνὸν ρίπτει εἰς ὠρισμένην κάλπην καὶ ἀποχωρεῖ ἀθορύβως καταλαμβάνων τὴν οἰκείαν αὐτοῦ θέ-

σιν, οἱ δὲ μεταξὺ τῶν ἐκλογέων τυχόν ἀγράμματοι γράφουσι τὰ ἑαυτῶν ψηφοδέλτια ἐν τῇ συνεδριάσει διὰ τοῦ Γραμματέως.

Ἄρθρ. 10.

Ληξιάσης τῆς ψηφοφορίας ἀνοίγεται ἡ κάλπη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ ἐξονομάζοντος δύο διαλογεῖς, οἵτινες ἐξάγουσιν ἀνὰ μίαν τὰς ψήφους καὶ ἀναγινώσκουσι ταύτας καθαρῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων.

Ἄρθρ. 11.

Συντελεσθείσης τῆς ψηφοφορίας ἀναδεικνύονται ἐκ τῶν πλείονας ψήφους λαβόντων διὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος ἕξ δημογέροντες, διὰ δὲ τὰ ἐπόμενα τρεῖς, ψηφιζομένων καθ' ἕκαστον ἔτος τριῶν νέων.

Ἄρθρ. 12.

Τοὺς ἀποβιοῦντας, παραιτούμενους, ἢ μὴ ἀποδεχομένους τὸν διορισμὸν αὐτῶν ὡς δημογερόντων ἀναπληροῦσιν οἱ ἡμίσεις ἐπιλαχόντες τῆς περιόδου ἐκείνης.

Ἄρθρ. 13.

Οἱ κατὰ τὴν λῆξιν τῆς διετίας ἀπαλλαττόμενοι τῶν καθηκόντων αὐτῶν Δημογέροντες μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους εἶναι καὶ πάλιν ἐκλέξιμοι, τὸ δὲ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ λοιπὰ σωματεῖα, ὧν τὰ μέλη δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι μέλη καὶ ἄλλων σωματείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΩΝ

Ἄρθρ. 14.

Οἱ ὑποψήφιοι Δημογέροντες πρέπει νὰ ᾧσι :

- α'. Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι ὑπήκοοι τῆς κραταιοτάτης βασιλείας.
- β'. Ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ὑπὸ Ἑλληνοσ Ἱερέως ἀγιαζόμενοι.
- γ'. Σταθεροὶ κάτοικοι Κρουσόβου, ἢ καὶ ξένοι νυμφευθέντες ἐνταῦθα καὶ ἀποκατασταθέντες ὀριστικῶς πρὸ τριετίας ἔχοντες ἐνταῦθα ἀπαραιτήτως κτηματικὴν περιουσίαν.
- δ'. Ἡλικίας ἄνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν.
- ε'. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγγραμμάτων.
- στ'. Ἐκ τῶν εὐὑπολήπτων καὶ ἐμπιστοσύνης ἀπολαβόντων παρὰ τῆς κοινότητος, κεκτημένων δὲ πείραν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων.

Ἄρθρ. 15.

Ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τῶν Δημογερόντων:

α'. Οἱ μὴ φέροντες τὰ ἄνω προσόντα.

β'. Οἱ μὴ ἀποτίσαντες τὰ πρὸς τὴν Κοινότητα, Ἐκκλησίαν ἢ Σχολὴν ὀφειλόμενα, καὶ οἱ τὴν πρὸς τὰς σχολὰς ἐτησίαν συνδρομὴν αὐτῶν.

γ'. Οἱ ἔμμισθοι ὑπάλληλοι Σχολῶν, Ἐκκλησίας καὶ Κοινότητος.

δ'. Οἱ ἀποδειχθέντες καταχρασταὶ τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων.

ε'. Οἱ ὀφείλοντες καὶ κατακρατοῦντες χρήματα καὶ κτήματα ἐκκλησιαστικά, σχολικά ὡς καὶ κοινοτικά καὶ οἱ καθυστεροῦντες τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτῶν ἐπιχορήγησιν.

στ'. Οἱ δυστροποῦντες εἰς τὴν παράδοσιν τῶν διαχειριστικῶν βιβλίων καὶ μὴ δίδοντες λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν.

ζ'. Οἱ ἀπολέσαντες τὰ πολιτικά καὶ κοινωνικά αὐτῶν δικαιώματα ἢ διατελοῦντες ὑπὸ Ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια.

η'. Οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες οἱ τὰ τέκνα αὐτῶν ἢ τοὺς κηδεμονευομένους εἰς τὰς Προπαγανδικὰς τῶν ξένων ἀποστέλλοντες Σχολὰς.

θ'. Οἱ συγγενεῖς καὶ τοιοῦτοι εἶναι :

α'. Πατὴρ καὶ υἱός.

β'. Πενθερός καὶ γαμβρός.

γ'. Δύο ἀδελφοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Ἄρθρ. 16.

Ἡ Δημογεροντία συνέρχεται τακτικῶς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ἐκάστην Κυριακὴν Π.Μ., ἐκτάκτως δὲ ὡσάκις προσκαλεῖται.

Ἄρθρ. 17.

Τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας ὀφείλουσι μετὰ προθυμίας νὰ προσέρχωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς, ἐὰν δὲ τυχὸν ἔνεκα κατεπειγούσης ἀνάγκης μέλος τι ἀπουσιάσῃ, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τοῦτο πρὸς τὸν πρόεδρον.

Ἄρθρ. 18.

Πᾶν μέλος μὴ εἰσερχόμενον εἰς τρεῖς κατὰ συνέχειαν συνεδριάσεις αὐτῆς, δίχα δεδικαιολογημένου λόγου, προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ προτρέπεται καταλλήλως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν προτροπὴν μὴ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀμέσως συνεδρίασιν τῆς Δημογεροντίας, ἀντικαθίσταται ὡς προεῖρηται· ἐὰν δὲ ἀποδημῇ πλέον τῶν τεσσάρων μηνῶν, ὡσαύτως ἀντικαθίσταται.

Ἄρθρον 19.

Τὰ μέλη εἰσερχόμενα εἰς τὴν συνεδρίασιν ὀφείλουσι νὰ ὑπογράψωσι διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τάξιν εἰς τὸ βιβλίον τῆς παρουσίας τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἰδιοχείρως· οὐδὲν δὲ μέλος δικαιούται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ ἄλλο.

Ἄρθρον 20.

Ἡ Δημογεροντία συσκέπτεται καὶ φροντίζει περὶ ὅλων τῶν Κοινοτικῶν συμφερόντων τῆς πόλεως. Ἐκλέγει καὶ διορίζει τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἐποπτεύει τὴν καλὴν πορείαν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, ἐκλέγει καὶ διορίζει τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν, ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς, ἐξελέγχει τοὺς λο/σμοὺς τῶν χρηματικῶν διαχειρίσεων αὐτῶν, ὀρίζει τὸν προϋπολογισμόν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν Σχολῶν μετὰ τῆς Ἐφορείας.

Ἄρθρον 21.

Ἡ Δημογεροντία εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους διορίζει τριμελῆ ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν, δι' ἧς ἐξελέγχει τοὺς λογ/σμοὺς ὅλων τῶν ὑπ' αὐτὴν σωματείων.

Ἄρθρον 22.

Προκειμένου περὶ ὑποθέσεως ἐπηρεαζούσης τὴν εὐθύνην τοῦ Μητροπολίτου πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς ἢ πλειοψηφία δὲν ἰσχύει.

Ἄρθρον 23.

Ἡ Δημογεροντία λογίζεται ἐν συνεδριάσει ὅταν εὐρίσκειται ἐν ἀπαρτίᾳ· τοιαύτη δὲ θεωρεῖται, ὅταν παραστῶσι τὰ πλείω τῶν μελῶν αὐτῆς ἢ τοῦλάχιστον τὰ ἡμίση πλέον τοῦ ἐνός.

Ἄρθρον 24.

Πάντα τὰ ζητήματα λύονται διὰ πλειοψηφίας, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας νικᾷ τὸ μέρος τὸ ἔχον τὴν ψῆφον τοῦ προέδρου.

Ἄρθρον 25.

Πᾶσα ἀναφορὰ ἀπευθύνεται εἰς μόνον τὸν πρόεδρον, ὅστις ἐπιψηφίζων αὐτὴν παραπέμπει ἀρμοδίως.

Ἄρθρον 26.

Οὐδενὶ ἐπιτρέπεται εἰσάγειν ὑποθέσεις εἰς συζήτησιν ἢ μὴ μόνω τῷ προέδρῳ, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τάξιν ἐκάστης ἀναφορᾶς.

Ἄρθρον 27.

Ἄπαντα τὰ μέλη ὑπογράφουσι τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων εἰς ἃς παρευρέθησαν, ἀφοῦ ἀναγνωσθέντα φανῶσιν ὅτι εἶναι τὰ αὐτὰ τοῖς προαποφασισθεῖσι.

Ἄρθρ. 28.

Ἡ Δημογεροντία ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ ἀνάγκης ἐπιστάσης ἀποφασίζει τὴν σύγκλησιν γενικῆς συνελεύσεως τῆς κοινότητος Κρουσόβου, λαμβάνουσα δικαιωματικῶς μέρος εἰς αὐτήν.

Ἄρθρ. 29.

Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἴδιον αὐτῆς γραμματέα, πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Προέδρου, πρὸς σύνταξιν τῶν πρακτικῶν.

Ἄρθρ. 30.

Ἀπαγορεύεται τῷ γραμματεῖ τὸ διδόναι ἀντίγραφα ἄνευ ἐγγράφου αἰτήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου καὶ διαταγῆς τοῦ Προέδρου. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ γραμματεὺς στερεῖται ψήφου.

Ἄρθρ. 31.

Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἰδίαν σφραγιδα φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν «Σφραγὶς Δημογεροντίας Κρουσόβου - 1907», φυλαττομένην μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Ἄρθρ. 32.

Πᾶν ἐγγραφον ἐκδιδόμενον μὲν ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας μὴ φέρον ὁμοίως τὴν σφραγιδα αὐτῆς θεωρεῖται ἄκυρον. Τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας ὡς ἄνωτέρου ἐποπτικοῦ σωματείου δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσιν ὡς μέλη καὶ ἄλλων Κοινοτικῶν σωματείων.

Ἄρθρ. 33.

Ἡ Δημογεροντία οὕσα τὸ ἀνώτατον διοικητικὸν σωματεῖον τῆς Κοινότητος, ὀφείλει νὰ παρέχῃ τὴν ἀρωγὴν καὶ προστασίαν εἰς τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν, τῶν Ἐπιτρόπων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς διαχειριστὰς τῶν κοινῶν· οὐδενὶ δὲ τῶν μελῶν τῶν ἄλλων σωματείων ἐπιτρέπεται νὰ ἀπειθῇ ἢ προσφέρῃται αὐτῇ ἀνοικείως· ὁ δὲ παρεκτρεπόμενος, ἀναλόγως τῆς συμπεριφορᾶς του, νουθετεῖται ἢ καὶ παύεται ἐν ἀνάγκῃ.

Ἄρθρ. 34.

Αἱ συζητήσεις διεξάγονται μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης κοσμιότητος, εὐσχημοσύνης καὶ τάξεως ζητοῦντος ἐκάστου τῶν μελῶν καὶ λαμβάνοντος τὸν λόγον παρὰ τοῦ προέδρου, ἢ δὲ γνωμοδότησις καὶ ἀπόφασις λαμβάνεται μετὰ πάσης εὐσυνειδησίας, εὐθυδικίας καὶ ἀμεροληψίας. Γνωμοδότησις δὲ καὶ ἀπόφασις εἶναι πᾶν ὅτι λεχθῇ καὶ διὰ πλειοψηφίας κυρωθὲν καταχωρισθῇ ἐν τοῖς πρακτικοῖς, οὐδενὶ δὲ ἐπιτρέπεται ὁμιλεῖν καὶ γνωμοδοτεῖν ἐκτὸς τοῦ προκειμένου εἰς συζήτησιν θέματος· ἐπίσης ἀπαγορεύεται τὸ συζητεῖν καὶ ὁμιλεῖν ἐν συνεδριάσεσιν εἰς ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἄρθρ. 35.

Ἐκ τῶν ἕξ Δημογερόντων οἱ τέσσαρες ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ, ἀποτελοῦσι τὸ Μικτὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον τῆς Μητροπόλεως, ὅπερ δικάζει πάσας τὰς ὑλικὰς διαφορὰς τὰς ἀπορρεούσας ἐκ μνηστείας γάμου, ἤτοι περὶ ἀποζημιώσεως ἐκ διαλύσεως μνηστείας, περὶ προικός, τραχώματος καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, περὶ διατροφῆς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ὡς καὶ πάσας τὰς ἐκ διαθηκῶν καὶ υἰοθεσίας διαφορὰς καὶ τὰς λοιπὰς ὑποθέσεις τὰς ἀναφερομένας ἐν τῇ σ. 3 τοῦ περὶ καθηκόντων τοῦ Δ.Ε.Μ. Συμβουλίου κεφ. τῶν Ἐθν. Κανονισμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Ἄρθρ. 36.

Τὸ πνευματικὸν Δικαστήριον ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου ὡς προέδρου, ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ καὶ ἐκ τριῶν ἱερέων, διοριζομένων παρὰ τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Ἄρθρ. 37.

Γραμματεὺς τοῦ πνευματικοῦ δικαστηρίου εἶναι ὁ τῆς Δημογεροντίας, ὅστις κρατεῖ τὸ βιβλίον τῆς παρουσίας, βιβλίον πρακτικῶν, ἀποφάσεων καὶ ἐκτελεῖ τὴν λοιπὴν ἐργασίαν.

Ἄρθρ. 38.

Τὸ πνευματικὸν δικαστήριον δικάζει πάσας τὰς ἐκ μνηστείας καὶ γάμου ἀπορρεούσας διαφορὰς, ἤτοι περὶ συστάσεως κύρους ἢ μὴ μνηστείας καὶ γάμου καὶ περὶ λύσεως αὐτῶν, περὶ παραμονῆς καὶ διατροφῆς τέκνων διαρκούντος ἢ μὴ τοῦ γάμου, περὶ τοπικῆς διαστάσεως τῶν συζύγων καὶ περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ συζυγικοῦ βίου.

Ἄρθρ. 39.

Ἀμφότερα τὰ δικαστήρια, τὸ τε πνευματικὸν καὶ τὸ Ἐκκλησ. δικάζουσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τῶν δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1899, καὶ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 4.251.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΕΦΟΡΕΙΑ

Ἄρθρ. 40.

Ἡ Κοινότης Κρουσόβου διατηρεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν σχολὰς δύο μὲν τῶν ἀρρένων μετὰ ἑπτὰ

τάξεων, καὶ μίαν τῶν θηλέων μετὰ ἕξ τάξεων, ἐκτὸς τῶν τριῶν Νηπιαγωγείων. Καὶ τὸ μὲν Ἄρρεναγωγεῖον θὰ ἔχη διευθυντὴν φέροντα πάντοτε δίπλωμα Πανεπιστημίου, ἢ ἐγγεγραμμένον ἐν αὐτῷ, κεκτημένον πείραν διδασκαλίας καὶ διευθύνσεως τοῦλάχιστον πενταετῆ, καὶ ὄντα πρότυπον τιμιότητος καὶ χρηστοθείας.

Ἄρθρ. 41.

Ἡ δὲ σχολὴ τῶν θηλέων θὰ ἔχη διευθύντριαν διπλωματοῦχον ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου, καὶ ἀνάλογον προσωπικόν, φέρον ἐνδεικτικὰ τελείου Παρθεναγωγείου.

Ἄρθρ. 42.

Αἱ ἐν Κρουσόβῳ σχολαὶ διοικοῦνται ὑπὸ τῆς ἐφορείας ἧς αὐτοδικαίως πρόεδρος εἶναι ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίτροπος αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 43.

Ἡ ἐφορεία ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγγραμμάτων, ἐγγάμων, εἰ δυνατόν, καὶ μὴ ἐχόντων πρὸς τὴν Σχολὴν ἢ τὴν κοινότητα ὀφειλάς, χρέη καὶ καταβαλλόντων τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα ἐπιχορήγησιν, ἐκ τῶν χριστιανῶν ὀρθοδόξων, κατοίκων Κρουσόβου, καὶ σταθερῶν ὑπηκόων τῆς Α. Μεγαλειότητος.

Σημ. Περὶ τῶν λοιπῶν ἐφαρμόζονται καὶ ἐνταῦθα ὅσα καὶ περὶ Δημογ.

Ἄρθρ. 44.

Ἡ Ἐφορεία θὰ ἀποτελεῖται ἐκ μελῶν τριῶν, ἢ δὲ περίοδος αὐτῆς εἶναι διετής.

Ἄρθρ. 45.

Πᾶν μέλος τῆς Ἐφορείας παραιτούμενον δίδει ἐγγράφως τὴν παραίτησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πρόεδρον.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

Ἄρθρ. 46.

Ἡ Ἐφορεία συνεδριάζει πάντοτε ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ κατὰ δεκαπενθημερίαν, ἐκτάκτως δὲ ὅσάκις ὁ πρόεδρος συγκαλέσῃ αὐτήν.

Ἄρθρ. 47.

Τὰ μὴ προσερχόμενα εἰς τὰς συνεδριάσεις μέλη δίχα δεδικαιολογημένης αἰτίας, κατόπιν νουθεσίας ὑπὸ τοῦ προέδρου ἀντικαθίστανται ἐν συνεδριάσει τῆς Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 48.

Αἱ ἀποφάσεις λύονται κατὰ πλειοψηφίαν· ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ νικᾷ τὸ μέρος τὸ ἔχον τὴν ψῆφον τοῦ προέδρου. Ἡ Ἐφορεία ἔχει ἰδίαν σφραγιδα φέρουσαν περίξ τὴν ἐπιγραφὴν «Σφραγὶς Ἑλληνικῶν Σχολῶν Κρουσόβου 1881», ἐν τῷ μέσῳ τὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰκόνα μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῶν, φυλαττομένην ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει.

Ἄρθρ. 49.

Ἀπαρτία ἔσται, ὅταν παραστῶσι τὰ ἡμίση μέλη πλέον τοῦ ἑνός.

Ἄρθρ. 50.

Ἐπὶ μικτῶν συνεδριάσεων Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας θεωρεῖται ἀπαρτία ὅταν ἐξ ἑκατέρων τῶν σωματείων προσέλθωσι τὰ ἡμίση πλέον τοῦ ἑνός.

Ἄρθρ. 51.

Ἡ Ἐφορεία θὰ συντάττῃ τὸν προϋπολογισμὸν τῶν Σχολῶν μετὰ τῆς Δημογεροντίας· ἡ δὲ Ἐφορεία οὐδὲν θὰ δικαιουῖται νὰ ψηφίζῃ περὶ οἰκοδομῶν, ἐπισκευῶν, ἀγοραπωλησιῶν καὶ συνάπτῃ δάνεια· πᾶσαν ἐπὶ τῶν τοιούτων κρίσιν αὐτῆς ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ τῇ δημογεροντίᾳ, ἣτις μελετῶσα δέχεται ἢ ἀπορρίπτει αὐτήν.

Ἄρθρ. 52.

Ἡ Ἐφορεία δύναται νὰ διαθέσῃ ποσὸν ἄνευ ἐπερωτήσεως τῆς Δημογεροντίας ἕως τριακόσια γρόσια δι' ἐσωτερικὰς ἐπισκευὰς καὶ ἐλλείψεις τῶν Σχολῶν. Διὰ πᾶσαν ἄλλην δαπάνην ὑπερβαίνουσαν τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ ἀποτείνηται τῇ Δημογεροντίᾳ.

Ἄρθρ. 53.

Ἡ Ἐφορεία ἀπολύει ἢ διορίζει τὸν διευθυντὴν, τοὺς διδασκάλους καὶ ἐπιμελητὰς συνεδριάζουσα μετὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν Σχολῶν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου. Ἡ δὲ σκέψις καὶ ἀπόφασις περὶ προσθαφαιρέσεως τάξεων ἀνήκει τῇ Δημογεροντίᾳ καθ' ὑπόδειξιν τῆς Ἐφορείας.

Ἄρθρ. 54.

Ἡ Ἐφορεία μέχρι τῆς 20ης Μαΐου ὀφείλει νὰ ἔχῃ συντελεσμένην τὴν περὶ ἀνανεώσεως ἢ μὴ τῶν διδασκάλων ἐργασίαν· παρελθούσης ταύτης τὸ προσωπικὸν θεωρεῖται παραμένον ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους καὶ διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος.

Ἄρθρ. 55.

Ἡ Ἐφορεία περὶ τὰ μέσα τοῦ σχολ. ἔτους εἰς οὐδεμίαν προβαίνει παῦσιν διδασκάλων, ἐλάττωσιν ἢ αὐξήσιν τάξεως ἢ μισθοῦ, ἢ τροποποίησιν τοῦ προγράμματος ἐκτὸς ἀπολύτου ἀνάγκης.

"Αρθρ. 56.

Ἡ Ἐφορεία ὀφείλει νὰ ἐπισκέπτεται δις ἢ τουλάχιστον ἅπαξ τοῦ μηνὸς ὑποχρεωτικῶς ἐν σώματι τὰ σχολεῖα, ὑπογράφει δὲ καὶ τὰ προγράμματα τῶν Σχολῶν καὶ σοβαρῶς ἐπαγρυπνῆ διατὴν προαγωγὴν αὐτῶν.

"Αρθρ. 57.

Ἡ Ἐφορεία θὰ τελῆ Ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον τὴν ἡμέραν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καθ' ἣν θὰ ἐκφωνῆ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐν τῇ τελετῇ τῆς Σχολῆς ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς.

"Αρθρ. 58.

Ὄφειλει ἡ Ἐφορεία νὰ ἀναστηλώσῃ πλάκας τῶν δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν ἐν αἷς θὰ ἀναγράφωνται οἱ μεγάλοι εὐεργέται καὶ δωρηταί. εἶναι δὲ μεγάλοι εὐεργέται οἱ προσενεγκόντες ποσὸν ἄνω τῶν 50, καὶ δωρηταί οἱ κάτω τῶν πενήκοντα λιρῶν μετὰ τὸν θάνατον τῶν ὁποίων, ἀναλόγως τῆς εὐεργεσίας ἢ δωρεᾶς συντασσομένου καταλλήλου ψηφίσματος, θὰ συνοδεύωσι τὴν ἐκφορὰν αὐτῶν τὸ προσωπικὸν τῶν Σχολῶν καὶ τὰ διάφορα σωματεῖα μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως.

"Αρθρ. 59.

Πᾶσα δωρεὰ πολίτου δεκτὴ γενομένη παρὰ τῆς Ἐφορείας, ἐνυπογράφως θὰ δηλῶται τῇ Δημογεροντίᾳ, ἣτις ἀναλόγως κατόπιν συνεδριάσεως τῶν δύο σωμάτων διατίθῃσιν αὐτὴν οὔτως ἢ ἄλλως,

"Αρθρ. 60.

Ἡ Ἐφορεία θὰ ἔχη κτηματολόγιον ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ εἶναι καταγεγραμμένα ὅλα τὰ κτήματα τῆς Κοινότητος ὀνομαστὶ μετὰ τῶν ὀρίων, τῆς τοποθεσίας, τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν δένδρων· θὰ φροντίζη περὶ τῆς ἐγκαίρου καὶ λυσιτελεστέρας ἐνοικιάσεως αὐτῶν καὶ ἐπιμελοῦς εἰσπράξεως τῶν ἐνοικίων.

"Αρθρ. 61.

Ἡ Ἐφορεία ἐκτὸς τῶν ἐνοικίων, τῶν ἐτησίων χορηγιῶν, τῶν δωρεῶν λαμβάνει καὶ παρὰ τοῦ παγκαρίου τῆς Ι. Ἐκκλησίας τὸ 1/2 τοῦ καθαροῦ κέρδους, ἐπ' ἀποδείξει.

"Αρθρ. 62.

Ὄφειλει νὰ ἐνεργῆ τακτικῶς τὰς πληρωμὰς τῶν διδασκάλων, οὗς ἀναλόγως τῆς ἱεραῆς αὐτῶν ἀποστολῆς καὶ θέσεως νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ συμπεριφέρεται δεόντως.

"Αρθρ. 63.

Ἡ Ἐφορεία μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ προγράμματος θὰ ἀγοράζη κατ' ἐκπτώσιν τῆς ἀξίας αὐτῶν βιβλία, πάντοτε ἐκ τῶν ἐν τῷ πατριαρχικῷ κατα-

λόγῳ ἀναγεγραμμένων ἰσχύοντα ἐπὶ μίαν διητίαν, καὶ ὑπερτιμῶσα μικρὸν θὰ πωλῆ ταῦτα τοῖς εὐποροῦσι μαθηταῖς, ἐν ᾧ εἰς τοὺς ἀπόρους δωρεάν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Ἄρθρ. 64.

Οἱ διδάσκαλοι φέροντες ἀνεγνωρισμένων γυμνασίων ἢ διδασκαλείων ἀπολυτήρια, πεῖραν ἱκανήν, χρηστοθήειαν καὶ εὐλάβειαν, ἔχουσι τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς τὸν διευθυντήν, πρὸς ὃν ὀφείλουσι νὰ γνωρίσωσι τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Διδάσκουσιν ἐπακριβῶς καὶ ἀνελλιπῶς τὰ ὑπὸ τοῦ προγράμματος ἐπιβαλλόμενα αὐτοῖς μαθήματα προσερχόμενοι πρῶτὶ καὶ μ.μ. $\frac{1}{4}$ τοῦλάχιστον τῆς ὥρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων εἰς τὴν σχολὴν καὶ ἀπερχόμενοι αὐτῆς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν μαθητῶν. Βαθμολογοῦσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἐλέγχων τὴν ἡμερησίαν ἐπιμέλειαν τῶν ἐξετασθέντων μαθητῶν, κατὰ τὸ τέλος δὲ ἐκάστου μηνὸς ἀθροίζουσι τοὺς βαθμοὺς καὶ τὸ ἐξαγόμενον αὐτῶν ἐγγράφουσιν ἐν τοῖς ἐλέγχοις σημειοῦντες δ' ἐν αὐτοῖς τὴν τε διαγωγὴν τῶν μαθητῶν καὶ τὰς πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἤθους ἢ τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν παρατηρήσεις τῶν ἐπιδίδουσι τοὺς ἐλέγχους τοῖς μαθηταῖς· εἶναι ὑπόλογοι τῷ διευθυντῇ καὶ δι' αὐτοῦ τῇ Ἐφορείᾳ ἂν μὴ ἐφαρμόζωσιν ἐπακριβῶς τὸ κεκυρωμένον πρόγραμμα, καθὼς καὶ διὰ τὰ ἐν τῇ Σχολῇ συμβαίνοντα τυχόν ἔκτροπα, ἂν μὴ γνωρίσωσι ταῦτα τῷ διευθυντῇ.

Ἄρθρ. 65.

Ἄπαντες οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλοις ἔχοντες ἐν αὐτοῖς τὸν πρῶτον, ὀφείλουσι δὲ δι' εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως πάντων τῶν καθηκόντων καὶ δι' εὐγενοῦς καὶ κοσμίας συμπεριφορᾶς νὰ γίνωνται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν ὑπόδειγμα τάξεως, εὐπειθείας καὶ σεβασμοῦ ἐπιβάλλοντες εἰς τὴν συνδιάλεξιν τῶν μαθητῶν τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἄρθρ. 66.

Οὐδενὶ τῶν διδασκάλων ἐπιτρέπεται ἀπουσιάζειν ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ἐργασίας ἄνευ αἰτίας εὐλογοφανοῦς καὶ ἄνευ εἰδικῆς ἐπὶ τούτῳ ἀδείας τῆς διευθύνσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοῦ προέδρου τῆς Ἐφορείας. Οὐδενὶ τῶν διδασκάλων ἐπιτρέπεται κερδοσκοπεῖν ἐκ τῆς πωλήσεως βιβλίων τοῖς μαθηταῖς. Ὁ φωραθεὶς παύεται.

Ἄρθρ. 67.

Ἄπαντες οἱ διδάσκαλοι ὀφείλουσι νὰ παρευρίσκωνται κατὰ πᾶσαν ἑορτὴν καὶ Κυριακὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δίδοντες τὸ καλὸν παράδειγμα τῇ τε κοινῶνίᾳ καὶ τοῖς μαθηταῖς.

*Αρθρ. 68.

Ὁ διδάσκαλος ὁ μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νοθεσίαν μὴ συμμορφούμενος πρὸς τὸ πρόγραμμα, τὸν κανονισμόν, τὰς ἐντολάς τῆς Ἐφορείας καὶ τὰς ὑποδείξεις τοῦ διευθυντοῦ παύεται τῆς θέσεως αὐτοῦ. Δεύτερον παύονται ἐκεῖνοι τῶν διδασκάλων, ὧν ἡ διαγωγή εἴτε ἐν τῇ σχολῇ εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς ἤθελε κριθῆ ἀπάδουσα πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὸ ἠθικὸν ἀξίωμα τῆς σχολῆς. Τρίτον ὅσοι ἀπουσιάζουσιν ἀδικαιολογήτως. Τέταρτον ὅσοι ἀναμιγνύονται εἰς τὰ κοινοτικά.

*Αρθρ. 69.

Οἱ ἅπαξ ἀπολυόμενοι ἐπὶ ἐνὶ τῶν ἀνωτέρω λόγων οὐδέποτε ἀναδιορίζονται διδάσκαλοι τῶν σχολῶν τῆς κοινότητος.

*Αρθρ. 70.

Ὁ προτιθέμενος νὰ ἀναχωρήσῃ διδάσκαλος ὀφείλει ὅπως ἓνα μῆνα πρὸ τῶν ἐξετάσεων δηλώσῃ τοῦτο τῇ Ἐφορείᾳ.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

*Αρθρ. 71.

Ἡ διεύθυνσις ἔχει τὰ ἑξῆς καθήκοντα: α) Συντάσσει μετὰ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ τὸ ὠρολόγιον. β) Διδάσκει τὰ ὑπὸ τοῦ προγράμματος ἀνατεθειμένα αὐτῇ καθήκοντα. γ) Ἐπιβλέπει καὶ συγκρατεῖ τὴν ἐνότητα τῆς διδασκαλίας, ἐπισκέπτεται ἀλληλοδιαδόχως τὰς τάξεις τῆς Σχολῆς καὶ ἐν καιρῷ τῶν παραδόσεων καθόσον ἐστὶ δυνατόν. δ) Συγκαλεῖ ἅπαξ τοῦ μηνὸς τοὺς διδάσκοντας ἐν γένει εἰς συνεδρίασιν καὶ συσκέπτεται περὶ τῶν ἀπαντωσῶν δυσχερειῶν καὶ ἀνωμαλιῶν καὶ ὑποβάλλει ἐγγράφως τῇ Ἐφορείᾳ τὰς σκέψεις αὐτῆς πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν. ε) Συνυπογράφει μετὰ τῆς Ἐφορείας τὸ ἐνιαύσιον πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, τὸ ὠρολόγιον καὶ τὰ πτυχία τῶν ἀπολυομένων μαθητῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως. στ) Ἀντιγράφει τὴν διδακτέαν ὕλην. Ὑπογράφει τοὺς ἐλέγχους καὶ τὸ βαθμολόγιον τῶν μαθητῶν. η)¹ Ἐκπροσωπεῖ τὴν σχολὴν ἀπέναντι πάσης ἀρχῆς. θ) Ἐπιβλέπει ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων πάντων ἐν γένει τῶν διδασκάλων, τῆς τάξεως, καὶ ὑγείας τῶν μαθητευομένων καὶ τῆς καθαριότητος τῶν ἐπιμελητῶν, οὓς μετὰ πρώτην νοθεσίαν δικαιούται νὰ παύῃ. ι) Κρατεῖ τὸ μαθητολόγιον τῶν σχολῶν. ια) Συγκρατεῖ τὰς μεταξὺ τῶν σχολῶν καὶ τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων αὐτῶν σχέσεις καὶ συνεννοεῖται μετ' αὐτῶν διὰ πᾶν ἀφορῶν τοὺς μαθητάς.

1. Προφανῶς ἐκ λάθους παρελείφθη κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν ἀρθρων τὸ ζ'.

Ἄρθρ. 72.

Ἡ διεύθυνσις μετὰ τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου συντάσσει τὸ πρόγραμμα τῶν διδαχθησομένων μαθημάτων, ὅπερ ὑποβάλλει τῇ Μητροπόλει κατ' ἔτος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ Προγράμματος. Ἐπικυρούμενον τοῦτο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου μετὰ προηγουμένην ἐπιθεώρησιν καὶ ἐξέλεγξιν τῶν βιβλίων, ἀπαγορευομένης αὐστηρῶς τῆς χρήσεως βιβλίων μὴ ἐγγεγραμμένων ἐν τῷ Πατριαρχικῷ καταλόγῳ, ἀναρτᾶται ἐπὶ πίνακος εἰς τὰς σχολάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ

Ἄρθρ. 73.

Ἐν Κρουσόβῳ ὑπάρχουσι· μία Ἐκκλησία νεόδμητος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔνθα τελοῦνται αἱ θεῖαι λειτουργίαι καὶ τελεταί, μία μονὴ μετὰ τινων ἐξαρτημάτων καὶ γαιῶν, ἡ τῆς Θ. Ἀναλήψεως, καὶ μία κεκλεισμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ἄρθρ. 74.

Τῶν εὐαγῶν τούτων οἴκων ἀγρυπνεῖ καὶ προΐσταται Ἐπιτροπὴ τετραμελής, ἧς κύριον μέλημά ἐστὶν ἡ εὐτακτος καὶ ἀξιοπρεπῆς διοίκησις τῆς ἐν ἐνεργείᾳ Ἱερᾶς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐπισκόπησις τῶν ἐν εἴδει παρεκκλησιῶν λογιζομένων ἐτέρων δύο εὐκτηρίων οἴκων.

Ἄρθρ. 75.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ἐπιτροπὴ διορίζεται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν ἐγνωσμένης τιμιότητος καὶ θεοσεβείας χριστιανῶν.

Ἄρθρ. 76.

Εἰς ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων ἐπιτρόπων ἐκτελεῖ χρέη ταμίου.

Ἄρθρ. 77.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει ἰδίαν σφραγιδα εἰκονίζουσαν ἐν μέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικολάου δι' ἧς θὰ σφραγίζωνται πάντα τὰ ἔγγραφα τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς ὄφελος τοῦ παγκαρίου.

Ἄρθρ. 78.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ διαχειρίζεται τὴν δαπάνην καὶ εἰσπραξίν τοῦ τε Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ καὶ τῶν ὡς ἄνω παρεκκλησιῶν, δικαιουμένη νὰ προβαίη μέχρι δαπάνης 500 γροσίων διὰ διαφόρους ἀνάγκας καὶ διορθώσεις· ἄνω τῶν 500 γροσίων θὰ προβαίη κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 79.

Τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς χορηγεῖ ἐτήσιον αὐτῆς ἐπίδομα ταῖς Σχολαῖς $\frac{1}{2}$ τοῦ καθαροῦ κέρδους.

Ἄρθρ. 80.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ διορίζῃ καὶ παύῃ τοὺς νεωκόρους καὶ πάντα ἔμμισθον ὑπάλληλον τῆς Ἐκκλησίας ἔνεκα ἀποχρῶντος λόγου, ὁ δὲ διάκονος, εἴ που ὑπάρχει, διορίζεται ἢ ἀπολύεται τῇ ἐγκρίσει πάντοτε τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

ΙΕΡΕΙΣ

Ἄρθρ. 81.

Ἡ ἐνταῦθα Κοινότης τό γε νῦν διατηρεῖ πέντε Ἱερεῖς ἐφ' ὧν οὐδεμίαν ἢ Ἐπιτροπὴ ἐπιρροὴν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ.

Ἄρθρ. 82.

Οὐδεὶς δικαιούται νὰ προσβάλλῃ ἢ αὐτοδικήσῃ καθ' ἱερέως· ὁ ἀδικούμενος ὑπὸ Ἱερέως καταγγέλλει τὸν ἀδικοῦντα τυχὸν ἱερέα εἰς τὴν Μητρόπολιν παρ' ἧς καὶ μόνῃς κολάζεται ἢ νουθετεῖται, παύεται ἢ μετατίθεται ὁ παραβάτης Ἱερεύς.

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἄρθρ. 83.

Ἐν Κρουσόβῳ ὑφίσταται πτωχοκομεῖον συντηρούμενον ἐκ συνδρομῶν, ἐφ' οὗ ἐπιβλέπει ἰδιαιτέρα Ἐπιτροπή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ἄρθρ. 84.

Ὁ παρὼν κανονισμὸς ἔχει ἰσχὺν καὶ κῦρος ἐπὶ μίαν πενταετίαν, μεθ' ἣν δύναται νὰ τροποποιηθῇ χρείας οὔσης ἐν γενικῇ συνελεύσει καὶ τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἀφ' ἧς στιγμῆς ὑπογραφῇ ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως καὶ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν Κυρίου Κου Γερμανοῦ.

Ἀνεγνώσθη, ἐπεψηφίσθη καὶ ἐπεκυρώθη ἐν Γεν. Συνελεύσει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου.

Ἐν Κρουσόβῳ τῇ 11ῃ, Φεβρουαρίου 1907.

Ὁ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν Γερμανός

ἀκολουθοῦν 38 ἰδιόχειροι ὑπογραφαὶ
διαφόρων κατοίκων τῆς Κοινότητος

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΟΥΣΟΒΩι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

"Α ρ θ ρ. 1.

Τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν Κοινότητα Κρουσόβου συγκροτοῦσι πάντες οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες Χριστιανοὶ τῆς πόλεως Κρουσόβου οἱ ἀναγνωρίζοντες ὡς ὑπάτην Ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀρχὴν τὴν Ὁρθόδοξον Ἱερὰν Μητροπολιν Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν, ὑπὸ Ὁρθοδόξου δ' Ἕλληνοσ Ἱερέως ἀγιαζόμενοι, εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐκκλησιαζόμενοι καὶ οἱ μὴ ἐκπαιδεύοντες τὰ ἑαυτῶν τέκνα ἐν ταῖς ἐνταῦθα προπαγανδικαῖς Σχολαῖς.

"Α ρ θ ρ. 2.

Τῆς Κοινότητος ταύτης πνευματικὸς ἀρχηγὸς εἶνε ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ὁ ἐκάστοτε Ὁρθόδοξος Μητροπολίτης Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν, ὁ ὁποῖος δυνάμει τοῦ ὑπὸ τῆς Μητρὸς ἡμῶν Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας δοθέντος αὐτῷ ἀξιώματος καὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως χορηγηθέντος Ὑψηλοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Βερατίου εἶνε ὁ ἀνώτατος διευθυντὴς καὶ ἐπόπτης τῆς Κοινότητος καὶ αὐτοδικαίως Πρόεδρος τῆς τε Δημογεροντίας καὶ ἀπάντων τῶν ἄλλων τῆς Κοινότητος σωματείων. Τὴν Α. Π. τὸν Μητροπολίτην ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀντικαθιστᾷ ὁ κανονικὸς ἐπίτροπος αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'
ΠΕΡΙ ΚΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

"Α ρ θ ρ. 3.

Ἡ Ἑλλην. Ὁρθ. Κοινότης κέκτηται :

- α) τὴν δυνάμει αὐτοκρ. φερμανίου καὶ ἀδείας τῶν Σεπτῶν Πατριαρχείων νεόδμητον Ἐκκλησίαν «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος»,
- β) τὴν τοιαύτην ἐπίσης ἑτέραν τὴν σεμνυνομένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος,

γ) τὴν ἡμίωρον τοῦ Κρουσόβου ἀπέχουσιν Μονὴν «Ἡ Θεία Ἀνάληψις» μετὰ τῶν προσαρτημάτων αὐτῆς καὶ τῶν γαιῶν,

δ) τὰ πέντε Ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια ἀρρένων τε καὶ θηλέων: ἦτοι τὸ Ἀρρεναγωγεῖον, τὸ Παρθεναγωγεῖον, τὸ Κεντρικὸν Νηπιαγωγεῖον καὶ τὰ δύο ἐνοριακὰ Νηπιαγωγεῖα μετὰ τῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως καὶ ἐν Μοναστηρίῳ Κοινοτικῶν κτημάτων καὶ διαφόρων γηπέδων καὶ γαιῶν, ὧν ἰδιαιτέρα σημεῖωσις ἐν τῷ κτηματολογίῳ,

ε) τὸ πτωχοκομεῖον «Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ» μετὰ τοῦ Ξενοδοχείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΕΡΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΗΣ ΑΥΤΩΝ

Ἄρθρ. 4.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἑλλην. Κοινότης Κρουσόβου ἔχει τὰ ἐξῆς Σωματεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἀνατίθεται ἡ ὅλη διοίκησις τῶν κοινοτικῶν ὑποθέσεων :

- α) τὴν Δημογεροντίαν,
- β) τὴν Ἐφορείαν τῶν Ἐκπαιδευτηρίων,
- γ) τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ναοῦ,
- δ) τὴν Μοναστηριακὴν Ἐπιτροπὴν,
- ε) τὴν Ἐπιμελητείαν τοῦ Πτωχοκομείου,
- στ) τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον καὶ
- ζ) τὸ Μικτὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ - ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ ΑΥΤΗΣ

Ἄρθρ. 5.

Ἡ Δημογεροντία Κρουσόβου συγκροτεῖται ἐξ ἐξ μελῶν ἐργαζομένη ἀείποτε ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου Πρεσπῶν καὶ Ἀχρινῶν ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 6.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας εἶνε διετῆς ἀντικαθισταμένου κατ' ἔτος τοῦ ἡμίσεως τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν.

Ἄρθρ. 7.

Ἡ ἐκλογή τῶν μελῶν αὐτῆς γίνεται κατὰ διετίαν τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν 15ην Ἰανουαρίου διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἱερᾶς

Μητροπόλεως ὑπὸ συνελεύσεως εἴκοσι καὶ τεσσάρων ἀντιπροσώπων τῆς Κοινοῦτος ὡς ἐξῆς ἐνδεδειγμένων.

Αἱ 13 συνοικίαι τῆς Ὁρθ. Ἑλλην. Κοινοῦτος Κρουσόβου ὀφείλουσι ν' ἀναδείξωσι τοὺς 24 ἀντιπροσώπους μίαν ἐβδομάδα τοῦλάχιστον πρὸ τῆς συνελεύσεως τούτων καὶ ὧν τὰ ὀνόματα οἱ ἱερεῖς θὰ δηλώσωσι τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει. Οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνοριῶν ὡς ἀκολούθως θ' ἀπαρτίζονται:

1. Π'' Γιαννάκη	5	ἀντιπρόσωποι
2. Π'' Σπυρίδωνος	1	»
3. Π'' Θωμᾶ	1	»
4. Οἰκονόμου	3	»
5. Π'' Ἰωάννου	3	»
6. Π'' Ἐμμανουήλ	2	»
7. Κριάσια	1	»
8. Π'' Θεοδοσίου	1	»
9. Καλογήρου	2	»
10. Ἀρναούτ	1	»
11. Π'' Σωτηρίου	1	»
12. Π'' Στεργίου	2	»
13. Π'' Θεοχάρους	1	»
τὸ ὅλον	<u>24</u>	

Ἄρθρ. 8.

Οἱ ὡς ἄνω ἐκλογεῖς ἐκλέγονται συνωδὰ τῷ 1ῳ ἄρθρῳ τοῦ ἐν λόγῳ κανονισμοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ὁρθ. Ἑλλην. Κοινοῦτος ἐν ταῖς ἐνοριακαῖς συνελεύσεσι συγκαλουμέναις ὑπὸ τῶν ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως ἐπὶ τούτῳ ἐντεταλμένων ἱερέων καὶ ὧν ἡ περίοδος λήγει κατὰ τὴν λῆξιν τῆς περιόδου τοῦ παρόντος κανονισμοῦ.

Ἄρθρ. 9.

Τοὺς προσωρινῶς ἀπουσιάζοντας ὡς ἄνω ἐκλογεῖς ἢ ἐνοριακὴ συνέλευσις ἀντικαθιστᾶ δι' ἄλλου, ὅστις διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο μόνον χαίρει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλογέως.

Ἄρθρ. 10.

Οἱ ὡς ἄνω ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνοριῶν δέον νὰ φέρωσι τὰ ἐξῆς προσόντα:

- α) νὰ εἶνε χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ὑπήκοοι ὀθωμανοί,
- β) ἡλικίας ἄνω τῶν 25 ἐτῶν,
- γ) ἐγκατεστημένοι ἐνταῦθα,
- δ) νὰ ἔχωσι βιοποριστικὸν τι ἐπάγγελμα,
- ε) νὰ πληρώνωσι φόρον κτηματικὸν ἢ ἐπιτηδεύματος.

Ἄρθρ. 11.

Ἄφ' οὗ ὑπὸ τῶν ἱερέων ὑποβληθῆ τῇ Μητροπόλει ὁ κατάλογος τῶν ἐνοριακῶν ἀντιπροσώπων ἢ ὑφισταμένη Δημογεροντία μετὰ τοῦ Μητροπολίτου ἐξελέγχει αὐτὸν καὶ ὀρίζουσι τὴν ἡμέραν τῆς συγκλήσεως τῶν ὡς ἄνω ἀντιπροσώπων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει πρὸς ἐκλογὴν Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 12.

Ἐν τῇ Συνελεύσει ταύτῃ ἢ ὑφισταμένη Δημογεροντία καταρτίζει κατάλογον τῶν ἐκλεξίμων ὡς Δημογερόντων, ὃν ἀναρτᾷ ἐπὶ 8 ἡμέρας ἐν τῷ νάρθηκι τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ὑποβολὴν ἐνστάσεων.

Ἄρθρ. 13.

Θεωρηθείσης ἐν ἀπαρτία τῆς συνελεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων διανέμονται τοῖς παροῦσι μέλεσιν αὐτῆς ἰσάριθμα ἄγραφα δελτάρια ἐσφραγισμένα μόνον τῇ σφραγίδι τῆς Δημογεροντίας ἐφ' ὧν ἕκαστον τῶν μελῶν γράφει τρία ὀνόματα ἔχοντα τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 17 προσόντα καὶ συστρέφων αὐτὸ εἰς λαχνὸν ρίπτει εἰς ὠρισμένην κάλπην καὶ ἀποχωρεῖ ἀθορύβως καταλαμβάνων τὴν οἰκείαν αὐτοῦ θέσιν· οἱ δὲ μεταξὺ τῶν ἐκλογέων τυχὸν ἀγράμματοι γράφουσι τὰ ἑαυτῶν ψηφοδέλτια ἐν τῇ συνεδριάσει διὰ τοῦ Γραμματέως.

Ἄρθρ. 14.

Ληξάσης τῆς ψηφοφορίας ἀνοίγεται ἢ κάλπη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ ἐξονομάζοντος δύο διαλογεῖς οἵτινες ἐξάγουσιν ἀνὰ μίαν τὰς ψήφους καὶ ἀναγινώσκουσι ταύτας καθαρῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων.

Ἄρθρ. 15.

Τοὺς ἀποβιοῦντας, παραιτουμένους ἢ μὴ ἀποδεχομένους τὸν διορισμὸν αὐτῶν ὡς δημογερόντων ἀναπληροῦσιν οἱ ἐπιλαχόντες τῆς περιόδου ἐκείνης, οἵτινες παραμένουσιν ὡς τοιοῦτοι μόνον διὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐκλιπόντος. Ἐλείψει ἐπιλαχόντων διενεργεῖται νέα ἐκλογὴ συνωδᾷ τῷ 113 ἄρθρῳ.

Ἄρθρ. 16.

Οἱ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διετίας ἀπαλλαττόμενοι τῶν καθηκόντων αὐτῶν Δημογέροντες μετὰ πάροδον ἐνὸς ἔτους εἶνε καὶ πάλιν ἐκλέξιμοι· τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ λοιπὰ σωματεῖα, ὧν τὰ μέλη δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι μέλη καὶ ἄλλων σωματείων.

ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΩΝ

Ἄρθρ. 17.

Οἱ ὑποψήφιοι Δημογέροντες πρέπει νὰ ᾧσι :

α) χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ὑπήκοοι ὀθωμανοί,

β) ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τὴν Ὁρθ. Ἑλλ. Ἐκκλησίαν καὶ ὑπὸ Ἑλληνοσ κληρῶσ ἀγιαζόμενοι,

γ) σταθεροὶ κάτοικοι Κρουσόβου καὶ ξένοι νυμφευθέντες ἐνταῦθα καὶ ἀποκατασταθέντες ὀριστικῶσ πρὸ τριετίας ἔχοντες ἐνταῦθα κτηματικὴν περιουσίαν,

δ) ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν,

ε) ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγγραμμάτων,

ς) ἐκ τῶν εὐὑπολήπτων καὶ ἐμπιστοσύνης ἀπολαυόντων παρὰ τῆσ Κοινότητος, κεκτημένων δὲ πείραν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων.

Ἄρθρ. 18.

Ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τῶν Δημογερόντων :

α) οἱ μὴ φέροντες τὰ ἄνω προσόντα,

β) οἱ ἔμμισθοι ὑπάλληλοι Σχολῶν, Ἐκκλησίας, κοινότητος,

γ) οἱ μὴ ἀποτίσαντες τὰ πρὸς τὴν κοινότητα, Ἐκκλησίαν, ἢ Σχολὴν ὀφειλόμενα καὶ οἱ πρὸς τὰς Σχολὰς τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν των καὶ τὴν Ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν καθυστεροῦντες,

δ) οἱ ἀποδειχθέντες καταχρασταὶ τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων,

ε) οἱ ὀφείλοντες καὶ κατακρατοῦντες χρήματα καὶ κτήματα ἐκκλησιαστικά, σχολικά καὶ κοινοτικά,

ς) οἱ δυστροποῦντες εἰς τὴν παράδοσιν τῶν διαχειριστικῶν βιβλίων καὶ μὴ δίδοντες λόγον τῆσ διαχειρίσεως αὐτῶν,

ζ) οἱ ἀπολέσαντες τὰ πολιτικά δικαιώματα ἢ διατελοῦντες ὑπὸ Ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια,

η) οἱ γονεῖς ἢ οἱ κηδεμόνες οἱ τὰ τέκνα αὐτῶν ἢ τοὺς κηδεμονευομένους εἰς τὰς προπαγανδικὰς τῶν ξένων ἀποστέλλοντες σχολὰς,

θ) οἱ συγγενεῖς καὶ τοιοῦτοι εἶνε :

πατὴρ καὶ υἱός,

πενθερὸς καὶ γαμβρός,

δύο ἀδελφοί.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Ἄρθρ. 19.

Ἡ Δημογεροντία συνέρχεται τακτικῶσ ἐν τῇ Μητροπόλει ἐν τῇ κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν αὐτῆσ ὀρισθησομένη ἡμέρα τῆσ ἐβδομάδος, ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις προσκαλεῖται.

Ἄρθρ. 20.

Τὰ μέλη τῆσ Δημογεροντίας ὀφείλουσι μετὰ προθυμίας νὰ προσέρχωνται

εἰς τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς. Ἐὰν δὲ τυχὸν ἔνεκα κατεπειγούσης ἀνάγκης μέλος τι ἀπουσιάσῃ, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τοῦτο πρὸς τὸν πρόεδρον.

Ἄρθρ. 21.

Πᾶν μέλος μὴ προσερχόμενον εἰς τρεῖς κατὰ συνέχειαν συνεδριάσεις αὐτῆς δίχα δεδικαιολογημένου λόγου προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ πρέπει καταλλήλως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν προτροπὴν μὴ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀμέσως συνεδρίαν τῆς Δημογεροντίας, ἀντικαθίσταται ὡς προεῖρηται. Ἐὰν δὲ ἀποδημεῖ πλέον τῶν 4 μηνῶν, ὡσαύτως ἀντικαθίσταται (ἴδε ἄρθρ. 113).

Ἄρθρ. 22.

Τὰ μέλη τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὴν συνεδρίαν ὀφείλουσι νὰ ὑπογράψωσι διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τάξιν εἰς τὸ βιβλίον τῆς παρουσίας τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἰδιοχείρως, οὐδὲν δὲ μέλος δικαιούται ν' ἀντιπροσωπεύῃ ἄλλο.

Ἄρθρ. 23.

Ἡ Δημογεροντία λογίζεται ἐν συνεδριάσει ὅταν εὑρίσκεται ἐν ἀπαρτίᾳ. Τοιαύτη δὲ θεωρεῖται ὅταν παραστῶσι τὰ πλείω τῶν μελῶν αὐτῆς ἢ τουλάχιστον τὰ ἡμίση πλέον τοῦ ἑνός.

Ἄρθρ. 24.

Ἡ Δημογεροντία μετὰ τὴν ἐκλογὴν προβαίνει εἰς τὸν καταρτισμὸν ὅλων τῶν κοινοτικῶν σωματείων, συσκέπτεται καὶ φροντίζει περὶ ὅλων τῶν κοινοτικῶν συμφερόντων, ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τοῦ κανονισμοῦ, ἐξελέγχει τοὺς λογαριασμοὺς τῶν χρηματικῶν διαχειρίσεων Ἐκκλησίας, Σχολῶν, Μονῆς καὶ Πτωχοκομείου, συζητεῖ μετὰ τῆς Ἐφορείας τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν Σχολῶν καὶ ἐγκρίνει ἢ ἀπορρίπτει κατ' ἰδίαν χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ καθήκοντα τῆς Ἐφορείας.

Ἄρθρ. 25.

Ἡ Δημογεροντία οὕσα τὸ ἀνώτατον διοικητικὸν σωματεῖον τῆς Κοινοπόλεως ὀφείλει νὰ παρέχῃ τὴν ἀρωγὴν τῆς καὶ προστασίαν εἰς τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν, εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Μονῆς, τὴν Ἐπιμελητείαν τοῦ Πτωχοκομείου καὶ εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς διαχειριστὰς τῶν κοινῶν.

Ἄρθρ. 26.

Οὐδενὶ τῶν μελῶν τῶν ἄλλων σωματείων ἐπιτρέπεται ν' ἀπειθῇ ἢ νὰ προσφέρῃται ἀνοικείως, ὁ δὲ παρεκτρεπόμενος ἀναλόγως τῆς συμπεριφορᾶς του νοθετεῖται ἢ καὶ παύεται ἐν ἀνάγκῃ.

"Αρθρ. 27.

Αἱ συζητήσεις διεξάγονται μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης κοσμιότητος, εὐσχημοσύνης καὶ τάξεως ζητοῦντος ἐκάστου τῶν μελῶν καὶ λαμβάνοντος τὸν λόγον παρὰ τοῦ προέδρου. Ἡ δὲ γνωμοδότησις καὶ ἀπόφασις λαμβάνεται μετὰ πάσης εὐσυνειδησίας, εὐθυδικίας καὶ ἀμεροληψίας. Γνωμοδότησις δὲ καὶ ἀπόφασις εἶνε πᾶν ὅ,τι λεχθῆ καὶ διὰ πλειοψηφίας κυρωθὲν καταχωρηθῆ ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Οὐδενὶ δὲ ἐπιτρέπεται ὁμιλεῖν καὶ γνωμοδοτεῖν ἐκτὸς τοῦ προκειμένου εἰς συζήτησιν θέματος. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται τὸ συζητεῖν καὶ ὁμιλεῖν ἐν συνεδριάσεσιν εἰς ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς.

"Αρθρ. 28.

Ἡ ἔναρξις τῶν συνεδριῶν τῆς δημογεροντίας ἀναβάλλεται τὸ πολὺ ἐπὶ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς προσκλήσεως ὀριζομένης. Μετὰ παφέλευσιν τῆς ὥρας, ἐὰν ἀποδειχθῆ ἐκ τοῦ σχετικοῦ βιβλίου, ὅτι πάντες οἱ Δημογέροντες προσεκλήθησαν ἀπαρτίας μὴ γενομένης, ὁ Πρόεδρος αὐτοδικαίως διαλύει τὴν συνεδρίαν.

"Αρθρ. 29.

Ἡ πρώτη ἐκλεγησομένη Δημογεροντία ἐν κοινῇ μετὰ τῶν λοιπῶν σωματείων συνεδρία ὀφείλει ἅμα τῇ ἐκλογῇ της νὰ διακανονίσῃ τὰ τῆς Ἀρχιερατικῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ συντάξῃ ἐγκαίρως κατάλογον ὀνομάτων ἐπιχορηγήσεως τὸν ὁποῖον παραδίδει πρὸς εἰσπραξιν τῷ Μητροπολίτῃ. Ἐπίσης ὀφείλει νὰ ἐκπονήσῃ κατάλογον διατιμήσεως τῶν ὑπὲρ τῆς Ἱερᾶς μητροπόλεως πράξεων, ἧτοι ἐπικυρώσεως διαθηκῶν, ἐκδόσεως πιστοποιητικῶν, μαρτυρικῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων κ.τ.λ.

"Αρθρ. 30.

Πᾶσα ἀναφορὰ ἀπευθύνεται μόνον πρὸς τὸν Πρόεδρον, ὅστις ἐπιψηφίζων αὐτὴν παραπέμπει ἀρμοδίως.

"Αρθρ. 31.

Πάντα τὰ ζητήματα λύονται διὰ πλειοψηφίας, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας δίδεται δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν Πρόεδρον.

"Αρθρ. 32.

Οὐδενὶ ἐπιτρέπεται εἰσάγειν ὑποθέσεις εἰς συζήτησιν εἰμὴ μόνω τῷ Προέδρῳ καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τάξιν ἐκάστης ἀναφορᾶς.

"Αρθρ. 33.

Ἀπαντα τὰ μέλη ὑπογράφουσι τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων εἰς ἃς παρευρέθησαν, ἀφ' οὗ ἀναγνωσθέντα φανῶσιν, ὅτι εἶναι ταῦτά τοῖς προαποφασισθεῖσι (ἴδε ἀρθρ. 111).

"Αρθρ. 34.

Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἰδίαν σφραγίδα φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν «Σφραγὶς Δημογεροντίας Κρουσόβου 1907» φυλαττομένην ἐν ἰδιαιτέρῳ κυτίῳ ἐσφραγισμένῳ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας καὶ φυλαττομένῳ ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

"Αρθρ. 35.

Πᾶν ἔγγραφον ἐκδιδόμενον μὲν ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας μὴ φέρον ὅμως τὴν σφραγίδα, ἣτις τίθεται κατόπιν ἀποφάσεως τῆς συνεδρίας, θεωρεῖται ἄκυρον.

"Αρθρ. 36.

Ἡ Δημογεροντία εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους διορίζει τριμελῆ ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν, δι' ἧς ἐξελέγχει τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ὑπ' αὐτὴν σωματείων.

"Αρθρ. 37.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν σωματείων παράδοσιν τῶν βιβλίων τῆς διαχειρίσεως εἰς τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν αὕτη ὀφείλει ἐντὸς τὸ πολὺ δύο μηνῶν νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἐκθεσὶν τῆς εἰς τὴν δημογεροντίαν καὶ ἐν κοινῇ συνεδριάσει μετ' αὐτῶν ν' ἀναπτύξῃ προφορικῶς τὰ κατὰ τὴν ἐκθεσιν.

"Αρθρ. 38.

Ἡ Δημογεροντία ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ ἀνάγκης ἐπιστάσης ἀποφασίζει τὴν σύγκλησιν γενικῆς συνελεύσεως τῆς κοινότητος Κρουσόβου λαμβάνουσα δικαιωματικῶς μέρος εἰς αὐτήν.

"Αρθρ. 39.

Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἴδιον γραμματέα αὐτῆς πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῆς πρὸς σύνταξιν τῶν πρακτικῶν, ὅστις θέλει εἶσθε τοιοῦτος καὶ διὰ τὰ λοιπὰ κοινοτικὰ σωματεῖα.

"Αρθρ. 40.

Ἀπαγορεύεται τῷ γραμματεῖ τὸ διδόναι ἀντίγραφα ἄνευ ἐγγράφου αἰτήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου καὶ διαταγῆς τοῦ Προέδρου (ἐννοεῖται ὅτι ὁ γραμματεὺς στερεῖται ψήφου).

"Αρθρ. 41.

Τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας ὡς ἀνωτέρου ἐποπτικοῦ σωματείου τῆς Κοινότητος δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσιν ὡς μέλη καὶ ἄλλων Κοινοτικῶν σωματείων.

"Αρθρ. 42.

Εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Δημογεροντίας προσκαλοῦνται καὶ παρίστανται, καὶ τὰ μέλη τῶν λοιπῶν σωματείων, ὡσάκις τὰ συζητητέα ἀντικείμενα εἶνε

μεγίστου κοινοτικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπαιτοῦντα τὴν ἐπὶ ταύτῳ σύσκεψιν πλειοτέρων κοινοτικῶν παραγόντων καὶ ἤθελεν ἐγκριθῆ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 43.

Ἡ Δημογεροντία ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δικαιούται νὰ πωλήσῃ ἀκίνητα κτήματα τῆς Κοινότητος οὔτε μονομερῶς οὔτε τῇ κοινῇ ἀποφάσει τῶν λοιπῶν σωματείων. Δύναται ὅμως ἵνα δι' ἄλλων κτημάτων ἀντικαταστήσῃ κτήματα ἀπαλλοτριωτά, ἅτινα ἢ δὲν φέρουσι πρόσοδον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἢ ζημίας μᾶλλον παρά ὠφελείας παραίτια γίνονται εἰς τὴν κοινότητα.

Ἄρθρ. 44.

Προκειμένου περὶ ζητήματος ἀφορῶντος τὰς σχέσεις Μητροπόλεως καὶ Κυβερνήσεως ἢ πλειοψηφία δὲν ἰσχύει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΠΕΡΙ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

Ἄρθρ. 45.

Ἡ Κοινότης Κρουσόβου διατηρεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν 2 Σχολάς, μίαν τῶν ἀρρένων μετὰ 7 τάξεων καὶ μίαν τῶν θηλέων μετὰ 6 τάξεων, ἐκτὸς τῶν τριῶν Νηπιαγωγείων. Καὶ τὸ μὲν Ἀρρεναγωγεῖον θὰ ἔχῃ διευθυντὴν φέροντα πάντοτε δίπλωμα Πανεπιστημίου ἢ δίπλωμα Γυμνασίου κεκτημένον πεῖραν διδασκαλίας καὶ διευθύνσεως τοῦλάχιστον πενταετῆ καὶ ὄντα πρότυπον τιμιότητος καὶ χρηστυθείας. Τὸ δὲ Παρθεναγωγεῖον θὰ ἔχῃ διευθύντριαν διπλωματοῦχον ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου καὶ ἀνάλογον προσωπικὸν φέρον ἐνδεικτικὰ τελείου Παρθεναγωγείου.

Ἄρθρ. 46.

Αἱ ἐν Κρουσόβῳ σχολαὶ διοικοῦνται ὑπὸ τῆς Ἐφορείας, ἧς αὐτοδικαίως Πρόεδρος εἶνε ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίτροπος αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 47.

Ἡ Ἐφορεία ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγγραμμάτων ἐγγάμων, εἰ δυνατόν, καὶ μὴ ἐχόντων πρὸς τὴν Σχολὴν ἢ τὴν κοινότητα ὀφειλάς, χρέη καὶ καταβαλλόντων τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα ἐπιχορήγησιν καὶ τὴν πρὸς τὰς Σχολὰς ἐτησίαν αὐτῶν συνδρομὴν, ἐκ τῶν χριστιανῶν ὀρθοδόξων, σταθερῶν κατοίκων Κρουσόβου καὶ ὑπηκόων ὀθωμανῶν.

Ἄρθρ. 48.

Ἡ Ἐφορεία θὰ ἀποτελεῖται ἐκ μελῶν τριῶν, ἡ δὲ περίοδος αὐτῆς εἶνε διετής.

Ἄρθρ. 49.

Πᾶν μέλος τῆς Ἐφορείας παραιτούμενον δίδει ἐγγράφως τὴν παραίτησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πρόεδρον.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

Ἄρθρ. 50.

Ἡ Ἐφορεία ὑποχρεοῦται νὰ συνεδριάζη τακτικῶς μὲν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος καθ' ἡμέραν καὶ ὥραν ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ αὐτῆς ὀριζομένην, ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις ὁ Πρόεδρος ἢ καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἢ Ἐφορεία θεωρεῖ τοῦτο ἀναγκαῖον.

Ἄρθρ. 51.

Τὰ μὴ προσερχόμενα εἰς τὰς συνεδριάσεις μέλη δίχα δεδικαιολογημένης αἰτίας κατόπιν νουθεσίας ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἀντικαθίστανται ἐν συνεδριάσει τῆς Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 52.

Πάντα τὰ ζητήματα λύονται διὰ πλειοψηφίας, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας δίδεται δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν Πρόεδρον.

Ἄρθρ. 53.

Ἀπαρτία ἔσται, ὅταν παραστῶσι δύο ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρ. 54.

Ἡ Ἐφορεία ἔχει ἰδιαιτέραν σφραγιδα φέρουσαν περίξ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν «Σφραγὶς Ἑλλην. Σχολῶν Κρουσόβου 1881», ἐν τῷ μέσῳ τὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰκόνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῶν, φυλαττομένην παρὰ τῷ ταμίᾳ καὶ τίθεται ἐπὶ παντὸς ἐγγράφου κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἐφορείας.

Ἄρθρ. 55.

Ἐπὶ μικτῶν συνεδριάσεων Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας θεωρεῖται ἀπαρτία, ὅταν ἐξ ἑκατέρων τῶν σωματείων προσέλθωσι τὰ ἡμίση πλέον τοῦ ἑνός.

Ἄρθρ. 56.

Ἡ Ἐφορεία δύναται νὰ διαθέσῃ ποσὸν ἄνευ ἐπερωτήσεως τῆς Δημογεροντίας ἕως πεντακόσια γρόσια δι' ἐσωτερικὰς ἐπισκευὰς καὶ ἐλλείψεις Σχολῶν. Διὰ πᾶσαν ἄλλην δαπάνην ὑπερβαίνουσαν τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ ἀποτείνηται τῇ Δημογεροντία.

Ἄρθρ. 57.

Ἡ Ἐφορεία ἀπολύει ἢ διορίζει τὸν διευθυντὴν, τοὺς διδασκάλους καὶ ἐπιμελητὰς συνεδριάζουσα μετὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν Σχολῶν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν

ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου. Ἡ δὲ σκέψις καὶ ἀπόφασις περὶ προ-
σθαφαιρέσεως τάξεων ἀνήκει τῇ Δημογεροντίᾳ καθ' ὑπόδειξιν τῆς Ἐφορείας.

Ἄρθρ. 58.

Ἡ Ἐφορεία ὑποχρεοῦται ὅπως μέχρι τῆς 25 Ἰουλίου διορίσῃ τοὺς διδα-
σκάλους λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰ ἐνδεικτικὰ τῶν σπουδῶν ἢ τὰ πτυχία αὐτῶν
ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἢ Ἱερὰ Μητρόπολις θὰ ἐκδίδῃ τὴν νενομισμένην ἄ-
δειαν. Γίνεται δὲ ὁ διορισμὸς διὰ προκαταρκτικῆς συζητήσεως ἐπὶ ἐκάστου
τῶν διδασκάλων, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ κατὰ πλειοψηφίαν. Συνάμα δὲ
ἢ Ἐφορεία ἐντὸς 10 ἡμερῶν μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐξετάσεων ὀφείλει νὰ δηλώσῃ
εἰς τοὺς ὑφισταμένους διδασκάλους τὴν ἀνανέωσιν τῶν συμβολαίων διὰ τὸ ἐπό-
μενον ἢ οὐ.

Ἄρθρ. 59.

Ἡ Ἐφορεία φροντίζει ὥστε τὸ διδάσκον προσωπικὸν νὰ ᾖ πλήρες τὴν
15ην Αὐγούστου, ὅποτε ἄρχονται καὶ αἱ ἐγγραφαί. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τὰ
προγράμματα τῆς διδαχθησομένης ὕλης καὶ τὰ ὠρολόγια τῶν μαθημάτων
δέον νὰ ᾧσι συντεταγμένα ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ, ἐγκεκριμένα ὑπὸ
τῆς Ἐφορείας καὶ ἐπικεκυρωμένα ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου. Τὰ δὲ μαθήματα
νὰ ἄρχωνται ἀνυπερθέτως ἀπὸ τῆς 10ης Σεπτεμβρίου. Τὰ διδακτικὰ βιβλία,
ἅτινα ἐπίσης ἐγκρίνει ἢ Ἐφορεία, θὰ ᾧσι ταῦτά ἐπὶ τριετίαν ἐκ τῶν ἐγκεκρι-
μένων ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἄρθρ. 60.

Ἡ Ἐφορεία περὶ τὰ μέσα τοῦ σχολ. ἔτους εἰς οὐδεμίαν προβαίνει παῦσιν
διδασκάλων, ἐλάττωσιν ἢ αὐξήσιν τάξεως ἢ μισθοῦ ἢ τροποποίησιν προγράμ-
ματος ἐκτὸς ἀπολύτου ἀνάγκης.

Ἄρθρ. 61.

Ἡ Ἐφορεία ὀφείλει νὰ ἐνεργῇ τακτικῶς τὰς πληρωμὰς τῶν διδασκάλων.

Ἄρθρ. 62.

Ἡ Ἐφορεία εἰς πάντα διδάσκαλον μὴ ἐκπληροῦντα τὰς ὑπὸ τοῦ συμβο-
λαίου ὑποχρεώσεις ἢ ὑποπίπτοντα εἰς παράπτωμα ἀπαῖδον πρὸς τὸ διδασκα-
λικὸν ἐπάγγελμα δικαιούται νὰ ἐπιβάλλῃ ἀνάλογον ποινὴν, ἣτις διοικητικῶς
μὲν εἶναι ἐφέσιμος εἰς τὴν Δημογεροντίαν, δικαστικῶς δὲ εἰς τὸ Μικτὸν Ἐκ-
κλησ. Δικαστήριον.

Ἄρθρ. 63.

Ἡ Ἐφορεία ἅμα ἐκλεγεῖσα συντάσσει τὸν προϋπολογισμὸν τῶν Σχο-
λῶν ὃν καὶ ὑποβάλλει τῇ Δημογεροντίᾳ πρὸς συζήτησιν καὶ ἐπιψήφισιν περὶ
τὰ μέσα Φεβρουαρίου ἐκάστου ἔτους. Ἐν τέλει δ' ἐκάστου ἔτους ὑποβάλλει

τῆ ἐξελεγκτικῆ ἐπιτροπῆ πρὸς ἐξέλεγγιν τοὺς ἀπολογισμοὺς μετὰ πάντων τῶν βιβλίων ἐκθέτουσα τὰς πράξεις αὐτῆς καὶ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν Σχολῶν.

Ἄρθρ. 64.

Ὁ ταμίας τῶν Σχολῶν ἐν τέλει ἐκάστης τριμηνίας ὀφείλει νὰ καθυποβάλῃ τῆ Ἐφορείᾳ συνοπτικὴν σημείωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου.

Ἄρθρ. 65.

Ἡ Ἐφορεία ἔχει ὡς πόρους πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολῶν: 1) τὰ ἐνοίκια τῶν κοινοτικῶν κτημάτων, 2) τὸ ἐτήσιον χορήγημα τῶν Πατριαρχείων, 3) τὰς ἐτησίας συνδρομὰς τῶν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων Κρουσοβιτῶν, 4) τὸ 1/2 τοῦ καθαροῦ κέρδους τῆς Ἐκκλησίας, 5) τὸν ἐν τῆ Ἐκκλησίᾳ περιφερόμενον δίσκον καὶ τὸν τῆς ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, 6) τὸ κυτίον τῶν ὀνομαστικῶν ἐορτῶν, 7) τὰ ὑπὲρ τῶν Σχολῶν τυχηρὰ λεγόμενα τῆς Μητροπόλεως. Πρὸς τούτοις ἡ Ἐφορεία συνεννοουμένη ἐν ἀνάγκῃ καὶ μετὰ τῆς Δημογεροντίας ὀφείλει νὰ προνοῇ περὶ ἐξευρέσεως καὶ ἐτέρων πόρων καὶ περὶ βελτιώσεως ἐν γένει τῶν οἰκονομικῶν τῶν Σχολῶν.

Ἄρθρ. 66.

Ἡ Ἐφορεία θὰ τελῆ Ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον τὴν ἡμέραν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καθ' ἣν θὰ ἐκφωνῆ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐν τῆ τελετῇ τῆς Σχολῆς ὁ διευθυντὴς τῶν Σχολῶν.

Ἄρθρ. 67.

Ἡ Ἐφορεία θὰ ἔχη κτηματολόγιον ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ εἶνε καταγεγραμμένα ὅλα τὰ κτήματα τῆς Κοινότητος ὀνομαστὶ μετὰ τῶν ὀρίων καὶ τῆς τοποθεσίας, θὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἐγκαίρου καὶ λυσιτελεστέρας ἐνοικιάσεως αὐτῶν καὶ ἐπιμελοῦς εἰσπράξεως τῶν ἐνοικίων.

Ἄρθρ. 68.

Αἱ δωρεαὶ μετὰ θάνατον κατατίθενται εἰς τὰ ταμεῖα τῆς Ἐφορείας καὶ χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ δωρητοῦ ἢ μὴ ὑπάρχοντος ὄρου συνωδὰ τῷ ἄρθρῳ τοῦ παρόντος κανονισμοῦ, τὰς δὲ ἀποδοτέας κοινοτικὰς τιμὰς πρὸς τοὺς δωρητὰς καὶ εὐεργέτας καθορίζει ἡ Ἐφορεία.

Ἄρθρ. 69.

Ἡ πρώτη ἐκλεγησομένη Ἐφορεία ὀφείλει νὰ φροντίσῃ περὶ ἀναρτήσεως πίνακος τιμητικοῦ ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ Ἀρρεναγωγείου ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ καταχωρίζωνται τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν καὶ τῶν δωρητῶν τῆς κοινότητος ἀναρτῶσα καὶ τὰς εἰκόνας καὶ σημειῶσα τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης ἕνεκεν.

Ἄρθρ. 70.

Ἀπαγορεύεται ρητῶς τῇ Ἐφορείᾳ τὸ δανεῖζειν χρήματα τῶν σχολῶν ἐπὶ τόκῳ. Τὸ περίσσευμα ὅμως τοῦ ταμείου κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους ὡς καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν Σχολῶν ἀφιερῶματα καὶ αἱ δωρεαὶ τῶν φιλομούσων καὶ φιλογενῶν παρακατατίθενται τῇ συναινέσει καὶ ἀποφάσει τῆς Δημογεροντίας εἰς τρέχοντα λογισμὸν παρὰ τραπεζιτικῷ τινι καταστήματι, ὅπως χρησιμεύσωσι πρὸς ἀγορὰν λαχειοφόρων ὁμολογιῶν τραπέζης τινὸς ἢ προσοδοφόρων κτημάτων ἐπ' ὀνόματι τῶν Σχολῶν. Ὁ ταμίας ὁ δανεῖζων ἐπὶ τόκῳ τρίτοις χρήματα τῶν Σχολῶν ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων κατὰ τὴν ἀποχώρησίν του τὸ ὅπερ ἐδάνεισε ποσόν, ἄλλως καταδιώκεται δικαστικῶς. Ὅσακις δὲ ἡ χρῆσις τοῦ ἔτους παρουσιάζει ἔλλειμμα ἡ Ἐφορεία ἐν συσκέψει μετὰ τῆς Δημογεροντίας φροντίζει περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλύψεως αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 71.

Ἡ Ἐφορεία συντάσσει κατ' ἔτος ἐπίσημα συμβόλαια τῆς μισθώσεως τῶν κτημάτων φέροντα καὶ ἐγγυητὴν. Ἐπίσης κατ' ἔτος θὰ συντάσῃ καὶ ὑπογραφή τὰ συμβόλαια τῶν διδασκάλων.

Ἄρθρ. 72.

Ἡ πρώτη ἐπίσης Ἐφορεία συσκεπτομένη ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς τῆς μετὰ τῶν διευθύνσεων τῶν σχολῶν θὰ ἀναθεωρήσῃ τὸν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῶν Σχολῶν ὑπάρχοντα κανονισμόν, ὁ ὁποῖος συμπληρωθεὶς ἐγκριθήσεται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας καὶ ἐπικυρωθήσεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου. Θέλει δὲ εἶσθε σεβαστὸς κατὰ πάντα τῷ διδάσκοντι προσωπικῶ, τοῖς ὑπαλλήλοις, τοῖς μαθηταῖς καὶ ἅπασιν τοῖς Ἑλλησι πολίταις Κρουσόβου. Ὁ ἐν λόγῳ κανονισμὸς θέλει ἀναθεωρεῖσθαι κατὰ πενταετίαν. Ἐπίσης ἡ Ἐφορεία ἐν λόγῳ ἀναθεωρήσει καὶ τὸ ἅμα τῇ ἐκλογῇ τῆς μετὰ τῆς διευθύνσεως τῶν Σχολῶν ἀναθεωρήσει καὶ τὸ ἑορτολόγιον τῆς διακοπῆς τῶν μαθημάτων καθορίζουσα ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ναοῦ καὶ τὰς ἑορτάς καθ' ἃς μὴ σχολαζουσῶν τῶν σχολῶν μεταβαίνουνσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ τὸν ψάλτην μετερχόμενοι διδάσκαλοι.

Ἄρθρ. 73.

Ἡ Ἐφορεία ὑποχρεοῦται νὰ ἐπισκέπτηται ὅσον ἐνεστι συχνότερον τὰ Σχολεῖα, τοῦλάχιστον ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος κατὰ τὰς ὥρας τῶν παραδόσεων, ἵνα σχηματίσῃ ἰδέαν περὶ τῆς ἀνελλιποῦς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων τοῦ προσωπικοῦ.

Ἄρθρ. 74.

Ὁ γραμματεὺς συντάσσει τὰ πρακτικὰ ἐκάστης συνεδρίας, ἅτινα ἀναγνωσκόμενα ἐν τῇ αὐτῇ ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπομένης συνεδρίας ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Ἐφορείας καὶ ὑπὸ τοῦ Προέδρου.

Ἄρθρ. 75.

Ἡ Ἐφορεία δὲ τοῦ ἔτους κατὰ Πάσχα καὶ Χριστούγεννα καταρτίζει κατάλογον τῶν ἀπόρων εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἔτος παρέχει βοηθήματα ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Πέτρου Κοφτσιγκάρη.

Ἄρθρ. 76.

Τὰ ὀριζόμενα ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 17, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 30, 31, 32, 33, ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν Ἐφορείαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'

ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ

Ἄρθρ. 77.

Ἐν Κρουσόβω ὑπάρχουσι μία Ἐκκλησία νεόδμητος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἐνθα τελοῦνται αἱ θεῖαι λειτουργίαι καὶ τελεταὶ καὶ μία ἑτέρα κεκλεισμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Ἄρθρ. 78.

Τοῦ εὐαγοῦς τούτου οἴκου ἀγρυπνεῖ καὶ προΐσταται Ἐπιτροπὴ τριμελὴς διοριζομένη κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν ἐγνωσμένης τιμιότητος καὶ θεοσεβείας χριστιανῶν, ὧν κύριον μέλημα ἐστὶν ἡ εὐτακτος καὶ ἀξιοπρεπῆς διοίκησις τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας.

Ἄρθρ. 79.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ ἔχει ἰδίαν σφραγιδα εἰκονίζουσαν ἐν μέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, δι' ἧς θὰ σφραγίζωνται πάντα τὰ ἔγγραφα τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ὄφελος τοῦ Παγκαρίου.

Ἄρθρ. 80.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ διαχειρίζεται τὴν δαπάνην καὶ εἰσπραξίν τοῦ Ναοῦ δικαιουμένη νὰ προβαίη μέχρι 500 γροσίων διὰ διαφόρους ἀνάγκας καὶ διορθώσεις. Ἄνω τῶν 500 γροσίων θὰ προβαίη κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 81.

Τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς χορηγεῖ ἐτήσιον αὐτῆς ἐπίδομα ταῖς Σχολαῖς $\frac{1}{2}$ τοῦ καθαροῦ κέρδους.

Ἄρθρ. 82.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ διορίζει καὶ παύει τοὺς λαϊκοὺς ὑπαλλήλους τοῦ ναοῦ καὶ τῇ ἐγκρίσει τοῦ Μητροπολίτου τὸν διάκονον καὶ τοὺς ψάλτας.

Ἄρθρ. 83.

Ὁ Ταμίας τοῦ ναοῦ ἐν τέλει ἐκάστης τριμηνίας ὑποβάλλει τῷ γραμματεῖ τῆς Μητροπόλεως τὰ βιβλία τοῦ ταμείου πρὸς ἐξέλεξιν· φυλάττει ἀσφαλῶς πάντα τὰ ἔγγραφα καὶ βιβλία τοῦ ναοῦ.

Ἄρθρ. 84.

Ἀφιέρωμα ἢ δωρεὰ γενομένη εἰς τὸν ναὸν καθίσταται ἀμέσως γνωστὴ εἰς τὴν Δημογεροντίαν διὰ τῆς ἐπιτροπῆς συνωδὰ τῷ 69 καὶ 70 διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἄρθρ. 85.

Εἰσοδήματα τοῦ Ναοῦ εἶνε : α) τὸ κηροπωλεῖον, β) ἡ περιαγωγή τῶν δίσκων, γ) αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ κηροῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσπράξεις, δ) αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῶν μερικῶν ἢ γενικῶν φωταψιῶν κατὰ τὰς ἰδιωτικὰς ἱεροτελεστίας, μνημόσυνα, στέψεις, κηδείας κ.τ.λ.

Ἄρθρ. 86.

Τὸ κηροπωλεῖον προμηθεύει πᾶσι τοῖς βουλομένοις τὸν ἀπαιτούμενον κηρὸν πάντοτε ἐπὶ ὠρισμένη τιμῇ καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ναοῦ.

Ἄρθρ. 87.

Ἡ ἐπιστάσια τοῦ κηροπωλείου θὰ εἶνε ἀνατεθειμένη εἰς ἔμμισθον ὑπάλληλον διοριζόμενον ἐπὶ ἐγγυήσει ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὄντα ὑπεύθυνον διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ κηροπωλείου καὶ παραδόντα κατὰ τριμηνίαν τοὺς λογαριασμοὺς τῷ ταμίᾳ τοῦ ναοῦ καὶ τῷ γραμματεῖ.

Ἄρθρ. 88.

Ὁ ἐν τῷ κηροπωλείῳ καταναλισκόμενος κηρὸς ζυγιζόμενος παραδίδεται τῷ κηροπώλῃ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς οὐδεμίαν δὲ οὗτος δύναται νὰ προβαίῃ ἀγορὰν κηροῦ ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἐπιτροπῆς.

Ἄρθρ. 89.

Τὰ περὶ τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας τῶν Σχολῶν ὀριζόμενα ἐν τοῖς ἄρθροις 17, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 49, 50, 52, 53, 63, 64, 68, 70, 72, 74, ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ναοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ἄρθρ. 90.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Μονῆς τῆς Θείας Ἀναλήψεως οὔσα τριμελὴς διοριζομένη κατὰ διετίαν ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν ἐγνωσμένης τιμιότητος καὶ

θεοσεβείας κύριον μέλημα ἔχει τὴν ἀξιοπρεπῆ καὶ εὐτακτον διατήρησιν τῆς Μονῆς.

Ἄρθρ. 91.

Ἡ Μοναστηριακὴ ἐπιτροπὴ ὑποχρεοῦται ὅπως φροντίζῃ περὶ καλλιεργείας ἢ καὶ ἐνοικιάσεως τῶν γαιῶν ὑποχρεουμένη νὰ κρατῇ κώδικα κτηματολογίου, αὐξήσεως τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς Μονῆς καὶ ἀναπτύξεως τῶν πόρων αὐτῆς.

Ἄρθρ. 92.

Ἡ Μοναστηριακὴ ἐπιτροπὴ διὰ τὰς ἐκάστοτε ἀπαιτούμενας δαπάνας ἐκτάκτους καὶ ἐπισκευὰς τῆς Μονῆς δύναται νὰ δαπανήσῃ μέχρι 1000 γροσίων· ἀνωτέρα δαπάνη χρήζει τῆς ἐπικυρώσεως τῆς Δημογεροντίας.

Ἄρθρ. 93.

Κατὰ τὸ τέλος τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς ἡ Μοναστηριακὴ ἐπιτροπὴ ὑποχρεοῦται νὰ καταστρώσῃ τοὺς ἀπολογισμοὺς καὶ ἀποδώσῃ τούτους διὰ τῆς Δημογεροντίας εἰς τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν.

Ἄρθρ. 94.

Τὰ ἐφαρμοζόμενα ἐν τοῖς ἄρθροις 17, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 49, 50, 52, 53, 63, 64, 68, 70, 74 ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν Μοναστηριακὴν ἐπιτροπὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΠΕΡΙ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΙΑΣ ΠΤΩΧΟΚΟΜΕΙΟΥ

Ἄρθρ. 95.

Ἡ ἐπιμελητεία τοῦ Πτωχοκομείου εἶνε διμελὴς ἐκλεγομένη ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας κατὰ διετίαν.

Ἄρθρ. 96.

Ἡ πρώτη ἐκλεγησομένη ἐπιμελητεία ἐν συσκέψει μετὰ τῆς Δημογεροντίας ὀφείλει νὰ ἐκπονήσῃ τὸ καταστατικὸν τοῦ Πτωχοκομείου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ ρυθμίζῃ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 97.

Πόρους πρὸς συντήρησιν τοῦ Πτωχοκομείου ἡ ἐπιμελητεία ἔχει τοὺς ἑξῆς: α) τὸ ἐνοίκιον τοῦ ἐνταῦθα ξενοδοχείου τοῦ ἀγορασθέντος ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Ναοῦμ Λιάκου, β) τὸν ὑπὲρ τοῦ Νοσοκομείου περιφερόμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δίσκον, γ) τὸ κυτίον τῶν ὀνοματικῶν ἐορτῶν καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ Σάββατον περιφερόμενον. Ὄφείλει δὲ νὰ προνοῇ περὶ ἐξευρέσεως καὶ ἐτέρων μονίμων πόρων καὶ περὶ βελτιώσεως ἐν γένει τοῦ Πτωχοκομείου.

Ἄρθρ. 98.

Τὰ ὀριζόμενα ἐν τοῖς ἄρθροις 17, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 49, 50, 52, 53, 63, 64, 68, 70, 74.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ἄρθρ. 99.

Τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου ὡς Προέδρου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ καὶ ἐκ δύο Ἱερέων διοριζομένων ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Ἄρθρ. 100.

Γραμματεὺς τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου εἶναι ὁ τῆς Δημογεροντίας ὅστις κρατεῖ βιβλίον πρακτικῶν ἀποφάσεων καὶ ἐκτελεῖ τὴν λοιπὴν γραφικὴν ἐργασίαν.

Ἄρθρ. 101.

Τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον δικάζει πάσας τὰς ἐκ μνηστείας καὶ γάμου ἀπορρεούσας διαφοράς, ἥτοι περιστάσεις κύρους ἢ μὴ μνηστείας καὶ γάμου καὶ περὶ λύσεως αὐτῶν, περὶ παραμονῆς καὶ ἀνατροφῆς τέκνων διαρκουῦντος ἢ μὴ τοῦ γάμου, περὶ τοπικῆς διαστάσεως τῶν συζύγων καὶ περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ συζυγικοῦ βίου.

Ἄρθρ. 102.

Τὰ δικαστικὰ τέλη κ.τ.λ. τὰ λαμβανόμενα ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου καταβάλλονται εἰς τὸ ταμεῖον τῶν Σχολῶν ἐπ' ὠφελεία αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ἄρθρ. 103.

Τὸ μικτὸν Δικαστήριον συγκείμενον ἐκ τεσσάρων μελῶν τῆς Δημογεροντίας, ἥτοι τριῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἐκ τῶν νεωστὶ ἐκλεγέντων, ἐργάζεται ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ καὶ δικάζει ἀπάσας τὰς ὑλικὰς διαφοράς τὰς ἀπορρεούσας ἐκ μνηστείας καὶ γάμου, ἥτοι περὶ ἀποζημιώσεων ἐκ διαλύσεως μνηστείας, περὶ προικός, τραχώματος καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, περὶ διατροφῆς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ὡς καὶ ἀπάσας τὰς ἐκ διαθηκῶν καὶ ἐξ υἰοθεσίας διαφορᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ὑποθέσεις

τάς ἀναφερομένας ἐν τῷ ἄρθρ. 3 τοῦ περὶ καθηκόντων τοῦ Δ.Ε.Μ. Συμβουλίου κεφαλαίου τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν.

Ἄρθρ. 104.

Τὸ συμβούλιον ἔχει γραμματέα τὸν τῆς Δημογεροντίας μὴ ἔχοντα ψῆφον ἐν ταῖς συνεδριάσεσι, κρατοῦντα βιβλίον πρακτικῶν καὶ ἀποφάσεων καὶ τὴν λοιπὴν γραφικὴν ἐργασίαν ἐκτελοῦντα.

Ἄρθρ. 105.

Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Μικτοῦ Ἐκκλησ. Δικαστ. διεξάγονται ἐν πλήρει τάξει μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς αὐθαδιάσεως, ἀλλὰ τηρουμένης τῆς ἀπαιτουμένης εὐπρεπείας καὶ ἀπαγορευομένων τῶν προσωπικῶν ὕβρεων καὶ ἀντεγκλίσεων μεταξὺ τῶν μελῶν, ἅτινα ὀφείλουσι κατὰ τὴν σύσκεψιν νὰ ζητῶσι καὶ λαμβάνωσι τὸν λόγον παρὰ τοῦ Προέδρου.

Ἄρθρ. 106.

Πᾶσα αἴτησις καὶ πᾶν ἔγγραφον παραπέμπεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου εἰς τὸ συμβούλιον καὶ εἶτα τίθεται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει.

Ἄρθρ. 107.

Τὰ δικαστικὰ τέλη κ.τ.λ., τὰ λαμβανόμενα ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ συμβουλίου ὑπὲρ τῶν σχολῶν, καταβάλλονται εἰς τὸ ταμεῖον τῶν σχολῶν ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτῶν.

Ἄρθρ. 108.

Ἄμφότερα τὰ Δικαστήρια, τό τε Πνευματικὸν καὶ τὸ Μικτόν, δικάζουσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τῶν δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1899 καὶ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 4251.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρ. 109.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς τε ἐκλογικῆς συνελεύσεως καὶ ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν σωματείων λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν ὑποχρεουμένης τῆς μειοψηφίας νὰ σέβηται αὐτάς καὶ νὰ ὑπογράφη τὰ σχετικὰ πρακτικά, χαίρει ὅμως τὸ δικαίωμα ἢ μειοψηφία ν' ἀπαιτῇ τὴν ἐν τοῖς πρακτικοῖς καταχώρησιν τῆς γνώμης αὐτῆς οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ αὕτη.

Ἄρθρ. 110.

Τὰ ἀποβιώσαντα ἢ παραιτηθέντα ἢ παυθέντα μέλη τῶν σωματείων ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας διὰ τῶν ἐπιλαχόντων, εἰς τὸν ὅσον ὑπάρχωσι τοιοῦτοι. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐκλεξιμῶν. Τὰ δὲ

ἀποβιώσαντα ἢ παραιτηθέντα ἢ παυθέντα μέλη τῆς Δημογεροντίας ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τῶν σωματείων ἀπάντων ἐν κοινῇ συνεδρίᾳ μετὰ τῆς Δημογεροντίας ἐκ τῶν ἐπιλαχόντων καὶ ἐν ἐλλείψει τούτων ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐκλεξίμων. Ἐν περιπτώσει ὅμως παραιτήσεως πάντων τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας ἢ τῆς μείζονος αὐτῆς μερίδος ὁ Πρόεδρος συγκαλεῖ τὴν ἐκλογικὴν συνέλευσιν καὶ ἀνακοινεῖ αὐτῇ τὰς παραιτήσεις τῶν Δημογερόντων. Αὕτη δ' ἀποφασίζει περὶ τῆς παραδοχῆς ἢ μὴ τῶν παραιτήσεων καὶ περὶ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν παραιτηθέντων δι' ἑτέρων ἐκ τῶν καταλόγων τῶν ἐκλεξίμων.

Ἄρθρ. 111.

Ἡ συνεδρία τῆς τε Δημογεροντίας καὶ τῶν λοιπῶν σωματείων εἶνε ἐν ἀπαρτίᾳ μετὰ μὲν τὴν πρώτην πρόσκλησιν, ὅταν παρῶσι οἱ ἡμίσεις πλέον τοῦ ἐνὸς τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τοῦ συνεδριάζοντος σωματείου ἢ τῶν μελῶν ἀπάντων τῶν σωματείων ἐν κοινῇ αὐτῶν συνεδρίᾳ μετὰ δὲ τὴν δευτέραν πρόσκλησιν ὅσοιδήποτε.

Ἄρθρ. 112.

Ὁ ταμίας σωματείου τινός, οὗ λήγει ἡ ὑπηρεσία, ἢ ὁ ταμίας ὁ παραιτούμενος ἢ παυόμενος παραδίδει τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ τὸ ταμεῖον, τὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ ἔγγραφα τὰ πρὸς τὸ οἰκεῖον σωματεῖον σχετιζόμενα διὰ πρακτικοῦ ὑπογεγραμμένου ὑπ' ἀμφοτέρων καὶ ἐπικεκυρωμένου ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου.

Ἄρθρ. 113.

Τὰ ἐκ τῶν σωματείων ἀποχωροῦντα μέλη δύνανται καὶ αὐθις δι' ἑτέραν περίοδον νὰ ἐκλεχθῶσι. Τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὅμως δὲν δύναται νὰ ἦ συγχρόνως μέλος δύο σωματείων.

Ἄρθρ. 114.

Ἡ παραίτησις μέλους τινός τῆς Δημογεροντίας ἢ τῶν λοιπῶν σωματείων ἐπιδίδεται ἐγγράφως καὶ ἐπαρκῶς δεδικαιολογημένη τῇ Α.Σ. τῷ Μητροπολίτῃ, ὁ ὁποῖος τὴν μὲν παραίτησιν Δημογέροντος παραπέμπει εἰς τὴν ὀλομέλειαν τῶν σωματείων, τὴν δὲ μέλους τινός τῶν λοιπῶν σωματείων τῇ Δημογεροντίᾳ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἄρθρ. 115.

Πᾶν σωματεῖον ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς νομίμως ληφθείσας πράξεις τοῦ προκατόχου του συνωδᾶ τῷ πνεύματι τοῦ κανονισμοῦ.

Ἄρθρ. 116.

Ἡ Ὁρθ. Ἑλλην. Κοινότης Κρουσόβου τό γε νῦν διατηρεῖ τέσσαρας ἱερεῖς, οἵτινες ἐκ περιτροπῆς θὰ λειτουργῶσιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου κατὰ σειράν καὶ ἐφ' ὧν οὐδεμίαν ἢ Ἐπιτροπὴν ἐπιρροὴν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ.

Οὐδείς δ' ἕτερος δικαιούται νὰ προσβάλλῃ καὶ αὐτοδικήσῃ καθ' ἱερέως· ὁ ἀδικούμενος ὑπὸ ἱερέως καταγγέλλει τὸν ἀδικοῦντα τυχὸν ἱερέα εἰς τὴν Μητρόπολιν παρ' ἧς καὶ μόνῃς τιμωρεῖται, νουθετεῖται ἢ καὶ παύεται ὁ παραβάτης ἱερεύς.

Ἄρθρ. 117.

Πᾶν ἀφιέρωμα πρὸς τὰ κοινοτικά καθιδρύματα θὰ ἀναγράφηται εἰς ἐπὶ τούτῳ κοινὸν βιβλίον φυλαττόμενον παρὰ τῷ ταμίᾳ τῶν Σχολῶν ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἀνακηρύττωνται μεγάλοι μὲν εὐεργέται οἱ προσενεγκόντες χρηματικὸν ποσὸν ἐξ 100 λ. καὶ ἄνω, εὐεργέται ἐκ 50 λ. καὶ ἄνω, δωρηταὶ ἐξ 20 λ. καὶ ἄνω καὶ ἀφιερωταὶ οἱ λοιποί.

Ἄρθρ. 118.

Διὰ πᾶσαν πρᾶξιν μὴ προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ παρόντος κανονισμοῦ ἢ Δημογεροντία συσκεπτομένη μετὰ τοῦ οἰκείου σωματείου ἢ καὶ ἐν κοινῇ ἀπάντων τῶν σωματείων συνεδρία ἀποφασίζει καὶ ἐνεργεῖ τὰ δέοντα.

Ἄρθρ. 119.

Ἐξ μῆνας δὲ πρὸς τῆς λήξεως τῆς 5/ετίας διορίζεται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας καὶ τῶν σωματείων πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ κανονισμοῦ 5/μελῆς ἐπιτροπή, ἣτις ὑποβάλλει εἰς τὰ σωματεῖα τὴν κρίσιν αὐτῆς καὶ ζητεῖ τὴν ἐξακολουθήσιν τοῦ ὑφισταμένου κανονισμοῦ ἢ τὴν σύνταξιν νέου τοιούτου.

Ἄρθρ. 120.

Ὁ παρὼν κανονισμὸς ὑπὸ εἰδικῆς ἀναθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς ἀναγνωσθεὶς, κατ' ἄρθρον συζητηθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς γενικῆς συνελεύσεως, τὴν γενομένην τὴν 15 καὶ 22 Ἰανουαρίου 1912 ἔτους, ἐνεκρίθη καὶ ἐπεψηφίσθη ὑπὸ ταύτης καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου Ἀντιπροσώπου Ἱερέως Κωνσταντίνου Παπαϊωάννου. Ἀρχεται δὲ ἰσχύων ἐφαρμοζόμενος κατὰ τὰς μερικὰς αὐτοῦ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν σωματείων διατάξεις ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐπιψηφισθῆ καὶ ἐπικυρωθῆ τῶν πρώτων ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἐκλογῶν γενησομένων τὸν μῆνα τοῦτον, ὅποτε θέλει περιβληθῆ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν.

Ἐν Κρουσόβῳ τῇ 22α Ἰανουαρίου 1912.

Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ

ἀκολουθοῦν 22 ἰδιόχειροι ὑπογραφαὶ
διαφόρων κατοίκων τῆς Κοινότητος

Ὁ Ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος
Ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Παπαϊωάννου

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9 - 10
I. Η ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙΣ	11 - 28
1. Ἄρχαι καὶ διαμόρφωσις τῆς ἀστικῆς τάξεως παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις.	11 - 16
2. Ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τῆς Μοσχοπόλεως.	16 - 18
3. Παρακμὴ καὶ ἀποσύνθεσις τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς περιοχῆς τῆς καὶ διαρροὴ τῶν πληθυσμῶν.	18 - 21
4. Ἄποδημῖαι τῶν Κουτσοβλάχων.	21 - 28
α) Ἄποδημῖαι τῶν Κουτσοβλάχων ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.	22 - 26
β) Μετοικήσεις ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου.	26 - 28
II. ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ	29 - 81
1. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα καὶ τὸ Κουτσοβλαχικὸν Ζήτημα.	30 - 40
2. Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγὼν εἰς νέαν φάσιν.	40 - 45
3. Προώθησις τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας εἰς τὸν στίβον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἄγῶνος. Διπλωματικαὶ ἐνέργειαι τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως καὶ ἀναγνώρισις τῆς τελείας ἰσότητος τῆς ρουμανικῆς κοινότητος.	45 - 51
4. Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀμύνης κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἄγῶνα καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἑλληνοβλαχικῶν κοινοτήτων τῆς Πελαγονίας	51 - 71
5. Ἡ τελευταία φάσις τοῦ Μακεδονικοῦ Ἄγῶνος.	71 - 81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83 - 118
1. Γενικὸς κανονισμὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος Κρουσόβου (1907).	85 - 98
2. Κανονισμὸς τῆς ἐν Κρουσόβῳ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος (1912).	99 - 118

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Α) ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

7. Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, Μνημεία μακεδονικής ιστορίας. Θεσσαλονίκη 1947. 8ον σ. ιε + 576.	Δοχ. 120
8. Ί. Κ. Βασδραβέλλη, Άρματοί και κλέφτες εις την Μακεδονίαν. Θεσσαλονίκη 1948. 8ον σ. η + 116.	• 50
9. Γ. Χ. Μόδη, Μακεδονικός άγιών και Μακεδόνες άρχηγοί. Θεσσαλονίκη 1950. 8ον. σ. ζ + 323.	• 50
10. Ί. Κ. Βασδραβέλλη, Οί Μακεδόνες εις τούς ύπερ της άνεξαρτησίας άγώνας 1796-1832. Ή προεπαναστατική όργάνωσις και ό άγών του 1821 εις την Μακεδονίαν. Βραβείον της Άκαδημίας Άθηνών. Έκδ. Β' ηξήμενη και βελτιωμένη με νέα άνέκδοτα έγγραφα. Θεσσαλονίκη 1950. 8ον Σελ. ι + 346.	• 150
11. Α. Ν. Λέτσα, Δημήτριος Βικέλας, Θεσσαλονίκη 1950. 8ον Σελ. 76.	• 40
12. Κ. Δ. Ρακτιβάν, Έγγραφα και σημειώσεις έκ της πρώτης έλληνικής διοικήσεως της Μακεδονίας (1912-1913). Έπιμελεία Ί. Θ. Δημαρά. Θεσσαλονίκη 1951. 8ον Σελ. 116.	• 25
13. Ί. Κ. Βασδραβέλλη, Ίστορικά άρχεία Μακεδονίας. Α' Άρχεϊον Θεσσαλονίκης 1695-1912. Θεσσαλονίκη 1952. 8ον Σελ. κβ + 576.	• 150
14. Κ. Α. Ρωμαίου, Ό μακεδονικός τάφος της Βεργίνας. Άθήναι 1951. 4ον Σελ. 58 + πίν. έγχρωμοι.	• 60
15. Άνδρ. Ξυγγοπούλου, Τέσσαρες μικροί ναοί της Θεσσαλονίκης έκ τών χρόνων τών Παλαιολόγων. Θεσσαλονίκη 1953. 4ον Σελ. η + 88 + 4 πίν.	• 100
16. Άνδρ. Ξυγγοπούλου, Ή ψηφιδωτή διακόσμησης του ναου τών Άγιών Άποστόλων, Θεσσαλονίκη 1953. 4ον Σελ. 8 + 56 + 44 πίν.	• 120
17. Στ. Πελεκανίδου, Καστορία Ι. Βυζαντιναί τοιχογραφίαι Καστορίας. Θεσσαλονίκη 1953. 4ον Σελ. 60 + 262 πίν.	• 750
18. Ά. Ν. Λέτσα, Ή σταυροφόρια ύπερ του πρασίνου. Θεσσαλονίκη 1953. 8ον Σελ. 115 + 3 χάρτ. + 21 εικόνες.	• 100
19. Ί. Κ. Βασδραβέλλη, Ίστορικά άρχεία Μακεδονίας. Β' Άρχεϊον Βεροίας - Ναούσης (1598-1886). Θεσσαλονίκη 1954. 8ον Σελ. κβ + 416.	• 150
20. Ί. Κ. Βασδραβέλλη, Ίστορικά άρχεία Μακεδονίας. Γ' Άρχεϊον Μονής Βλατιιάδων (1466-1839). Θεσσαλονίκη 1955. 8ον Σελ. ια + 68 + 8 πίν.	• 30
21. Ί. Μαρτινιανου, Ή Μοσχόπολις 1330-1930. Θεσσαλονίκη 1957. 8ον Σελ. κ + 365.	• 150
22. Παν. Γυόκα, Φίλιππος ό Ε'. Θεσσαλονίκη 1959. 8ον Σελ. η + 304. 2 πίν.	• 100
23. Χρίστου Γ. Γεωργίου, Το γλωσσικό Ιδίωμα Γέρμα Καστορίας. Θεσσαλονίκη 1962. 8ον Σελ. η + 440.	• 100
24. Γ. Ι. Θεοχαρίδου, Ό ρόλος της Μακεδονίας εις την πολιτικήν και στρατιωτικήν ιστορίαν της Ελλάδος. Θεσσαλονίκη 1962. 8ον Σελ. 30.	• 10